

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAZINSAL NİTELİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUĞUN
OKUDUĞUNU ANLAMA VE YAZILI ANLATIM BECERİLERİNE ETKİSİ

CANAN ASLAN

ANKARA

2006

ÖNSÖZ

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisini irdelemek üzere hazırlanmış, deneysel bir niteliği olan bu çalışma altı ana bölümden oluşmuştur.

Tezin birinci bölümü olan “Giriş”te; tezin adı, amacı, araştırmanın yapılma gerekçesi olan problem, problem tümcesi ve denenceleri verilmiştir. Bunun dışında, araştırmanın temel sayılıları açıklanmış, çalışmada geçen bazı terimlerin tanımları verilmiş ve araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, araştırma yapılırken izlenen yöntem, araştırmada yer alan deneklerin seçimi, deney deseni, veri toplama araçları, deneysel uygulamanın işlem basamakları ile verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun anadili gelişimi sürecindeki yeri ortaya konmaya çalışılmış; bu bağlamda, yazın, yazınsal yapıtların özellikleri, işlevleri, iletişim koşulları ve çocuk yazınının taşınması gereken özellikleri ile yazınsal çocuk kitaplarının temel işlevleri üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, eğitim durumlarında kullanılan çocuk kitaplarının kullanılma gerekçeleri irdelenmiş; başka bir söyleyişle, bu metinlerin yazınsal özellikleri ve çocuğa görelik ilkesine uygun olup olmadığı incelenmiştir.

Tezin beşinci bölümünde, “Bulgular” açıklanmış; alt problemlerle ilgili veriler de uygun istatistikler kullanılarak sınanmıştır. Bu başlık altında, deney ve kontrol gruplarındaki öğrenci sayıları, bu gruplarda “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi” ile “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi” Ön ve Son Testine katılan öğrenci sayılarına ilişkin bilgiler verilmiş; denencelerin sınanmasına temel olmak üzere, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin, araştırma konusu olan becerilerinin ön-test puanları açısından başlangıçta farklı olup olmadıkları

incelenmiştir. “Araştırma Denencelerine Yönelik Bulgular” başlığı altında da, deneysel işlemde sonra deney ve kontrol gruplarına son-test olarak verilen “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi” ile “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Testi”nden elde edilen veriler ışığında, araştırmanın problemini oluşturan alt problemler sınanmıştır.

Son bölüm olan altıncı bölümde ise, sınanan denenceler yorumlanmış, bir önceki bölümde ortaya konan bulgular ışığında yargı ve önerilerde bulunulmuştur.

Tez konumun belirlenmesinde, bu çalışmanın deneysel bir niteliğe büründürülmesinde, tezin her aşamasında değerli düşünceleriyle bana yol gösteren sevgili hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Sedat SEVER’e, tez izleme komitesinde yer alan ve tezin her bölümünü okuyarak eleştiri ve önerileriyle tezimin oluşmasına katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Cahit KAVCAR’a ve Doç. Dr. Leyla UZUN’a, çözümleme (analiz) bölümünde yapmış olduğu içten yardımlarından dolayı Prof. Dr. Ezel TAVŞANCIL’a ve Dr. Ömay ÇOKLUK’a, kompozisyon (yazılı anlatım) çalışmalarının değerlendirmesini yapan sevgili hocam Zekeriya KAYA’ya, Dr. Tülay KUZU’ya, Öğr. Gör. Kamuran Semra EREN’e ve eğitim durumlarında kullanılan yazınsal çocuk kitaplarının belirlenmesinde bana yardımcı olan Doç. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN’e teşekkürlerimi sunuyorum.

Uygulama çalışmamı yaptığım Tuzluca İlköğretim Okulu’nun müdürü Adem ÖZBEK’e tüm yardım ve desteklerinden dolayı çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca, sevgili anneme, eşim İsmet ASLAN’a ve oğlum Onur Taylan ASLAN’a da sonsuz özverilerinden dolayı çok teşekkür ediyorum.

Canan Aslan

Mayıs-2006

Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III

I. BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
Tezin Adı.....	1
Tezin Amacı.....	1
Problem.....	1
Problem Tümcesi.....	5
Denenceler.....	6
Sayıtlılar.....	8
Tanımlar.....	8
Sınırlılıklar.....	11

II. BÖLÜM

YÖNTEM.....	12
IV.1. Araştırmanın Yöntemi.....	12
IV.1.1. Deneklerin (Katılımcıların) Seçimi.....	12
IV.1.2. Araştırmanın Deseni (Modeli).....	13
IV.1.3. Veri Toplama Araçları.....	14
IV.1.4. Deneysel İşlemin Basamakları.....	17
IV.1.5. Verilerin Çözümlemesi.....	20

III. BÖLÜM

YAZINSAL NİTELİKLİ ÇOCUK KİTAPLARI VE BUNLARIN ÇOCUĞUN

ANADİLİ GELİŞİMİNE KATKISI.....	21
III.1. Yazın, Yazınsal Yapıt ve Yazının İşlevi.....	21
III.2. Yazınsallık Nasıl Oluşur? Yazınsal Yapıtların Özellikleri Nelerdir?.....	25
III.2.1. İletinin Yokluğu.....	25
III.2.2. Kapalılık.....	29
III.2.3. Üretim.....	29
III.2.4. Okunabilme.....	30

III.2.5. Dil.....	30
III.3. Yazınsal İletişim ve Koşulları.....	35
III.4. Çocuk Yazını, Taşınması Gereken Özellikler ve Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Temel İşlevleri.....	37
III.4.1. Çocuk Yazınının Taşınması Gereken Özellikler.....	38
III.4.2. Yazınsal Çocuk Kitaplarının Temel İşlevleri.....	39
III.5. Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Dil Gelişimi Sürecindeki Yeri.....	42

IV. BÖLÜM

EĞİTİM DURUMLARINDA KULLANILAN ÇOCUK KİTAPLARININ YAZINSAL

ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUĞA GÖRELİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 56

IV.1. “ <i>Gülibik</i> ”in, Yazınsal Özellikleri ve Çocuğa Göreliliği Açısından İncelenmesi.....	58
1. Yazınsal Özellikleri Açısından.....	58
1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk.....	58
1.2. Dil ve Anlatım Özellikleri.....	59
1.2.1. Sanatsal Söyleyişler (Kullanımlar).....	60
1.2.2. Devrik Tümce Kullanımı.....	64
1.3. İletinin Çok Yönlülüğü (Çok Anlamlılığı).....	64
1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük).....	68
1.5. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında.....	70
2. Çocuğa Göreliliği Açısından.....	71
2.1. Çatışma.....	71
2.2. Duygusalılık.....	72
2.3. Rastlantısallık.....	73
2.4. Merak Ögesi.....	73
2.5. Sözvarlığını Yansıtmaları Bakımından.....	74

IV.2. “*Yeşil Bayır*”in, Yazınsal Özellikleri ve Çocuğa Göreliliği Açısından İncelenmesi.....76

1. Yazınsal Özellikleri Açısından.....	76
1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk.....	76
1.2. Dil ve Anlatım Özellikleri.....	78
1.2.1. Sanatsal Söyleyişler (Kullanımlar).....	79
1.2.2. Devrik Tümce Kullanımı.....	82
1.3. İletinin Çok Yönlülüğü (Çok Anlamlılığı).....	83
1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük).....	86
1.5. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında.....	88
2. Çocuğa Göreliliği Açısından.....	89

2.1. Çatışma.....	89
2.2. Duygusallık.....	92
2.3. Rastlantısallık.....	93
2.4. Merak Ögesi.....	93
2.5. Sözvarlığını Yansıtmaları Bakımından.....	95

IV.3. “Yitik Kuzular”ın, Yazınsal Özellikleri ve Çocuğa Göreliliği Açısından

İncelenmesi.....	96
1. Yazınsal Özellikleri Açısından.....	96
1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk.....	96
1.2. Dil ve Anlatım Özellikleri.....	97
1.2.1. Sanatsal Söyleyişler (Kullanımlar).....	97
1.2.2. Devrik Tümce Kullanımı.....	103
1.3. İletinin Çok Yönlülüğü (Çok Anlamlılığı).....	104
1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük).....	106
1.5. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında.....	108
2. Çocuğa Göreliliği Açısından.....	109
2.1. Çatışma.....	109
2.2. Duygusallık.....	111
2.3. Rastlantısallık.....	113
2.4. Merak Ögesi.....	114
2.5. Sözvarlığını Yansıtmaları Bakımından.....	115

IV.4. “Çocuk Kitap” ve “Barış Türküsü” Adlı Şiirlerin, Yazınsal Özellikleri ve Çocuğa

Göreliliği Açısından İncelenmesi.....	118
1. Yazınsal Özellikleri Açısından.....	119
1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk.....	119
1.2. Şiirin Öğeleri Açısından.....	121
1.2.1. Uyak.....	121
1.2.2. Yinelemeler.....	122
1.2.3. Ölçü ve Ritm.....	124
1.2.4. Sapmalar.....	125
1.2.5. Biçim.....	128
1.3. Söz Sanatları (Sanatsal Söyleyişler).....	128
1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük).....	136
2. Çocuğa Göreliliği Açısından.....	136

V. BÖLÜM

BULGULAR

V.1. DENEK GRUBUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	139
V.1.1. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrenci Sayıları.....	139
V.1.2. Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Ön ve Son-Testine Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları.....	140
V.1.3. Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön ve Son-Testine Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları.....	140
V.1.4. Grupları, Okuduğunu Anlama Ön-Testi'nin “Bilgi” Düzeyinde Karşılaştırma.....	141
V.1.5. Grupları, Okuduğunu Anlama Ön-Testi'nin “Kavrama” Düzeyinde Karşılaştırma.....	141
V.1.6. Grupları, Okuduğunu Anlama Ön-Testi'nin “Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma.....	142
V.1.7. Grupları, Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nin “Bilgi” Düzeyinde Karşılaştırma.....	143
V.1.8. Grupları, Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nin “Uygulama” Düzeyinde Karşılaştırma.....	144
V.1.9. Grupları, Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nin “Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma.....	144
V.1.10. Grupları, Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nin “Genel Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma.....	145
V.1.11. Grupları, Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön-Testi'nin “Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma.....	146
V.2. ARAŞTIRMA DENENCİLERİNE YÖNELİK BULGULAR.....	147
V.2.1. Okuduğunu Anlama Becerisi “Bilgi” Düzeyi Puanlarının Sınanması	147
V.2.2. Okuduğunu Anlama Becerisi “Kavrama” Düzeyi Puanlarının Sınanması.....	148
V.2.3. Okuduğunu Anlama Becerisi “Toplam” Puanlarının Sınanması	150
V.2.4. Yazılı Anlatım Becerisi “Bilgi” Düzeyi Puanlarının Sınanması	151
V.2.5. Yazılı Anlatım Becerisi “Uygulama” Düzeyi Puanlarının Sınanması.....	153
V.2.6. Yazılı Anlatım Becerisi “Toplam” Puanlarının Sınanması.....	154
V.2.7. Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerileri “Genel Toplam” Puanlarının Sınanması	156
V.2.8. Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Puanlarının Sınanması.....	157

VI. BÖLÜM

YARGI VE ÖNERİLER.....160

Yargılar.....160

Öneriler.....171

ÖZET.....172

ABSTRACT.....176

KAYNAKLAR.....181

EKLER.....195

EK – 1: UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ.....

EK – 2: İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI.....

EK – 3: DERS PLÂNLARI (EĞİTİM DURUMLARI).....

EK –4: TÜRKÇE OKUDUĞUNU ANLAMA VE YAZILI ANLATIM

BECERİSİ TESTİ.....

EK – 5: “İLERİDE HANGİ MESLEĞİ SEÇMEYİ DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

NEDEN?” KONULU KOMPOZİSYON (YAZILI ANLATIM)

BECERİSİ TESTİ SORUSU.....

EK – 6: KOMPOZİSYON DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ.....

EK – 7: TASARIMLANAN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI İÇİN BU ALANDA UZMAN
OLAN KİŞİLERE SUNULAN YAZINSAL ÇOCUK KİTAPLARI LİSTESİ.....

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo V-1: Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrenci Sayıları.....	139
Tablo V-2: Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Ön ve Son-Testine Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları.....	140
Tablo V-3: Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön ve Son-Testine Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları.....	140
Tablo V-4: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama” Ön-Testi “Bilgi” Düzeyi Puanları.....	141
Tablo V-5: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama” Ön-Testi “Kavrama” Düzeyi Puanları.....	142
Tablo V-6: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama” Ön-Test “Toplam” Puanları.....	142
Tablo V-7: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” Becerisi Ön-Test “Bilgi” Düzeyi Puanları.....	143
Tablo V-8: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” Ön-Test “Uygulama” Düzeyi Puanları.....	144
Tablo V-9: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” Ön-Test “Toplam” Puanları.....	145
Tablo V-10: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi” Ön-Test “Genel Toplam” Puanları.....	145
Tablo V-11: Deney ve Kontrol Gruplarının “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi” Ön-Test “Toplam” Puanları	146
Tablo V-12: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Bilgi” Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	147
Tablo V-13: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Bilgi” Düzeyi Ön Test – Son Test Puanlarının Anova Sonuçları.....	148
Tablo V-14: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Kavrama” Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	149
Tablo V-15: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Kavrama” Düzeyi Ön Test – Son Test Puanlarının Anova Sonuçları.....	149
Tablo V-16: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Toplam” Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	150
Tablo V-17: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Toplam” Puanları Anova Sonuçları.....	151
Tablo V-18: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” “Bilgi” Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	152

Tablo V-19: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” “Bilgi” Düzeyi	
Ön Test – Son Test Puanlarının Anova Sonuçları.....	152
Tablo V-20: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” “Uygulama” Düzeyi	
Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	153
Tablo V-21: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” “Uygulama” Düzeyi	
Ön Test – Son Test Puanlarının Anova Sonuçları.....	154
Tablo V-22: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” “Toplam”	
Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	155
Tablo V-23: Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi” “Toplam”	
Puanlarının Anova Sonuçları.....	155
Tablo V-24: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım	
Becerileri” “Toplam” Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	156
Tablo V-25: Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım	
Becerileri” “Genel Toplam” Puanlarının Anova Sonuçları.....	157
Tablo V-26: Deney ve Kontrol Gruplarının “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi”	
Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	158
Tablo V-27: Deney ve Kontrol Gruplarının “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi”	
Puanlarının Anova Sonuçları.....	158

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde tezin adı, araştırmanın yapılma gerekçesi olan problem, tezin konusu, amacı ve önemi verilmiştir. Bunun dışında, çalışmada geçen bazı terimlerin tanımları ile problem tümcesi ve denenceler (alt problemler) verilmiş, araştırmanın temel sayıltıları açıklanmış ve sınırlılıkları belirtilmiştir.

TEZİN ADI

YAZINSAL NİTELİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUĞUN OKUDUĞUNU ANLAMA VE YAZILI ANLATIM BECERİLERİNE ETKİSİ

ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Anlama, anlatma, kısaca iletişim kurma becerileri deyince akla dil, anadili gelir. Aksan (1990:81)'a göre anadili, “Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir. Karasu (1998:51-52)'ya göre ise anadili, “Yalnızca dil edinmekten öte, çocuğun toplumsal bir kişilik içerisinde de bireysel bir kişilik edinmesini sağlayan, çocuğun kendisini özdeşleştirdiği temel bir iletişim aracıdır. Çocuğun bir anadilinin olması ve onu yeterince bilmesi, onun kişilik gelişimi ve başarıyla toplumsallaştırılması açısından vazgeçilmez bir koşuldur.” Aksan ve Karasu'nun tanımlarında da görüldüğü gibi anadili, insanın içinde yaşadığı toplumla en güçlü bağlarını oluşturan, bireyin toplumsal olduğu kadar bireysel bir kişilik de edinmesini sağlayan temel bir iletişim aracıdır.

Yetkinliğe ulaşmış bir anadiline sahip olan birey, onu etkili bir öğrenme aracı olarak kullanabilir, bu yolla bilgiye ve bilime ulaşabilir. Ne ki insan anadiline çok hâkim değil, işte o zaman hem sözü edilen bu becerileri gerektiği gibi kullanamaz hem sorunlarını çözmede çıkmazlara düşer hem de gelişemez, bir biçime giremez, bir başka deyişle toplumsallaşamaz. Tüm bu söylenenlerden anadilinin ve anadili öğretiminin ne denli önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, günümüzde alanla ilgili birçok uzman (Kavcar, 1982; Tezcan, 1983; Özdemir,

1983a; Binyazar, 1983; Adalı, 1983; Şimşek, 1983; Kantemir, 1986; Enginün, 1988; Demir, 1988; Deligönül, 1988; Göktürk, 1989; Özdemir, 1990; Kocaman, 1990; Göğüş, 1990; Demircan, 1990; Kuleli, 1990; Adalı, 1991; İpşiroğlu, 1991; Ozil, 1991; Göğüş, 1998; Sever, 2002b; 2004b; Çotuksöken, 2002), ülkemizde anadiline ve anadili öğretimine yeterince önem verilmediğini; üniversite öğrencilerinin, hatta mezun olanların bile okuduklarını anlayamadıklarını; bu nedenle, anadillerinde yazılmış bir öykü ya da romanı yarıda kestiklerini; kendilerini, duygu ve düşüncelerini gereğince anlatamadıklarını, üstelik sorunlarını dile getirecek bir dilekçe bile yazamadıklarını belirtmektedir.

Anadili öğretimimizin bu noktada olmasının, anadili öğretimi konusunda ülkemizde bu denli ciddi sorunlar yaşanmasının birçok nedeni vardır: En başat nedenlerden biri de daha ilköğretim çağından başlayarak, çocuklarda dil sevgisi, dil bilinci ve duyarlılığının oluşmasına hizmet edecek, dilin tüm olanaklarını, söz değerlerini yansıtan yazınsal metinlere, anadili kitaplarında yeterince yer verilmeyişidir. Bu bilinci o yaşlardan başlayarak edinemeyen, dilinin olanaklarını fark etmeyen, duyumsamayan çocuk, yaşamının ileriki evrelerinde diline sahip çıkmamakta; hatta başka dillere özenip kendi dilini küçümseyebilmektedir. Özellikle örtük (kapalı) anlamın, imgenin, söz sanatlarının, kısaca dilin tüm yetkinliğinin devreye girdiği yazınsal metinleri anlamak doğal olarak zorlaşmaktadır. Sorun, çocuğun yalnızca okuduğunu anlamasında değil; anladıklarını, yaşadıklarını, düşlediklerini, düşündüklerini, paylaşmak istediklerini yazılı olarak aktarmasında da kendini göstermektedir. Duygu, düş ve düşüncelerin, deneyim ve tasarımların kısaca, paylaşılacak istenenlerin anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde yazıya aktarılması, bir beceri ve alışkanlık işidir. İlköğretim yıllarından başlayarak yazınsallık değeri olan metinlerle beslenmeyen, duygu, düş ve düşüncelerin sanatlı bir dille anlatıldığını görmeyen, bu yetisi uygulamalar yoluyla işlenmeyen çocuk, doğal olarak bu beceri ve alışkanlığı da kazanamamaktadır.

Çocuğun her türlü gelişimine katkıda bulunan yazınsal nitelikli metinlere, bugün Türkçe kitaplarında pek rastlanmadığı, çoğunlukla sözde yazınsal metinlere ya da yazarın isteğine göre kısaltılmış, budanmış, doğal yapısı bozulmuş, dolayısıyla

içeriksel olarak bir bütünlük göstermeyen, dilsel savruluklarla dolu metinlere yer verildiği; anadili öğretimimizin de bu yüzden verimsiz olduğu, yine alan uzmanlarınca dile getirilen bir gerçektir (Özdemir, 1983a; Göktürk, 1989; Binyazar, 1983; Adalı, 1983; Adalı, 1991; Göğüş, 1998; Dilidüzgün, 2003). Öğrenci, dilsel savruluklarla dolu, yazın tadı taşımayan metinler yüzünden kendi anadilinin varsıllığını duyumsayamamaktadır. Yine, öğütçü ve ahlakçı yaklaşımlar nedeniyle bu metinler, çocuğa okuma zevkini de kazandıramamaktadır. Kısaca, anadili eğitimi ortamlarında yazınsal nitelikli kitap ve metinlerden gerektiği gibi yararlanılmamaktadır.

Dilimizi her yönden işleyip geliştiren ve ona yeni olanaklar kazandıran yazınsal ürünlerle desteklenmiş anadili ortamlarının, anadili bilincini yerleştirip pekiştirmek açısından büyük önem taşıdığını belirten Binyazar, Türkçe kitaplarına alınan metinlerin niteliğini eleştirmekte ve çocuğu, anadilinin beğenisine vardırان metinlerin kimi ölçütleri taşıması gerektiğini şöyle belirtmektedir:

"Yazar, toplum adına söz söyleyen, gören, algılayan, yorumlayan, uyaran bir kişidir. Çocuk onun duyarlılıklarıyla, onun dünyayı yorumlayışıyla ne denli erken yüz yüze gelse, o denli yararlı olur. Okullardaki anadili kitaplarına, zaman zaman hiç değilse birkaç yazarın bile alınması umut yaratıyor. Yoksa, çocuğun gerçeklerine taban tabana zıt, 'idealize' edici, kurmaca metinlerle; dünyayı sorunsuz gösteren uydurma yazılarla, ne yöntem yönünden, ne de bilgi üretimi yönünden bir yere varılır. Bakarsınız, adı sanı belirsiz, yazdıklarının hiçbir tadı tuzu olmayan biri, gelip okul kitaplarının baş köşesine oturmuştur. Yurt içi bir yana, yurt dışında da nice başarılarla ermiş yazar ve ozan bu alandan yoksun bırakılır... Çocuğu, anadilinin beğenisine vardırان metinler gerçeklik, inandırıcılık, sorunsallık ve beğeni yönünden yetkin olmalıdır. Ayrıca bu metinlerin anadilimizin inceliklerini, değerlerini taşıması da üzerinde durulması gereken önemli bir sorundur. Bütün bunların yanında, seçilecek metinlerin insanlık değerlerini kapsayıcı bir nitelik taşıması da gereklidir. Anadilini öğretmeye yönelik oluşu, seçilecek metinlerin ulusallık özelliğini oluşturur. Metinlerin dil yetkinliği ise, en önemli özelliktir" (1983:63).

Göğüş (1991:453), “Milli Eğitim Bakanlığı’nın ‘Türkçe Ders Kitapları’ ” adlı yazısında, Türkçe ders kitaplarına yazın alanında adı hiç duyulmamış kimselerin yazılarının alındığını belirtir ve şöyle devam eder: “Bunlarda pek çok anlatım yanlış ve yetersizliği vardır. Anadili eğitimi usta yazarların yapıtları üzerinde yapılır. Bu usta işleri, düzenleyim ve anlatım yönlerinden öğrencilere örnek olur. Alınan yazılarda gereksiz sözcükler, tümceler vardır; anlamsız sözler yer almıştır.” Aynı yazıda Göğüş, metinlerin biçiminin okuma zevkini yaratan akıcılıktan yoksun olduğunu, bu metinlerin genellikle öğüt verme amacıyla yazıldıklarını, inandırıcılıktan uzak ve yapay olduklarını, kitaplarda daha çok dilbilgisi konularına ağırlık verildiğini de belirtmektedir.

Özdemir (1983a:28), anadili öğretimimizdeki verimsizliğin bir nedeni olarak, anadili kitapları için seçilen metinlerin, özellikle temel eğitim aşamasında, çocuğa görelilik ilkesine aykırı, çocuksu oluşunu göstermekte; okuma alışkanlığı olmayan bir toplum olmada metin seçiminin, seçilen metinlerin dilsel, düşünsel yapısının niteliksiz; içeriksel örüntüsünün de ders verecek özellikte oluşunun önemli bir payı olduğunu düşünmektedir.

Görüldüğü gibi, alan uzmanları, anadili öğretiminde kullanılan metinlerin niteliğini eleştirmekte, anadili öğretimi ortamlarında, yazınsal niteliği olan, dilimizin söz değerlerinin sıkça bulunduğu metinlere yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü, çocuklar için yazılmış yazınsal nitelikli metinler (öykü, roman, şiir vb.), onların kişilik, toplumsal, duyuşsal ve bilişsel gelişimlerinin yanı sıra, anadili gelişimlerine de katkıda bulunur. Bu nitelikteki metinler, gerek okuduğunu ve dinlediğini anlamada, gerek kendini yazılı ya da sözlü olarak anlatmada gerekse de sözcük dağarcığını geliştirme konusunda önemli rol oynar. Anadili öğretiminin en temel, en vazgeçilmez araçları yazınsal metinler; en ciddi sorumluluğu ise, anlama ve anlatma becerileri yetkinleşmiş, duyarlı bireyler yetiştirmektir. Sever (2003a:28)’e göre, yazınsal çocuk kitapları, okulöncesi dönemden başlayarak dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklara “zenginleştirilmiş bir dil çevresi” yaratan önemli araçlardan biridir. Çocuk kitapları, çocuğun üç yaşına ulaştığı bir dönemde, onlara anadilinin yapı ve işleyişine ilişkin ilk ipuçlarını sunar, dilin ve çizginin anlatım

gücünü ve güzelliğini yansıtabilen görsel ve dilsel uyaranlar olarak çocuğun yaşamında yer edinmeye başlar.

Alan uzmanlarının da vurguladığı anadili öğretimi ile ilgili sorunları çözmede, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarından yararlanılarak tasarlanmış Türkçe öğretimi programı önemli katkılar sağlayabilir. Çünkü böyle bir Türkçe programında çocuk, özellikle dilsel açıdan yetkin bir kitabı başından sonuna değin okuyabilecek, daha geniş bir evren ve yorum örnekleimine ulaşacak ve gerekli her türlü iletiyi herhangi bir yitime uğramadan sezinleyecektir. En önemlisi de, dilinin yetkinliğini ve inceliklerini duyumsayacaktır. Sever (2004a:232), “Öğretimin, anılan sorumluluklarının gerçekleştirilmesinde en temel araç; anadilinin kullanım olanaklarının yansıtıldığı, temel kurallarının yaşama geçirildiği metinlerdir” der. Yazınsal metinlerin temel araç olarak kullanıldığı Türkçe dersi ortamlarında, yukarıda anılan sorunların giderilebileceği savı bu tezin problemini oluşturmaktadır.

TEZİN KONUSU

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarıyla gerçekleştirilen Türkçe öğretiminin, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisinin araştırılması.

TEZİN AMACI

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisinin olup olmadığını saptamak.

TEZİN ÖNEMİ

Bu çalışma, öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesi amacıyla, dilbilgisi konu alanı dahil Türkçe öğretiminin tüm amaçlarının ders kitabı dışında, yazınsal metinlerle (roman, öykü, şiir) gerçekleştirildiği ilk deneysel uygulamadır. Çalışma, Türkçe öğretimi ile çocuk yazını ürünlerini bütünleştirmiştir. Bu yolla, anadili öğretiminin en başat sorumluluklarından biri olan bireylere okuma alışkanlığını kazandırma işlevini de

yerine getirebilir. Ayrıca, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının temel değişken olarak kullanıldığı Türkçe öğretimi programının, çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine yönelik etkisi üzerinde düşünme, tartışma ve yeni araştırma olanakları yaratacağı için de önemli bir çalışmadır.

TANIMLAR

Cocuk: Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan (Oğuzkan, 1981:40).

Cocuk Yazını (Edebiyatı): Çocuk yazını (edebiyatı), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2003a:9).

Öğretim: Öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan örgün süreçlerin tümüdür (Varış, 1981:21).

Öğretme etkinliklerinin önceden saptanan hedefler doğrultusunda, istendik davranışların kazandırılması amacıyla düzenlendiği yerler genellikle eğitim kurumlarıdır. Okullarda yapılan plânlı, kontrollü ve örgütlenmiş öğretme etkinlikleri ise öğretim olarak adlandırılmaktadır (Fidan, 1996:11).

Öğretme-Öğrenme: Bireyin öğrenmesi, onun davranışlarında oluşan nispeten kalıcı bir değişme olması anlamına geldiğine göre, öğretme de bireyin davranışında böyle bir değişiklik meydana getirme işidir. Öğrenme süreç olarak ele alındığında ise, nispeten kalıcı nitelikteki davranış değişmelerine neden olacak etkileşimler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Özçelik, 1987; Alkan, 1992).

İnsanı toplumsal bir varlık yapan ve onu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri öğrenme yeteneğine sahip olmasıdır. Doğduğu zaman bilinçli hiçbir davranış göstermeyen insanoğlu, yaşaması için gerekli olan tüm davranışları

çevre etkisi ve doğuştan sahip olduğu güçlerinin yardımıyla öğrenir. Öğrenme, değişik biçimlerde tanımlanmakla beraber, psikologların çoğu öğrenmenin bireyin çevresiyle etkileşim kurması sonucu oluştuğunu ve bireyin davranışlarında değişiklik meydana getirdiği görüşünde birleşmektedirler. Öğretme en geniş anlamıyla öğrenmeyi sağlama etkinlikleridir. Öğrenme, bilinçli ve amaçlı bir etkinliktir (Fidan, 1996:10-11).

Amaçlar: Yetiştirdiğimiz kişide bulunmasını istediğimiz, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki özelliklerdir. Bir dersin amaçları (hedefleri), o dersi alan öğrenciye kazandırılmak istenen yeni davranışlar ya da öğrencinin önceki davranışlarında oluşturulmak istenen değişikliklerdir (Tekin, 1980:7).

Öğretimin öğelerinden biri de amaçtır. Öğretim, amaçlı bir etkinliktir. Öğretimin amacı öğrencilere istedik davranışlar kazandırmak ve istenmeyen davranışları düzeltmek ve ortadan kaldırmaktır. Öğretim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki istenilir özelliklere amaç denir. Bu özellikler birtakım bilgi, beceri, tutum, değer ve alışkanlıklar olabilir. Bunlar öğrencide birer davranış değişikliği olarak kendini gösterir. Yani öğretimin başında istenilen bilgi, beceri, tutum ve değerlere sahip bulunmayan öğrenci, öğretim sonunda bunları kazanmış duruma gelir. Öğretimin amacı, hem öğrenci hem de öğretmen tarafından iyi bilinmelidir. Amaç iyi bilindiği zaman, amacı gerçekleştirecek konu, çevre, yöntem ve teknikler ona göre daha iyi düzenlenir ve öğretimin amacına ulaşması kolaylaşır (Düzgün, 1998:48).

Eğitim Ortamı: Öğretme–öğrenme süreçlerinde bilgi iletme işleminin meydana geldiği ve öğrencinin konuyla etkileşimde bulunduğu personel, araç, gereç, tesis ve organizasyon öğelerinden oluşan çevredir (Alkan, 1992:6).

Eğitim Durumu: Eğitim sisteminin en can alıcı ögesi, Eğitim Durumu yani işlemlerdir. Burada bir ders ya da konu alanı için saptanan hedef davranışların her bir öğrenciye nasıl ve ne yolla kazandırılacağını belirlemek gerekmektedir. Sistem açısından bakıldığında işlemler dediğimiz bölümde çevrenin nasıl düzenleneceğinin, bu süreçte hangi işlem sırasının izleneceğinin, denetlemenin nasıl yapılacağını

saptanması zorunludur. Öğrenciye istendik davranışların kazandırıldığı, yani onun eğitildiği süreçtir. Bu süreç, öğrenci açısından öğrenme, öğretmen açısından ise öğretme durumudur (Sönmez, 1991:103).

Geleneksel Yöntem: Bu araştırmada, “geleneksel yöntem” sözüyle; “temel değişken olarak yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının kullanıldığı Türkçe öğretimi programı”nın uygulanmadığı ya da bilinen seyriyle sürdürülen öğretme – öğrenme etkinlikleri anlatılmak istenmektedir. Daha açık bir anlatımla, “geleneksel yöntem” sözü, okul idaresi ve zümre öğretmenler kurulu kararıyla belirlenen bir Türkçe ders kitabının kullanıldığı, dersin bu kitaptaki metinlerle yürütüldüğü öğretme-öğrenme etkinlikleri anlamında kullanılmıştır.

Kontrol Grubu: Bu araştırma için belirlenmiş olan eğitim kurumunda, Türkçe öğretiminin, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarıyla oluşturulmuş eğitim durumlarına göre yürütülmediği, öğretimin geleneksel seyriyle sürdürüldüğü öğrenci grubu.

Deney Grubu: Bu araştırma için belirlenmiş olan eğitim kurumunda, Türkçe öğretiminin, belirlenen denencelerin sınanması amacıyla, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarıyla oluşturulan eğitim durumlarına göre yürütüldüğü öğrenci grubu.

Bilgi Düzeyi: Bu basamaktaki hedef davranışlar görünce tanıma, sorunca hatırlayıp söyleme, ezberleme, seçip işaretleme, seçip alma, eşleştirme, doğru ya da yanlış olduğunu söyleme, boş bırakılan yere kavramın adını, olgunun zamanını, yerini, olguyla ilgili kuruluş ve kişileri, nesne, olgu ve olayların girdikleri sınıfları ve türleri yazma, sıraya koyma, araç, gereç ve donanımın adını ve ne işe yaradığını yazma, söyleme, simgelerin anlamını, ölçüt, yöntem, ilke ve genellemelerin, kuramların özelliklerini ve kullandıkları yerleri yazma, söyleme, seçip işaretleme, eşleştirme gibi davranışları kapsar (Sönmez, 1991:67-68).

Uygulama Düzeyi: Öğrenci, “Bilgi” ve “Kavrama” basamaklarında kazandıklarına dayanarak, kendisi için yeni olan bir sorunu çözer. Sorunu çözerken, gerekli işlem basamaklarını sırasıyla ve tam olarak kullanır. Sorunun çözümü için zorunlu olan

yasa, ilke, kuram ve genellemeleri yerinde ve zamanında işe koşar. Bu basamaktaki davranış tümcelerinin sonunda; “hesaplama, çözüp yazma, sonucu bulup işaretleme, işlem sırasına göre sorunu çözüp yazma, sorunun çözümü için gerekli formülü, denklemini kurup yazma, verileri formüle, denkleme, yerleştirip yazma, sonucu denetleyip yazma, sonucu rapor halinde yazma” vd. gibi söz öbekleri bulunabilir (Sönmez, 1991:75).

PROBLEM TÛMCESİ

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı grubun öğrenmede ulaştığı (okuduğunu anlama, yazılı anlatım ve kompozisyon becerileri yönünden) başarı ortalaması ile kontrol grubunun öğrenmede ulaştığı (okuduğunu anlama, yazılı anlatım ve kompozisyon becerileri yönünden) başarı ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu problemle ilgili alt problemler denencelerde yansıtılmıştır:

DENENCELER

Denence 1: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun okuduğunu anlama becerisinin “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun okuduğunu anlama becerisi “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun okuduğunu anlama becerisinin “kavrama” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun okuduğunu anlama becerisi “kavrama” düzeyindeki puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “okuduğunu anlama becerisi” “toplam” puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “okuduğunu anlama

becerisi” “toplam” puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun yazılı anlatım becerisinin “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun yazılı anlatım becerisi “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

Denence 5: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyindeki puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

Denence 6: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı grubun “yazılı anlatım becerisi” * “toplam” puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “yazılı anlatım becerisi” “toplam” puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

Denence 7: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri” toplam puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri” toplam puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

* Bu denencede kullanılan “**yazılı anlatım becerisi**” ifadesi ile, Sever (2004:239-257) tarafından hazırlanan ve Ek-4’te verilen 60 maddelik “Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi”nin 30 sorusu (31. sorudan 60. soruya kadar) işaret edilmiştir. Bu otuz maddeden üçü (32, 35 ve 37. sorular), yazılı anlatım becerisinin “bilgi” düzeyindeki; yirmi yedisi de “uygulama” düzeyindeki davranışlarını ölçmeye yöneliktir.

Denence 8: Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “kompozisyon (yazılı anlatım)”** becerisi puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “kompozisyon (yazılı anlatım)” becerisi puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır.

SAYILTILAR

1. Araştırma süresince kontrol altına alınamayan değişkenler her iki grubu da benzer şekilde etkilemiştir.

2. Türkçe programının oluşturulmasında kullanılan yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının (roman, şiir ve öykü) saptanmasında başvuru uzman görüşleri geçerlidir.

3. Yapılan deneysel çalışmayla ilgili puan ortalamalarının saptanmasında kullanılan araçlarla ilgili uzman kanıları yeterlidir.

SINIRLILIKLAR

Bu araştırma,

1. Amaçlar açısından,

Araştırmada belirtilen probleme ve ilgili alt problemlere yanıt bulunması ile,

2. Denekler açısından,

Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Ankara Mamak Tuzluçayır İlköğretim Okulu’nun 6. sınıfında bulunan biri deney, öteki kontrol grubundan oluşan toplam 46 öğrenciyle,

3. Kapsam açısından,

** Yazılı anlatım becerisi “uygulama” düzeyi, “Türkçe dersinin bir beceri dersi olduğu, becerilerin de uygulamalar yoluyla daha anlamlı sınanabileceği” düşüncesiyle, 6. denencede sözü edilen otuz maddelik ölçme aracından başka, kompozisyon tipi bir sınavla da yoklanmaya çalışılmıştır. Bir başka deyişle, öğrencilerin belirli bir metin türünde (kompozisyon) yazma becerileri uygulamalı olarak değerlendirilmek istenmiş: bu amaçla da öğrencilerin, “İleride Hangi Mesleği Seçmeyi Düşünüyorsunuz? Neden?” (Ek-5) konusundaki düşünceleri hem ön-testte hem de son-testte alınmıştır.

- a.** Deney grubunda Sever (2004b:65-98) tarafından hazırlanan “İlköğretim 6. sınıf Türkçe Öğretimi Programı”nda (Bak. Ek-1) belirtilen “okuduğunu anlama” ve “yazılı anlatım” becerilerinin ölçmeye konu davranışlarının sınanması ile; kontrol grubunda ise, 2003-2004 öğretim yılı 2. döneminde Türkçe derslerinde, öğretim programı gereği kazandırılması amaçlanan davranışlar ve işlenecek konular ile,
- b.** Öğrencilerin “okuduğunu anlama” becerisinin “bilgi”, “kavrama”; “yazılı anlatım” becerisinin “bilgi”, “uygulama” ve “kompozisyon (yazılı anlatım)” düzeylerindeki başarı puanlarının sınanması ile,

4. Desen açısından,

Ön test – son test kontrol gruplu deneme deseni ile, sınırlı tutulmuştur.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma yapılırken izlenen yöntem, araştırmada yer alan deneklerin (katılımcıların) seçimi, deney deseni, veri toplama araçları, deneysel uygulamanın işlem basamakları ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, ön test ve son test uygulamalı deneysel bir model uygulanmıştır.

Deneklerin (Katılımcıların) Seçimi

Bu araştırmada, okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmeye yönelik, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının denendiği deneysel bir desen kullanılmıştır.

Araştırma, 2003-2004 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında 16 (on altı) haftalık bir dönem boyunca (17 Şubat 2004 - 11 Haziran 2004), yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının temel araç olarak kullanıldığı, okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileriyle ilgili olarak geliştirilen denencelerin sınanması amacıyla, Ankara Mamak İlçesinde bulunan Tuzluca'yı İlköğretim Okulu 6. sınıf Türkçe derslerinde, biri deney (23 öğrenci), öteki de kontrol grubu (23 öğrenci) olmak üzere iki grup üzerinde yürütülmüştür. *

Araştırma, yansız atamayla oluşturulmuş biri deney, öteki kontrol grubu olmak üzere iki sınıf üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sınıflar, öğrencilerin 5. sınıf akademik başarı puanları bakımından birbirine benzer iki çalışma grubundan oluşmuştur. Deneysel çalışmaya, deney grubunda da kontrol grubunda da 23'er öğrenci katılmıştır.

* İlköğretim II. kademe 6. sınıfta, Türkçe derslerinin haftalık öğretim süresi altı saattir.

Gruplarda yer alan katılımcılara (öğrencilere) bir deneyin parçası oldukları bildirilmiş, ancak deney ya da kontrol grubunda oldukları açıklanmayarak deneysel koşul gizlenmiştir.

Deney grubunda, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının temel araç olarak kullanıldığı Türkçe öğretimi programı uygulanırken, kontrol grubu Türkçe öğretimini bilinen seyriyle; bir başka deyişle, yalnızca Türkçe ders kitabı içindeki metinlerle sürdürmüştür. Her iki öğretim yaklaşımını da, öğretmen denkliğinin sağlanması amacıyla araştırmacının kendisi yürütmüştür.

Araştırmanın Deseni (Modeli)

Bu araştırma, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının temel değişken olarak kullanıldığı Türkçe öğretimi programının, öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik deneysel bir araştırmadır. Araştırmada deney deseni olarak, deneme modelleri içerisinde yaygın bir kullanıma sahip olan “öntest-sontest kontrol gruplu deney deseni (ÖSKD)” kullanılmıştır.

Büyüköztürk (2001:21)’e göre, öntest-sontest kontrol gruplu desende (ÖSKD), katılımcılar, deneysel işlemde önce ve sonra bağımlı değişken üzerinde iki kez ölçülürler. Bununla birlikte, farklı deneklerden oluşan deney ve kontrol gruplarının ölçümlerinin karşılaştırılması nedeniyle bu desen ilişkisiz; dolayısıyla karışık bir desendir.

Bu durumda araştırma deseninin simgesel görünümü aşağıdaki gibidir:

ÖNTEST				SONTEST
GD	R	O1	X	O3
GK	R	O2	--	O4

GD, Deney Grubunu,

GK, Kontrol Grubunu,

O1 ve O2, deney ve kontrol gruplarından alınan ön ölçümleri,

X, deneysel işlemi,

O3 ve O4 ise, deney ve kontrol gruplarından alınan son ölçümleri temsil etmektedir.

Öntest-sontest kontrol gruplu desenlerin temel yararlarından biri, ölçümlerin aynı denekler üzerinde yapılmasından dolayı, farklı deneysel işlem koşulları altında elde edilen ölçümler pek çok deneyde yüksek düzeyde ilişkili olacaktır. Böylece hata terimi düşecek ve buna bağlı olarak istatistiksel güç artacaktır. Desenin ikinci yararı, daha az denek gerektirmesi, aynı denekleri ölçmeye bağlı olarak da zaman ve çaba bakımından ekonomik olmasıdır. Bu iki yarara bağlı olarak benzeşik gruplarda çalışma olanağı, deneysel işlemin gerçek etkisinin belirlenmesine katkı sağlar (Ferguson ve Takane, 1989; Kirk, 1968; Akt.: Büyüköztürk, 2001:25).

Bu çalışmada da biri deney, öteki kontrol grubu olmak üzere iki grup bulunmaktadır. Araştırma gruplarından deney grubu olarak kararlaştırılan 6/A sınıfında, yazınsal çocuk kitaplarıyla hazırlanmış, okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmede etkili olacağı düşünülen ve araştırmacı tarafından hazırlanan Türkçe öğretimi programı, kontrol grubu olarak belirlenen 6/B sınıfında ise, Türkçe ders kitabı içindeki metinlere dayalı etkinlikler uygulanmıştır. Öğrenciler gruplara seçkisiz olarak atanmıştır. Bu grupların ikisinden de deneysel işlemin öncesinde ve sonrasında ölçümler alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada saptanmış olan denencelerin sınanması için gerekli olan veriler;

- a. Sever (2004b:239)'in izniyle, kendisi tarafından geliştirilmiş, çoktan seçmeli **“Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi” (OA-YA-BT)** [Bak. Ek- 4] ile,
- b. Öğrencilere verilen **“İleride Hangi Mesleği Seçmeyi Düşünüyorsunuz? Neden?”** konulu **“Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ölçme Aracı”**ndan (KBÖA) [Bak. Ek-5] elde edilmiştir.

Sever (2004b:239) tarafından oluşturulan “Çoktan Seçmeli Okuduğunu Anlama Becerisi Testi” [OA-BT], toplam 30 sorudan oluşmaktadır [İlk 30 madde]. Bu testin 14., 24. ve 26. soruları okuduğunu anlamanın “bilgi”; öteki soruları ise “kavrama” düzeyindeki davranışlarını ölçmeye yöneliktir. “Çoktan Seçmeli Yazılı Anlatım Becerisi Testi” (YA-BT) de yine 30 sorudan oluşmaktadır [31. sorudan 60. soruya kadar]. Bu testin de 32., 35. ve 37. soruları, yazılı anlatım becerisinin “bilgi”, diğer soruları ise “uygulama” düzeyindeki davranışlarını ölçmeye yöneliktir.

Öğrencilere ön ve son-test biçiminde, deneysel işlemin başında ve sonunda olmak üzere iki kez uygulanan ölçme araçlarının (Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi ile Kompozisyon [Yazılı Anlatım] Becerisi Ölçme Aracı) uygulanması için uyulan ilkeler ve yapılan işlemler aşağıda sıralanmıştır:

1. “Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi” (OA-YA-BT)

16 Şubat 2004 tarihinde, “**Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ölçme Aracı (KBÖA)**” ise, 20 Şubat 2004 tarihinde, Tuzluca Yır İlköğretim Okulu’nda, hem deney hem de kontrol grubunda, araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Uygulamaya, kontrol grubundan 26, deney grubundan da 24 olmak üzere toplam 50 öğrenci katılmıştır. Fakat kontrol grubunda 2 öğrenci düzenli olarak devamsızlık yaptığı, 1 öğrenci başka bir okula gittiği; kontrol grubunda da 1 işitme engelli öğrenci olduğu için değerlendirmeye her iki gruptan da 23’er öğrenci alınmıştır.

2. Ön ve son testte, Sever (2004b:239)’in izniyle uygulanan “Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi” (OA-YA-BT) için 60 dakikalık; “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ölçme Aracı” (KBÖA)’nın uygulanmasına ise, 40 dakikalık bir süre ayrılmıştır.

3. Kompozisyonların ön ve son-test uygulamalarının değerlendirilmesinde, Sever (2004b:261-263) tarafından geliştirilmiş “Kompozisyon Değerlendirme Ölçeği” (Bak. Ek-6) kullanılmıştır.

4. Deney ve kontrol gruplarının kompozisyon (yazılı anlatım) ön ve son-test uygulama sonuçları, 100 (yüz) tam puan üzerinden, üç ayrı alan uzmanı* tarafından değerlendirilmiştir. Böylece her öğrencinin ön-test uygulamasında yazdığı kompozisyona üç ayrı alan uzmanı; son-test uygulamasında yazdığı kompozisyona da üç ayrı alan uzmanı tarafından puan verilmiştir.

5. Her öğrencinin ön-test uygulamasında yazdığı kompozisyon için üç alan uzmanı tarafından verilen puanlar toplanıp başarı ortalamaları alınmış, aynı işlemler son test puanları için de yapılarak hem deney hem de kontrol grubundaki öğrencilerin kompozisyon (yazılı anlatım) becerilerindeki puan farkları saptanmıştır.

6. Deney ve kontrol gruplarında ön ve son-test olarak uygulanan “**Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ölçme Aracı**” (KBÖA), alan uzmanlarınca daha önce sözü edilen “Kompozisyon Değerlendirme Ölçeği”ne bağlı kalınarak değerlendirilmiştir.

Üç uzmana ait (uzmanlararası) güvenirlik, “Kendall’ın Sıralar Arası Uyuşum Katsayısı” (The Kendall Coefficient of Concordance, W) analizi yöntemiyle hesaplanmıştır.

Elde edilen veriler aşağıda gösterilmiştir:

Deney Grubu Ön-Test:	W=0.94, p<.01
Kontrol Grubu Ön-Test:	W= 0.97, p<.01
Deney Grubu Son-Test:	W=0.93, p<.01
Kontrol Grubu Son-Test:	W=0.97 p<.01

* Ön ve son-test uygulamasında, öğrencilerin yaptıkları Kompozisyon (Yazılı Anlatım) çalışmaları; öğretim görevlisi Zekeriya KAYA, Dr. Tülay KUZU ve öğretim görevlisi Kamuran Semra EREN tarafından değerlendirilmiştir.

Üç alan uzmanı arasındaki uyumun yüksek çıkması nedeniyle, öteki işlemler (t testi ve anova), uzmanların verdiği ön ve son-testlere ilişkin puanların aritmetik ortalaması alınarak yapılmıştır.

Deneysel İşlemin Basamakları

Bu araştırmada deney ve kontrol gruplarına uygulanan işlemler aşağıda sıralanmıştır:

1. Ankara Mamak Tuzluçayır İlköğretim Okulu’nda, 5. sınıf Türkçe dersi akademik başarı puanlarına göre oluşturulmuş iki şubeden biri deney (6/A), öteki de kontrol grubu (6/B) olarak belirlenmiştir.

2. Deney ve kontrol gruplarına, deneysel işlemten önce çoktan seçmeli **“Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi (OA-YA-BT)”** [Ön-test] verilmiştir.*

3. Deney ve kontrol gruplarına, deneysel işlemten önce, **“İleride Hangi Mesleği Seçmeyi Düşünüyorsunuz? Neden?”** konulu **Kompozisyon [Yazılı Anlatım] Becerisi Ölçme Aracı (KBÖA)”** [Ön-test] uygulanmıştır.**

4. Deney ve kontrol gruplarına deneysel çalışmanın başlamasından bir hafta önce, bu araçlar uygulanmış ve **“Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Beceri Testi (OA-YA-BT)”** için 60 dakikalık (16 Şubat 2004); **“Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ölçme Aracı (KBÖA)”** içinse (20 Şubat 2004) 40 dakikalık bir süre verilmiştir. Böylece ön test uygulaması gerçekleştirilmiştir.

* Gruplardaki ön ve son-testler araştırmacı tarafından uygulanmış ve her gruba yalnızca testin ilk sayfasında yer alan açıklamalar yapılmıştır.

** Bu uygulama, her iki grupta da “Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi”nin (ön ve son-test) verilmesinden sonra yapılmıştır.

5. a. Ankara Mamak Tuzluçayır İlköğretim Okulu II. Kademe Türkçe öğretmenlerince 2003-2004 öğretim yılının ilk döneminde yapılan zümre öğretmenler toplantısında, ilköğretim II. Kademe 6. sınıflar için okutulması kararlaştırılmış Türkçe ders kitabı ve öğretim programı gereğince işlenecek dilbilgisi konularını içeren “yıllık plân” esas alınarak 2003-2004 öğretim yılının ikinci döneminde, kontrol grubunun (6/B) Türkçe derslerinde kullanılacak Türkçe kitabı ve işlenecek dilbilgisi konuları saptanmıştır. Bu dersi araştırmacının kendisi, okuldaki Türkçe öğretmenlerinin de yardımıyla, bilinen seyriyle (geleneksel yöntemeye uygun olarak) işlemiştir.

b. Deneysel işlem için hazırlanan programı oluşturmak amacıyla, eğitim durumlarında kullanılan yazınsal çocuk kitaplarının belirlenmesinde alan uzmanlarının görüşlerinden yararlanılmıştır.

c. Araştırmacı, deneysel işlemin yapılacağı grupta, temel araç olarak yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının kullanıldığı ve yazınsal söylemlerin anlaşılmasına dönük etkinliklerin yer aldığı “Ders Plânları” hazırlamış, bu anlayışla hazırlanan ders plânları, tez izleme kurulu üyelerine ve deneyimli Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine sunulmuş; alınan görüş, eleştiri ve öneriler doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılmış, ders plânlarına (Bak. Ek-3) son şekli verilmiştir.

6. Uygulanan ön-testler sonrasında, araştırmacı, deney grubundaki Türkçe derslerini (dönem boyunca), yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının temel araç olarak kullanıldığı ders plânlarına göre işlemiştir.

Deney grubu uygulamalarında alınan önlemler ise şöyle sıralanabilir:

a. Araştırmacı, hazırlamış olduğu eğitim durumlarını, deney grubundan önce başka bir grupta uygulamış; uygulamaya yönelik aksaklıkları ve sorunları belirlemiş, böylece deney grubundaki uygulama için eğitim durumlarına yönelik son bir değerlendirme yapma olanağı bulmuştur.

b. Araştırmacı, deney süresince, deney grubundaki uygulama ve etkinliklere büyük ölçüde uygun davranmaya ve deney grubunda yer alan etkinlikleri kontrol grubuna yansıtmamaya özen göstermiştir. Bu amaçla, kontrol grubunun Türkçe dersleri için de ayrı ders plânları -geleneksel anlayışa uygun- hazırlamıştır. Araştırmacı, bu grupta dersi, zümre öğretmenler toplantısında kararlaştırılan Türkçe kitabı içinde yer alan metinlerle, herhangi bir önleme başvurmada, bilinen seyriyle sürdürmüştür.

c. Deney grubunda her öğrenme ünitesinin sonunda, öğrencilere, yazınsal metinlerle verilmesi amaçlanan davranışların kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen izleme-değerlendirme testi uygulanmış; araştırmacı tarafından (herhangi bir not verilmeden) değerlendirilen testlerle, öğrencilerin (varsa) öğrenme güçlükleri ve eksikleri saptanmıştır. Öğrenme güçlükleri ve eksiklerin giderilmesi için ek zaman ayrılmış, bir sonraki derse de bu eksikliklerin giderildiği anlaşıldıktan sonra geçilmiştir.

7. Araştırmacı, deney grubunda, dönem boyunca, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının temel araç olarak kullanıldığı 5 (beş) ayrı ders plânını uygulamıştır. Kontrol grubunda ise, aynı öğretim süresince, Türkçe dersi zümre öğretmenlerince kararlaştırılan Türkçe kitabında yer alan 16 (on altı) ayrı metne dayalı bir öğretim gerçekleştirmiştir.

8. Öğretim döneminin sonunda, deney ve kontrol gruplarına **“Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi”** (OA-YA-BT) (son-test) verilmiştir.

9. Öğretim döneminin sonunda, deney ve kontrol gruplarına, **“İleride Hangi Mesleği Seçmeyi Düşünüyorsunuz? Neden?”** konulu Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ölçme Aracı (son-test) uygulanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

1. Grupların Denkliğinin Gösterilmesi: “t” Testi

a. Araştırmada, grupların çeşitli düzeylerdeki (bilgi, kavrama, uygulama) öğrenmelerinin bir ölçüsü olan ön-test puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığının saptanmasında “t” testinden yararlanılmıştır. Verilerin

özümlemesinde, her bir alt amaca (denenceye) ilişkin olarak yapılan analiz adı aşığıda sunulmuştur:

b. Araştırmada, grupların çeşitli düzeylerdeki (bilgi, kavrama, uygulama) başarı puanları arasındaki farkın anlamlılığının test edilmesinde de (araştırmanın sekiz denencesinin yanıtlanması da) **“Bir Faktörde Tekrarlı İki Faktörlü ANOVA”** (Split-plot ANOVA) istatistiğinden yararlanılmıştır.

3. BÖLÜM

YAZINSAL NİTELİKLİ ÇOCUK KİTAPLARI VE BUNLARIN ÇOCUĞUN ANADİLİ GELİŞİMİNE KATKISI

3.1. Yazın, Yazınsal Yapıt ve Yazının İşlevi

Yazın, tüm güzel sanatlar gibi sanatın bir dalıdır ve yalnızca dille gerçekleştirilir. Dilin sanatlı bir şekilde ya da estetik olarak kullanılmasıdır. Düşünce, duygu ve hayallerin güzel, etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır. Kimi kuramlara göre yazın, “duyguların dile getirilmesi”; kimilerine göre de, “yaşam gerçekliğinin, sosyal gerçekliğin yansıtılması” ya da “organik düzen” olarak tanımlanır (Moran, 1988:248-249). Yazın sanatının, toplum yaşamında göze çarpan sayısız iletişim yollarından biri olduğunu söyleyen Göktürk (2001:13), sanat metnini, kendine özgü biçimde örgütlenmiş bir ileti olarak tanımlar ve yazının, tamamıyla bireysel ya da toplumsal deneyimlerin bir yansıması olarak ortaya çıktığını söyler (2001:14). Uygur (1985:25)’a göre yazın, “çok-düzeyle bir uzay”dır. Her yazınsal yapıt, evrene ilişkin, insan açısından evrene, tüm boyutlarıyla insan yaşamasına ilişkin bir yorumdur. Duyurudur, bildiridir, anlatıdır. Dille bilinçleşme, dille bilinçleme denemesidir (1985:164). İnce (2002:124)’ye göre, gerçek yazınsal yapıt, “‘Niçin yazıyorum?’, ‘Kimin için yazıyorum?’ ve ‘Nasıl Yazacağım?’ sorularını, yazarı adına yanıtlayabilen, bu yanıtı kendi yapısında barındıran yapıttır.” Kavcar (1999:123)’a göre yazın duygu, düş, düşünce ve izlenimlerin sözlü ve yazılı olarak güzel ve etkili bir biçimde anlatılması sanatıdır, sözcüklerle yapılan bir güzel sanattır, dil sanatıdır. Sever (2004a:223)’e göre, insan gerçekliğinin biriktirdiği tüm deneyimlerin (duygu, düşünce, tasarı vb.) kişiyi etkileyen biçimde dille anlatılması sanatıdır. Özünlü (2001:10-12)’ye göre ise, yazın, insan yaşamındaki deneyimlerin büyük bir birikimidir. Kimi zaman onu üreten ve kullanan bireyleri de aşarak, bir dünya görüşü ve ortak bir kültür altında birleşmiş bir topluluğun genel eğilimi biçimine gelmiş olan bir akımdır. Bir ulusun birçok kültür niteliklerini yansıtabilen bir etkinliktir.

Yazınsal yapıtlar ise, sözle ya da yazıyla ortaya konan, düşünce, düş gücü ve gerçekle üretilen dil ürünleridir. Dilin kazandığı özgün yapıtlardır. Bir başka deyişle

yazınsal yapıt, hem dilin kurallarına dayandırılarak; ama onun üstünde oluşturulmuş ve sürekli işleyen bir dizgedir, hem de okurun varlığıyla yaşam bulan ve sonsuzlaşan anlamsal bir üretim düzeneğidir. Düşünceyi, duyguyu, imgeleri yansıtmada; yaşanılanı, görüleni dile getirmede önemli bir araçtır. İnce (2002:109)'ye göre, yazınsal bir yapıt, “Yalın bir nesne değil, çok yönlü anlam ve bağlantılar taşıyan, katmanlanmış, oldukça yüksek düzeyde karmaşık bir düzenleme”dir. Kavcar (1993), yazınsal yapıtı, malzemesi dil olan ve kendi türüne özgü bir anlaşma sistemini yapısında taşıyan güzel sanat eseri olarak tanımlar. Ingarden (Akt.:Göktürk, 1989:28)'a göre yazınsal yapıt, değişik anlam düzeylerinden oluşan karmaşık bir dilsel yapıdır. Bulut (2001:349)'a göre tüm yazınsal yapıtlar, kültürel birikimlerin birer göstergesi olarak yine bir kültürel ürün olan dil aracılığıyla, olay veya olguları, tarihsellik içerisinde, okuyucunun çözümlemesine sunan karmaşık birer dizgedir. Dolayısıyla yazın, yaşam ya da yaşamsal olanın düşünceyle biçimlendirilip yazı ile görselleştirilmesidir. İnce (2002:97)'ye göre, yazınsal ürünler, tarihsel zaman içinde, belli bir toplumda, belli bir kültür ortamında, yazar adı verilen bir bireyin yaptığı, yarattığı üründür. Özdemir (1983b:36)'e göre ise, genel ve geniş anlamda her yazınsal yaratım, yaşanılanın, düşünülenin ya da düşlenenin yazıyla biçimlendirilmesidir:

“İnsan dünyasına ilk ışık tutan yapıtlardan günümüzde yazılıp çizilenlere değin tüm yazınsal yaratımlar geniş anlamda düşüncenin, duygunun, düşlerin ya da yaşantıların söze dökülmesi değil de nedir? Homeros’un destanlarından Yaşar Kemal’in romanlarına; Aiskhylos’un ağlatılarından Aziz Nesin’in gülmece yüklü öykülerine değin tüm yazınsal yaratılarda açıkça görebiliriz bu dökümü” (Özdemir, 1983b:36).

Sanatın, dolayısıyla sözle yapılan bir sanat olan yazının, insanoğlunun düşünce ve duygu evrenini zenginleştirme gibi çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Moran (1988:250), sanatın işlevini, her kuramın kendisine göre tanımladığını belirtir ve “Kimine göre yazınsal yapıtların işlevleri, zevk vermek ya da estetik yaşantı sağlamak, kimine göre estetik duygudan başka duygular da uyandırmaktır”, der.

Kimileri de birey ve toplum üzerinde eğitici (bilgisel, anlatısal, politik, dinsel) etkisi olması üzerinde dururlar:

“Kimi sanatçı duygularını dile getirmek için yazar; kimisi politik, kimisi millî, kimisi dinsel duygular uyandırmak için. Yazar, vardır eğlendirmektir amacı. Yazar vardır kusursuz bir eser yaratma peşindedir... Demek ki sanat eserleri ne bir tek amaçla meydana getiriliyor, ne bir tek işe yarıyor, ne de yerinde kullanılış diye bir tek kullanış var... Birçok estetikçiye göre sanat eserlerinin kendilerine özgü işlevi okurda (dinleyicide, seyircide) estetik yaşantı uyandırmaktır... Estetik yaşantı sağlamak konusunda sanat eserleri rakipsizdir” (Moran, 1988:250-251).

Kagan (1993:479)’a göre, *“Sanatın eğitsel işlevi, doğrudan doğruya, insanlara yaşantı veriş üstüne kuruludur; yani sanatın eğitsel gücü, kişinin kendi yaşamı ile bir olay, bir oluntu, bir etkilenim arasında bir ilişki kurulmasına dayanır... Eğer ortada yaşantı yoksa, o zaman, gördüğümüz ya da işittiğimiz herhangi bir şey, şu ya da bu nedenden, ancak görülüp işitilmiş bir şey olarak, ancak anlaşılmış, bilincine varılmış, akıldan özümlemiş bir şey olarak kalır ve ne ruhumuzda ne kişiliğimizde ne de dünya tablomuzda herhangi bir iz bırakır.”*

Bayrav (1999:18)’a göre, yazının değişik görünümlerine karşın, önde gelen ve değişmeyen işlevi, bütün sanatlar gibi, hem düşündürmesi hem de, anlattığı acı da olsa, mutluluk vermesidir. Aytaç (1995), edebiyatın estetik bir eğitim aracı olarak işlevini, kişinin “duygularını eğitme”, “bütüncül eğitimi”, “duygu akıl dengesinin oluşması” gibi süreçlerle ilişkilendirerek açıklar. Göktürk (2001:13)’e göre, *“Sanat yapıtı konuşursa, konuşurken de bir dünya koyarsa ortaya, bunu hiç kuşkusuz birileri için yapar. Sanatta güzellik, bir konuşma aracılığıyla ‘gerçeğin örtüsünün kaldırılmasından’, kurmaca bir dünyanın bir biçim aracılığıyla görünür kılınmasından doğan bir olgudur ve her sanat yapıtı, görünür kıldığı şeyin birilerince alımlanması ile işlevini bütünlemiş olur.”*

Akın (2001:20)’a göre sanat yaşamı zenginleştirir, güçlülere dayanma gücü, direnci verir. Sürekli dirimiyle, yaşamda diriliği taşıyana güç katar. Özdemir (1983b:10)’e göre, yazının insan yaşamındaki büyük işlevi, düşünceyi kalıcı

kılmasından, sözü çevremizin sınırları dışına taşımamasından, yaymasından, geniş ölçüde iletişim sağlamasından, duygu ve düşünce alışverişini kolaylaştırmasından gelmektedir: *“Her yazı ya da yazınsal yaratı, insanoğlunun düşünce ve duygu evrenini zenginleştirmeyi amaçlar. İster bilgilendirmeyi amaçlasın, ister yaşantı kazandırmayı, dilsel ürünlerin amacına ulaşması doğru algılanmalarına bağlıdır. Bu da yazıları ve yaratıları oluşturan öğeleri işlevleriyle, özellikleriyle tanımayı gerektirir”* (Özdemir, 1983b:7).

Sever (2002a:12), yazının, insan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı duyarlılığıyla kurgulanmış örneklerini yansıttığını; insana, yaşamı ve insan gerçekliğini anlatmaya çalışan, sanatçı sezileriyle örülmüş öznel bir gerçeklik sunduğunu belirtir ve şöyle sürdürür:

Bu gerçeklikte, okura insanoğlunun tüm serüvenleri aktarılır; onun sevinci, öfkesi, mutluluğu, umutsuzluğu, kıskançlığı, bencilliği, güzelliği ozanın, yazarın dilinde yeni bir anlam kazanır. Sanatçının okurla paylaşma, iletişim kurma isteğinin dilde somutlandığı bu eylem, belki de hiç yaşanmayacak ya da tanık olunmayacak nice yaşam durumlarını, nice insan kişiliklerini tanıtır bize. Okuma eyleminde, o kişilerin yaşamlarında verdikleri uğraşların, yaşadıkları duygu ve düşünce yoğunluğunun biz de ortağı oluruz. Onlara tanıklık ederiz”

Kavcar (1999:5-6)’a göre, yazının temel işlevlerinden biri, eğitime, insan kişiliğini değiştirme ve geliştirmedir. İnsanoğluna, sevmeyi, acımayı, güzellikler karşısında heyecanlanmayı öğretmede yazın önemli bir görev üstlendiğinden bu işlevine, duyguları geliştirme, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir. Yazın, kişiyi sığılıktan, bencillikten ve yalnızlıktan kurtarır; ona insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başka insanlarla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. İşte, bu yansıtma işi, yazının değişmeyen işlevlerinden biridir. Değişik insanlık durumlarını, serüvenlerini yansıtarak insan doğasını tanıtır, bu yolla yaşantımızı zenginleştirir, güzelin tadına ve farkına varma gücünü geliştirir.

3.2. Yazınsallık Nasıl Oluşur? Yazınsal Yapıtların Özellikleri Nelerdir?

Yücel (1982:15)'e göre, “Yazının sınırları çok geniş ve değişkendir kuşkusuz; ama durmadan biçim değiştirmekle bulutun bulut, kumun kum olmaktan çıkmaması gibi, yazın da sürekli değişimleri içinde varlığını hep sürdürür: biçimiyle içeriğinin örgensel birliği içinde özgün bir bildirişim türü olarak kalır.” Bayrav (1999:13), son yıllarda yazını öteki komşu uğraşılardan, anlamlı edim dizgelerinden ayırmak ve tanımlamak için bazı öneriler ileri sürüldüğünü söyler ve bunları şu şekilde gruplandırır:

3.2.1. İletinin yokluğu

Bayrav (1999:13)'a göre, yazınsal yapıtlar gerçek olaylardan esinlenmiş olsa bile, bir gazete haberi, bir bilim yazısı gibi ayrıntılarıyla gerçekten yaşanmış ya da doğru bir olaya, bir olguya gönderme yapmaz. Çıkış noktası olarak seçtiği olay ya da olguyu istediği düzene sokar, biçimlendirir. İletisi, çağın bir sorununu aydınlatır da, belli bir olgu ya da olaya bağlı değildir.

Özdemir (1976:40; 1991:25), bir metnin yazınsallığını asıl belirleyen ölçütün, onun iletişim konumu ve biçimi olduğunu, yazınsal metinlerin bize sunduğu evreni, bu evrenle ilgili durumları, koşulları gerçek dünyaya oturtamayacağımızı, daha doğrusu bunların tıpa tıp benzeri olan eşlemlerini bulamayacağımızı belirtir. Bu nedenle okur, bir öykü, şiir ya da romanı anlamlandırmaya çalışırken onun özel dünyasını dikkate almak zorundadır; bu evren, dış gerçeklik dünyasından kopuk değildir elbette. Aynı gerçekliğe gönderme yapacak biçimde kurgulanmıştır. Fakat yazarın amacına uygun bir biçimde değişime uğramıştır. İşte, yazınsal metinlerdeki evrenin kurmaca oluşunun anlamı da budur:

“Kurmacasal ve yazınsal metinleri oluşturan uzam (mekan), zaman, kişi...gibi öğeler, gerçek yaşamdaki öğelerle tam örtüşmezler; bu demek değildir ki bunların, gerçeğe, yaşam ve yaşananla kan bağı yoktur. Tam tersine, gerçeğin, düş

gücüyle, kurmacayla beslendiği için, geliştirilip yeniden üretildiği için daha da artmıştır gerçekliği” (Özdemir, 1976:40).

Göktürk (1989:21-22)’e göre, yazınsal iletinin belirleyici özelliği, gerçek yaşam dünyasından birtakım somut bilgileri doğrudan doğruya aktarmaya yönelik olması, bildik gerçek verilerden yararlanarak, bir kurmaca dünya aracılığıyla işlev görmesidir. Göktürk, yazınsal iletişimin bu ikili niteliğinden dolayı, yazın ürünleri karşısında çarpık tutumlara girildiğini, bu nedenle gerçek yaşamın birebir kendisi olmadığı için bir şiirin, romanın, oyunun, öykünün bir çırpıda yadsınabildiğini belirtir:

“Yazınsal bir metin, doğrudan doğruya yararlanılabilecek bilgiler sunan kullanmalık metinler gibi görülemez. Yazınsal metin karşısında her okurun, bir kurmaca dünya karşısında olduğunu bilmesi ve ona göre bir iletişim konumuna girmesi gerekir. Shakespeare’in tarihsel oyunlarını, Walter Scott’un romanlarını gerçek İngiltere tarihi gibi okuyamayız sözgelisi, romancı Kemal Tahir de bir tarihçi gibi okunmaya gelmez” (1989:21-22).

Bulut (2001:349-350)’a göre, yazınsal yapıtlar, okuyucunun hayal dünyasına yansıtılarda bulunurken, gerçeğin ya da gerçekliğin tam yansımaları değil, kurgulanarak boyanmış, gizlenmiş yeniden biçimlendirilmiş şeklini gösterir: *“Yazınsal yapıtlarda kurgu; yazıncının, gerçek dünyada, belli bir zaman ve uzam içerisinde ortaya çıkan bir olay veya olguyu, yeniden düzenleyerek, bilinç düzeyine çıkarma eylemidir şeklinde tanımlanabilir. Bu yönüyle kurgu, yazının temelini oluşturur.”*

Barthes, yazmayı “geçişsiz bir eylem”, yazını “gerçekçilikten uzak” bir etkinlik, yazarı ise, “kendi yapısını da sözün yapısında yitiren tek kişi” olarak tanımlar ve “Dünya vardır ve yazar konuşur, işte yazın” der (Akt.:Yücel, 1995:15). Akın (2001:20)’a göre sanat, ne nesnel gerçekliğin kendisidir, ne de olması gerekendir. Sanat, nesnel gerçekliğin sanatçının anlayışındaki ön bilgi, bilinç

birikimiyle karşılaşp bütünlenmesiyle oluşur ve bu yeni bütün olanı da olması gerekeni de kendi içinde taşır.

Aytaç (1995)'a göre, yazar, eserini yaşayarak ve okuyarak edindiği deneyimlerden kotardığı bir kurmaca gerçekliğe dayandırır. Kurmaca gerçekliğin içinde ise hem gerçek gerçeklik hem de hayal gücü vardır; bir çeşit bileşke denebilir kurmaca gerçeklik için. Yani kurmaca gerçeklikte gerçek dünyanın birebir yansıması değil, yazar merceğinden süzülmesi vardır.

Adalı (2003:25)'ya göre, yazarın ilettiği anlamlar, yaşamın nesnel gerçeklerinden kaynaklanan olgulara dayansa da onlardan çok değişik bir evrene, yazara özgü, tümüyle kurmaca bir evrene aittir. Kurmacasını dilde gerçekleştirir yazar. Bu nedenle her yapıt tektir, biriciktir:

“Yazınsal metinlerin en belirgin özelliği, gerçeğe gönderme yapan ancak hiçbir zaman gerçeğin birebir karşılığı olmayan kurmaca bir dünyayı yansıtmalarıdır... Yazınsal bir metinle kurulacak iletişimin ilk koşulu, okurun bir kurmaca karşısında olduğunun bilincinde olmasıdır. Metin, belli anlamları iletmek amacıyla gerçek yaşama benzer, ama gerçek yaşamda karşılığı olmayan kurmaca bir dünya aracılığıyla sunulmuştur. Metnin yaşamla ilişkiye geçirilecek yönü somut anlam düzlemi değil, duygu ve düşünce örüntüsünü oluşturan soyut anlam düzlemidir... Yazın metninin etkisi doğrudan değil dolaylıdır” (Adalı, 2003:232-233).

Helbo'ya göre, yapıttan yansıyan gerçek, gerçeğin kendisi değil, çarpıtılmış bir gerçektir; çünkü bir algılama ile bir araçıdan ulaşır bize (Akt.: Yücel, 1983). Scholes ve Kelly, roman dünyası ile gerçek dünya arasındaki ilişkiyi, güneş ışığını sadece üç renge ayırıştırın bir prizmaya benzetirler: “Bu prizmadan geçerek romana yansıyan gerçek, belli ve sınırlı bir gerçeğe benzeyen bir gerçeğin yaratılması ve gerçek hakkında genellemelerin yapılması şeklinde yorumlanabilir” (Akt.: Stevick, 1988).

Nabokov (1988) ise, bu konuyla ilgili olarak şöyle bir örnek verir: *“Ama bir roman ya da şiir için ‘gerçekten olmuş mu?’ diye sormayın ne olur. Kendimizi aldatmayalım; unutmayın ki edebiyatın hiçbir pratik değeri yoktur, meğer ki çok kuraldışı bir durum sözkonusu olsun da adamın biri kalkıp, onca meslek dururken ‘edebiyat profesörü olacağım’ diye tuttursun. Emma Bovary denen kız hiç yaşamadı: Madame Bovary kitabı ise sonsuza dek yaşayacak. Kitaplar kızlardan çok daha uzun ömürlüdür.”*

Yücel (1995:17-18)’e göre, yazın, yaşadığımız dünyayla, tanıdığımız insanlarla, bildiğimiz yaratık ve nesnelerle hiçbir ortak yanı yokmuş gibi görünse de öğelerini genellikle bizim dünyamızdan alır. Yazınsal yapıtlarda bizlere benzeyen insanlar bizim de yaşadığımız kentlerde yaşar, bizim oturduğumuz sokaklarda oturur, üstelik bildiğimiz insanların bizim de tanık olduğumuz serüvenlerini tıpatıp anlattığı bile olur. *“Ancak, düşünsel, bilimsel, vb. türden söylemlerin, isterse alabildiğine soyut olsun, yaşadığımız dünyada, varlığını benimsediğimiz gerçeklikte bir karşılığı bulunduğunu düşünmemize, bu dünyanın, bu gerçekliğin şu ya da yanını betimlemesini, açıklamasını ya da yorumlamasını, kısaca ona ‘göndermesini’ beklememize karşılık, yazınsal söylemde böyle bir özellik aramayız.”*

Bu söylenenlere göre, yazınsal metinlerin asıl belirleyici özelliklerinden birisi, yazınsal metinlerin evreni ile gerçek göndergeler evreninin birebir örtüşmemesidir. Yazınsal yapının dile getirdiği yargılar, gerçek nesne ve gerçek durumları yansıtıyormuş gibi görünmesine karşın, gerçek değil sözde yargılardır. Çünkü sanat yapıtı gerçek değil gerçeğin bir yansımasıdır. Elbette bu durum yazın evrenindeki olay, olgu ve durumların yaşam gerçekliğinden kopukluğu, uzaklığı anlamına gelmez. Yazarın bir gerçeği aktardığı, yani aktarımcı olduğu, olmayan bir şeyi değil, olanı bir yerden alıp başka bir yere aktardığı kesindir; fakat bu aktarımı yaparken gerçekleri kendi öznel dünyasında yeniden biçimlendirerek, yapılandırarak ve kurgulayarak yapar. Gerçek dünya verileri ile yaşantıların kurmaca ve düşsel düzeyde yoğrulmasıyla ortaya çıkan farklı bir dünya yaratır. Kısaca, yazınsal yapıt, bildik dünya dışında, kesin olarak bilinmeyen, olası, düşsel öğeleri de içinde barındırır.

3.2.2. Kapalılık

Bayrav (1999:13)’a göre yazınsal yaratılarda geçen “kapalılık” terimi, aslında birçok anlama gelebilir. Yazarı belirsiz, genellikle sözlü geleneklerin yaşattığı yapıtlar dışında, birey olarak karşımıza çıkan metinlerin bir ilk, bir de son sözleri vardır. O halde kapalılığı iki ayrı düzeyde betimlemek gerekmektedir: Yazınsal yapının bir anlatılanı, bir anlatılışı olduğu düşünülürse, kapalılık içerikte ya da biçimde bulunabilir.

3.2.3. Üretim

Uzun (2001:12)’a göre metinlerarası ilişki, bir metnin önceki diğer metinlerle kurduğu ilişkidir. Her metin, önceki diğer metinlerle ilişkiye girer. Bu, metnin anlamlandırılması sırasında alıcının o metni ilişkili olduğu diğer metinleri de düşünerek kavramasını sağlar. Bayrav (1999)’a göre, metinlerarası ilişkiler sorunu yazının bir üretim olduğunu gösterir. Yazın üretimdir; çünkü yeni yapıtlar yaratır ve bu yaratıcılık iki biçimde oluşur:

“Çağın ve ortamın benimsediği kurallara uygun olarak ya da onları zorlayarak, çığneyerek. Birincilerde yetenek, ikincilerde yapım ağır basar. Oysa üreticiliği yazının içinde de bulabiliriz, diyor J. Kristeva: ‘Bir metnin içinde başka metinlerden parçalar çatışır ve tarafsızlaşır’ böylece de yenileşirler. Sözcüklerin de anlamı edebiyat metninde durulmuş değildir. Bilim, mantık vb. söylevleri, sözcüğün tek, kesin anlamı üzerine kurulu olduğundan onlara ‘monologique’ (tek anlamsal), sözcüklerin cümlede esneklik gösterdiği edebiyat diline ise ‘dialogique’ (çift anlamsal) denilmesini, bazı eleştirmenler bu yüzden önerir. Saussure, ‘anagramme’lerinde, edebiyat dilinin sözcüklere “günlük dildeki anlamlarına eklenen, yapma, ikinci bir oluş biçim” verdiğini söyler. Sözcükler, edebiyat metninde belli bir aralıkta (paragramme) kıpırdama yeteneğini kazanırlar. Kısaca, bir yazı kendinden önce yayımlanmış ya da çağdaş metinlerle, geliştiği uygarlıkla, ortamıyla alış-veriş halindedir. Konuyu bu açıdan ele alınca, yazar ve okurun kişiliği dışında bir de çevrenin, uygarlığın, başka yapıtların payını hesaplamak gerektiği ortaya çıkar. Genellikle, bütün düşünce ve sanat uğraşımalarında olduğu gibi, edebiyatta da

yenilenme belli bir yönde gerçekleşir. (...) Bir dönemin duyarlılığı, tutumu bir öncekine tepki ya da onu geliştirme biçiminde oluşur dersek, pek büyük hataya düşmeyiz. Dönemin ortak görünümünde az ya da çok her sanatçının payı vardır. Bulduğu düzeni bir yerde zorladığı için yenilik ortaya çıkmıştır. Öte yandan, kendi çağında yaşayan sanatçılarla tutumunda yakınlık bulunduğu, eskilere tepki gösterdiği oranda da çevrenin etkisi altındadır” (1999:16).

Göktürk (2001:10) ise, yazınsal metnin, hem dilsel düzenlenişiyle bir kurmaca dünyayı taşıdığını, hem de kendisini çevreleyen toplumsal-kültürel yapıdan, geçmiş yazın dönemlerinden, kendi dışındaki başka iletişim olanaklarından öğeler içerdiğini belirtir. Ona göre, bunları yazar, bölüm başlıkları, paragraflar, aracılığıyla belli bir dizgeye sokmuştur.

3.2.4. Okunabilme

Bayrav (1999:18)’a göre, yazını tanımlarken göz önünde tutulacak bir konu da, metnin okunabilme yeteneğidir. Kimi yapıtlar, yazarlarının bakış açısı sezilmediğinden, o sıralarda egemen olan görüşlere, duygulara ters düştüğünden, metin yanlış açılardan yargılanır, yankı uyandırmaz; bu nedenle de yazıldıkları tarihlerde okuyucu bulamazlar. Metnin bildirisi, sanat anlayışı, ancak bir iki kuşak sonra açıklığa kavuşur. O halde bir süre bu yapıtların okunabilme yeteneği yoktur.

3.2.5. Dil

Bayrav (1999:18), kimi eleştirmenlerin, yazın dilini ulusal dil silsilesi içinde özel bir diyalekt ya da genel dil kotasının bir alt-kotası (sous-code) olarak görmek eğiliminde olduklarını; fakat bu görüşün bugün geçersiz olduğunu belirtir. Ona göre yazın dili, tam tersine, ortak dilin geçici zorlanma olasılıklarından yararlanmayı en geniş ölçüde arayan, bu yoldan sonsuz biçimler, düzenler bulduğu için de sınırlı bir kota sayılamayacak bir dizgedir: “Edebiyat, unutmayalım bir dil ürünüdür. Hem de iki bakımdan: Önce ulusal bir dilde ortaya çıktığı için (belirten yüzü ulusal bir dildir) ve Hjelmslev’in tanımına uygun olarak bir dolaylı anlam dizgesi (connotation) olduğu için” (Bayrav, 1999:18-19).

Adalı (2003:25)'ya göre yazın dili, yaşam gerçeğine uymayan; ancak, kendi bütünlüğü içinde inandırıcılığı olan ve araç olarak doğal dili kullanan bir sanat, bir iletişim biçimidir. Adalı, doğal dil üzerinde durur ve onu, yazınsal dilin ilk elde, toplumsal nitelikli dil dizgesinden yazarın seçtikleri; bir başka deyişle, yazarın söylediği sözler olarak tanımlar. Ancak bu bireysel dil, yazarın günlük konuşmalarında kullandığı dil de değildir; yazın düzlemine geçerken farklılaşmış bir dildir, bir üst-dildir. Böylelikle her yapıtın kullandığı dil de, yazınsal dil içinde kendine özgü bir dil olarak ortaya çıkar. Özetle, yazın, dolaylı bir anlamı ileten özel bir dildir.

Özdemir (1976:39)'e göre yazınsal metinler, günlük konuştuğumuz dile yaslanılarak oluşturulur. Ancak doğal dilde yapılan kimi değişikliklerle adına yazın dili denilen özel bir dil yaratılır. Yazın dili doğal dilden beslenmesine karşın, yer yer ayrılır ondan. Yazar yansıtmak istediği insanlık durumuna, yaşam gerçeğine göre değiştirir günlük konuşma dilini. Metin içinde yeni düzenlemelere gider; sözcüklerin ses ve seslem değerini tartarak tümceleştirir. Tümceleri birbirine eklerken metnin dil yoğunluğunu iletmek istediğine, kendine özgü iletişim biçimine göre boyutlandırır. Eğretilmeler, değiştirmeceler yoluyla dilin sezdirimsel işlevini artırır:

“Bu anlamda bir dil sanatı olarak düşünülmektedir yazın. Öyle ki müzisyenler için sesler, ressamalar için renkler, yontucular için mermer ve bronz neyse bir yazıncı için de sözcükler odur. Romancılar olsun, ozanlar, öykücüler ya da oyun yazarları olsun sözcüklerin kendilerine sunduğu olanakları en iyi biçimde değerlendirerek, anlatıma güzelduyusal bir tat katarak yazınsal yaratıya ulaşabilirler ancak. Böyle düşünenlere göre her yazı bir yazınsal yaratı olamaz; ama, her yazınsal yaratı bir yazıdır” (Özdemir, 2002:44).

Göktürk (2001:14), her sanat metninin, toplumun bütün üyelerinin iletişim aracı olan dil içindeki sayısı sınırsız düzenlemelerden ancak biri olduğunu; dil içindeki her özel iletişim dizgesi gibi yazın sanatının da dilin bütününden köklendiğini; ancak bu bütün üstüne kendi başkanlığını kurduğunu, bu bakımdan da yazın dilinin, içinde

oluştğu doğal dilin bütününe oranla, “ikincil nitelikte bir dil” olarak bile tanımlandığını belirtir ve şöyle sürdürür:

“Gündelik konuşmalarımızda, dili kullanırken, genellikle sözcüklerin yerleşik, herkesçe paylaşılan somut anlamlarından yararlanırız. Söylediklerimiz, gerçek deneyler dünyasındaki nesneler, varlıklar, ilişkilerle doğrudan doğruya ilgilidir... Sözcüklerin bilinen anlamlarıyla gelen şey, yetersiz bir yanılsamadır ancak; yazınsal ileti, tek tek sözcüklerin ötesinde olandır... Tek başlarına bildik anlamlı sözcükler ya da sözcük kümeleri, yazınsal bir gösterge olarak birbirleriyle bir ilişkiye sokuldukları an, ilk anda yadırgayacağımız türden, yeni bir anlam gücüllüğü doğar” (Göktürk, 1989:17-19).

Özünü (2001:13)’ye göre, yazınsal metinlerin dil yapıları, oldukça kapsamlı yorumlamalara dayanabilir. Yazarların, özellikle şairlerin düşüncelerindeki öğeler uyumlu; ama aynı zamanda da oldukça karmaşık olduğundan, sözcükler çeşitli anlamlarda ele alınabileceğinden, şiir ve öteki yazın türlerinde kullanılan dil, günlük dil kullanımlarından ayrıcalık gösterir. Barthes (Akt.: Yücel, 1995:15)’a göre, yazınsal söylemi yazınsal söylem yapan şey de bu farklılık, bu bulanıklık, bu çift anlamlılıktır: “Sözcüklerime bakın, dilim ben; anlamıma bakın, yazınım ben”, diyerek özetler bu yargısını.

Yücel (1995:43)’e göre, yazınsal söylem, hiç kuşkusuz belli bir dönemde, genel dilden yola çıkılarak, genel dilin çevreni içinde oluşturulur; ama, yazar bunu yaparken, birbirine karşıt görünen iki zorunluluğa birden uymak durumundadır: “1) Genel dili üstlenme, onu kendi söylemiyle özdeşleştirme; 2) genel dilden belirli bir ölçüde ‘uzakta’ kalma, bu uzaklığı koruma”.

Sever (2004a:223)’e göre, yazınsal metinlerde niteliği belirleyen temel değişken yazarın dili kullanma yeterliğidir. Yazınsal özellikler taşıyan yapıtlarda kullanılan dil, günlük konuşma dilinin özelliklerinden farklılıklar gösterir. Yazar, duygu ve düşüncelerini okurlarıyla paylaşabilmek için dilsel dizgelere yeni ve özgün biçimler kazandırır. Bu dilsel biçimler, değişik yorumlara olanak sağlayacak anlam

katmanları oluşturur. Başka bir deyişle, sözcüklerle yaratılan evrenin niteliği anlamsal bir çokdeğerlilik taşır.

Rus Biçimcileri, yazınsallığın özünü alışkanlığı kırmakta gördüklerinden, metnin bunu nasıl sağladığı sorunuyla ilgilenirler. Onlara göre, kullanmalık dil bir şey bildirmeye, anlatmaya, betimlemeye yarayan bir araçtır ve biz bu dili kullanırken dilin bilincine varmayız. Bu dil şeffaf bir cam gibidir, onu değil, onun aracılığı ile işaret ettiği şeyleri algılarız. Şair ise bu dili bozar, бүker, kuralları çiğner ve böylece onu alışmadığımız yeni bir düzene sokar. Bu şaşırtıcı başkalık bizi silkeler, uyandırır ve dile getirdiği her ne ise, onu yeni bir gözle görmemizi sağlar (Moran, 1988:160-161).

Özetleyecek olursak, gündelik konuşmalarda kullandığımız her sözcük, doğal dil kullanımında alışılan anlambilimsel işlevini yerine getirir. Anlamda yorumlamayı gerektiren bir durum, bulanıklık ya da belirsizlik yaratacak yazınsal deyiş sanatları söz konusu değildir. Genellikle sözcüklerin yerleşik, herkesçe paylaşılan somut anlamlarından yararlanır. Söylediklerimiz, gerçek deneyler dünyasındaki nesneler, varlıklar, ilişkilerle doğrudan doğruya ilgilidir. Buna karşılık yazınsal dilde ileti, sözcükleri aşar, onların ötesinde yer alır. Görünüşte birbirlerinden farklıymış gibi görünen sözceler, gündelik dilin tersine, yazınsal metinlerde birbirleriyle özdeşleşir. Yazınsal metindeki sözceler, aynı anlamı verecek tek bir iletiyi vermek üzere birbirini açıklayan, aydınlatan ve anlamına anlam katan anlambilimsel öğeler olarak işe koşullarlar. Göktürk (1989:19), yazınsal yapıt için “yazınsal denklem” sözünü kullanır ve bu denklemi düşgücümüzün katkısıyla çözdüğümüzde, sözcelerde örtük bir gücüllük olarak süren sözcük ötesi anlam olanaklarının bize açılacağını belirtir. Kısaca, örtük olan derin yapıdaki iletiyi alımlamamızda sözcüklerin somut anlamlarının yetmediğini söyler ve ekler: “Bu iletiyi alımlama çabamızda, tanıdık ile tanımadık, gerçek ile gerçekdışı, deneysel ile kurmaca, somut ile soyut arasında yalpalıyoruz. İşte bu yalpalama, yazınsal iletinin temel özelliğiyle karşı karşıya getiriyor bizi” (Göktürk, 1989:20).

Bilindiği gibi, geleneksel yazın anlayışı, yazınsal metinlerin tek ve gizli bir iletisi olduğunu öne sürer; okurdan da bu tek iletiyi bulmasını bekler. Oysa, yazınsal metnin en temel özelliklerinden birisi, onun tek ve gizli bir iletisinin olmayışı, bir başka deyişle çok anlamlı oluşudur ve yazınsal metin karşısında okur, bu çok anlamlılığın bilincinde olmalıdır. Her yazınsal metin, gerçekliğin farklı bir biçimde, yazarın öznel dünyasına göre üretilmesiyle oluştuğundan farklı algılamalara açıktır. Yapıt, onu algılamak amacıyla yaklaşan her okur için kimi belirsizlikler taşır ve okur, yazarın açıkça dile getirmediği, metinde bütünüyle verilmeyen yönleri, yapıtın yeni, kurmaca ve olası anlamlarını uygun anlamlarla doldurmak zorundadır. Okur, bu anlam boşluklarını doldurmaya, kendi düşgücüyle söylenenlerden söylenmeyeni çıkarmaya çalışırken; kısaca, soyut olanı somutlama çabasında bütünüyle yalnız değildir, yazarın verdiği ipuçlarından yararlanır. Sartre (1995:42)’ın da belirttiği gibi, “hiç kuşkusuz yazar ona yol gösterir; ama yalnızca yol gösterir. Koyduğu işaret kazıklarının arası boştur, bu boşlukları doldurmak gerekir, onların ötesine geçmek gerekir.” Bu anlam boşluklarının temel nedeni, yazınsal metindeki kurmaca dünya ile okurun tanıdığı gerçek yaşam arasındaki karşıtlıklardır. İşte, bu karşıtlıkların dengelenmesi, anlambilimsel boşluğun doldurulması için, metin okura birtakım ipuçları sunmaktadır. Bir yazınsal metnin gereçlerinden olan tarihsel, toplumsal, kültürel dizgeler, yukarıda değinilen “işaret kazıkları”nın en belli başlılarındanır (Göktürk,1989:23).

“Ancak, hiçbir birey, kendi içinde bulunduğu alımlama durumunu ya da düşgücünün işleyişini adıma adım gözlemleyemeyeceğinden, bir sanat yapıtının anlamlandırılması konusunda kesin kurallar konamaz. Gerçek sanat yapıtının kalıcılığı da çok yönlü yorum olanakları sunması, her çağın, her okurun karşısına yeni baştan kavranacak bir yaratı olarak çıkmasındadır” (Göktürk, 1989:36)

Adalı (2003:230)’ya göre, yazın yapıtında kullanılan dil, yazarın iletisi, kişiliği, sanat anlayışı vb. doğrultusunda günlük dilden yaptığı seçmeler, birleştirmeler, değiştirmelerle oluşturduğu, yoruma açık, o yapıta özgü bir dildir:

“Yazar, sözcüklerin yan anlamlarından, mecaz anlamlarından, çağrışımlarından, duygu değerlerinden; başka bir deyişle, tüm anlam boyutlarından yararlanır; sözcüklere yeni anlamlar yükler, günlük dilde görülmeyen bağdaştırmalar yapar, dili zorlar. Yazını bilimsel iletişimden ayıran tek sesli, tek anlamlı olmayışıdır. Ona göre, söylenenden söylenmeyen çıkarılabileceği ilkesi, çok anlamlı bir yapı olan yazınsal söylemin temelidir. Sözcüklerin ardındaki anlamın çıkarılması, açık açık söylenilmeyenin bulgulanması, bağlantıların kurulması gerekir. Çünkü metin içinde sözcükler ve tümceler günlük dilde olduğundan çok daha fazla işlevler yüklenmiştir.” (Adalı, 2003:230).

Uygur (1985:14) ise, yazınsal metni yazınsal metin yapan ölçütlerin neler olduğu sorusuna farklı boyutlar kazandıracak bir yanıt verir. Ona göre, konu da, bilgisel içerik de sözcüklerin seçimi de üslup da yazını bir bakıma belirler; ama gene de bunlar, yazının özelliğini iyice aydınlatmada yetersizdir. Çokgörünümlü bir yapısı olan yazının ne olduğunu kavramak için başka özellikleri de işe karıştırmak gerektiğini söyler ve ekler:

“Bunların belki de en önemlisi, bir edebiyat yazısının insan açısından yazılmış bir yazı olmasıdır... İnsan olmasaydı edebiyat da olmayacaktı. Diliyle, çalışmasıyla, biçimlendirme gücüyle, insandır edebiyat yaratıcısı. Edebiyat yapıtının yöneldiği ortam da insan ortamıdır: insan içindir edebiyat; insandır edebiyat yapıtını okuyan, anlayan, verimlendiren; insana sunulmuştur edebiyat, insandır edebiyatı değerlendiren.” (Uygur, 1985:14).

3.3. Yazınsal İletişim ve Koşulları

Daha önceki bölümlerde, bir yazınsal metnin, yaşadığımız dünyanın tanıdığımız bildiğimiz gereçleri üzerine temellenmekle birlikte, doğal dilin mantık kurallarıyla her zaman açıklanamayacak bir kurmaca dünyayı dile getirdiğini söylemiştik. Okur da, yazınsal bir yapıt karşısında belli kuralları olan bir iletişim konumuna girmek zorundadır. Yazınsal metinlerde, sanatçının kendi dilsel seçimleriyle kurduğu alışılmış olmayan anlam ilişkileri vardır. Anlam doğrudan açık bir şekilde verilmez; okur, metnin bütünündeki iletiyi kavramak için algısal bir

davranışa girer, düşgücünü zorlar. Yazınsal iletişim, bir dil duygusunu tanımayı, metin içindeki kimi işlevleri izleyebilmeyi, yazarın söylemediğini bulgulamayı, anlamlar üretmeyi gerektiren bir etkinliktir. Bir başka deyişle yazınsal iletişim, okurun bir yazınsal metnin iletisini anlayabilmek için gerekli bilinç süreçlerine girmesiyle olanaklıdır. Bu yetenekler ise, ancak okuma deneyleriyle kazanılabilir. Bu iletişimde yazar ile okur her iki yönden etkin bir çabaya girerler. Çünkü okumak, Göktürk (1989:26)'ün de dediği gibi, “etkin bir alışveriştir”. Göktürk (1989:16), yazın etkinliğinin, insanoğlunun yaşama çevresiyle ilgili birtakım gerçekleri bulgulayıp dile getirme yollarından biri olduğunu söyler. Temelde bir bilgi alışverişi olarak görülebilir bu etkinlik. Her iletişim olgusunun gerçekleşebilmesi için gerekli koşullar, yazınsal iletişim için de zorunludur.

Göktürk (1989: 16-17)'e göre yazınsal iletişimde ilk koşul; bir duyguyu, bir düşünceyi, bir iletiyi dile getirecek bir göndericinin, yani burada yazar ya da şairin olmasıdır. İkinci koşul, iletinin, gönderici ile alıcının paylaştığı bir dile, yazıya dökülmesidir. Üçüncü koşul, yazıya dökülmüş bu iletinin herhangi bir iletişim oluştundan alıcıya akması, yayılmasıdır. Yazınsal iletişimde bu oluk, metni içeren kitap, dergi gibi araçlardır. İletişim olgusunun tam olarak gerçekleşebilmesi için, iletinin yerini bulması, algılanması gereklidir. Bu da dördüncü koşul olarak iletiyi alacak bir alıcının var olmasını zorunlu kılar. Yazınsal iletişimin alıcısı da, okurdur.

Yazınsal iletişim yaşamla yakından ilgilidir; hem onu etkiler, hem de ondan etkilenir. Yazınsal yapıtlarda yaşamdan her kesiti, her karakteri görmek olasıdır. Örnek olay, örnek birey ve örnek davranışlarla kişilere rehberlik eder.

“Yazının, uyandırıcı, gözleri açıcı, iletici bir işlevi vardır, bireylerin, toplumların yaşamında. Yaşamla bu ilişkisi içinde ele alınması da zorunludur. Başlangıçta değindiğimiz ikili doğası yüzünden, birtakım bireyler, sözgelisi roman okumamakla övünen temiz aile kızları, sözde gerçekçi politikacılar, öte-dünyacı din adamları, yazın palavradır diyen çok ciddi bilim adamları, yazınsal iletişimi kendi yaşamları dışında bırakmaya yeltenebilirler. Ama yazın onları dışında bırakmaz. Her biri, bu gülünç çabaları içinde, çağdaş insanlık durumunun birer ayrıntısı olarak,

şiiirlerde, romanlarda, oyunlarda saptanır, gelecek kuşaklara nasıl olunmaması gerektiğini göstermek gibi onurlu bir işlev kazanırlar” (Göktürk, 1989:24-25).

Göktürk (1989:23-24)’e göre, yazınsal iletişimdeki güçlüklerden birisi, yazar ile okurun, zaman ve uzam yönünden birbirlerinden uzak olmalarıdır. Başka bir deyişle yazınsal iletişimde, okurla yazar arasında yüzyüze iletişim olanağı yoktur. Bu yüzden, anlamı oluşturmak ve metni kavramak için bilinmeyenleri, okur aydınlığa kavuşturmak durumunda kalır. Göktürk’e göre, okur bunu yaparken, yazınsal metni, içinde olduğu toplumsal-kültürel ilişkiler bağlamında görmeye çalışmalıdır. Dolayısıyla, bir yazarın, hangi koşullar ve gelenekler altında, hangi soruyu yanıtlamak için yazdığını düşünmek, onun yapıtına, doğru bir yaklaşımın temelidir.

Çalışmamızın buraya kadar olan bölümünde; yazını, yazınsal yapıtların özelliklerini, işlevlerini ve yazınsal iletişimin gerçekleştirilme koşullarını tartışmaya çalıştık. Yazınsal iletişimin, temel yapısı yönünden diğer iletişim türleriyle benzerlik gösterdiğini, genel anlamdaki iletişim tanımına uyduğunu; fakat kendine özgü yanlarının olduğunu, yazınsal yapıtların yalnız gerçek dünyayla değil, kurmaca dünyayla ilgili bilgiler de sunduğunu belirttik. Bu bilgilerin gerçek deneyimlerimiz çerçevesinde eşdeğeri olmadığını, çoğunlukla örtük, bir başka deyişle kapalı olarak verildiğini belirttik. Okurun yazınsal iletiyi algılaması için, metni içi dilsel işlevler ve metin dışı toplumsal-kültürel bağlamı bilmesi gerektiğini vurguladık. İletişimin okurun düşgücü katkısıyla onun bilincinde oluştuğunu ve etkin bir okur katkısının yazınsal iletişimin temeli olduğunu belirttik.

3.4. Çocuk Yazını, Taşınması Gereken Özellikler ve Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Temel İşlevleri

Yazınsal metinlerin özellikleri ve işlevleri üzerinde daha önceki bölümlerde durmuştuk. Mademki yazının bu denli önemli işlevleri var, o halde yazın okuru yetiştirmek anadili öğretiminin en başat görevlerinden biri olmalıdır. Bu da çocukluktan başlayan bir çabayla olanaklıdır. Başka deyişle, yazın okuru yetiştirmenin en önemli yolu, küçük yaşlardan başlayarak çocukları, dilsel

özellikleriyle sanatsal birer yaratı olan yazın yapıtlarıyla buluşturmaktan geçmektedir.

Sever (2002a:12)’e göre, çocuklar için yazılmış yazınsal kitaplar, “okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk ve çizginin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlar”dır. Oğuzkan (2000:3), çocuk yazını, “usta yazarlarca özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan yapıtlardan oluşan yazın” olarak tanımlar ve çocuk yazınının, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsadığını belirtir. Güler (1993:170)’e göre en iyi çocuk yazını, büyüklerin de tat aldıkları yazındır. Alpöge (2003:32)’ye göre çocuk yazını, “çocuklar için yazılmış düşünce, duygu ve hayallerin güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı”dır. Şirin (1998:9)’e göre ise, “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat”tır.

3.4.1. Çocuk Yazınının Taşınması Gereken Özellikler

Yukarıdaki tanımlar, çocuk yazını ürünlerinin taşınması gereken özelliklere de gönderme yapmaktadır. Sever’in tanımına göre çocuk yazını ürünleri, çocukları renk ve çizginin estetik diliyle tanıştırmalı, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatmalıdır. Oğuzkan, çocuk yazını ürünlerinin usta yazarlarca ve özellikle çocuklar için yazılmaları gerektiğine vurgu yaparken, bu yapıtların üstün sanat nitelikleri taşınması gerektiğini belirtir. Dilidüzgün (2003:41)’e göre, “çocuk kitaplarını yetişkin kitaplarından ayıran temel özellik, yazın olma özelliklerine ek olarak, çocuğun özel koşullarının dikkate alınması gerekliliğidir. Bu nedenle çocuklar için yazmak, yetişkinler için yazmanın aynısıdır; aradaki fark, çocuklar için yazmanın biraz daha zor olması”dır. Dilidüzgün, çocuk kitaplarında çocuk gerçeğinin ele alınması ve onun dünyasına koşut bir dünya kurgulanması gerektiğini söyler. Ona göre çocuk kitapları, çocuğa sanat eğitimi veren, onlara ilk sanatsal deneyimler kazandıran birer araç olmak zorundadır. Ayrıca, çocuk yazını ürünleri, çocuğa uygun olmalı; ancak çocukça olmamalı, çocuğun kültür gelişimine, düş gücünün gelişmesine, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunacak nitelikleri içermelidir (1996:22).

3.4.2. Yazınsal Çocuk Kitaplarının Temel İşlevleri

Okulöncesinden başlayarak çocuğu, sanatçı duyarlılığıyla karşılaştıran görsel ve dilsel uyaranlar olarak çocuk kitaplarının birçok işlevi vardır. Bu nitelikteki kitapların temel işlevi, çocuklara, küçük yaşlardan başlayarak, çizgi ve sözcüklerin anlatım olanaklarıyla kurgulanmış yaşantı örnekleri sunmaktır (Sever, 2002a).

Sever (2003a:11-12)'e göre, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak çocuk yazının en önde gelen işlevlerinden biridir. Çocuklar için yazılan kitaplar, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir. Bir başka deyişle, çocuklar için yazılan kitaplar çocuk-edebiyat-sanat etkileşimini sağlayan etkili bir uyaran olmalıdır.

“İlköğretim süreciyle birlikte, çocuk-yazın ilişkisi çocuğun sezme, duyma, duyumsama yetilerini devindirir; duygu ve düşün evrenini zenginleştirir. Çocuklarda anadiline karşı bilinçli bir sevgi ve duyarlılığın oluşumuna katkı sağlar. Bu bağlam içinde düşünüldüğünde, çocuk yazını; erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların anlama ve dil gelişim düzeylerine uygun olarak onların duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirme, beğeni düzeylerini yükseltme sorumluluğu taşımaktadır” (Sever, 2002a:12-13).

Dilidüzgün (2003:11-22)'e göre, yazın eğitiminin önemli bir aracı olarak çocuk ve gençlik kitapları, çocuklara yazın bilinci kazandırma işlevine sahiptir. Bir başka deyişle, nitelikli çocuk kitapları çocuklara yazın ile hesaplaşabilme olanağının kapılarını açan bir geçiş yazınıdır. Ayrıca, bu tür kitaplar, belli estetik kaygıları dikkate aldığından, okuruna yazın ve sanat eğitimi de veren bir özellik taşımaktadır.

Kavcar vd. (2004:93-94)'ne göre, nitelikli çocuk kitapları içerik yönünden öğrencilere; aile, yurt, insanlık, doğa ve yaşama sevgisi kazandırır, insanlık değerlerini sezinletir, doğruyu ve yanlış öğrenmelerine yardımcı olur, onlara yeni

ufuklar açar, onların anlayış ve düşünce yeteneklerini geliştirir, şiir sevgilerinin ve hayal güçlerinin artmasına olanak verir. Cumhuriyetimizi, devrimlerimizi ve ulusal başarılarımızı tanıtır.

Dahrendorf (1992)'a göre çocuk yazınının en önemli işlevlerinden birisi, çocukların ve gençlerin okuma alışkanlığı kazanmasını sağlamakta önemli bir araç olmasıdır. Ayrıca, yetişmekte olan neslin yazına, okumaya ve kitaplara ilgi duymasını sağlar (Akt.:Dilidüzgün, 2003:22).

Fransa'da, 20 Şubat 2002 tarihinde yayımlanan yeni ilköğretim programında (Les Nouveaux Programmes de l'Ecole), yazına birinci planda yer verilmiş; yazınsal metinlerle yapılacak çalışmalar anasınıfından, özellikle de ilkokuldan başlayarak, etkinliklerin merkezine konmuştur. Bu programa göre, yazınsal kültür iki yolla yürütülecektir:

1. Uygulamalı yaratma ya da yorumlama çalışmalarıyla (Bu etkinlikte öğrenciye, düş dünyasını uyandırmaya ve açıklamaya yönelik çalışmalar -öğrencinin bir şiir yazması, resim çizmesi, bir şarkı, şiir ya da tiyatro sahnesini yorumlaması-yaptırılacak)

2. Öğrencinin yazınsal ve sanatsal mirasın zenginlik ve farklılıklarını keşfetmesini ve daha iyi anlamasını sağlayan yazınsal yapıtlarla karşılaştırılması yoluyla” (2002 Fransa yeni ilköğretim programı, 2002:13 <http://www.education.gouv.fr/presse/2002/programme/ ecoledp.htm>). Programda, gittikçe gelişen bir kültürün edinilmesinde, kitaplarla sık sık etkileşime girme alışkanlığının kazandırılması amacı, kesin bir kararlılıkla ortaya konmuş, üstelik bir “okuma programı” belirlenmiş ve ilk defa, öğretmenlere 180 yazınsal kitabın (albümler, masallar, şiir, roman ve tiyatro yapıtları) yer aldığı bir liste verilmiştir. Bu programda, öğrencileri yazınsal ve sanatsal niteliği olan metinler ve yapıtlarla buluşturmanın önemine vurgu yapılmış, bu ortak kültür öğretilmeksizin (verilmeksizin), okulun kendisinden ısrarla beklenen, ülkede yaşayan tüm bireyleri birleştirme ve bütünleştirme işlevini yerine nasıl getirebileceği sorulmuştur. Programda, “(...) Özellikle, evrensel mirasa olduğu kadar

ulusal mirasa da ait olan yazınsal ve sanat değeri olan metinlerin okunması üzerinde ısrarla durmak gerekir.” sözü yer almıştır. Yine programa göre, yazınsal ve sanatsal kültür, çocuğun kişiliğinin gelişmesini sağlamakta ve onun özerk olmasını kolaylaştırmaktadır. Öğrenciye simgesel (sembolik) dünyayı öğretmekte; onda, duyarlılığı ve yaratıcı imgelem yetisini geliştirmektedir. (Fransa yeni ilköğretim programı, 2002:13, http://www.education.gouv.fr/presse/2002/_programme/ecoledp.htm; Cerquiglioni, Akt.: Javerzat vd., 2003:9-91).

2002 Fransız ilköğretim programı’na göre, çocuk yazınının en önemli işlevleri; çocukta güzelduyusal (estetik) bir heyecan uyandırmak, onu, dünyayla, başkalarıyla ve kendisiyle olan ilişkilerinde sorgulamak, onun değerler sistemini sorguya çekmek, kişisel düşünmeyi sağlamak ve okuyucuyu simgesel düzeyde kalan bir algılamanın içine sokmaktır. Yazınsal yapıtları okumak, okurların birbirleriyle etkileşime girmesine olanak yaratmakta, yazınsal kurguda yer alan modeller arasında, genç okurun metinle konuşmasını (söyleşmesini), onun kendi gerçeklerini oluşturmasını sağlamaktadır. (Akt.:Houyel, 2005. http://www.abf.asso.fr/IMG/doc/Christine_Houyel.doc).

Çocuk kitaplarının en önemli işlevlerinden biri de çocukta dil sevgisi, dil bilinci ve dil duyarlılığı oluşturmaktır. Bunun dışında onları eğlendirmek, kendilerini ve yaşamı tanımalarını sağlamak, insan doğasını kavramalarına yardımcı olmak da, kitapların öteki önemli işlevlerindendir. Bu işlevlerinden yola çıkarak, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının, çocuğun gelişim sürecinde etkili bir eğitim aracı olduğunu söyleyebiliriz.

Özetlemek gerekirse, nitelikli çocuk kitapları; sanatçı duyarlılığı ile hazırlanan, çocukları, okulöncesi dönemden başlayarak renk ve çizgiyle karşılaştıran, onlara anadillerinin en yetkin halini sunan, en zengin haliyle buluşturan, çocuğun ilgi, beğeni ve gereksinimlerinden yola çıkılarak yazılan araçlardır. Çocuk kitaplarının, çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli değişken ise, dil ve anlatımıdır. Metnin niteliği, anadili öğretiminin de niteliğini etkileyeceğinden, anadili öğretiminin amaçlanan davranışlarını kazandırmada belirleyici olduğundan, metin seçimi çok

önemlidir. Bir başka deyişle, anadili eğitim ortamlarında çocuklar için seçilecek metinlerin (kitapların), yukarıda alan uzmanlarının da vurguladıkları ölçütleri taşıması gerekmektedir. Çünkü, çocuklara kitap sevgisi, okuma zevk ve alışkanlığını kazandırmanın yolu onlara biçim ve içerik bakımından nitelikli kitaplar sunmaktan geçer. Bu nedenle çocuklara önerilecek kitapların nitelikli olması konusunda gereken özen gösterilmelidir.

3.5. Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Dil Gelişimi Sürecindeki Yeri

Dil gelişiminde geçirilen evreler ve bu evrelerin özellikleri ile ilgili görüşler konusunda birçok araştırmacı birleşmektedir (Dönmez vd, 2000; Güven ve Bal, 2000; Gander ve Gardiner, 2001). Ruhdibilimciler de değişik kültür ve dillere sahip olan bireylerin dil edinimini hemen hemen aynı yaşlarda ve birbirine benzer evreleri geçirerek tamamladıklarını belirtirler. Bir başka deyişle, çocukların dilsel beceri kazanma aşamalarında, dil ve kültür farklılığı belirleyici bir etken olmamaktadır. Ancak çocuğun içinde bulunduğu kültürel çevre ve bir uyaran olarak modellerin özellikleri, dil gelişiminin niteliğini etkilemektedir (Sever, 2003a:27).

“Dil, konuşurken çıkardığımız, duyarak algıladığımız ses örüntüleriyle anlatmak ya da kavrayıp yorumlamak istediğimiz anlam örüntüleri arasındaki ilişkiyi kuran yapısal bir sistemdir. Kavram oluşumu, düşünme, ilişkiler kurma, sorun çözme gibi alanlarda, dil gelişimi ile bilişsel gelişim karşılıklı etkileşim içindedir. Dil, çocuğun öğrenmesinde önemli bir etmendir” (MEB, 1979; Akt.: Sever, 2003a). Dilin en temel işlevi iletişimi ya da bildirişmeyi sağlamasıdır. İnsanlar düşündüklerini ancak dille paylaşır, dil yardımıyla iletişim kurabilirler. Dilin diğer önemli işlevi, insanı çevresiyle, kendisiyle ve daha sonra evrenle karşılaştırması ve tanıştırmasıdır.

Yine kültürün taşıyıcılığını dil yapar. Dil, bir düşünce biçimidir, bir dünya görüşüdür. Uzun’a göre dil, hem insanı bir toplumun üyesi yapmakta, hem geçmiş ve gelecekle bağlantısını sağlamakta, hem de ona dünyanın her yerini ulaşılabilir kılmaktadır. Bilgi ve duygu birikimlerimizi başkalarıyla paylaşabilmemizi ve bu yolla kendi sınırlarımızı, zaman ve mekan sınırlarımızı aşabilmemizi dil sağlar

(2001:4). O halde bireyler bu denli önemli işlevleri olan anadilini çok iyi öğrenmek zorundadır. Bu da okulöncesi dönemden başlayarak çocuklara dil gelişimini destekleyecek ortam ve koşulların yaratılmasıyla olanaklıdır.

Çocuk, anadilini yaşamının ilk günlerinden başlayarak içinde bulunduğu çevreden edinmeye başlar. Güven ve Bal (2000:13)'a göre, dil tüm kuralları ile birlikte, geçirilen yaşantılar sırasında doğal olarak öğrenilmektedir. Çocuklar dili modelleri dinleyerek, bu modelleri öykünerek, geri-iletimi algılayarak, deneyimlerini ve düşüncelerini paylaşarak öğrenmektedir. Çocuklar dili kazanırken ilk modelleri anne-babaları, diğer aile bireyleri, daha sonra toplumsal çevrede ve okul ortamında, etkileşimde bulundukları diğer bireylerdir. Modeller kadar çocuklara sunulacak zenginleştirilmiş dil çevreleri de onların dili kazanmalarında ve yaratıcı şekilde kullanmalarında destekleyici etkenlerdir. Cullinan (1990:20)'a göre, çocuklar, duydukları dili öğrenirler. Ne kadar çok dili geliştirecek ortam olursa, çocuklar da o kadar çok dil öğreniminden yararlanırlar (Akt.: Kaya, 2005. http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/tez_ozetleri/meralkaya.html.)

Russell (1997:70)'a göre, çocuklarla ilgilenen yetişkinler olarak, dilin edinilmesinde oynadığımız rolün önemini kavramalı ve bundan yararlanmalıyız. Birçok uzman, çocukların üç yaşında dilde kayda değer bir ustalık kazandığı, hatta dilbilgisel yapıyı kavradığı konusunda birleşmektedir. Bu da, dil yeteneğini vurgulamak için anaokulunu beklemememiz gerektiği anlamına gelmektedir. Çocuklara, bebeklik dönemlerinden itibaren şiir ve öykü gibi yazınsal metinler okuyarak onları dilin farklı kullanılışlarıyla buluşturmak erken değerdir.

Gerçekten de çocuk gerçeğini ve duyarlılığını kavramış; onun ilgi, beğeni ve gereksinimlerinden yola çıkılarak hazırlanmış yazınsal çocuk kitapları, okulöncesi dönemden başlayarak, dil becerilerinin edinilmesi sürecinde çocuklar için "zenginleştirilmiş bir dil çevresi" yaratan, onlara anadilinin yapı ve işleyişine ilişkin ilk ipuçlarını sunarak, dilin ve çizginin anlatım gücünü yansıtan önemli değişkenlerden biri olarak değerlendirilebilir; çünkü her yazınsal kitap bir dil ürünüdür, dilin kazandığı özgün bir yapıdır.

Sever (2003a:136-137)’e göre “Çocuk kitapları, 2-3 yaşından başlayarak, çocukların oynama, eğlenme, keşfetme gereksinimlerine yanıt veren; görsel ve dilsel özellikleriyle çocukla yaşam arasında bağ kuran, çocuğun ilgi ve beğeni alanına girerek çocuk için doğal bir öğrenme ortamı yaratan araçlardır. Anadilin sözvarlığını çocuklara tanıtan, dilin anlam yapısını, özelliklerini, anlatım gücünü örneklendiren bir araç olarak çocukların karşılaştıkları, basılı ilk özgün dil modelleridir.” Ona göre, kitapların, çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli değişken dil ve anlatımdır. Okulöncesi dönemde kendisine bir yetişkin tarafından anlatılan masal, öykü, fabl gibi yazınsal türler, sorulan bilmece, okunan öykü vb. anlatılar, çocukları anadilinin sözvarlığıyla buluşturur.

“Anlatı, masal, öykü, şiir, roman gibi sanatçı duyarlığı ile kurgulanan, çocuk duyarlığını kavrayan, onun beğeni, ve gereksinimlerine seslenen ürünler, anadili öğretimi için doğal bir öğrenme ortamı yaratır. Kitaplar, çocukların hem anlama ve anlatma becerilerini geliştirmeleri hem de anadilinin anlatım inceliklerini ve gücünü sezebilmeleri için öykünebilecekleri bir dil modeli oluşturur. Görsel ve dilsel birer araç olarak da çocukların okuma kültürü edinmelerinde temel bir sorumluluk üstlenir. Bu bağlam içinde değerlendirildiğinde, ilköğretim çağındaki çocuklar yazınsal türlerin en özgün örnekleriyle buluşturulmalıdır” (Sever, 2004a:233).

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, çocuklara anadilinin söz varlığını, zenginliğini ve özelliklerini; dolayısıyla, toplumunun kavramlar dünyasını ve kültürel birikimini tanıtır yansıtmada özgün birer kaynaktır. Çocukların istekle gerçekleştirdikleri bu etkileşim, anadillerinin yapı ve olanaklarını kavratmanın dışında, onlarda dil bilinci ve dil duyarlığının oluşmasına da hizmet edecektir:

“Sanatçı duyarlığı ile hazırlanmış çocuk kitapları, anadilinin söz varlığını oluşturan sözcük, deyim, terim, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, atasözleri gibi öğeleri çocuklara tanıtmayı, onların anlam inceliklerini sezdirmesi bakımından da özgün birer kaynaktır. Bu bağlamda düşünüldüğünde yazınsal nitelikli çocuk kitapları, toplumun kavramlar dünyasını, kültürel birikimini çocuğa göre olan yaşam

durumlarıyla örneklendiren, yansıtan araçlardır (...) Çocukların; eğlenerek, düşünerek, düş ve düşlem gücünü devindirerek istekle gerçekleştirdikleri bu etkileşim, hem anadilinin yapı ve olanaklarının kavranılması hem de dil bilinci ve duyarlılığının yapılandırılması için örgün eğitim süreçlerini destekleyen yeni öğrenme olanakları, dilsel davranışlar edinme fırsatları yaratır” (Sever, 2004a:235).

Sever (2002b:15), öğrencilerin yaratıcı yetilerinin ve gizilgüçlerinin açığa çıkartılabilmesi için, onların düzeyine uygun, dil yetkinliği ve sanatsal niteliği olan metinlerle buluşturulmaları gerektiğini belirtir. Ona göre, metinlerin anlam evrenine girme, sanatçı duyarlılığını kavrama çalışmaları, Türkçe öğretiminin vazgeçilmez etkinlikleri olmalıdır. Ancak bu anlayışla oluşturulan öğretim ortamları dersin amacına hizmet edecektir:

“Bir dilin en yetkin kullanımı yazınsal nitelikli metinlerde görülür. Şiir, roman, öykü gibi sanatçının sezme ve duyma gücünü somutlayan bu yaratılar, yaratıldığı dilin anlatım güzelliğini ve kültürünü yansıtır. Türkçe öğretiminin gerçekleştirilmesinde, amaçlanan davranışların öğrencilere kazandırılmasında öğretimin başlıca aracı, anılan özellikleri taşıyan metinler olmalıdır. Öğrencilerin ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak düzeylerine uygun nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşması, aslında sanatçı duyarlılığı ile buluşması, kendi kültürünü ve dilinin anlatım güzelliğini tanıması demektir. Bu süreç hem duyuların eğitilmesi hem de düşüncenin gelişmesine olanak sağlar. Türkçe öğretiminin öğrencilerde oluşturmakla sorumlu olduğu, ‘dil bilinci ve duyarlılığı’ da doğal bir öğrenme ortamı içinde öğrencilere sezinlettirilerek kazandırılır” (Sever, 2002b:15).

Blain ve Tremblay (Atelier pour les enfants, p.6; Akt.: Josée ve Ross, 2002, http://www.phac-aspc.gc.ca/dca-dea/pubs/lang/22_f.html)’a göre, sözlü yazın ürünlerinden masalın okunması çocuğa şu konularda yardımcı olur:

- Okunanların bir zevk alma, düş kurma ve eğlenme amacıyla okunduğunu anlamasına,
- Çocuğun, kendisini kitaplarda olduğu gibi ifade etmesine, anlatmasına,
- Yazılı dil ile sözlü dili ayırt etmesine (Aralarındaki farkları görmesine),

- Öykünün ya da metnin anlamını yakalamasına (yazılmış olanı anlamasına),
- Bir kitabı uygun bir biçimde kullanmayı bilmesine (Kitabın başını, sonunu, sayfalarını, sayfalar arasındaki ilişkileri, bölümleri vb.)
- Bir harfin, bir sözcüğün, bir tümcenin, bir başlığın ayırdına varmasına, (Harf, sözcük, tümce ve başlık arasındaki farklılıkları görmek)
- Basılı bir kitabın (metnin) soldan sağa doğru okunduğunu, öykünün (anlatının) ilk sayfada başladığını, son sayfada bittiğini, bu anlatıyı yazana “yazar” dendiğini öğrenmesine,
- Sözcükleri, harflerinin tümünü bilmemesine karşın bütün olarak okumasına,
- Belleğini iyileştirmesine, önceleme (önceden düşünüp bildirme) ve sözcük dağarcığını zenginleştirme becerilerini geliştirmesine,
- Çocuğun anlatı diline alışmasına; öykünün bir giriş, bir düğüm bir de sonuç bölümlerinden oluştuğunu öğrenmesine.

Yazınsal türler içinde şiir, özellikle yazınsal metinleri sevdirmede ilk deneyim olarak, ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Çocuk, okulöncesi dönemden başlayarak, dilin ses gerçeğini, bu tür yardımıyla kavrayıp yakalar. Çok erken yaşlardan başlayarak şiiri oluşturan (şiiri şiir yapan) sese özgü biçimleri bu tür yardımıyla duyumsar (Ministère de l'Education Nationale et de la Culture, 1992:159). Sever (2004a:233)'e göre, öğrenciler şiir kitapları edinmeye isteklendirilmeli; onlara düzeylerine uygun, sanatçılar tarafından yazılmış şiirlerin bulunduğu kitaplardan şiir seçme, ezberleme, okuma sorumluluğu verilmelidir. Ona göre, çocukların anadilinin anlatım gücünü ve yaratıcı özelliğini sezmeleri; işitsel olarak seslerin, sözcüklerin uyumunu duyumsamaları açısından, bir yazın türü olan şiir etkili bir uyarandır.

Deperrois (1999)'ya göre şiir, çocuğun yaşamında önemli bir rol oynayabilir. Onun imgelem yetisinin gelişmesine, benliğinin oluşmasına ve toplumsallaşmasına katkıda bulunur. Bunun dışında onun sözlü ve yazılı dile egemen olmasını da sağlar. Ona göre, anadilinin öğretilmesinde ve edinilmesinde şiir, katalizör görevi yapar. Şiir

kendini sürekli olarak yaratan, canlı, esneyebilen, oyun ve iletişim kurmaya hazır bir dildir. Şiir, çocuğun anadili gelişimine şu yönlerden katkıda bulunur:

* Çocuk, şiirler okuyup yazarak, şiirin anlatım olanaklarına egemen olmasını sağlayacak düşünsel (entelektüel) donanımını elde edecektir.

* Şiir, çağrıştırdığı izleklerle (temalarla) sözcük dağarcığını varsıllaştırırken; kullandığı yapılarla da çocuğun sözdizimini (sentaksını) varsıllaştırır.

* Şiirle ilişki sonucunda (şiirlerle düşüp kalkmakla), sözcüklerin özel düzenlenmesini öğrenen çocuğun, yazılı olduğu kadar konuşma dili de yeni dilbilimsel yapıların keşfiyle varsıllaşır. Çocuk, şiirle içli dışlı olmakla, dili iyi kullanma alışkanlığı kazanır ve şairin verdiği uğraşı (uyak kavramlarını, dize ve kıtayı) çözümlerken şiire özgü bir sözdağarı gibi her an yeniden oluşturabileceği varsıl ve çok değişkenli bir sözcük dağarcığı edinir.

* Şiirin dolaylı (dolambaçlı) anlatımı sayesinde, çocuk kendi dilinin sesbilgisel (fonetik, sesçil) olanaklarını keşfeder. Şiirlerdeki uyaklar, ses yinelemeleri, yarım uyaklar çocuğa anadilinin farklı sesbirimlerini (fonemlerini) iyice içine sindirme fırsatı verir. Şiirlerle sık sık buluşmak çocuğun titremler ve ritimleri edinmesine ve yetkinliği sözlü dilde birincil derecede önemli olan diksiyonunu geliştirmesine katkıda bulunur.

* Şiirler okumak aynı zamanda çocuğun yazılı anlatımı öğrenmesini de sağlar. Önemli olan, çocukların okudukları metinlerin tüm anlamlarını yakalamaları (anlamaları) değil, bu okunanların çocuklarda imgeler yaratması ve onları dilin müzikalitesine ve estetiğine alıştırmasıdır.

Akın (2001:66)'a göre de genel dilin yükselmesi, canlanması, zenginleşmesi ancak yazınla, yazınsal yapıtlarla, özellikle de şiirle olur. Ona göre, yazın türleri içinde, halkta en hızlı devinen tür şiirdir. Şiir ataktır ve ezgilerden yararlanarak her yere girer.

Georges Jean haklı olarak, “Eklemlene noktaları yakın ya da farklı olan kimi sesbirim veya sesbirim birliktelikleri, beraberinde karışıklıklar (anlaşılmazlıklar) ve sesbilgisel (sesçil) anlam belirsizlikleri getirir” der. Şiir, anlam ya da anlamların

aktarılmasına zarar vermek istemiyorsak, çiğnenmesi (ihlal edilmesi) çok zor olan bir temel solunum ritmini zorunlu kılar” diye de ekler. Jean’ın sözleri, şiirsel değişim zorunlu olarak bir solunum, vurgulama, boğumlama çalışması (alıştırması) olduğunu gösterir. Tüm bunlar da çocuğu kendi sesinin tüm olanaklarını kullanmaya götürür. Dilin ses perdelerindeki incelik kalınlık durumu ve düzeyleri arasında, şiir dikkate değer özel bir durum koyar ortaya ve bu yüzden, şiirin ister biçimde ister içerikte (uyaklar, imgeler, tınılar ve müziksellikler) özünü oluşturan şeyi incelemek kaçınılmaz olur. Doğasını değiştirmeksizin söylersek, her şiir, ötekileri gibi Fransızca bir metindir ve böyle olmakla, dilin anlamını varsıllaştırmak, onu iyi kavramak ve ona egemen olmak için, gözlem ve çözümleme nesnesi yapılabilir (Akt.:Deperrois,1999,http://www.acnancymetz.fr/petitspoetes/HTML/BUREAUENS_EIGNANTS/BUREAUDOC/MemoPE/memo7.pdf).

Fransız Ulusal Eğitim ve Kültür Bakanlığı (1992) yayını olan “La Maîtrise de la Langue à l’Ecole” adlı yapıtta da, “Metinler okunmaya başlandığında (elbette yalnızca anlatma değil okunanı anlama da söz konusu) çocuk, yazılı anlatımı tematik sözdizimsel (tümcebilimsel) sözvarlığıyla ve biçimsel kendine özgülüğüyle keşfeder ve öğrenir” denmektedir.

Fransa’da, 2002 yeni ilköğretim programında (Les Nouveaux Programmes de l’Ecole, 2002), yazınsal metinlerle etkileşime girme saatleri artırılmış (haftada 4.5 ya da 5.5. saat), günlük okuma ve yazma çalışmalarına da en az iki saat ayrılmıştır. Amaç da, “Yazınsal metinlerin düzenli bir şekilde okunması yoluyla temel bir kültürün oluşturulabilmesi (kültürü oluşturabilme)” olarak belirlenmiştir. Dil gelişimi açısından da önemi vurgulanan yazınsal metinler için raporda şu tümcelere yer verilmiştir: “Gerçekten de yararlı (bilgilendirici) metinlere göre yazınsal metinlerde Fransız dili daha yetkin bir şekilde sunulmaktadır” (Fransa yeni ilköğretim programı, 2002. <http://www.education.gouv.fr /presse/2002/programme/ecoledp.htm>).

Çotuksöken (2003:149-150)’e göre, yazın, insana sağlam bir dil bilinci kazandırır. Her ne kadar günlük dilden kaynaklanıyor olsa da sözvarlığı ve söylem bakımından yazın bir üst dildir. Yazınsal yapıtlar, okuru günlük yaşamındaki dar

sözvarlığından çıkarıp zengin duyarlıkları, olanakları sunan geniş bir sözvarlığının ortasına koyar. Okur, her yazınsal yapıtta farklı bir dille karşılaşır. Her yazar, okura yeni bir dil evreni sunar ve bu yapıtları okuyup anlamaya çalışan okurun da dili bu anlama çabasından olumlu yönde etkilenir. Dilin, bir sanatçının elinde nasıl güzel biçimlendirildiğine tanık olur, sözvarlığı zenginleşir, sözcüklerin kullanım bağlamlarına göre nasıl yeni anlamlar kazandıklarını sezinler:

Her romancının, öykücünün, tiyatrocunun, denemecinin kendine özgü bir dil beğenisi, sözcük seçimi vardır; yeni söyleyiş arayışları içinde çok ilginç söyleme denemeleri yapar. O, dili plastik bir malzeme gibi işler. Biz bu tür yapıtlarda sözcüklerin ritmik ama çılgın, düzenli ama kaypak, olanakları zorlayan; ama yadırgatmayan bir biçimde hem sözdiziminde hem de anlam boyutunda yoğrulduğunu görürüz. Ve bizde de ister istemez daha özenli, düzenli, biraz da sanatlı yazma, söyleme eğilimi ufaktan ufaktan doğmaya başlar."

Adalı (1991:39-40)'ya göre, hangi düzeyde olursa olsun, anadili eğitimi sağlam ve iyi metinleri okumaktan ve anlamaktan geçer. Anlamada ve anlatmada önemli olan bir konu da deneyimdir. Deneyim, sürekli bir yazma, konuşma, dinleme ve okuma çalışmasıyla kazanılır. Ona göre, öğrenci dilsel evrenini içeren, onu geliştirmeye yönelik iyi ve sağlam metinler üzerinde yapacağı çalışmalarla anlamayı, anlayarak okumayı sevecek, derste yapılan tartışmalarla düşünmeyi, düşünce üretmeyi, konuya farklı açılardan bakmayı öğrenecek, duyduklarını, düşündüklerini, uygun dil kalıplarıyla iletme becerisini geliştirecektir.

Popet ve Roques (2002:20)'a göre, çocuğun anlatma becerisini öğrenmesi, onda dört tür etkinliğin gelişmesine katkı sağlar. Bunlar, zihinsel, dilsel, anlatımsal (öyküleme) ve toplumsal etkinliklerdir. Dilsel etkinlikler şunlardır:

- Çocuğu, dilin işleyişi (üstdil) üzerine düşündürmesi,
- Sözcük dağarcığını genişletmesi ve zenginleştirilmesi,
- Sözdizimini (tümcebilim, syntaxe) düzeltmesi, iyileştirilmesi,

- Dille farklı bir ilişki kurmayı öğrenmesi, sözcüklerle oynaması (Dilin şiirsel işlevi) (2002:21).

Binyazar (1983:61-62)'a göre, öncelikle anadili bilincini yerleştirip pekiştirmek gerekir. Bunun kaynağı da, anadilimizi her yönden işleyip geliştiren ve ona yeni olanaklar kazandıran yazın ürünleridir. Bu ürünlerle beslenmiş kafa, hem kendi yolunu iyi çizecektir hem de kendi bilgi ve düşünce alanını kuracaktır.

Göğüş (1998:64)'e göre, anadili eğitimi, her dalda öğretim ve eğitimin temelidir. Her konuda bilgi anadiliyle verildiği gibi, anlama, anlatma, doğru-yanlış düşüncelerin, davranışların değerlendirilmesi de anadili eğitimi içinde kazandırılır. Anadili becerilerini kazanamamış öğrenci, eğitim çabalarında başarılı olamaz. Bu nedenle, anadili eğitiminde, dilin en başarılı ve güzel yazın ürünleri seçilmelidir.

Ural (1989:370)'a göre, yazının rolü, okulöncesinde, öncelikle çocuğun dil gelişimine katkı sağlamaktır. Frye, çocuk kitaplarının anadili gelişimine katkısıyla ilgili olarak şunları söyler: “Edebiyat öğreniminin amacı, öğrencinin dildeki yaratma gücünü geliştirmektir. Bu gücü mutlaka kendisi de edebiyat ürünleri vererek değerlendirmeyebilir. Ancak bu gücü kazanmasının başka bir yolu yoktur” (Akt.: Aytür, 1988:25). Leland Jacop (1995), “Çocuklar kendi dillerini geliştirmek için edebiyat eserlerine ihtiyaç duyarlar. Edebiyat güzel bir dildir ve içimizde çocukların anadillerinin güzelliğini en iyi biçimde öğrenmelerini istemeyecek kimse var mıdır?” der (Akt.: Oğuzkan, 2000:7).

Sever (2003a:158)'e göre, anadilin sözcük varlığının ve anlatım gücünün, çocuk edebiyatının dilinde de yaşam bulmasında temel sorumluluk, öncelikle çocuk adına yaratma-yazma duyarlığı taşıyan sanatçılara düşmektedir. Ona göre, bu sorumluluğun yerine getirilmesi, yapıtların Türkçenin anlatım olanaklarını ve kurallarını sezdirenen bir araç olarak, anadili öğretimi sürecinin de geleneksel anlayıştan kurtulup çeşitli yazınsal kaynaklarla gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Okulöncesi dönemden başlayarak okunan yazınsal kitaplar, her şeyden önce çocukta dört dilsel etkinlikten biri olan dinleme becerisinin gelişmesine yardımcı olur. Bunun dışında sözcük dağarcığını zenginleştirir, dilbilgisel yapıları sezinletir ve düzgün tümce kurmada duyarlaşmayı sağlar. Bunun yolu da yukarıda da birçok yazarın işaret ettiği gibi, daha küçük yaşlardan başlayarak çocukları yazınsal nitelikli yapıtlarla buluşturmaktan, kitap okuma sevgisi kazandırmaktan geçer.

Russell (1997:71), bugün birçok okulda okumayı öğretmede ders kitabı kullanmaktan uzaklaşmanın ve güzel, üstün yazın örnekleri (öykü, şiir, düzyazı) kullanmaya doğru bir yönelmenin olmasının mutluluk verici bir durum olduğunu belirtir.

Lecarme (2001), Belçika'daki kimi okul programlarının, “Amacını güttüğümüz şey bir yazın bagajının eksiksiz edinimi değil, bu yazınsal yapıtları okumaya ilişkin yeteneklerin gelişimidir.” karalılığıyla hareket ettiklerini belirtmektedir. Ancak ülkemizde, anadili öğretimi ortamlarında yazınsal nitelikli metinleri okuma ve anlamaya ilişkin yeteneklerin geliştirilemediği, Türkçe kitaplarında bu tür metinlere yeterince yer verilmediği bilinen bir gerçektir. Dilidüzgün (1996:11-12)’e göre, Türkiye’de yazın derslerinin ağırlık noktasını, yazın tarihini öğretmek oluşturmaktadır. Yazınsal metinlerin okunmasına ilişkin bir eğitim yapılmamakta, bunun yerine belli akımlar, yazarlar ve bu yazarların yapıtlarından bölümler okutulmaktadır. Oysa okur, yazınsal metinlerin göndergesini ve eleştirisini estetik bütünlük içinde tanıyabilmeli, yazınsal yapıtla iletişim kurmayı başarabilmelidir.

Tüm bu söylenenlerden yola çıkarak şunları söyleyebiliriz. Yazın, dille oluşturulan bir sanattır. Her dilin en zengin ve yetkin kullanımı ise kendini yazınsal yapıtlarda gösterir. Bu yapıtlar, yaratıldığı dilin anlatım güzelliğini yansıtır; bu yolla, anadilini kullanma; bir başka deyişle, anlama ve anlatma becerilerini geliştirir. Anadili gelişmiş ve yetkinleşmiş bireyler de, onu etkili bir öğrenme ve iletişim aracı olarak kullanabilirler. Anadilini geliştirme ve yetkinleştirme çabasında, yazınsal nitelikli çocuk kitapları önemli katkılar sağlayabilir. O halde, okullarda, okulöncesi

dönemden başlayıp ortaöğretime değin uzanan evrede, çocukların gelişim özelliklerine uygun yazın yapıtlarıyla desteklenen etkinliklere sıklıkla yer verilmeli, özellikle Türkçe derslerinde yazınsal metinler dersin en önemli değişkeni olmalıdır. Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, anadili öğretiminde yararlanılacak en önemli ve en etkili gereçlerdendir. Bu nedenle özellikle anadili öğretmenleri nitelikli çocuk kitaplarının bulunduğu kitaplıkların oluşturulması için gereken emeği vermek zorundadır. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Programı (1982)’nda da belirtildiği gibi, anadili öğretimi “Ulusumuzun ve bütün insanlığın duygu ve düşünce ürünlerine dayalı olarak yürütülür”se etkili olabilir; “bu ürünler de en geniş ölçüde kitapta bulunur, saklanır ve yayılır.”

Çocuk kitapları, çocuğun bilişsel, duyuşsal, kişilik ve toplumsal gelişiminde de önemli bir etkiye sahiptir. Bilişsel gelişim, çocuğun, zihinsel beceri ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişikliklerdir. Gander ve Gardiner (2001:166)’e göre, “Bilişsel terimi, bilgiyi, belleği, akıl yürütmeyi, sorun çözmeyi, kavramları ve düşünmeyi, yani zihni içine alır.” Gander ve Gardiner (2001:207), dil gelişimi ile birçok bilişsel becerinin ilişkili olduğunu belirtir: “Bunların arasında konuşma seslerini ayırt etme ve anımsama yeteneği, dili dinleyerek kurallarını keşfetme yeteneği, kavramları ses örüntüleriyle birleştirme yeteneği, ses çıkarmaya esas olan kasları kontrol etme yeteneği, düşünceleri sözcüklere dönüştürme yeteneği vardır. Öte yandan, dil becerileri... dil bilgi iletişimini, özellikle soyut bilgi iletişimini kolaylaştırmaktadır.”

Norton, görsel ve işitsel algılar gelişmeden yazının sunduğu iletileri anlamamanın, duyumsamanın; bellek gelişmeden de yapıtlardaki ilişkileri kavramanın olanaksızlığından söz eder. Ona göre, bilişsel süreçlerin gelişmesinde edebiyatın önemli bir işlevi vardır. Özellikle, çocuk edebiyatı, “gözlemlene”, “karşılaştırma”, “sınıflandırma”, “uygulama”, “eleştirme”, yapma olanakları yaratarak, çocuklarda düşünme ile ilgili bazı temel işlemlerin gelişmesine katkı sağlar (Akt.: Sever, 2003a:39).

Okulöncesi dönemdeki çocuk okumayı bilmez; ama dinlemekten hoşlanır. Okulöncesi dönemdeki öğrencilere de nitelikli çocuk kitapları okunmalıdır. Bu, öncelikle onların bilişsel gelişimlerine katkı sağlar, zihinsel becerilerini geliştirir. Alpöge (2003:32)'ye göre, çocuklar kendilerine okunan nitelikli kitaplar sayesinde olayların bir sıra izlediğini ve buna bağlı olarak neden-sonuç ilişkisini öğrenirler; çünkü öyküler böyle bir sıra içerir. Öykülerin bir başı, gelişme bölümü ve sonu vardır. Öyküler genellikle bir problem ve çözümü üzerine kurulduğundan bu tür kitapları okuduğunda probleme nasıl bir çözüm bulunduğunu görerek, problem çözme becerilerini geliştirirler.

Yazınsal çocuk kitaplarının çocuğun duyuşsal gelişimine de etkisi vardır. Yazınsal yapıtlar, insanın duyguca eğitilmesine hizmet eder. Duyguları, onları en iyi, en yerinde anlatabilecek sözcükler aracılığıyla ortaya koyar; çünkü duyguları en iyi anlatan ve betimleyen kişi sanatçıdır. Çotuksöken (2003:149)'e göre, yazın insanın duyguca eğitilmesini sağlar. Yazınsal yapıtlarda insana ilişkin bütün duyular, belirli bağlamlarda çeşitli görünümleriyle sunulur. Başka bir söyleyişle, yazın insanın bütün duygu yönünü açar, açıklar, belli eder, bildirir. Ona göre, yazarlar olmasaydı, birçok duygularımızın ayırdına varamayacak, onları uygun ortam ve bağlamlarda devindiremeyecek, gerektiğinde de denetleyemeyecektik. Yazın olmasaydı, duygularımızın yaşamımıza kattığı tattan, renkten, sıcaklıktan yoksun kalacaktık.

Yazınsal çocuk kitaplarının çocuğun kişilik gelişimine de etkisi vardır. Kavcar (1999:4)'a göre, kişilik gelişmesi, her insanın kendi eğilimlerine, yeteneklerine göre gelişmesi, hayatta karşılaştığı yeni şartlara göre izleyeceği yolu kendisinin seçmesi demektir. Böyle bir hayat ve eğitim anlayışı, insanda çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme bilincinin bulunmasını gerektirir. İşte edebiyat bu bilinci uyandırmaya yarayan araçların başında gelir.

“Anadili öğretimi (Türkçe öğretimi) kişilik gelişiminde belirleyici bir işleve sahiptir. Çünkü, dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin edindirilmesi sürecinde kullanılan araçlar (metinler), sanatçı duyarlılığı ve dilimizin anlatım olanaklarıyla oluşturulmuş yaşam durumlarıdır, genellikle de insan gerçekliğini

konu alır. İnsana insan gerçekliğini tanıtır. İnsan ilişkilerini örneklendirir. Okura, o gerçekliği oluşturan sevinçleri, üzüntüleri, korkuları, beklentileri vb. duyumsatır. İnsan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı bakış açısıyla tanımlanmasına yönelik, yaşam serüveninde karşılaşılabilecek sorunlara da göndermeler yapar. Okura, oluşacak yeni durumlara karşı geliştirilebilecek tutum ve davranışlar hakkında ipuçları sunar. Anadili öğretiminin temel araçları olan metinleri anlamaya dayalı süreçler öğrencileri de doğal olarak bu gerçekliklerle buluşturur ve onları anlamaya yöneltir. Anlamaya ve anlatmaya dayalı etkinliklerle örülen yazar-okur etkileşiminin sağlandığı eğitim ortamları ise, öğrenciler açısından yeni deneyimler kazanma olanağı yaratır” (Sever, 2002b:15)

Yazınsal çocuk kitaplarının çocuğun toplumsal gelişimine de önemli etkisi vardır. "Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Yalın bir anlatımla toplumsallaşma, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir" (Gander ve Gardiner, 2001:297). Özellikle anadilini öğrenip geliştiren bireyler çevresiyle daha güçlü ilişkiler kurarlar, bunun doğal bir sonucu olarak da yaşadığı toplumla daha uyumlu yaşama becerileri edinmeye başlarlar.

"Edebiyat yapıtlarıyla kurulan etkileşimde, yazarın biçimlendirdiği öznenliğin kaynağı, genellikle yaşadığı, var olduğu toplumun değerleriyle beslenir. Bazen olumlanan bazen de karşı çıkılan bu değerler, okura o toplumun geliştirdiği, önemsendiği davranışlara ilişkin ipuçları sunar. Yaşam boyu sürececek öğrenmelerin temellendirildiği (0-6 yaş) ve desteklendiği (6-12 yaş ve üstü) dönemlerde çocuklara seslenen kitaplar, ailesi ve yakın çevresi dışında da öykünebilecekleri modeller yaratarak onların toplumsallaşma sürecine kalıcı katkılar sağlar" (Sever, 2003a:55).

Yukarıda alan uzmanlarının da söylediği gibi, yazınsal çocuk kitaplarının çocuğun yalnızca anadili gelişimine değil, başka gelişimlerine de katkısı vardır. Sever (1991:371)'in de dediği gibi, "Dil ve edebiyat öğretiminin öğrencileri zengin bir duygu ve düşünce evrenine taşımak, bu evreni anlama ve anlatma becerileriyle

geliřtirmek gibi temel iřlevleri vardır. Yazınsal metinlerin zengin imgesel ve dūřūnsel potansiyeli ile yūzyūze gelen ōđrenciler, duygu ve dūřūnce eđitiminden geēirilirken dilin zengin anlatım olanaklarını da tanırırlar, kavrarlar.”

4. BÖLÜM

EĞİTİM DURUMLARINDA KULLANILAN ÇOCUK KİTAPLARININ YAZINSAL ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUĞA GÖRELİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu çalışmada, eğitim durumlarının, yazınsallık ölçütlerine uyan (yazınsal metin özellikleri taşıyan); dil yönünden yetkin, anlatım örüntüsü bakımından öğrencilerin ilgisini çekecek, Türkçenin söz değerlerini, sözvarlığını yansıtan, güzelduyusal (estetik) bir yapısı bulunan, anadili duyarlılığını devindirecek, çocuk gerçekliğine ve “çocuğa göre”lik ilkesine uygun kitaplardan hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Dilidüzgün (2002:9)’e göre çocuk yazını bir yazın türüdür ve çocuk gerçekliği veya “çocuğa göre”lik ilkesi göz önüne alınarak yapılmalıdır. Ona göre çocuk gerçekliği, “Çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları; fakat hiç de nesnel olmayan alılmama farklarının yakalanması”dır. “Çocuğa göre”liği ise Yurttaş, “Çocuğun düşlem gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı içinde barındıran, ilgi duyabileceği konuları işleyen, onu duyu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceği bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arıtılmış olan” olarak tanımlar (Akt.: Dilidüzgün, 2002:9). Sever’e göre de, “çocuğa göre”lik ilkesi, onun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüştürmeyi zorlar (2003a:9).

Bu bölümde, uygulamada kullanılan çocuk kitaplarının kullanılma gerekçeleri; bir başka deyişle yazınsal özellikleri ve “çocuğa göre”lik ilkesine uygun olup olmadığı aşağıdaki başlıklar altında irdelenecektir:

1. Yazınsal Özellikleri Açısından
 - 1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk,
 - 1.2. Dil ve Anlatım Özellikleri
 - 1.2.1. Sanatsal Söyleyişler (Kullanımlar)
 - 1.2.2. Devrik Tümce Kullanımı
 - 1.3. İletinin Çok Yönlülüğü (Çok Anlamlılığı)

- 1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük)
- 1.5. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında
- 2. Çocuğa Göreliliği Açısından
 - 2.1. Çatışmalar
 - 2.2. Duygusalılık
 - 2.3. Rastlantısallık
 - 2.4. Merak Ögesi
 - 2.5. Sözvarlığını Yansıtmaları Bakımından

4.1. GÜLIBİK’İN, YAZINSAL ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUĞA GÖRELİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Çetin Öner’in yazdığı “Gülibik” adlı kitap, hayvan sevgisi ile yoksul insanların, yoksul çocukların özlemlerini, duygu ve düşüncelerini anlatan sevgi dolu bir öyküdür. Kitapta, okur en evrensel değer olan sevgiyle sık sık buluşturulmuş; ama günün birinde sevdiklerini kaybetme ve haksızlığa uğrama gibi dünya gerçekleriyle de karşı karşıya getirilmiştir. Çalışmanın bu aşamasında öykü yazınsal özellikleri ve çocuğa göreliği açısından incelenecektir:

4.1.1. Yazınsal Özellikleri Açısından

4.1.1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk

Bir yaşam gerçeği üzerine kurgulanan, gerçekçi çatışmaların yer aldığı kitap, okurun dikkatini kırsal kesimde yaşayan insanların, özellikle de çocukların yaşadıkları sorunlara çekmeyi amaçlamış; hayvanlara zarar vermenin, onları dövüştürmenin kötü ve insanlık dışı bir davranış olduğunu sezinletmeye çalışmıştır. Hayvan dövüştürme ne yazık ki toplumumuzun üzücü gerçeklerinden biridir ve özellikle para kazanmanın bir yolu olarak hayvanlar dövüştürülmektedir. Yazar, bu durumu gerçeklerden esinlenerek ve çocuğun anlamlandıracağı bir kurguya oturarak yansıtmaya çalışmış; fakat bir gerçeğin ya da gerçekliğin birebir kendisini anlatmamıştır. Bir başka deyişle, bu kitapta geçen olaylar, gerçekten yaşanmış bir olayın olduğu gibi anlatılması, aynen yazıya dökülmesi değil; bir yaşam gerçekliğinin, yazarın öznel dünyasında kurgulanarak yeniden biçimlendirilmesidir. Yazar, çıkış noktası olarak seçtiği bu konuyu istediği biçimde düzenlemiş, “gerçeği kendi merceğinden süzerek” (Aytaç, 1995) istediği düzene sokmuştur. Kısaca bu kitabın bildirisi günümüzün bir sorununu aydınlatmakla birlikte belli, yaşanmış bir olaya göndermede bulunmamaktadır. Kimi kuramların da vurguladığı gibi yazın burada, “yaşam gerçekliğinin ve toplumsal gerçekliğin yansıtılması” (Moran, 1988:248-249) olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu öyküde, kurmacasal ve yazınsal metinleri oluşturan öğelerden olan uzam bir köy, zaman ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimleridir. Kişiler ise çocuk, annesi, babası, çocuğun arkadaşı Alişir ve Gülibik’tir. Yazınsal yapıtlarda yaşamdan her

kesiti, her karakteri görmek olasıdır. Yazar, bu öyküde, amacına ulaşabilmek için, karakter olarak, kırsal kesimde yaşayan yoksul bir köylü çocuğu, arkadaşı Alishir'i, çocuğun annesi ve babasını seçmiştir. Nabokov (1988)'un, *“Emma Bovary denen kız hiç yaşamadı: Madame Bovary kitabı ise sonsuza dek yaşayacak. Kitaplar kızlardan çok daha uzun ömürlüdür”* demesi gibi, aslında böyle bir çocuk belki de hiç yaşamamıştır; ama bu çocuk ve Gülibik, tüm köy çocuklarının yaşadığı sorunları, hayvanları sevmenin ve onları korumanın önemini sezdirmeyi ve duyumsatmayı başarabilen kahramanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.2. Dil ve Anlatım Özellikleri

Sartre (1995:42)'a göre yazınsal metinlerde kullanılan sözcükler, duygularımızı kışkırtmak ve sonra onları bize doğru yansıtmak üzere kurulmuş birer tuzak gibi oradadırlar. *“Her sözcük bir aşkınlık yoludur, duygularımızı alevlendirir, adlandırır, düşsel bir kişiye yükler, bu kişi de onları bizim yerimize yaşar ve onun bu ödünç alınmış tutkulardan başka bir özü yoktur; sözcük bu tutkulara birer amaç, birer görünge, bir ufuk kazandırır.”* Gülibik adlı kitapta da yazar, kurgusunu aktarırken öyle sözcükler seçmiştir ki, gerçekten duyguları “kışkırtmayı”, harekete geçirmeyi ve sonra da bu duyguları okura doğru yansıtmayı ve “alevlendirmeyi” başarabilmiştir. Duyguları yüklediği köylü çocuk da bu duyguları okur adına yaşayan düşsel kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazın dilinin, kendi bütünlüğü içinde inandırıcılığı olan ve araç olarak doğal dili kullanan bir sanat, bir iletişim biçimi olduğunu II. bölümde söylemiştik. Kitapta, yazarın bireysel yeğlemelerine göre oluşan, yani bütünüyle bireysel olan dilin, yazarın günlük konuşmalarında kullandığı dil değil de, yazın düzlemine geçerken farklılaşmış, değişikliklere uğramış bir dil olduğunu söyleyebiliriz. Yazar; günlük konuşma dilini yansıtmak istediği yaşam gerçeğine göre değiştirmiş, sözcüklerin kendisine sunduğu olanakları değerlendirmiş, devrik tümce kullanımı ve şiirsel anlatımıyla kitaba güzelduyusal bir tat katarak yazınsal yaratıya ulaşmıştır. Aşağıda, kitap içerisindeki bu kullanımlar gösterilmiştir:

4.1.1.2.1. Sanatsal Söyleyişler (Kullanımlar)

Kitapta, sanatlı anlatımlara sıkça rastlanmaktadır. Okura estetik bir duyarlık kazandırmaya ve dilin farklı kullanımlarını göstermeye yarayan bu sanatlı kullanımları öykü içinden örnekleyecek olursak:

“Yıldızlar bir parlar, bir sönerdi tepemde. Samanyolu bir buğday tarlası gibi uzanırdı. Kutup yıldızı göz kırpardı.” (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s.39).

“Ben o zamanlar gökyüzünü Binboğa Dağları’na dikilmiş ipekten, mavi bir örtü sanırdım.” (Güzel Benzetme [Teşbih-i Belîğ] Sanatı, s.34).

“Derenin suyunu emen Toprak Ana, tohumlarını besler o sularla.” (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s.59).

“Toprak anamız, Dağ da babamızı biz yoksul köylülerin. Toprak Ana kucığını, Dağ Baba kollarını açardı bize.” (Kişileştirme [Teşhis], Kapalı Eğretileme ve Güzel Nedenleme [Hüsn-ü T’alil] Sanatları, s.62).

“Kurumla şişinip kanatlarını çırpı.” (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s.42)

“Çeşmesi yoksul, evleri yoksul, okulu yoksul...” (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s.48).

“Artık bahardı, yalınayak dolaşmanın da zor bir yanı kalmamıştı. Toprak Ana, güneşten emdiği sıcaklıkla ısıtıyordu küçücük ayaklarımızı. Ve dağlar bizlere acıyıp dikenlerini büyütmemişlerdi ayaklarımıza batmasınlar diye.” (Kişileştirme [Teşhis], Kapalı Eğretileme ve Güzel Nedene Bağlama, Güzel Nedenleme [Hüsn-ü T’alil] Sanatları, s. 64).

“Bahar köylere, salt telli duvaklı, çiçekli otlı gelmez. Bahar yoksulluğu da birlikte getirirdi.” (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s. 61).

“Gülibik, gözlerini dikip horozca güldü bana. ‘Ne düşündüğünü biliyorum’, dedi. ‘Üzülmeyeyim diye söylemedin bana. Alişir’in anlattıkları tümüyle yanlış değil. Evet, ölen bir horoz, ölü bir horozdur artık. Bir daha yumurtaya dönüşemez. Doğrudur. Ama, tavukların üredikleri yumurtaya sevgisi ile can katanlar da onlardır. Horozlar olmasa tavukları kim korur, kim severdi? Horozlar, tavukların özgürlükleridir. Onlar olmasa, tavuklar özgürce dolaşamazlar, özgürce yumurtlayamazlar...” (Kişileştirme [Teşhis], Kapalı Eğretileme ve Konuşturma [İntak] Sanatları, s.53-54).

“Mor menekşeler kayaların altından burunlarını çıkartıp gülümserler.” (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s.57).

“Köyümüzün ortasından akan o küçük dere bile bahar gelir gelmez kendini ulu bir nehir sanır. Gürüldeyerek akar, kar sularından güç alarak. (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s. 58).

“Hamurabi’nin kim olduğunu, Pigmelerin nerede yaşadıklarını, Anibal’in savaşlarını, Brezilya’nın yüzölçümünü, tek kanatlıları, çift kanatlıları, etoburları, otoburları, çarpım cetvelini bile ezbere bilmek neye yarardı, bir horozu sevmedikten sonra?” (Soru Sorma [İstifham] Sanatı, s.65).

Öyküde, yazınsal sanatlardan olan değişmeceli (mecazlı) kullanımlar da oldukça fazladır. Birkaçını örnekleyecek olursak;

“İçimi ince bir sızı kaplamıştı.” (s.34)

“Babamın yanık bir sesi vardı.” (s.34)

“İnce” ve “yanık” sözcüklerinin gerçek (sözlük) anlamları farklıyken (ince: Kendi cinsinden olanlara, benzerlerine göre dar ve uzun olan, kalınlığı az olan;

yanık: Yanmış, kavrulmuş, rengi koyulaşmış), öyküde yer alan bu tümcelerde, anlatıma incelik ve esneklik kazandırmak amacıyla, bu sözcükler gerçek ya da doğal anlamlarının dışında kullanılmıştır. “İnce sızı” tamlamasıyla, “yoğun olmayan ama yine de insanın içini acıtan bir sızı”; “yanık ses” tamlamasıyla da “acılı, hüznü ses” anlatılmış; bir başka deyişle, sözcüklerin değişmeceli (mecazlı) anlamları kullanılmıştır.

Öykünün birçok yerinde, varlık ya da durumların anlatım etkililiğini artırmak amacıyla, bir tür imgesel anlatım türü olan Abartma (Mübalağa, Hyperbole) Sanatından da yararlanılmıştır. Örnekleyecek olursak;

“Ertesi gün ilk işim uyanır uyanmaz ahıra koşmak oldu. Bir de ne göreyim? Aman Allahım! Kınalı çevresinde bir sürü civciviyle dolaşıp durmuyor mu ortalıkta! Sevincimden neredeyse uçacaktım.” (Abartma [Hyperbole] Sanatı, s.12)

“Bir sabah, bir pazar sabahı uyanınca çok korkunç bir olayla karşılaştım: Annem, pazarda satacağımız tavukların arasına Gülibik'i de koymamış mı! Üzüntüden ölüyordum neredeyse. Gözlerime inanamıyordum.” (Abartma [Hyperbole] Sanatı, s. 70).

Bir tür imgesel anlatım türü olan atasözü kullanımına da öyküde yer verilmiştir: “Zamansız öten horozun başını keserler.” Söylenecek sözlerin yerinde ve zamanında söylenmesi gerektiğini vurgulayan bu atasözü, verilmesi amaçlanan iletinin etkililiğini artırmıştır. Yine “Gülibik”, “öteberi”, “gökkuşağı”, “samanyolu” bileşik adları da imge etkisi yapan adlandırmalardandır.

Ayrıca, kitapta yer alan, sözün yarattığı güzelliğin duyumsanmasına ve düş gücünün devindirilmesine olanak sağlayacak bir mani, taşıdığı anlamdan çok, kısa ve uyaklı dizeleriyle ve söyleyiş ritmindeki canlılıkla kitaba yazınsal bir tat katmaktadır:

*“ Kabe'nin yolları bölük bölüktür,
Benim ciğerciğim delik deşiktir,*

Dünya dedikleri bir gölgeliktir.” (s.32).

Benzetmeler, anlatımı daha somut kılmak, kavramları okur ya da dinleyenlere daha etkileyici biçimde aktarmak, okurun ya da dinleyenin zihninde istenen tasarım ve imgelerin oluşumunu sağlamak üzere başvurulmuş söz sanatlarından (Aksan, 1995:119). Öyküde, imgesel dilin oluşturulması amacıyla bu sanattan da sık sık yararlanılmıştır:

“O, ibiği kan kırmızı, tüyleri kızılı karalı, gökkuşağı gibi çok renkli bir horozdu.” (s.11).

Bu tümcede Gülibik’in ibiği, renginin çok belirgin bir kırmızı olması nedeniyle, kan rengine benzetilmiş; tüylerinin çok renkli oluşu ile de gökkuşağının renkleri arasında, “gibi” ilgeci de kullanılarak, bir benzerlik ilişkisi kurulmuştur. Yazar, bu benzetme yardımıyla okurun zihninde istenen imgenin oluşumunu gerçekleştirmeye çalışmıştır. Aşağıdaki tümcede, Gülibik’in anası Kınalı’nın tüylerinin ve kanatlarının rengi, kırmızılığı ve parlaklığı yönleriyle balkır rengine benzetilmiş; anlatım daha etkili bir biçimde yapılmıştır:

“Kınalı, Gülibik’in anasıydı. Tüyleri, kanatları kına yakılmış gibi balkırdı güneşte.” (s.11)

Aşağıdaki benzetmede de, yine Gülibik, pembe ayakları, uçlara doğru sararan renkli (beyazlı karalı) tüyleri ile canlı bir yumağa benzetilmiş; bu benzetmeyle, alışılmış kullanımın (söylemin) dışına çıkılarak okurun onu zihninde daha rahat somutlaştırması sağlanmıştır:

“Pembecik ayacıkları, uçlara doğru sararan beyazlı karalı tüycükleri ile canlı birer yumağa benziyorlardı.” (s.13).

4.1.1.2.2. Devrik Tümce Kullanımı

Kitabın anlatım özellikleri incelendiğinde, en çok devrik tümce kullanımı dikkati çekmektedir. Metne hem şiirsel hem de günlük konuşma diline özgü bir doğallık kazandıran bu kullanımlar neredeyse öykünün bütününde görülmektedir. Bu kullanımlardan birkaç örnek verelim:

“Gülibik de kendince karşıladı baharı.” (s.64)

“Kime anlatsam, kime anlatsam diye düşünürken yukarıdaki soruyu soran Alişir geldi aklıma.” (s.15)

“Yürüyüp yanına vardım, görmezlikten geldi beni.” (s.15)

“Babası pazardan getirmişti iki yıl önce.” (s.15)

“Buğdaylarımızı öğüttük, komşu köyün değirmeninde.” (s.47)

“Midem bulanmıştı, üstüme sıçrayan kandan.” (s.52)

4.1.1.3. İletinin Çok Yönlülüğü (Çok Anlamlılığı)

Yazınsal metnin en temel özelliklerinden birisinin, onun tek ve gizli bir iletisinin olmayışı; bir başka deyişle, çok anlamlı oluşu olduğunu II. bölümde belirtmiştik. Burada, yazınsal bir metin olarak Gülibik, bir gerçekliğin yeniden üretilmesiyle oluştuğundan farklı algılama biçimlerine açık olacaktır. Bir başka deyişle, bu kitap algılama boyutundaki her okur için kimi belirsizlikler taşımaktadır ve yazarın açıkça dillendirmediği bu belirsiz yönleri, kitabın kurmaca ve olası anlamlarını okur, sözcüklerin ötesine geçerek kendisine uygun anlamlarla doldurabilir. İşte, Gülibik’in yazınsallığı da, okura bu çok yönlü yorum olanakları sunmasından gelmektedir.

Jakobson, bir yazınsal yapıtın yalnızca estetik işleve indirgenemeyeceğini, onun bundan başka işlevlerinin de olduğunu, yazınsal bir metnin amaçlarının genellikle felsefe, toplumsal ahlak vb. ile sıkı sıkıya ilişki içinde bulunduğunu söyler. Ona göre, bir yazınsal yapıt, yalnızca bir estetik işlev yerine getiren bir yapıt olarak tanımlanamayacağı gibi, başka işlevlerine koşut olarak bir estetik işlev yerine getiren yapıt olarak da tanımlanamaz; yazınsal yapıt, estetik işlevin egemen olduğu dilsel bir bildiri olarak tanımlanmalıdır (Akt.: İnce, 2002:117). İşte, Gülibik adlı çocuk kitabı,

yukarıda söylemeye ve göstermeye çalıştığımız yazınsal özelliklerin; bir başka deyişle, estetik işlevin yanında, yazarın iletilerinin, bildirilerinin de bulunduğu bir kitaptır. Yazar, bu kitap aracılığıyla okurlarıyla birçok durumu, duyguyu paylaşmak, onlara birçok yaşantı örneği kazandırmak istemiştir. I. Eğitim Durumu'nda, öğrencilerle birlikte çıkarılan ana ileti ve yardımcı iletiler işte bu bildirilerden yalnızca birkaçıdır. Her okur için değişebilecek, her okurun farklı yorumlar getireceği bu bildirilerden bazıları şunlardır:

*Yazar, çocuk kahramanı aracılığıyla, eğitimde ezbere öğrenme anlayışını ve okul ortamlarında gereksiz bilgiler öğretilmesinin yanlışlığını sezdirmiştir okurlarına:

“Ta o zamandan beri ezbere öğrenilen şeylerden öğrenirim. İnsan, anlamadan öğrendiği şeyleri tez unutuyor. Bu da insanın papağandan farklı bir yaratık olduğunu gösterir.” (s.25).

“Hammurabi'nin kim olduğunu, Pigmelerin nerede yaşadıklarını, Anibal'in savaşlarını, Brezilya'nın yüzölçümünü, tek kanatlıları, çift kanatlıları, etoburları, otoburları, çarpım cetvelini bile ezbere bilmek neye yarardı, bir horozu sevmedikten sonra.” (s.66).

Öykünün başından sonuna, çocuğun Gülibik'e karşı duygularında hiçbir değişiklik görülmezken, büyüklere yönelik düşüncelerinde değişiklikler görülmüştür ve olay örgüsü boyunca çocuk hep büyüklerin duygu, düşünce ve davranışlarını sorgulamıştır. Çocuğa göre, büyükler (yetişkinler) mutluluklarını eksik yaşıyorlar, çocuksu ve insani duygularını yitiriyorlar, sevginin her türüne yabancılaşıyorlar. Dolayısıyla bu duyguyu kaybetmeyenleri anlamakta güçlük çekiyorlar:

“Bu büyükler oldum olası böyledirler, sevinçleri eksiktir nedense. Bir horozun ilk kez ötüşü kadar olağanüstü bir olaya bile sevinemezler.” (s. 41)

Horozların dövüşünü izlerken gülümseyen babasına şaşırır, onu eleştirir çocuk:

“Çok şaşırdım. İki küçücük horoz birbirlerini parçalarken, nasıl gülebilirdi insan?” (s.76).

* Yazar, bu öykü aracılığıyla aslında hayvanları sevmenin önemini duyumsatmak istemiştir. Çocuk o kadar sever ki etten oyuncağını, kendisine yeni kasket alınmasını bile istemez. Yeter ki Gülibik’e bir şey olmasın. Horoz sevmeyi bilmemenin bir insan, bir çocuk açısından çok kötü ve acınacak bir durum olduğunu şöyle dile getirir:

“Horoz sevmeyen çalışkan öğrencilere oldum olası acımışımdır. Okullarda horoz sevmeyi öğretmiyorlar. Yazık!” (s.65)

Yazar, karakterlerini duygu, düşünce ve eylemleriyle; ayrıca yazarın ve öteki karakterlerin yorumlarıyla tanıtmıştır okurlarına. Çocuğunun tek oyuncağına, tek dostuna, tek mutluluk alanına duyarsızmış gibi duran babayı, kötüymüş, zalimmiş, acımasızmış gibi düşünebilir okur; fakat Gülibik’in dövüş sonunda ölmesiyle baba da yıkılmıştır aslında. *“Babam, bir sigara çıkartıp yaktı. Oflayarak saldı dumanını havaya.” (s.84).* Onu, haklı kılmamakla birlikte, yaşam koşulları bu şekilde davranmaya zorlamıştır. Bu çelişkiden yararlanarak yazar da okuruna; duyguların bir çocuk yaşamındaki önemini, küçük çıkarlar için geçici ve insanlık dışı, duyguları önemsemeyen çözümlere başvurma yanlılığını sezinletmeye çalışmıştır.

Öykünün kahramanı çocuk, önceki yılki kitaplarını okuyup bilgilerini tazeler. Öğrenme isteğiyle dolu olduğundan, Gülibik’le eskisi kadar sık görüşemez. *“Okullar açılır açılmaz, öğrenme isteğiyle dolu olduğumdan Gülibik’le de ilişkilerimi kesmek zorunda kaldım.” (s.50).* Sever (1995:15)’e göre, çocuk, okuduğu kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurmaktadır. Çocuk okur, bu öykünün kahramanı ile özdeşim kuracağından okul sevgisi ve öğrenme isteğinin vurgulanması kitabın önemli iletilerinden biridir.

* Yazar, yoksul insanların, yoksul çocukların yaşadıkları sıkıntıları ve köyde yaşam koşullarının zorluğunu da sık sık duyumsatmıştır öyküsünde. Bu veriler,

yaşam içinde tanıdık bildik durumlardır ve yazınsal bir yapıt olarak Gülibik, gerçeklerin bir yansıması, içinde gerçek dünya verilerinin bulunduğu kurmacasal bir dünyadır:

“Oysa yoksul bir çocuğun tembelliğe hakkı yoktur.”(s. 66)

“Üzülyordum. Yoksulluk, insanları kırıcı, huysuz, kavgacı da yapıyordu demek.” (s.66)

“Yoksul insanlar, küçük şeylerle mutlu olmanın erdemine varmış kişilerdir.” (s.68)

“Yoksul bir köydük demiştin ya! Yoksul bir köyün her şeyi yoksuldur; çeşmesi yoksul, evleri yoksul, okulu yoksul.”(s. 49)

“Bizler, yoksul köylü çocukları, o güzel okullarda okusaydık, çok daha bilgili olurduk, inanın. Bizim o yoksul okullarımızda okuyup her şeyi bilen Alişir’i düşünün bir kez! Ünlü bir bilim adamı olması işten bile değil. Ama o da bizler gibi yoksul olduğundan, ancak bir avukat olabildi. Avukatlığı küçümsediğimi sanmayın sakın. Ama Alişir doktor olmak isterdi. Babası da kendisi gibi yoksul olduğundan uzun süre okutamadı onu.” (s. 50)

“Bilmezsiniz, yoksulların hafta tatili yoktur. Onlar sürekli çalışmak zorundadırlar. Yoksa aç kalırlar kışın ortasında.”(s. 24)

“Toprak anamız, Dağ da babamızı biz yoksul köylülerin.” (s. 62)

“Özlemek, bizim gibi yoksul çocukların çok iyi öğrendikleri bir duygudur.” (s.62)

Yazar, girişte de belirttiği gibi, bu öyküyü “Gülibik’in anısına saygısından, o horozla o yoksul çocuğa, yeryüzündeki tüm horozlarla tüm yoksul çocuklara” armağan etmiştir. Yazar, elbette öğretme, eğitme ve bilgilendirme amacı ile oluşturmamıştır romanını; fakat yaşam gerçeklerinden hareketle okura çeşitli iletileri sezdirmeyi başaramıştır.

4.1.1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük)

Kıran ve Kıran (2000:11)’a göre, anlam metnin içine, metinle oluşur. Hiçbir metin, anlamını doğrudan vermez: “Nasıl yazar metninin anlamını metnini

yaratırken, yazarken oluşturursa, okur da okuma sürecinde kendi çabasıyla anlamı yaratır.” Kitapta anlamın kapalılığı ya da örtüklüğü, yazarın kitaba yazdığı, kitabı özetler nitelikteki önsözden başlayarak duyumsanmaktadır. Bu aşamada önsözü yazmak önemli olacaktır:

“Tahtadan atları, kurşundan askerleri, lastikten topları, plastikten arabaları, kısacası, parayla satın alınabilen hiçbir oyuncacı olmamış yoksul bir çocuğun öyküsüdür bu öykü.

Onun çocukluğu boyunca bir tek oyuncacı oldu: Bir horoz, gülülibikli bir horoz!

Gülülibik, o yoksul çocuk için oyuncak olmaktan da öte bir şeydi: bir dost, bir arkadaş, bir umuttu. Öyleyse bu öykü, o yoksul çocukla Gülülibik’in sevinçlerini, acılarını, umutlarını, arkadaşlıklarını da anlatır.

O yoksul çocuk artık büyümüştür. Birçok okulda okumuş, birçok işe girmiş çıkmış, gerekli gereksiz bir yığın bilgiyi, çarpım tablosunu bile öğrenmiş; ama unutmuştur. Bir tek Gülülibik’i unutamamıştır yıllardan beri.

Bu öykünün yazarı, öyküsünü, Gülülibik’in anısına saygısından, o horozla o yoksul çocuğa, yeryüzündeki tüm horozlarla yeryüzündeki tüm yoksul çocuklara armağan etmektedir.”

Bu önsözden hareketle okur, özellikle de merakı devingenleştiren aşağıdaki yargılarla gizil (derin) anlamı bulma etkinliğinde bulunabilir ve yüzeysel yapıda gördüğü simgelerin derin yapısındaki anlamını bulmaya çalışabilir:

“O yoksul çocuk artık büyümüştür. Birçok okulda okumuş, birçok işe girmiş çıkmış, gerekli gereksiz bir yığın bilgiyi, çarpım tablosunu bile öğrenmiş; ama unutmuştur. Bir tek Gülülibik’i unutamamıştır yıllardan beri.”

Yine öykünün hemen girişinde yer alan, okuru derin yapıdaki kapalı (örtük) anlamı bulma çabasına sokacak, kitaba yazınsal bir tat katmış aşağıdaki alıntılar da okura öykünün konu ve içeriği hakkında fikir vermektedir.

- “Kasaba’ya, Pazar’a gidiyorum, sana tahtadan at alayım mı?” dedi, baba;
- “Bana tahtadan at alacağına etten eşek al!” diye karşılık verdi çocuk.

Yukarıdaki bu iki tümcede yer alan sözcüklerin gündelik anlamlarını okur çok iyi bilebilir; fakat tümcelerin iletisi, sözcüklerin bu bilinen, gündelik anlamlarını aşmış, onların ötesinde yer almıştır. Bu tümcelerdeki sözcükler, aynı anlama gelecek tek bir iletiyi vermek üzere “birbirini açıklayan, aydınlatan ve anlamına anlam katan anlambilimsel öğeler olarak” işe koşulmuşlardır. Okur, Göktürk (1989:19)’ün sözünü ettiği “yazınsal denklem”i, yani sözcüklerin ötesinde yer alan kapalı anlamı düş gücünün yardımıyla çözmek zorundadır burada. Elbette metindeki “işaret kazıkları” da önemlidir bu anlamı yakalama sürecinde. Burada, “tahtadan atla” “etten eşek” tamlamalarının somut anlamları, derin yapıdaki iletiyi, “örtük gücülüğü” alılmama çabasında yetersiz kalır; çünkü bu tümceler günlük dilde olduğundan çok daha fazla işleve sahiptir burada. Bu tümceler okuru, somut anlam ile soyut anlam arasında zorlar ve onu yazınsal iletinin temel özelliğiyle karşılaştırır.

Çebi (1996:41), bildirinin kendine dönük olmasının ya da imgesel dil işlevinin, bizi anlamlandırma (signification) terimine götüreceğini söyler. Ona göre, imgesel olmayan anlatımın anlamı belirlenmiştir zaten ve üst düzey zihinsel etkinlik oluşturmayan bir gösteren-gösterilen ilişkisine dayanır. Yani imgesel söylemin olmadığı anlatımlarda, kavram yerli yerinde durmakta; bunlar üst düzey zihinsel bir etkinliğe girmeyi gerektirmemektedir. Oysa imgesel söylemlerin bulunduğu anlatımlar anlamlandırmayı, bu anlamlandırmayı yaparken de üst düzey zihinsel bir etkinliğe girmeyi bekler. Sözcüklerin kendi kavramlarının dışındaki anlamları aramaya yöneltmesi üst düzey zihinsel etkinliğin kendisidir. Bu öyküde, yukarıda da örneklerle incelediğimiz söz sanatlarının ya da imgesel söylemlerin sıkça bulunması nedeniyle, okur, anlamlandırma ya da derin anlamı yakalama sürecinde üst düzey zihinsel bir etkinliğe girmek durumundadır. Bu öykünün hiçbir bölümünde, “Çocukların duygularını önemsemeliyiz; hayvanları her ne amaç için olursa olsun dövüşürmemeliyiz.” gibi doğrudan iletiler görmemekteyiz. Bu kitabı okuyan okur, derin yapıda gizli olan bu iletileri ancak üst düzey zihinsel bir etkinliğe girerek yakalayabilir, doğrudan söylenmeyeni ancak bu yolla sezinleyebilir.

4.1.1.5. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında

2. bölümde, yeni yapıtlar yaratması nedeniyle yazının bir üretim olduğunu; metinlerarası ilişkiler sorununun da yazının bir üretim olduğunu gösterdiğini belirtmiştik. Metinlerarası ilişkiler bağlamında baktığımızda, hayvan sevgisi izleği üzerine kurulmuş, köy yaşamına özgü gerçekleri anlatan başka birçok yazınsal nitelikli kitap olduğunu görebiliriz. Her metin önceki diğer metinlerle ilişkiye girdiğine göre, Gülibik adlı öykünün de, kendisinden önce yazılmış diğer metinlerle bir ilişkisi, bir bağlantısı olabilir. Bu, metnin anlamlandırılması aşamasında, okurun, bu metinle ilişkili öteki metinleri de düşünerek, o yapıtı daha iyi kavramasını sağlayabilir. Dolayısıyla, köydeki yaşam koşullarını anlatan, hayvan sevgisi izleği üzerine kurulu başka metinler okumuş olan okur, Gülibik'i daha iyi kavrayacak, içeriğine daha fazla inebilecektir. J. Kristeva'ya göre, "Üreticiliği yazının içinde de bulabiliriz. Bir metnin içinde başka metinlerden parçalar çatışır ve tarafsızlaşır; böylece de yenileşirler" (Akt.: Bayrav, 1999:16). Bir başka deyişle, bir yazı kendinden önce yayımlanmış ya da çağdaş metinlerle, geliştiği uygarlık ve toplumsal olaylarla ilişki içindedir. Bir yapıtın oluşmasında; yazarın kişiliği, duygu ve düşünceleri dışında, çevrenin, uygarlığın, toplumun ve başka yapıtların da payı vardır.

Uygur (1985:14)'a göre, yazınsal bir metni yazınsal metin yapan ölçütlerin en önemlisi bir yazınsal yapıtın insan açısından yazılmış olmasıdır. Ona göre, insan olmasaydı yazın da olmayacaktı ve yazının yöneldiği ortam da insan ortamıdır. Bu bağlamda bakıldığında da Gülibik yazınsal bir eserdir. Hayvan sevgisi üzerine kurgulanmış, duygu yüklü bu kitap gerçekten de insandan başka kimseye seslenemez.

4.1.2. Çocuğa Göreliliği Açısından

4.1.2.1. Çatışma

Sever (2003a:119)'e göre, "*Çocuklara seslenen edebiyat yapıtlarında yazarlar, konuyu oluşturabilmek için, yaratıcı güçlerini kullanarak bir olay kurgular. Kurgulanan her olayda, bir çatışmanın yaşanması kaçınılmazdır. Çocuk edebiyatında, okurun metnin çekim alanına girmesinde, kurgulanan olay ve olaylara*

yol açan çatışmaların niteliği belirleyici bir etken konumundadır.” Gülibik adlı bu öyküde geçen olaylarda da, okuru metnin çekim alanına sokacak çeşitli çatışmalar yaşanmıştır. Öykü, özellikle merak duygusunun harekete geçirilmesini sağlayacak kişi-kişi ve kişi-toplum çatışmaları üzerine kurgulanmıştır. Daha çok kişi-kişi çatışmasının (çocuk ile babası, çocuk ile Alishir, çocuğun annesiyle babası) yer aldığı öyküde, çocuk okur, öykünün kahramanıyla özdeşim kuracağından, çocukla aynı gerilimi yaşayacak; kitaptan da böylece zevk alacaktır. Bir başka deyişle okur, öyküdeki çocuğun, horozu Gülibik için babasına karşı verdiği mücadeleden ve Gülibik’in bir başka horozla dövüşürken yaşadığı gerilimden doğrudan etkilenecek, okuma eyleminden de bu yolla mutluluk duyacaktır. Sever (2003a:126)’e göre, çocuk kitaplarında, çocukların anlamlandırmakta zorluk çekeceği “kişi-toplum çatışması”nın olması, çocuklara onlara uygun olmayan sorumlulukların verilmesi kitabın yazınsal niteliğini zedeler. Bu öyküde, yazar, okuruna köyde ya da kırsal kesimde yaşayan yoksul çocukların yaşam koşullarından gerçekçi ve çarpıcı kesitler sunmuştur. Yazar, toplumumuzun bir kesiminde benimsenen ve bugün bile tanık olduğumuz hayvan dövüştürmeye, çocuk kahramanı aracılığıyla karşı durmuş, bunu çocuğu babasıyla çatıştırarak duyumsatmaya çalışmıştır. Kitapta, çocuğun doğasına uygun kurgular, okuru, yoksul köylü çocuğunun içten, acıklı ve sıcak dünyasıyla buluşturmaktadır. Öyküde bu çatışma türü, çocuğun anlamlandıramayacağı bir biçimde verilmemiş; ona üstlenemeyeceği sorumluluklar da yüklememiştir. Bu bağlamda öykünün yazınsallığı da zedelenmemiştir. Yazar, bu çatışmalar yardımıyla okurlarına, yaşam gerçeğinin bir yanını, yoksul çocukların yaşam koşullarını göstermek istemiştir.

Kısaca, yazar öyküsünde, çocuğu sevgisi ve değerleri adına babasıyla ve toplumla çatıştırmıştır. Bu çatışmayla gerilen, bu çatışmaya tanık olan okur da çocukla özdeşim kuracağından, değerleri ve sevgisi uğruna savaşmanın, mücadele etmenin gereğini ve önemini duyumsayabilir ve dolayısıyla kişiliği bu yönde gelişebilir. Sonuç olarak, yazar, dilin ve yazının olanaklarından yararlanarak çocukların anlam evrenine uygun bir kişi-toplum çatışması kullanmıştır. Buradaki çatışma, bir düşüncenin ya da inancın geçerliğini savunan bir çatışma olmadığından çocuk okurun okuma kültürü edinme aşamasında engel oluşturmamaktadır.

4.1.2.2. Duygusalılık

Sever (2003a:130)'e göre sanat eğitiminin temel amaçlarından biri, duyuların algılama yeteneğini geliştirmektir. Çocuk kitaplarının çocuğun duygusal eğitimine beklenen katkıyı sağlayabilmesi için de yüzeysel duygusalıktan, yani duygusal sığıltıktan arındırılmış olması gerekir. “Gülibik” adlı öyküde, insan doğasına ilişkin gerçek duygular; yazarın içten, inandırıcı anlatımıyla ve dürüst duygu örnekleriyle bütünleşmiştir. Bu kitapta, her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimi söz konusudur. Yazarın duygu, düşünce, düş ve düşlem gücünden beslenerek okura aktarılan bu olaylar, çocukta hayvanlara karşı bir duyarlık oluşumuna hizmet etmek amacıyla konmuştur. Bütünde, duygusal olayların anlatılmasına karşın, duygular aşırı zorlanmamış, yapay ve sığ bir biçimde de anlatılmamıştır. Kısaca kitap, çocuklara duygu eğitimi verecek, onların duygu gelişimlerini destekleyecek niteliktedir.

Bayrav (1999:18)'a göre, yazının önde gelen ve değişmeyen işlevi hem düşündürmesi hem de anlattığı acı da olsa mutluluk vermesidir. “Gülibik” adlı kitapta işlenen konu ve anlatılanların üzücü gerçekler olmasına karşın, okunması okuru mutlu edecek nitelikte düzenlenmiştir.

4.1.2.3. Rastlantısallık

Gülibik adlı öyküde, ele alınan olay ve çatışmalar bir rastlantıya ya da şansa bağlı olarak çözümlenmemiş; bir başka deyişle, düğüm noktası, inandırıcı ve nitelikli yollarla çözülmüştür. Çatışma, okurun, ipuçlarından da yararlanarak yaptığı kestirimlerine, onun duygu ve düşünce hazırlığına paralel, onlarla doğru orantılı bir biçimde sonlandırılmıştır. Kısaca, öyküde gelişen olaylarla birlikte okur, kabul edilebilirlikten uzak bir sonla karşılaşmamış, bu da kitap-çocuk-yazar arasında bir inandırıcılık sorununun doğmamasını sağlamıştır.

4.1.2.4. Merak Ögesi

Sever (2003a:129)'e göre, “Çocuk okur açısından özdeşim kurduğu kahramanın verdiği uğraşının önemi büyüktür; bu uğraşının nasıl sonuçlanacağını bilmek, onu metnin çekim alanına iten temel etkidir. Her sorunun kolayca yanıtlandığı, merak düğümlerinin çok zayıf olduğu bir öyküde, kurgulanan olayın

olası sonucu önceden görüldüğü ve bilindiğinden, çocuk için okumayı sürdürmenin gereği de ortadan kalkar.”

“Gülibik” adlı öykünün 70. sayfasına dek, Gülibik’in doğuşu, çocuğun onunla ilk olarak karşılaşması ve zamanla aralarında duygusal bir bağın oluşması, çocuğun ve ailesinin yaşadığı yaşamsal ve ekonomik sıkıntılar anlatılmaktayken, 70. sayfada okur birden, *“Bir sabah, bir pazar sabahı uyanınca çok korkunç bir olayla karşılaştım: Annem, pazarda satacağımız tavuklar arasına Gülibik’i de koymamış mı! Üzüntüden ölüyorum neredeyse. Gözlerime inanamıyordum.”* (s.70). tümceleriyle sarsılır; bir başka deyişle, bu tümcelerle okurun merakı devindirilmeye başlanır. Okur, yazarın koyduğu bu ipucundan yararlanarak öykünün sonunda ne olacağını tam olarak kestirememekle birlikte, Gülibik’in başına bir şeyler geleceğini sezinlemeye başlar. İşte, okurun, bu “ne olacağını tam olarak kestirememesin”den dolayı, merak öykü sonuna dek sürer. Bu da onda kitabı bir an önce sonlandırma isteği yaratır. Yine öykünün 76. sayfasında yazar yeni bir düğüm (merak ögesi) atar öyküye: Çocuk ve babası, pazarda insanların para karşılığı horoz dövüştürdüklerini, hayvanların acı çekmelerine karşın bu insanların mutlulukla bağrıştıklarını görürler. Çocuk, bu durumu çok yadırgarken babasının dövüşü ilgiyle izlediğini görür: *“Gelip Gülibik’i aldı kucağımdan. Gözleri parlıyordu.”* (s. 76). İşte bu ipucuyla da okur, okuma eyleminin ortağı durumuna getirilmiştir artık ve öykünün sonuna ilişkin daha fazla kestirimde bulunabilir. Babanın Gülibik’i dövüştürmek istediği okur tarafından anlaşılmıştır artık; fakat yine, öykünün sonunda ne olacağını (Gülibik, dövüşü kazanacak mı kazanmayacak mı, yoksa dövüşte ölecek mi?) tam olarak kestiremediğinden merak duygusu öykü sonunda Gülibik’in *“hırıltısı kesilene, gözleri ve ağzı açık bir biçimde öylece yatmasına”* dek sürer. Kısaca, okurun, 70. sayfadan başlayarak gittikçe artan heyecan ve endişesi, yazarın anlatım düzeninde ustaca, uygun yer ve zamanda dengelenmiş, bu da öykünün okurun gözündeki inandırıcılığını artırmıştır. İşte, Gülibik’te, olayın sonunda neler olacağına ilişkin her soru; bir başka deyişle, öykünün olası sonucu kolayca yanıtlanmamış, çocuk okur, öykünün sonuna dek düşsel ve düşünsel katkılarıyla anlamın oluşmasına ortak edilmiştir.

4.1.2.5. Sözvarlığını Yansıtmaları Bakımından

Aksan (1996:7)'a göre, bir dilin sözvarlığı denince, yalnızca, o dilin sözcükleri değil, deyimleri, kalıp sözleri, kalıplaşmış sözleri, atasözleri, terimleri ve çeşitli anlatım kalıpları da anlaşılmalıdır.

Yazınsal kitaplar ait oldukları dilin sözvarlığını yansıtmaları bakımından başarılı olmalıdır; çünkü, “Bir dilin sözvarlığı, o dilin tarihine büyük ölçüde ışık tutmakta, ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle ne gibi değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir” (Aksan, 1996:11).

Yazınsal bir kitap olarak “Gülibik”, Türkçenin söz varlığını yansıtmaları bakımından başarılı bir kitaptır. Çocuk açısından yeni olabilecek kavramların, kalıp sözlerin, deyimlerin sıkça kullanılması bunu kanıtlamaktadır. Örneğin, "Balkır (s.11), yalak (s.11), tünemek, azık (s.24), kağı (s.24), filizlenmek (s.20), öteberi (s.23), bakraç (s.27), küfe (s.27), külüstür (s.30) ve Eskimo sözcükleri; Kutup Yıldızı, Samanyolu ve Yıldız kayması terimleri; “yüz” ve “eş” sesteş sözcüklerinin öteki anlamları kimi çocuklar için yeni kavramlar olabilir.

Kitapta, anlatıma akıcılık kazandırmak amacıyla, dilimizin sözvarlığı içinde çok önemli bir yeri olan, toplumumuzun anlatımdaki gücünü ve benzetmeye olan eğilimini gözler önüne seren ve bir tür imgesel anlatım olarak kabul edilen deyimler oldukça fazla kullanılmıştır: “ok gibi fırlamak, sevinçten uçmak, içine hüznün çökmek, adakta bulunmak (s.39), küçük dilini yutmak (s.14), pusuya yatmak (s.14), dört dönmek (s.22), badi badi yürümek (s.22), tozu dumana katmak (s.26), yola koyulmak (s.27), yol almak (s.27), palavra atmak (s.30), içi içine sığmamak (s.34), elleri nasır bağlamak (s.37), içini sevinç kaplamak (s.37), kana kana içmek (s.37), yerinde duramamak (s.40), tırısı kalkmak (s.42), yolunu tutmak (s.46), gözleri parlamak (s.76), kulaklarına inanmamak (s.76), yaşam kavgası (s.80)”. O halde kitap, çocuk okura, dilimizin sözvarlığını tanıtmak, kullanım olanaklarını gösterme ve onu imgesel anlatımın birçok türüyle buluşturma bakımından da başarılı bir kitaptır.

Yine, “Dil ve Anlatım Özellikleri” başlığı altında da söylendiği gibi, dilimizin söz varlıklarından olan atasözü kullanımına da yer verilmiştir: “Zamansız öten horozun başını keserler.” Öyküde, dilin doğru ve etkili kullanılması, Türkçe sözcüklerin olabildiğince fazla kullanılması dili akıcı ve anlaşılır kılmıştır. Örneğın, yazar, “İstiklal Marşı” yerine “Bağımsızlık Marşı” (s.67) demeyi yeğlemiştir.

4.2. YEŞİL BAYIR'IN, YAZINSAL ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUĞA GÖRELİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Sulhi Dölek'in çocuk romanlarından biri olan “Yeşil Bayır”, eğitim durumlarında kullanılmak üzere seçilen yazınsal kitaplardan biridir. II. eğitim durumunda temel araç olarak kullanılan “Yeşil Bayır”da, Atay adlı çocuğun mahalle ve okul arkadaşlarıyla yaşadıkları olaylar, çocuğun dünyasına uygun bir kurgu ve yaklaşımla anlatılmıştır. Sulhi Dölek'in, çocukları; sevgi, yardımlaşma, paylaşma gibi evrensel değerlerle buluşturan bu yapıtı yazınsal özellikleri ile çocuğa göreliği açısından aşağıda incelenmiştir:

4.2.1. Yazınsal Özellikleri Açısından

4.2.1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk

Yeşil Bayır'da; kurmacasal ve yazınsal metinleri oluşturan öğelerden olan uzam, bir mahalle, Yeşil Bayır Mahallesi; zaman, sonbahar mevsimi; kişilerse, Atay, annesi Nemciye Hanım, dedesi, görünmeyen arkadaşı ve öteki arkadaşları Bülent, Semra, İlker, Avni, Hüseyin, Murat, Ercan ve Özge'dir.

Bu romanda, daha çok kitabın başkahramanı olan Atay ile arkadaşlarının başından geçen olaylar konu edilmiştir. Atay'ın babası genç yaşta hastalanıp ölmüştür; o da annesi ve dedesiyle beraber yaşamaktadır. Yoksul olduklarından çok fazla oyuncak yoktur Atay'ın. Bu nedenle arkadaşı Bülent'in oyuncak otomobilini “sezdirmeden almış, yine sezdirmeden geri verecektir” (s.9). Daha sonra yaşadığı sıkıntılarla bunun bedelini ağır bir şekilde öder; ama, yapmıştır bir kez. Görünmeyen arkadaşı bu durumu şu şekilde yorumlar: “Başkalarının şeylerini almak bu yüzden kötü. İnsan tadını çıkartamaz.” (s.9). Bu durum, yaşam içerisinde oyuncak olmayan bir çocuğun yapabileceği yanlışlardandır. Bir başka deyişle, yazarın, kendi dünyasında yeniden yaratarak okura sunduğu “gerçek yaşama oturtamayacağımız, tıpa tıp benzeri olan eşlemlerini bulamayacağımız” (Özdemir, 1976:40) bu yaşantı örneği, gerçek yaşamı yansıtmakta, ona uygunluk göstermektedir.

Kitabın ilerleyen bölümlerinde, Atay, görünmeyen arkadaşı ile dedesinin yardım ve yönlendirmesiyle yanlışının farkına varır ve bunu en kısa zamanda

düzeltilir. Özellikle dedesinin şu sözlerinden çok etkilenir: *“Utanılacak davranışlar, insanın sırtına yüklenen gereksiz ağırlıklar gibidir. Gücünü bu yükü taşımaya verirsin, başkaları da bundan yararlanmaya kalkar.”* (s.40).

Yine kitabın önemli bir bölümünü, Atay ve arkadaşlarının; onların adlandırmasıyla, Karıncalar Topluluğu’nun, Hüseyin’in annesi için başlattığı yardım çalışması alır. Hüseyin, Atay’ın sıra arkadaşıdır. Bir gün Atay’a, annesinin hasta olduğunu, iyileşebilmek için ameliyat olması gerektiğini; ama paralarının olmadığını söyler. Atay, Hüseyin’e yardımcı olacağına söz verir ve konuyu bir an önce topluluktaki öteki arkadaşlarına açar. Bunun üzerine İlker’in önderliğinde bir plân yaparlar. Bu plâna göre kümelere ayrılırlar ve her kümenin yapacağı işleri belirlerler. Tüm üyeler çeşitli işlerde çalışarak ve günlük harçlıklarını ayırarak para biriktirmeye başlar. Çocuklar biriktirdikleri bu paraları küme başkanlarına verirler. Sonra da toplanan tüm parayı Hüseyin’in babasına götürürler; fakat, ameliyat için bu miktarın yetersiz olduğunu öğrenirler ve çok üzülürler. Konu, ailelere yansır ve onların da yardımıyla gerekli para toplanır.

Valéry’ye göre, *“Bütün sanatçılar, kendi içlerinde kusursuz dünyalar kurarlar, bu dünyalar kimi zaman tasarlanamayacak ölçüde bizimkinden uzaklaşır, kimi zaman da gerçekte bir ölçüde birleşinceye dek yaklaşır bizimkine.”* (Akt.: Yücel, 1995:19). Öykünün ilk bölümünde, Atay’ın, arkadaşı Bülent’in arabasını gizlice, habersizce alması; sonra yanlışının farkına varıp onu geri vermesi, topluluktaki üyelerin Hüseyin’in annesi için çalışıp katkıda bulunmaları *“gerçekle birleşmiş gibi yaklaşmış”*tır okura, yani okurun dünyasındaki gerçekliğe çok yakınlaşmıştır. Yardımlaşmanın, sevmenin, paylaşmanın önemini sezdirmek amacıyla sanatçının kendi içinde kurduğu ve yansıtmak istediği *“kusursuz dünya”* budur. Bir başka deyişle, yazar, iletmek istediklerini bu kurguyla yansıtmayı yeğlemiş, karakterlerini bu biçimde görevlendirmiş, düş gücünü böyle işe koşmuş, yapıt da kurmaca özelliğini böylece kazanmıştır. İşte, gerçek yaşamda tanık olabileceğimiz bu yaşantı örnekleri, “Yeşil Bayır” adlı romanda bir kurmaca dünya aracılığıyla işlev görmüş; okurun düş dünyasına nesnel gerçekliğin tam yansımaları

değil, “*kurgulanarak boyanmış, gizlenmiş, yeniden biçimlendirilmiş şekli*” (Bulut, 2001:349) yansıtmıştır.

Yazınsal bir kitap olarak “Yeşil Bayır”, “*öğelerini bizim dünyamızdan almıştır*” genellikle (Yücel, 1995:17-18), Atay’la, annesiyle, dedesi ve arkadaşlarıyla az çok bizlere benzeyen insanlar vardır içinde, karakterler bizim yaşadığımız, oturduğumuz sokaklarda (Yeşil Bayır) otururlar. Üstelik, gerçek yaşamda bizim de tanık olduğumuz serüvenler anlatılmıştır. Yazar, bu kitap aracılığıyla, okurun dikkatini öncelikle sevginin, yardımlaşmanın, paylaşmanın önemine çekmeyi amaçlamış; insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin yeni bir öznel dünya yaratmıştır. Bu arada çocukların yaşadıkları sıkıntıları da dile getirmiş; fakat tüm bunları yaparken belli, yaşanmış, tanık olunmuş bir olaya göndermede bulunmamıştır. Kısaca, Yeşil Bayır’dan yansıyan gerçek, “*bize, bir algılama ve bir aracından ulaştığına göre çarpıtılmış bir gerçektir*” (Helbo, Akt.:Yücel, 1983). İnce (2002:91), yazınsal metnin gerçekleri ve doğruları bire bir ölçüde tekrarlamadığını, bunları gerçeklik duygusu uyandıracak biçimde yansıttıklarını ya da gerçekliği yeniden kurduklarını söyler. O halde, “Yeşil Bayır”da Atay ve arkadaşlarının başından geçen bu yaşantı örneği, bir gerçeğin tam yansıması, bir eşlemi, bire bir ölçüde tekrarlanması değil; sanatçının kurguladığı bir gerçekliktir.

4.2.1.2. Dil ve Anlatım Özellikleri

Yeşil Bayır adlı kitapta da, yazar, günlük konuşma dilinden farklı bir dil kullanmış, kitapta sunmak istediği yaşam gerçeğine göre onu değişikliklere uğratmıştır. Bunları yaparken de yalın, akıcı ve hareketli bir anlatım ile kısa, açık ve anlaşılır tümceler kullanmış; çeşitli söz sanatlarından yararlanmıştır. Aşağıda, kitap içerisinde kullanılan bu sanatlı kullanımlar gösterilmiştir:

4.2.1.2.1. Sanatsal Söyleyişler (Kullanımlar)

Kitapta, sanatlı anlatımlara sıkça rastlanmaktadır. Okura estetik bir duyarlık kazandırmaya yarayan bu sanatlı kullanımları öykü içinden örnekleyecek olursak:

“Uyku onu alıp uzaklara götürdü.” (Kişileştirme [Teşhis] ve Kapalı Eğretileme Sanatları, s.23)

Yukarıdaki tümcede, soyut bir sözcük olan “uyku”nun bir kimseyi alıp uzaklara götürmesi olanaksızdır. İnsana özgü bir durum, soyut bir sözcüğe verilmiş, kişileştirme sanatı yapılmıştır. Yazar, “Atay, uyudu.” tümcesi yerine, bu tümceyi kullanmış, böylece anlatımı yazınsal kılmıştır.

Sözcüklerin anlam sınırlarını genişleten, yeni imge ve kavramların oluşmasına olanak tanıyan imgesel kullanım ve benzetmelere de yer verilmiştir kitapta:

“Sol kolunu, bir uçağın kanadı gibi yana açtı.” (s.10)

Atay’ın dedesinin Avni’nin yaptıklarıyla ilgili olarak söylediği aşağıdaki yargılarda da “utanılacak davranışlar” altından kalkılması zor oluşuyla, “insanın sırtına yüklenen gereksiz ağırlıklar”a benzetilmiş, Benzetme (Teşbih) sanatı kullanılmıştır.

“Utanılacak davranışlar, insanın sırtına yüklenen gereksiz ağırlıklar gibidir. Gücünü bu yükü taşımaya verirsin, başkaları da bundan yararlanmaya kalkar.” (s.40)

Aşağıdaki tümcede de, “sobanın üzerinde kaynayan suyun çıkardığı ses” ile “ıslık çalma” sesi arasında bir benzerlik ilişkisi kurulmuştur. Ayrıca, “ıslık çalma” gibi insanın yapabileceği bir davranış özelliği suya verilmiştir. Dolayısıyla Kişileştirme ve Kapalı Eğretileme sanatları yapılmış, bu yolla da dilin sezdirimsel işlevi artırılmıştır:

“Sobanın üstündeki su ıslık çalarak kaynıyordu.” (s.15)

Kitapta, anlatımı daha etkili kılmak için başvurulmuş Soru Sorma (İstifham) Sanatı da oldukça fazla yapılmıştır. Örnekleyecek olursak;

“Bir ekmek parçası nasıl ağlayabilir?” (s.17).

“Okul ödevlerini yap. Yapmazsan nasıl doktor olabilirsin?” (s.22)

*“Annesi çok kızacaktı buna; ama, köpek yavrusunun ölmesi daha mı iyidi?”
(s.70)*

“Bu gürültüde insan nasıl gazete okuyabilir?” (s. 130)

Atay, Özge’ye telefonları olduğu yalanını söyler; fakat, dedesinden utandığından bunun yalan olduğunu kabul etmek istemez ve onu şaka yaptığına inandırmaya çalışır. Aşağıda gösterdiğimiz örnekten de anlaşılacağı üzere burada da, “Bilip de Bilmezlikten Gelme (Tecahül-i Arif)” Sanatı yapılmıştır.

“- Ona telefon ettiğimde, camdan bakmasını istersin. Seni görür. Küçük yalanını da düzeltirsin böylece.

-Hangi küçük yalanımı?

-Evinizde telefon olduğunu söyledin ya ona.

-Yalan söylemedim. Şaka yaptım.” (s.67)

Romanda, anlatıma etkili bir imgesel özellik kazandıran Abartma Sanatına da yer verilmiştir. Örnekleyecek olursak;

“Sokağa çıkayım deme, öldürürüm seni ha!” (Abartma [Mübalağa, Hyperbole] Sanatı, s.42)

“Siz böyle canla başla uğraşırken ben neler düşünüyorum.” (Abartma [Mübalağa, Hyperbole] Sanatı, s.109)

“Gerçekten Atay çörek için can atıyordu.” (Abartma [Mübalağa, Hyperbole] Sanatı, s.109)

“Dört bir yandan çocuklar koşarak geliyorlardı. Paralar şimdiden koskoca bir yığın olmuştu.” (Abartma [Mübalağa, Hyperbole] Sanatı, s.104)

Yazar, düzyazı olarak yazılmış bu metin içinde yeni düzenlemelere gitmiş; sözcüklerin ses ve seslem değerini tartarak tümceleştirmiştir. Atay kendisinin, annesinin ve dedesinin çektiği sıkıntı ve özlemleri uyaklı tümcelerle dile getirmiş; böylece, anlatıma şiirsel bir tat katmıştır:

“Kışların soğuk olmadığı, sokakların çamurlu olmadığı, ayakkabıların su almadığı yerlere.

Bütün öğrenciler için yeni okul çantalarının bulunduğu yerlere.

Bütün annelerin yeni mantolar giydiği yerlere.

Dedelerin ağırlardan yakınmadığı yerlere.

Bakkalların ekmek almaya gelen çocuklara ‘Borcunuzu ödemezseniz artık veresiye vermeyeceğim.’ demedikleri yerlere.” (s.16)

Bu kullanım öykünün birçok yerinde göze çarpmaktadır. Bunu bir örnekle daha somutlayacak olursak;

“Yarın buldozeri görmeye gidecek.

Yarın Bülent’in otomobilini geri verecek.

Yarın odun gelecek.

Odunların bahçeye taşınmasına yardım edecek.

Yarın öğleden sonra annesi evde olacak. Öteki anneler gibi evde oturacak.” (s.20)

Romanda, “*Küçük ellerinle ne yapabilirsin ki?*” (s.22) tümcesinde, “küçük eller” (parça), çocuğu (bütün) işaret etmekte; bir başka deyişle, parça söylenip bütün anlatılmaktadır. Burada da düzdeğişmece (mecaz-ı mürsel, metonymy) türlerinden olan, parça-bütün, iç-dış gibi ilgilerin söz konusu olduğu “Kapsamlamaya Dayalı Düzdeğişmece” Sanatı yapılmıştır (Çebi, 1996: 60). Yine, “*Küçük ellerinizle dağları yerinden oynattınız.*” (s.126) tümcesinde de aynı söz sanatı kullanılmıştır. “Dağları yerinden oynatmak” da burada “büyük işler başarmak” anlamında kullanılmış; Abartma (Mübalağa) Sanatı yapılmıştır.

Yazınsal bir kitapta, daha önce yaşanmış bir olaya atıfta bulunma, bir durumu anımsatma anlamına gelen Hatırlatma (Telmih) Sanatı da kullanılmıştır romanda:

”Neden getirdin bunları buraya? Buluşma yerimizi yabancılara göstermeyeceğimize ant içmiştik... Çetenin yeterince güçlü olmadığını söylemiyor muydunuz?” (s.58)

“Sen burada kal bakalım. Geçen gün beni nasıl utandırdığını unuttun mu?” (s.98)

Yine kitapta geçen, “kasımpatı”, “gecekondu” vb. bileşik adları da imge etkisi yapan adlandırmalardandır.

4.2.1.2.2. Devrik Tümce Kullanımı

Romanda, günlük konuşma dilinin özelliklerinden olan devrik tümce kullanımı da sık sık kullanılmıştır. Örneklerle gösterecek olursak;

“Ne olur, al bu paraları! Benim de bir payım olsun sizin uğraşınızda.” (s.109).

“Göreceksin güzel şeyler olacak yakında.” (s.108)

“O akşam sabırsızlıkla çarpıp durdu Atay’ın yüreği.” (s.110)

“Gerçekten çok güzeldi çörek. Hele bir başkasıyla paylaşınca, daha da tatlanıyordu sanki.” (Dölek, s.101)

“Murat’la Ercan’a da yarımşar çörek verdi Atay. İkisi de bayıldılar çöreğe.” (s.102)

“Perdeden süzülen ışığın altında pirinci ayıklamaya koyuldu Atay.” (s.14)

Sever (2004a:223)’e göre, “Yazınsal metinlerde niteliği belirleyen temel değişken yazarın dili kullanma yeterliğidir.” Yazınsal bir çocuk kitabı olan Yeşil Bayır adlı kitapta kullanılan dil, günlük konuşma dilinin özelliklerinden farklılıklar göstermektedir. Yukarıda da örneklediğimiz gibi, yazar, duygu ve düşüncelerini okurlarıyla paylaşırken dilsel dizgelere yeni ve özgün biçimler kazandırmış;

sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlarından; kısaca tüm anlam boyutlarından yararlanmış, dili yetkin ve farklı yorumlamalara olanak sağlayacak biçimde kullanmıştır.

4.2.1.3. İletinin Çok Yönlülüğü (Çok Anlamlılığı)

Dölek'in "Yeşil Bayır" adlı kitabında çocuk okura yazar tarafından kimi iletiler sezinletilmiştir; bir başka deyişle, yazarın kimi bildirileri vardır. İnce (2002:109)'ye göre, "Bir yazın yapıtı, yalın bir nesne değil, çok yönlü anlam ve bağlantılar taşıyan, katmanlaşmış, oldukça yüksek düzeyde karmaşık bir düzenlemedir." Yücel (1995:17)'e göre de, "Yazını nedenden ve amaçtan yoksun bir araç olarak nitelemek zordur. Her yazarın yazmak için bir nedeni bir amacı vardır." Yeşil Bayır da çok yönlü anlamlar taşımakta ve okura çok yönlü yorum olanakları sunmaktadır. Burada, yazınsal bir metin olarak Yeşil Bayır, yaşamdaki gerçekliklerin yeniden biçimlendirilmesiyle oluştuğundan yine farklı algılama biçimlerine açık olacaktır. Yazar, bu kitap aracılığıyla okurlarıyla birçok durumu, duyguyu paylaşmak, onlara birçok yaşantı örneği kazandırmak istemiştir. II. Eğitim Durumu'nda, öğrencilerle birlikte çıkarılan ana ileti ve yardımcı iletiler işte bu bildirilerden yalnızca birkaçıdır. Her okur için değişebilecek, her okurun farklı yorumlar getireceği bu bildirilerden bazıları şunlardır:

Yazar; Atay, annesi, dedesi ve görünmeyen arkadaşı aracılığıyla, hırsızlığın (başkalarının mallarını habersizce, gizlice almanın) çok kötü bir şey olduğunu; ama, yapılan hatadan ne kadar çabuk dönülürse o kadar iyi olacağını bildiriyor okuruna:

"Kendini gerçekten güç bir duruma sokmuşsun. Ama üzülme. Her şeyin bir çaresi vardır. Olanlar olmuş bir kez. O otomobili almasaydın çok iyi olurdu; ama bunu söylemek boşuna artık. Kırılmış çanak için gözyaşı dökmenin yararı yok. Çanağı nasıl onarabileceğimize bakalım biz." (s.38-39).

Atay, önce pilot olmayı ve annesiyle dedesini uzaklara götürmeyi isterken, Hüseyin'in annesine yardıma başladıktan sonra bu düşüncesinden vazgeçer. İnsanlar el ele verip çalıştıktan sonra her yerin güzel olabileceğini, insanlığa yardımcı olmayı

istedikten sonra da tüm mesleklerin iyi olabileceğini düşünmeye başlar. Bu, kitabın önemli iletilerinden biridir ve önce Atay'ın görünmeyen arkadaşı tarafından verilir:

“Başını alıp gitmeyi, kaçmayı düşünmek güzel değil. İnsan güzel yerlere kaçmak yerine kendi çevresini güzelleştirmeye çalışmalı.” (s.23)

Mutluluğu yakalamak için farklı yerlere gitmenin, ille de bir meslek üzerinde ısrar etmenin doğru olmadığı sonra da Atay aracılığıyla bildirilmiştir okura:

“Şimdi düşüncemi değiştirdim. Burada kalacağım. Burası da güzel. Hele herkes el ele verirse, çok daha güzel bir yer olur. Artık ille pilot olmam gerekli değil. Doktor olmam da gerekli değil. Mesleklerin tümü güzel. Örneğin postacılık kötü mü? Herkese iyi haberler ulaştırırsın. Ya öğretmenlik? Öğretmenler olmasa çocuklar dünyayı nasıl öğrenirlerdi? Kim bilir, belki annem gibi dokuma işçisi olurum. İpliğin insanları sınırsız tutacak kumaşlara dönüştüğünü görmek ne güzel! Belki fırıncı olurum. Nar gibi kızarmış ekmekleri pişiririm. Belki de demirci olurum, insanların en çok gereksindiği araçları, gereçleri yaparım...” (s.105-106).

Yazar, Bülent aracılığıyla da önemli bildiriler sunmaktadır okura. Bülent, Atay'ın yaptığı yanlışı çok büyük bir olgunlukla karşılar ve onu bağışlar. Otomobilini gizlice aldığını söyleyen Atay'a şöyle der:

“Neyse, geri getirdin ya.” (s.43)

Bülent, Atay'ın suçunu arkadaşları önünde söyleyen Avni'ye yine büyük bir olgunlukla: *“Otomobili geri verdi. Zaten ödünç almıştı. Arkadaşların arasını açmaya çalışmak çok kötü bir şey ”* (s.48-49) der ve yapılan hataları bağışlamanın önemli bir davranış olduğunu sezinletir.

Toplanan paraları Hüseyin'in babasına vermeye giderlerken, yine Bülent aracılığıyla çocuk okura, yaptığımız yardımları herkese duyurmamak gerektiği sezinletilmiştir.

“Böyle hep birlikte gitmemeliyiz. Yardımımızı bütün dünyaya duyurmak ister gibi davranmamalıyız. Hüseyin’in ya da babasının utanmasını kim ister?” (s.113)

Atay ve arkadaşları, “Atmacalar Çetesi”nin adını “Karıncalar Topluluğu” olarak değiştirirler; çünkü atmacalar insanlarla birlik olup kendi türlerine zarar verirler. Karıncalar ise, çalışkandır ve kimsenin kötülüğünü istemezler. Başkalarıyla birlik olup kendi türlerine zarar vermenin kötü, çalışkanlığın ve iyilikseverliğin önemli oluşu gibi evrensel değerleri sezdiren ve çocuğun kişilik gelişimine katkıda bulunacak bu ileti, Atay aracılığıyla iletilir çocuk okura:

“Atmacalar küçük kuşları avlayıp efendilerine götürürmüş. İnsanlarla birlik olup kendi türlerinin canını yakmamaları gerekir. Çirkin bu. Ama karıncalar çok çalışkandır. Kimsenin kötülüğünü de istemezler.. Ben çetemiz için... Bu topluluğa çete demek de hiç hoş değil... Topluluğumuz için daha güzel bir isim düşündüm...” (s.86-87)

2. Eğitim durumunda, öğrencilerle birlikte ayrıntılı olarak çıkarılan ana ileti (İnsanları sevmeli, hatalarını bağışlamalı, hasta ve yardıma ihtiyacı olanlara yardımcı olmalıyız.) ve yardımcı iletiler kitaptaki bildirilerden yalnızca birkaçıdır. Yazar, elbette öğretme, eğitme ve bilgilendirme amacı ile oluşturmamıştır romanını; fakat kimi yaşam gerçeklerinden hareketle çocuğa çeşitli iletileri sezdirmeyi de başaramıştır. Peter Handke, yazın için, *“Öz bilincin bilincine varmamı yazın sağladı. Kendimde ve çevremde olup bitenler konusunda yazın aydınlattı beni”* der. (Akt.: Yücel, 1995:10). İşte, yazınsal bir kitap olan Yeşil Bayır, çocuk okuru çevresinde ve yaşamında olup bitenler konusunda aydınlatacak yaşantı örnekleriyle doludur.

Romanda, karakterlerin hepsinin kişilik özelliklerine ilişkin önemli veriler bulunmakta; Atay’da ve arkadaşlarında önemli değişiklikler görülmektedir. Dolayısıyla karakterler açık ve devingen karakterlerden seçilmiştir. Yazar, Gülibik’te olduğu gibi, karakterlerini duygu, düşünce ve eylemleriyle; ayrıca yazarın ve öteki

karakterlerin yorumlarıyla tanıtmıştır okurlarına. Kitapta yazar, öğretici, yaptırımcı, öğüt verici bir tutumdan kaçınmış; iletiler, çocuğa kahramanların başından geçen olaylar aracılığıyla sezinletilmiştir. Okur kitlesinin çocuk olması ve çocukların da romandaki karakterlerle özdeşim kurması nedeniyle, sezinletilerek, yaşantı örneklerinden hareketle verilen bu iletiler, kitabın başarılı yönlerindendir. Kitabı okuyan başka okurlar, yazarın açıkça söylemediği ve okurunun ulaşmasını istediği anlamları, bir başka deyişle, kitabın kurmaca ve olası anlamlarını farklı şekilde yorumlayabilirler. Bu da kitabın yazınsallığını işaret eden ve vurgulayan noktalardan biridir.

4.2.1.4. Anlamanın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük)

Adalı (2003:230)'ya göre, yazınsal bir metinde, sözcüklerin ardındaki anlamanın çıkarılması, açık açık söylenilmeyenin bulgulanması, bağlantıların kurulması gerekir; çünkü, metin içinde sözcükler ve tümceler günlük dilde olduğundan çok daha fazla işlevler yüklenmiştir.

Nemciye Hanım, oğlu Atay'ın doktor olmasını çok ister; fakat bunun gerekçesini açıkça söylemektense, “*Küçük çocukların babaları genç yaşta ölmezler böylece.*” der. (s.16). Burada, örtük bir biçimde verilmeye çalışılan, sözcüklerin ve bir bütün olarak tümcenin ardındaki anlam daha geniştir; bir başka deyişle, daha çok şey anlatılmaya çalışılmıştır. Kitaptaki tüm bağlantılar kurulduğunda, Nemciye Hanım'ın “küçük çocukların babası” sözleriyle, Atay'ın babasını, yani kendi eşini kastettiği anlaşılmaktadır. Yazar, bu yargıyı, karakterine açık açık söyletmektense, bu şekilde söyletmeyi yeğlemiştir.

“*Atay'ın annesi öyle iyi ve güzel ki, anlatılamaz. Bakışları yorgun ve kaygılı.*” (s.15)

Yazınsal dil, anlamlandırma sürecinde okuru zihinsel üretkenliğe yöneltir. Yukarıdaki tümce de okuru zihinsel üretkenliğe yöneltecek çok şey içermektedir. Genç yaşta eşini yitiren bir kadının yaşamın zorluklarını tek başına üstlenmesi söz konusudur bu romanda. Nemciye Hanım, geçinebilmek, çocuğunu okutabilmek,

kısaca ayakta durabilmek için hem evde, hem de dışarıda çalışmaktadır ve bu yüzden daha gencecik yaşta, hayatın yükü altında yorulmuştur. Bu yüzden yorgundur bakışları. Çocuğu ve çocuğunun geleceğı adına da çeşitli endişeleri vardır, bu nedenle kaygılıdır bakışları.

Aşağıda, yazar, Atay'ın babasının öldüğünü okuruna doğrudan, açıkça söylemektense, onu çıkarım yapmaya zorlayan şu örtük tümceleri kullanmayı yeğlemiştir kitapta:

“Bülent'in babası beş yıldır Almanya'da. Atay'ın babası ise, iki yıl önce uzaklara gitti. Bülent'in babası her yaz gelir. Atay'ın babası bir daha geri dönmeyecek” (s.10).

Yazar, Bülent'in babasının durumuyla, Atay'ın babasının durumunu eşzamanlı ve karşılaştırarak anlatmış, dolayısıyla anlatımı daha çarpıcı ve etkileyici kılmıştır. “Atay'ın babası iki yıl önce öldü.” demektense, yazınsal metinlerin özelliklerine uygun olarak, böyle dolaylı bir tümce kurmayı yeğlemiş; böylece, derin yapıdaki örtük (kapalı) anlamı okurun çıkarımlamasını, anlama kendisinin ulaşmasını beklemiştir. Bu tümcede “ölüm” olgusu “uzaklara gitmek” ve “bir daha geri dönmek” kavramlarıyla özdeşleştirilmiş, ölüm bu kavramlara benzetilmiştir. Sever (2002:34)'e göre, “Karakterlerin geçmişinden sunulan bir kesitin yaşanan zamana etkisi gösterilebilir.” Yeşil Bayır'da, çocuk okurun üst düzey zihinsel etkinliklerle anlamlandıracağı geçmişe ilişkin bu verinin yaşanan zamana etkisi görülmektedir. Romanda, Atay'ın babasının ölmesinin, onun arkadaşı Bülent'in arabasını gizlice alması, annesinin para kazanmak amacıyla birden fazla işte çalışması, yoksulluk çekmeleri, Atay'ın giysilerini annesinin dikmesi gibi sonuçları görülmektedir.

Yine, Atay'ın dedesinin kullandığı aşağıdaki örtük anlamlı tümcede yazınsal bir anlatım söz konusudur:

“Kırılmış çanak için gözyaşı dökmenin yararı yok. Çanağı nasıl onarabileceğimize bakalım biz.” (s.39).

“Olmuşla ölmüşe çare yok” atasözüyle aynı anlama karşılık gelen bu tümcede, “yapılan hata” “kırılmış çanak”a benzetilmiş; “çanağı onarmak” benzetmeli anlatımı ise “hatayı düzeltmek” anlamında kullanılmıştır. Burada, “yapılan hata” (benzetilen) ve “hatayı düzeltmek” sözleri kullanılmamış, kapalı eğretileme sanatı yapılmıştır. Yine Atay’ın dedesinin söylediği, “Acı ilaçları birden içmek gerekir.” tümcesinde kapalı (örtük) bir anlam söz konusudur. Burada da “gerçekler” (benzetilen) acı ilaca (benzeyen) benzetilmiş; “içmek” sözcüğü ise “gerçeklerin hemen, geç kalınmadan söylenmesi” anlamında kullanılmıştır. Bu yolla da yazar, vermeyi amaçladığı iletinin etkililiğini artırmıştır.

4.2.1.5. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında

Yeşil Bayır adlı kitap da, yeni bir üretim olması nedeniyle metinlerarası ilişkiler içinde olan bir kitaptır. Kendinden önce yazılmış öteki metinlerle ilişki içindedir; yani bu romanın oluşmasında başka yapıtların da payı ve katkısı vardır. Bu, metnin anlamlandırılması aşamasında, okurun, aynı konuyu işleyen başka metinlerle de ilişkilendirerek, o yapıtı daha iyi kavramasını sağlayabilir. Dolayısıyla, yardımlaşma, insan sevgisi, paylaşma konularını işleyen, aslında insan sevgisi izleği üzerine kurulu başka metinler okumuş olan okur, Yeşil Bayır adlı romanı daha iyi kavrayacak, içeriğine daha fazla inebilecektir.

Yeşil Bayır’ı yazınsal bir metin niteliğine sokan önemli bir ölçüt de Uygur (1985:14)’un dediği gibi, onun, insan açısından yazılmış olmasıdır. Yeşil Bayır’da yazarın kurguladığı gerçeklikte, asıl paylaşmak ve iletmek istediği, yardımseverliğin ne kadar önemli bir davranış olduğudur. Bütünüyle “insan sevgisi” üzerine kurgulanmış bu kitap ancak insana seslenebilir.

4.2.2. Çocuğa Göreliliği Açısından

4.2.2.1. Çatışma

Yeşil Bayır'da, yazar, yaratıcı gücünü kullanarak kurguladığı olayda, birçok çatışmaya yer vermiş; böylece, okuru metnin içine sokabilmiştir. Romandaki ilk olay ve çatışmalar, Atay'ın, arkadaşı Bülent'ten gizlice aldığı otomobili nasıl geri verebileceğinin tartışılmasıyla başlar. Öteki önemli olay da Atay'ın ve Karıncalar Topluluğu'nun Hüseyin'in annesi için gerekli olan parayı toplayıp toplayamayacakları üzerine temellenmiştir. Kitabın önemli bir bölümünü bu bölüm tutmakta; romanda yaşanacak gerilim ve çatışmalar okura daha çok bu bölümde duyumsatılmaktadır.

Öykünün konusu, merak duygusunun harekete geçirilmesini sağlayan kişi-kişi ve kişinin kendisiyle çatışmaları üzerine kurgulanmıştır. Daha çok kişi-kişi çatışmasının (Atay ile dedesi, Atay ile görünmeyen arkadaşı, Atay ile Avni ve öteki çocuklar) yer aldığı öyküde, çocuk okur, öykünün başkahramanı olan Atay'la özdeşim kuracağından, onunla aynı gerilimi yaşayarak kitaptan zevk alacaktır. Bir başka deyişle okur, Atay'ın, dedesine, Avni'ye, arkadaşlarının ailelerine karşı verdiği mücadeleden ve yaşadığı gerilimlerden doğrudan etkilenecek, okuma eyleminden de bu yolla mutluluk duyacaktır. Kitapta kişinin kendisiyle çatışması da çok iyi sergilenmiştir. Atay sık sık, neredeyse kitabın her yerinde, görünmeyen arkadaşıyla, yani içindeki sesle, vicdanıyla, aslında kendisiyle çatışmakta, yaptıklarının doğru olup olmadığını onunla tartışmaktadır:

“-Belki benim de çalışmam gerek , öyle değil mi?

- ‘Sen daha çocuksun’ dedi görünmeyen arkadaşı, ‘Küçücük ellerinle ne yapabilirsin ki?’”

- Her şeyi yapabilirim. Yeter ki bana öğretsinler. Yarın dedemden lehim yapmasını öğreneceğim. Mahalledeki çaydanlıkları, teneke musluklarını, delik ibrikleri lehimleyip çok para kazanacağım.

- Deden iki yıldır tenekecilik yapıyor. Bu işten çok para kazanabilseydi, ilkin o zengin olurdu.” (s.22)

Atay, ciğerci Tahsin Amca'nın, Benekli için toplanan parayı almaması üzerine bir ara bu parayı kendisi için ayırmayı düşünür; fakat görünmeyen arkadaşı hemen ona karşı çıkar, onunla çatışır:

“‘-Bu sana hiç yakışmıyor’ dedi görünmeyen arkadaşı, ‘Bense senin dürüst, doğru sözlü bir çocuk olduğunu sanıyordum. Bu yaptığın çok yanlış.’” (s.72)

Bu kitapta da Gülibik'te olduğu gibi, yazar, okuruna yoksul ve babasız çocukların yaşam koşullarından gerçekçi ve çarpıcı kesitler sunmuş; kişi-toplum çatışmasını çocuğun anlam evrenine uygun bir dozda işlemiştir. Atay sık sık yoksulluklarının nedenini sorgular ve görünmeyen arkadaşına şu soruyu sorar: *“Söylesene... Annem herkesten daha çalışkan. Yine de neden yoksuluz?”* (s. 21). Buradaki çatışma, bir düşüncenin ya da inancın geçerliğini savunan bir çatışma olmadığından çocuk okurun okuma kültürü edinme aşamasında bir engel oluşturmamıştır. Ayrıca kitap başta Atay, Bülent, İlker ve özellikle Avni olmak üzere karakterlerinin, açık ve devingen olmaları (değişiklikler göstermesi) nedeniyle de “çocuğa göre”lik ilkesine uygunluk göstermektedir.

Yazar, evrensel değerleri çocuğa sezinletme adına kimi yanlışlara Atay, Bülent, İlker gibi karakterleriyle karşı durmuş; bunu, Atay'ı “görünmeyen arkadaşı”yla, Atay'ı dedesiyle, Atay'ı Avni'yle çatıştırarak duyumsatmaya çalışmıştır. Kitabın kurgusu, çocuk okuru, çocuğa uygun birçok yaşantı örneğiyle karşılaştırmış; ona, üstlenemeyeceği sorumluluklar yüklememiş, dolayısıyla, öykünün yazınsallığı çocuk okur açısından zedelenmemiştir. Yazar, karakterler arasında yaşanan bu çatışmalar yardımıyla okuruna, yaşam ve insan gerçeğinin önemli yanlarını da göstermeyi başaramıştır. Örneğin, Avni'nin, toplanan parayla ilgili olarak Atay'ı tehdit etmesi, yine Avni'nin Atay'ı Bülent'e şikayet etmesi bunu örnekler niteliktedir:

“Eğer dediğimi yapmazsan, toplanan paranın bir bölümünü aşırıldığını söylerim herkese. O zaman görürsün.” (s.108).

“Avni, derin bir soluk aldı. ‘Senin küçük kırmızı otomobilin bunda.’ Deyiverdi Bülent’e. (s.48)

Ama kötü niyetli insanlara pabuç bırakmamak, onlarla mücadele etmek gerektiği de sezinletiliyor okura:

“ ‘-Toplanan paralar deftere işleniyor’, dedi. ‘İstediyini söyleyebilirsin. Herkes paranın hesabını biliyor nasıl olsa.’ (s.108)

Atay karakteri aracılığıyla çocuğa özgü davranış biçimleri de sergilenmektedir kitapta. Buldozere bakmak için sokağa çıkmak isteyen Atay’a dedesi karşı çıkar ve çatışırlar:

“Atay dedesinden daha inatçı ama dedesi ondan daha kurnaz. Atay arka odaya gitti. Okul pantolonunu ayağından çıkartıp yatağın üstüne attı. Kapının arkasında asılı duran eski pantolonu alıp giydi:

‘-Çıkardığını asmayı unutma’, diye seslendi dedesi dışarıdan.

‘-Asıyoruz işte’, diye söylenerek pantolonu yatağın üstünden aldı, çiviye astı.

‘- Asıyoruz denmez. Asıyorum denir.’

‘- O kadarını biliyoruz’, diye dedesine karşılık yetiştirdi Atay.

‘- Biliyoruz da denmez. Biliyorum denir.’

‘- Anladık işte.’

‘- Anladık değil, anladım denir.’”(s.13)

4.2.2.2. Duygusallık

Yazınsal kitaplar, insanın duygusal gelişimine, onun duyguca eğitilmesine de katkıda bulunur. Çotuksöken (2003:149)’e göre, yazınsal yapıtlarda, insanla ilgili bütün duyular, belirli bağlamlarda çeşitli görünümüleriyle okurlara sunulur. Başka bir söyleyişle, yazın, insanın bütün duygu yönünü açar, açıklar, belli eder, bildirir. Ona göre, yazarlar olmasaydı, birçok duygumuzu ayırt edemeyecek, onları uygun ortam ve bağlamlarda harekete geçiremeyecek, gerektiğinde de denetleyemeyecektik.

Yazın olmasaydı, duygularımızın yaşamımıza kattığı tattan, renkten, sıcaklıktan yoksun kalacaktık.

Yeşil Bayır adlı romanda yaşanan olay ve çatışmalar, çocuk okurda bir duyarlık oluşumuna ve zenginliğine olanak sağlayacak nitelikte düzenlenmiştir. Atay, Bülent'in oyuncak otomobilini gizlice alır; fakat hemen ardından onunla birlikte okur da yoğun bir biçimde pişmanlık duygusunu yaşamaya başlar. Bülent'in bu olayı anlayışla karşılaması ve Avni'ye gereken dersi vermesi sonucu okur bu kez arkadaşlık, dostluk ve sevmeye duygularını yaşar. Hüseyin'in annesinin hastalığı sonucu yardımlaşma çabalarında yine sevgi, üzülmeye, sevinme, mutluluk, coşku gibi birçok duygu okura duyumsatılmıştır. Yeşil Bayır'ı okuyan çocuk, kitaptaki tüm kahramanlarla, ama özellikle de başkahraman olan Atay'la özdeşim kurup, onunla ya da onlarla girdiği etkileşim sayesinde yeni düşsel arkadaşlar edinebilir. Kendisi gibi davranan, kendisi gibi düşünen, kendi yaşadığı duyguları yaşayan, kısaca kendisine benzeyen kahramanlar aracılığıyla yaşamda insanların başına gelebilecek olayları görür ve hangi davranışların erdemli davranışlar olduğunu sezinler, bu arada da bir duygu eğitiminden geçer. Böylece kendi gerçek yaşamında, yardıma gereksinim duyan, hasta biri karşısında takınacağı tavır ve geliştirebileceği davranışlara ilişkin ipuçları edinir. Toplumumuzun kural ve değerlerini tanıma ve anlama bilincini oluşturur. Bu kitapta yaşanan olaylar duygusal sığıltan uzak, çocuğun duygusal eğitimine katkı sağlayabilecek niteliktedir. Çocuk doğasına ilişkin gerçek duygular, Dölek'in içten, inandırıcı anlatımıyla ve dürüst duygu örnekleriyle bütünleşmiştir. Kitapta, duygusal olaylarla birlikte komik öğelere de yer verilmiştir. Örneğin, İlker'in her işin onunda sürekli olarak, *"Ben böyle saçma iş görmedim."* (s.63) demesi, çocuğa komik gelebilir. Kurdukları çetenin çığ gibi büyümesi ve kavga edecek kimsenin kalmaması üzerine, düşman olarak uzaylıları seçmeleri de yine komik öğesi içeren durumlardır.

4.2.2.3.Rastlantısallık

Yeşil Bayır adlı romanda gelişen tüm olay ve çatışmalar rastlantısallıktan uzak, gerçekçi çözümler içeren bir sıra izlemiştir. Atay, ilk çatışma olan "otomobili habersizce alma sorunu"nu görünmeyen arkadaşının ve dedesinin yardımıyla,

iletişim becerisini kullanarak çözmüştür. Yine Atay ve öteki kahramanlar, ulaştıkları tüm başarılar için yeterince emek vermiş, o başarıyı çocuk okurun gözünde hak etmişlerdir. Gülibik'te de olduğu gibi, çatışmalar, okurun kestirimlerine, onun duygu ve düşünce hazırlığına paralel, onlarla doğru orantılı bir biçimde sonlandırılmıştır. Kısaca, roman kabul edilebilirlikten uzak bir sonla bitmemiş, kitap-çocuk-yazar arasında bir inandırıcılık sorunu doğmamıştır.

4.2.2.4. Merak Öğesi

Yeşil Bayır'da merak ilk olarak, yazarın Atay'la ilgili kimi bilgiler verdikten ve okula oyuncak bir otomobil getirdiğini söyledikten sonra, *“Otomobili öğretmeni görse, kızacağı kesindi. Ama yanında okula getirmek zorundaydı onu. Evde bıraksa, dedesi görebilirdi. Hele annesi görse öğretmeninden daha çok kızardı. Çünkü otomobil Atay'ın değil.”* (s.8) tümceleriyle uyandırılır çocuk okurda. Okur, burada otomobilin Atay'a ait olmadığını anlar ve kimin olduğunu, onu kimden ya da nereden aldığını, birileri öğrendiğinde neler olacağını merak etmeye ve sorgulamaya başlarken, Atay, içinden çıkamadığı bu zor durumu dedesine açar. Dedesi bunun doğru bir şey olmadığını söylemekle birlikte, durumu büyük bir olgunluk ve anlayışla karşılar. Atay'a, gidip Bülent'le konuşmasını ve otomobilini geri vermesini söyler. Bunun üzerine Atay, ertesi sabah uyanır uyanmaz Bülent'le konuşmaya gider: *“Koşmaya başladı. Uzaktan İlker'le Çetin'i gördü; ama yanlarına gidip konuşacak vakti yoktu. Bülentlerin evine gelene dek hiç durmadı. Zile basarken soluk soluğaydı. Kapı, uzunca bir süre sonra açıldı.”* (s.40-41). Bu kez okur, Bülent'in tepkisinin ne olacağını merak etmeye başlar. Bu arada kitabın 41. sayfasına gelmiştir ve Bülent ile Atay'ın konuşmalarıyla 43. sayfaya kadar sürüklenir. Bülent, Atay'ın onun oyuncak otomobilini gizlice almasını çok büyük bir olgunlukla karşılar ve omuzlarını silkerek, *“Neyse, geri getirdin ya.”* der. Bu düğüm de çözümlenmiştir artık; fakat aynı sayfada merak uyandıran başka olaylar gelişmeye başlar. Atay ve arkadaşları Evren Sitesi'nin *“şımarık”* ve *“kendini beğenmiş”* çocuklarına karşı Atmacalar Çetesi'ni kurarlar. Okur bundan sonra Atay'la birlikte öteki çete üyelerinin neler yapacağını, çete ile Evren Sitesi'nin çocukları arasında ne gibi olaylar gelişeceğini izlemeye koyulur. Bu arada çocuğun yaşantısıyla birebir ilgili, onun ilgi ve beğenilerine uygun birçok olay yaşanır. Atay ile Özge arasındaki duygusal yakınlaşma çok doğal bir şekilde verilir.

Tam bu olaylar bitmişken, yeni bir merak ögesiyle buluşur okur. Atay'ın sıra arkadaşı Hüseyin'in annesi hastalanmıştır ve ameliyat olması için gerekli olan paraları yoktur. Atay bunu öğrenir öğrenmez Hüseyin'e yardım edeceğine söz verir ve durumu çete üyelerine açar. Artık okur, ameliyat için gerekli olan parayı çete üyelerinin nasıl sağlayacağını, bu paranın toplanıp toplanamayacağını, Hüseyin'in annesinin iyileşip iyileşemeyeceğini düşünür ve kitabın sonuna dek bu sorulara yanıt arar. Atay ve arkadaşları, birçok işte çalışıp kazandıkları parayı Hüseyin'in babasına götürüp verirler; fakat paranın yetersiz olduğunu duyduklarında çok üzülürler. Atay'ın üzüntüsüne ortak olan çocuk okur da düş kırıklığı yaşamıştır bu olayla birlikte: *“Bütün çabalarımız boşa gitti.”* (s.119). Fakat romanda, çocuğun anlamlandırmakta güçlük çekmeyeceği gerçeğe uygun sürprizler de vardır. Durumu öğrenen aileler de Hüseyin'in annesinin iyileşebilmesi için katkıda bulunur. Bunu duyan Atay ve çete üyeleri, tabii okur da, sevince boğulur: *“Atay kulaklarına inanamıyordu. Duyduklarının düş olmadığını anlayınca, yüreğindeki üzüntü yumağı dağılıverdi. Onun yerini, binbir renkle bezenmiş bir sevinç kelebeği aldı. (...) Çocuklar küme küme arsaya gelmeye başladılar. Hüseyin'in annesinin iyileşme olanağı bulacağını öğrenen herkes bir sevinç çılgılığı atıyordu. Arsadaki sıkıntılı sessizliğin yerini, kısa zamanda coşku dolu bir gürültü almıştı.”* (s.129-130).

Yeşil Bayır'da, Gülibik adlı öyküye göre, merakı devindirecek çok daha fazla öge yer almaktadır; fakat, bu merak öğelerinin hepsi de çocuğa uygun dozda, onu fazla heyecandırmayacak ve kitabın inandırıcılığını sarsmayacak nitelikte olduğundan kitap, çocuk okura uygunluk göstermektedir.

4.2.2.5. Sözvarlığını Yansıtması Bakımından

“Yeşil Bayır”da oldukça hareketli, açık ve yalın bir anlatım göze çarpmaktadır. Tümceler kısa, çocuğun anlamlandırmakta zorlanmayacağı niteliktedir. Yazınsal bir kitap olarak “Yeşil Bayır” da Türkçenin söz varlığını yansıtması bakımından başarılı bir kitaptır. Çocuk açısından yeni olabilecek kavramların, kalıp sözlerin, deyimlerin sıkça kullanılması bunu kanıtlamaktadır. Kitapta geçen; “Kasımpatı (s.11), darı (s.15), entari (s.20), buldozer (s.20), havya (s.23), laf ebesi (s.23), lehim (s.24), şadırvan (s. 30), sardunya (s.33), şilte (s.33),

paylamak (s.59), us (s.67), avurt (s.68), sıvışmak (s.102), sedir (s.117), ayartmak (s.121)” sözcükleri, kimi çocuklar için yeni kavramlar olabilir.

Kitapta, anlatıma akıcılık kazandırmak amacıyla, dilimizin sözvarlığı içinde çok önemli bir yeri olan, toplumumuzun anlatımdaki gücünü ve benzetmeye olan eğilimini gözler önüne seren ve bir tür imgesel anlatım olarak kabul edilen deyimler oldukça fazla kullanılmıştır: “eli ekmek tutmak (s.16), yüreği ağzına gelmek (s.25), sağlama bağlamak (s.34), göğsünü kabartmak (s.35), kafa tutmak (s.45), bozuma uğramak (s.48), başa çıkmak (s.51), kulak kabartmak (s.80), geceyi gündüze katmak (s.82), ağzını bıçak açmamak (s.125)”. O halde kitap, çocuk okura, dilimizin sözvarlığını tanıtmak, kullanım olanaklarını gösterme ve onu imgesel anlatımın bir türüyle buluşturma bakımından da başarılı bir kitaptır. Yazar; “rağmen” yerine “karşın” (s.103), “kaybetmek” yerine “yitirmek” (s.106), “kısım” yerine “bölüm” (s.108), “kadar” yerine “değın” (s.105), “imkan” yerine “olanak” (s.129) sözcüklerini yeğleyerek Türkçe sözcük kullanma konusunda da duyarlı davranmıştır.

4.3. YİTİK KUZULAR'IN, YAZINSAL ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUĞA GÖRELİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

4. eğitim durumunda temel araç olarak, Kemal Ateş'in, anne sevgisinin önemini işlediği "Yitik Kuzular" adlı kitabı kullanılmıştır. Sürmeli ve Tombik adlı iki kuzunun başından geçen olayların konu edildiği bu kitabın, çocuk okura önemli bildirileri vardır. Kitap, aşağıda bu özellikleri açısından incelenecektir:

4.3.1. Yazınsal Özellikleri Açısından

4.3.1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk

"Yitik Kuzular" adlı romandaki olaylar köyde, bir yaz mevsimi, Yusuf, annesi Nuriye Hanım, babası Remzi Bey, kuzusu Sürmeli, Sürmeli'nin annesi Karabaş Koyun, Yusuf'un arkadaşı Salim, Salim'in kuzusu Tombik, Küpkarınlı Mahir, Yahya Dayı, Çoban Fazıl ve Kıvırcık Koyun adlı karakterler arasında; ama, özellikle Yusuf, Sürmeli, Salim ve Tombik arasında geçmektedir. Metindeki olay, *"gökyüzünün maviliğinin azalması, şimşeklerin çakması ve kırkikindiler denen yağmurların yağmasıyla başlar"* (s.18-19). Bunun üzerine Sürmeli, Tombik'i bildiği güvenli bir mağaraya götürmek ister. Onların bir yerlere doğru gittiğini gören öteki kuzular da onlarla birlikte gitmek istediklerini söylerler; fakat Sürmeli bu düşünceye karşı çıkar. Öteki kuzular Sürmeli'nin bu tavrına karşılık onu kınarlar; fakat onun bencil yaratılışı olduğunu bildiklerinden bu davranışa fazlaca aldırılmazlar. Sürmeli, bu bencil tavrını kitabın sonuna dek sürdürür ve bu yüzden Tombik'le onun başlarına gelmeyen kalmaz. Küpkarınlı Mahir'in tuzağına düşerler ve kurtulmak için birçok yola başvururlar. Sonunda Yusuf ve Salim sayesinde kurtulup annelerine kavuşurlar; fakat bu arada çok fazla acı çekerler. Kitapta; kuzu ve koyunların konuşmaları, bencillik ve kıskançlık yapmaları, kızmaları, şaşkınlıkları, kınamaları, koro oluşturup şarkılar türküler söylemeleri *"okurun gerçeğinden tasarlanmayacak ölçüde uzaklaşmış"* (Valéry, Akt.: Yücel, 1995:19), ona yabancılaşmış olabilir; fakat, mademki okur yazınsal bir kitap karşısındadır, bunu yadırgamamak ve kabul etmek zorundadır. Yazar, çocuk okuruna bencillik, kıskançlık, kendini beğenmişlik gibi tutumların yanlış olduğunu sezinletmeye çalışırken böyle bir kurguyu yeğlemiş, karakterlerinin bir kısmını insanlardan seçerken bir kısmını da kişileştirme sanatından yararlanarak hayvanlardan seçmeyi yeğlemiştir. Yücel (1995:18)'e göre,

“Yazının gerçek göndergesi kendi kendisidir, tek bir saniyenin ve tek bir noktanın öyküsü olduğu zaman bile kendi kendisidir. ‘İnanılmadan inanılan’ bir söylem olması da bundan kaynaklanır.” Okur, burada yazınsal bir metin olarak Yitik Kuzular’da anlatılanların gerçek yaşamda tam bir karşılığı olmadığını, gerçek göndergesinin yalnızca kendi içinde olduğunu, yazınsal metinlerde sanatçının amacına ulaşma çabasında, insanlardan başka varlıkları da işe koşabileceğini bilmek, kitapta olup bitenlere “inanmadan inanmak” durumundadır. Kısaca, Yitik Kuzular’ın evreni ile gerçek göndergeler evreni aynen örtüşmemekte; okura, yazarın kurguladığı farklı bir dünya sunulmaktadır. Yazar, amacına karakter olarak yalnızca insanları kullanarak da ulaşabilirdi; fakat onun öznel dünyasındaki kurgusu, düşsel ve düşünsel hazırlığı böyle biçimlenmiştir. Adalı (2003:25)’ya göre, *“Yazarın ilettiği anlamlar, yazara özgü, tümüyle kurmaca bir evrene aittir. Bu nedenle her yapıt tektir, biriciktir.”* Bu bağlamda ele aldığı olaylarla Yitik Kuzular da *“tektir, biricik”* tir. Burada da yaşama ilişkin gerçekler, okuyucunun hayal dünyasına yansımalarında bulunurken, özellikle de kişileştirme (teşhis) ve konuşturma (intak) sanatından yararlanarak yazar, gerçeği değil, gerçeğin kurgulanarak boyanmış, yeniden biçime sokulmuş halini göstermiştir.

4.3.1.2. Dil ve Anlatım Özellikleri

Adalı (2003:25)’ya göre yazın dili, dolaylı bir anlamı ileten özel bir dildir. Bu kitapta da, anlamın dolaylı olarak aktarıldığı özel bir dil kullanılmıştır. Yazar; günlük konuşma dilini yansıtmak istediği yaşam gerçeğine göre değiştirmiş, sanatlı ve şiirsel anlatımıyla yazınsal yaratıya ulaşmıştır. Aşağıda, kitap içerisindeki bu kullanımlar gösterilmiştir:

4.3.1.2.1. Sanatsal Söyleyişler (Kullanımlar)

Yitik Kuzular’da, sanatlı anlatımlara sıkça rastlanmaktadır. Okura estetik bir duyarlık kazandırmaya yarayan bu sanatlı kullanımları öykü içinden örnekleyecek olursak:

*“Ortalık kararıyordu. Çıtır çıtır **yıldızlarla** doluydu gökyüzü. Gün boyu ortalığı ısıtıp ışıtan güneş, ayrılıp giderken, son bir hünerini daha göstermek istemişçesine, güneybatısı boydan boya bir renk cümbüşü, renk denizi içine girdi.”*

(s.65) tümcelerinde, güneşin batarken günbatısında aldığı renkler (bir doğa olayı), sanki o, böyle bir güzelliği bilerek isteyerek yapıyormuş, o farklı ve güzel renklere bizim için bürünüyormuş gibi anlatılmış, böylece Güzel Nedene Bağlama (Hüsn-ü T'alil) Sanatı yapılmıştır. Ayrıca, insana özgü bir davranış olan “birine hünerini göstermek” de güneşe verilmiş; bu yolla da Kişileştirme Sanatı kullanılmıştır. Yazar, yıldızların parlaklığını, belirginliğini anlatmak için ise “çıtır çıtır” ikilemesini kullanmış, anlatıma bir canlılık katmıştır. “Renk cümbüşü” ve “renk denizi” sözlerini de, türlü renklerin oluşturduğu karışım anlamında kullanmıştır.

Yine, Sürmeli'nin söylemiş olduğu, “*Yıldızlar lambalarını yaktılar.*” (s.65) tümcesinde de, gece karanlık bastığında yıldızların ışıklarının belirmesi, bir başka deyişle yine bir doğa olayı, Güzel Nedene Bağlama (Hüsn-ü T'alil) Sanatı yapılarak anlatılmıştır. Yazar, havanın kararmasını, yıldızların ışıklarının gökyüzünde belirgin bir hale gelmesini bu şekilde anlatarak dilin sezdirimsel işlevini artırmıştır.

Kitap neredeyse Kişileştirme ve Konuşturma (İntak) Sanatları üzerine kurulmuştur. Aşağıda, “bir şeyi gözüne kestirmek” ve “coşuvermek” gibi insana özgü davranışları, yazar iki kara buluta vererek Kişileştirme ve Kapalı Eğretileme Sanatları yapmıştır:

“Güneyde, taa ufuk çizgisine yakın bir yerde iki kara bulut duruyordu. Karşılarında dimdik, dupduru duran geniş maviliği gözlerine kestirememiş olmalılar ki, kabarmadan, kımıldamadan duruyorlardı sabahtan beri. Sonra her ne olduysa birden coşuverdi o iki bulut, kabarıp çoğaldılar.” (s.17-18)

Aşağıda, yine insana özgü birçok davranış özelliği (konuşma, birbirlerini suçlama, kınama, birbirlerine homurdanma) kuzulara verilmiş, özellikle Sürmeli ve Tombik adlı kuzular aracılığıyla sık sık Kişileştirme, Konuşturma (İntak) ve Kapalı Eğretileme Sanatları yapılmıştır:

“ ‘Hıh benciller!’ diye bağırdı kuzulardan biri. Ot dolu ağızlarıyla ötekiler de homurdandılar:

‘Sürmeli hep oyunbozandır böyle. Mee...’
‘Mee... Birlikteliğe, arkadaşlığa yatkın değil.’
‘Mee... Düşler peşinde koşmayı seviyor.’
‘Mee... Hırslı da. Çok hırslı hem de...’ ” (s.23)

Kitabın anadüşüncesinin örtük bir şekilde sunulduğu aşağıdaki dizelerde de Kişileştirme ve Kapalı Eğretileme Sanatları yapılmıştır:

<i>Aman arkadaşlar aman</i>	<i>Aman arkadaşlar aman</i>
<i>Sevgisizlik çok yaman</i>	<i>Sevgisizlik çok yaman</i>
<i>Büyüsün diye kuzular</i>	<i>Hepimizin son sözü</i>
<i>Sevilmeli her zaman</i>	<i>Sevgiyle büyür insan. (s.87)</i>

Kitapta, gündeğusundaki iki tepe, güneş ışıklarının vurmasıyla renk yönüyle buğday harmanlarına benzetilmiş, ortalığın aydınlanmasını yazar aşağıdaki gibi anlatmayı yeğlemiştir:

“Güneş arkadan vurunca, gündeğusundaki iki tepe, iki buğday harmanı gibi sararmış, ortalık iyice aydınlanmıştı.” (s.5, Benzetme Sanatı)

Aşağıda, kaya çukurlarına dolan yağmur suları, “duruluk” özelliğiyle, “gibi” benzetme ilgeci ve “sanki” sözcüğü de kullanılarak “gözesiz pınar”a benzetilmiştir. Ayrıca, gökyüzünün renginin bu yağmur sularına yansımış olmasını da yazar, “indirme” eylemini kaya çukurlarındaki yağmur suları yapmış gibi dile getirmiş; Kişileştirme ve Kapalı Eğretileme Sanatlarından yararlanmıştır:

“Bir pınar gibi dupduruydu kaya çukurlarındaki yağmur suları. Gözesiz pınar sanki... Her biri gök maviliğinden birer parça indirmişlerdi.” (s.9, Benzetme Sanatı)

Aşağıda, Sürmeli ve Tombik'in köylerindeki soğuk pınarın gözesinden çıkan su, bereklilik ve temizlik yönleriyle ışığa benzetilmiş; bu bereklilik ve temiz suyun ve suya düşen renklerin hareketliliği de "yangın"a benzetilmiştir:

"(...) Kendi köylerinin pınarını bile özlemişlerdi. Orda da böyle suyu soğuk bir pınar vardı. Gözesinden su değil de, ılık fışkırırdı sanki. İçinde renkler oynar, dibinde küçük bir yangın var sanırdınız." (s.44)

Kitapta, bunlardan başka birçok Benzetme Sanatından yararlanılmıştır. Birkaçını daha örnelemek gerekirse;

"Bugünkü avlarım kendi ayaklarıyla geldiler. Ti hi hi... Balık gibi de kayıyorlar." (s.24)

"Böyle konuşurken, birden atmaca gibi atıldı Sürmeli'nin üstüne, kısıvrak yakaladı." (s.26)

"Yusuf elini boru yapıp bağırdı." (s. 30)

"Burada da sağ yumruğunun ucuyla gaga gibi vurmaya başladı iki yavruya." (s.60)

"Kulaklarına öyle bir sarıldı ki, kerpetendi sanki parmakları." (s.69)

"İşte tam bu sırada tilki gibi havayı koklaya koklaya biri yaklaşıyordu onlara doğru." (s.23). Burada da Küpkarınlı Mahir, "kurnazlık" ve "iyi koku alma" özellikleriyle tilkiye benzetilmiştir. Yeni bir av olup olmadığını anlamak için Mahir, tilki gibi havayı koklaya koklaya dolaşmaktadır.

Aşağıdaki tümcede yazar, bozkırda ortalığın aydınlık ve dolayısıyla daha güvenli olmasını "altın suyuna batmakla" eşdeğer tutmuş; "Ortalık apaydınlık ve güvenliydi." demek yerine, böyle benzetmeli bir anlatımı yeğlemiştir:

"Altın suyuna batmış gibiydi ortalık. Kimi geceler böyle olurdu bozkır, evlerden daha aydınlık, evlerden daha güvenli görünürdü. Ay, öylesine yakında ki yeryüzüne, ışıktan bir bohça gibi sürekli sırtlarında gidiyordu sanki." (s.72). "Altın suyuna batmış gibi olmak", ortalığın apaydınlık, pırıl pırıl, ılık ılık, havanın çok açık

olması anlamında kullanılmıştır. Yine ay'ın yeryüzüne yakın görünmesi de onların sırtlarında giden “ışktan bir bohça” ya benzetilmiştir.

Aşağıdaki tümcede de yazar, “gündüz” her yerin açık seçik ve belirgin bir şekilde görünüyormuş olmasını, “dost” ve “aydınlık” kavramlarıyla ilişkilendirmiş; “gece”yi de kapalı (örtük) bir şekilde, “karanlık”, “düşman”, “kötülük” ve “korku”yla bir tutmuştur. Kısaca, her şeyin açık ve belirgin bir şekilde görülmesi ve korkuların olmaması nedeniyle “gündüz” sözcüğü “dost” sözcüğüyle eşdeğer tutulmuştur.

“Vakit gündüzken pek kolay görünmüştü onlara; ama gündüzün dost, aydınlık yüzü, gidince, her şey değişiverdi.” (s.72)

Kitapta Soru Sorma (İstifham) ve Abartma Sanatlarından da yararlanılmıştır:

“Bakalım bunca uzun ayrılıktan sonra tanıyabilecek miydi yavrusunu?”(s.86)

“Hıh, oldu mu ya? Kepeneksiz çoban olur mu? Çobanların hem paltosu, hem yorganıdır kepenek. Soğukta ne yapacaksınız?” (s.78)

“Şu iki üç kuzuluk sürülerle siz büyük çoban olacaksınız, öyle mi?” (s.79)

“Aman Allah’ım, şunlara bakın siz! Kuzu çobanları ne zamandan beri kırdan yatıda kalırmış?” (s.76)

“Bizim neyimiz eksik büyük çobanlardan?” (s. 76)

“O kalın duvarların verdiği güven bir başka olur.Ya şu ıssız bozkır öyle mi?” (s.77)

“Benim başka neyim var bu kuzucuklardan başka?” (s.84)

“Adamı görünce yürekleri ağızlarına geldi ikisinin de, korku içinde birbirine sokuldular.” (s.24, Abartma Sanatı)

“Pöh! dedi, biri ayağının dibinden. Yüreği ağzına geldi Yusuf’un. Düşüp bayılacaktı neredeyse.” (s.12, Abartma Sanatı)

“Kuzu yaklaştıkça iki arkadaşın neredeyse solukları kesilecekti. (...) Yollarının sağında iki kaya vardı, kuzular orya saklanıp biraz dinlenmeye karar verdiler. Yoksa yorgunluktan bayılıp düşeceklerdi. Küpkarınlı aynı yere soluk soluğa geldi.” (s.68, Abartma Sanatı)

“İki arkadaşın sevinçten içleri kaynadı.” (s.80, Abartma Sanatı)

“İki arkadaş donmuş büyülenmiş gibiydiler mutluluktan.” (s.80, Abartma Sanatı)

Hatırlatma (Telmih) Sanatı da kullanılmıştır romanda:

“- Bundan bir iki ay önce kuzularımızı yitirmiştik biz. Hatırlayacaksın...

“- Hatırlamaz mıyım? dedi Fazıl. Analarına başka kuzular alıştırmıştım ben. Sütlerini kesmesinler diye...” (s.81)

Yusuf ve Salim’in kuzuları Sürmeli ve Tombik için söylediği aşağıdaki türkü sözleri de, kısa ve uyaklı oluşuyla kitaba şiirsel bir tat katmıştır:

“Kuzumun adı Sürmeli

Kirpik yığını gözleri

Pek tatlıdır sözleri

Sevilmez mi bu Sürmeli

Övülmez mi bu Sürmeli” (s.13)

Kuzumun adı Tombik

Bakma öyle dik dik

Benimki kanlı canlı

Seninki çok silik

Sevilmez mi bu Tombik

Övülmez mi bu Tombik” (s.13)

Kitapta, Çoban Fazıl aracılığıyla *“Uyuyanın üstüne kar yağar.”* (s.78) atasözü kullanılmış; böylece de Fazıl’ın büyük çoban olmanın ve ıssız bozkırda yaşamının zorluklarını anlatması daha da etkili kılınmıştır. Yine kitapta geçen, *“kuşbakışı”* (s.9), *“sulugöz”* (s.28), *“Kırkpınar”* (s.43), *“gökyüzü”* (s.65), *“gözkapağı”* (s.58), *“günbatısı”* (s.65), *“gündoğusu”* (s.5) ve *“kırkikindiler”* (s.19) bileşik adları da imge etkisi yapan adlandırmalardandır.

4.3.1.2.2. Devrik Tümce Kullanımı

Kitaba yazınsal bir tat katmanın yanında, konuşma diline özgü bir doğallık da kazandıran devrik tümce kullanımı dikkat çekmektedir:

“Salim arkadaşını dinlemedi, sürdü kuzuları. Yusuf da yürüdü ardından. Hem belki de evdeydi kuzuları. Ne var ki, işin böyle olmadığını daha anasının yüzünü görünce anladı Yusuf.” (s.29)

“Kendini sağan ellerden, kasıla kasıla kurtardığı birkaç damla sütü vermeli, emzirmeliydi yavrusunu. Koklaşmalıydı kuzusuyla.” (s.33)

“Biraz buruk ayrıldılar köyden. Çünkü köyde yitirmişlerdi kuzularını, bağ evine göçmek demek onlardan umudu kesmek demektir, yitik kuzulardan iyice uzaklaşmak demektir en azından.” (s.71)

“Leylekler, kırlangıçlar, kargalar, serçeler ötüşüyordu evlerin içinde dışında.” (s.71)

“Korku zaman zaman taşıyamayacakları kadar ağır bir yük oluyordu yüreklerinde.” (s.72)

“Yiğitliğimizi bile güneşe borçluyduk bir bakıma.” (s.72)

“Herkes merakla heyecanla bakıyordu Sürmeli’nin anasına.” (s.86)

“Hayvan da olsa unutmuyor yavrusunu.” (s.86)

4.3.1.3. İletinin Çok Yönlülüğü (Çok Anlamlılığı)

Sever (2003a:131)’e göre, yazınsal kitaplarda ileti dendiğinde, sanatçının okurlarında yaratmak ya da oluşturmak istediği duygu ve düşünce ortaklığı akla gelmelidir. IV. Eğitim Durumu’nda temel araç olarak kullanılan bu kitapta, iletiler; bir başka deyişle, yazarca oluşturulmak istenen “duygu ve düşünce ortaklığı”, kesin yargılara dönüştürülmeden ve metnin dokusuna sindirilerek verilmiştir. Göktürk (1989:36)’e göre, gerçek sanat yapıtının kalıcılığı, onun çok yönlü yorum olanakları sunmasından ve her okurun karşısına yeni baştan kavranacak bir yaratı olarak çıkmasından gelmektedir. İnce (2002:120) ise, yazınsal metnin anlamının (anlamlarının) özel, bireysel ve öznel olduğunu söyler. Mademki Yitik Kuzular da yazınsal bir kitaptır, o halde her okurun bu kitaptan kendine özel, bireysel ve öznel anlamlar çıkarması olağandır. IV. Eğitim Durumu etkinlikleri içinde, “Yitik Kuzular” adlı kitaptan öğrencilerle birlikte çıkarılan ve her okura göre farklılıklar gösterebilecek bu iletiler şu şekilde sıralanabilir:

* Ana sevgisi ve ana sütü, canlılar açısından çok önemlidir:

“ ‘Ah yavrucuğum!’ dedi. ‘Ana sevgisine, ana sütüne en çok gerek duyduğu bir dönemde, anasından uzun bir süre ayrı kalınca, sürünün en büyük kuzusu böyle zayıfladı, arıklaştı. Yaşamında çok önemli bir boşluktur bu onun. Şimdi biz özel bir çabayla bu boşluğu doldurmaya çalışacağız.’ ” (s.86)

Romandaki bu ileti ana ileti olup Yusuf, Salim ve Nuriye Hanım aracılığıyla verilmiştir okura. Yusuf ve Salim’in söyledikleri türkü de (s.86) bu iletiyi besler niteliktedir:

“Aman arkadaşlar aman

Sevgisizlik çok yaman

Büyüsün diye kuzular

Sevilmeli her zaman.

Hepimizin son sözü

Sevgiyle büyür insan” (s.86)

*İnsanlar yalnız kendi çocuklarını sevmemeli, yalnızca kendi çocukları için kaygılanmamalı; başkalarının çocuklarını da sevmeli, onlar adına da kaygı duymalı. (s. 49, Çoban Fazıl aracılığıyla):

“İnsanlar yalnız kendi kuzularını, kendi yavrularını mı severler? Başkasının kuzusunu, yavrusunu sevmezler mi? Severler, sevmeliler de...” (s.49)

* İnsanların tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri tehlikeli durumlar da vardır. Bu tür durumlara karşı hep birlikte çözüm aramalıyız:

“Gelmiyoruz biz. Ama unutmayın ki yağmurun dışında tehlikeler de var. Bizden ayrılmakla hiç iyi etmiyorsunuz.” (s.20)

* Kendi yetiştirdiğimiz hayvanlar da ailemizin birer bireyleridir, onların da duyguları vardır:

“Bir mal değil bu kuzucuklar. Ailemizden biri. Yüreğimizin bir parçası. Gerçekte ne siz unutabilirsiniz Sürmeli’yi ne de üvey kuzu bulduğunuz anası. Dikkatli bakarsanız, hep bir burukluk görürsünüz halinde. Tıpkı insan gibi canım.” (s.51, Çoban Fazıl aracılığıyla)

Sever (2003a:133)’e göre, yazınsal çocuk kitaplarının temel amacı, öğretmek değil, çocuklara duyarlık kazandırmak, onların güzele yönelik duygularını geliştirmektir. Bu kitapta da yukarıdaki iletilerin veriliş biçimlerinden anlaşılacağı üzere, yazar, çocuk okura bir şeyleri öğretmek amacıyla değil, ona duyarlık kazandırmak, güzele yönelik duygularını geliştirmek amacıyla işe koyulmuştur. Burada yazar, Küpkarınlı Mahir karakteriyle kötü insanı; Yusuf, Salim, Çoban Fazıl gibi karakterlerle iyi insanı; Sürmeli karakteriyle bencil, kendini beğenmiş, şımarık insanı; Tombik’le de vefalı, dostcanlısı insanı, böylece yaşamı, yaşam gerçeğini

göstermeye çalışmıştır okuruna. Ayrıca, yazar, emek vererek ve doğruların arkasından giderek başarıya ulaşmanın hazzını da yaşatmıştır okuruna.

4.3.1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük)

Yazınsal bir kitapta sunulan örtük iletiler, anlamın oluşmasında çocuk okurlardan katkı bekler, bunu da okur, ancak üst düzey zihinsel etkinliklerde bulunarak yapabilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde çocuk okur, yazınsal metinle kurduğu iletişimde özne konumundadır. Bu metinlerde sanatçıların sunduğu iletilerden anlam ya da anlamlar oluşturma sorumluluğu çocuğa bırakılmıştır. Çocuk, yazar ve çizerle birlikte anlam oluşturan, bunun için de düş, düşünce ve imgeleme yetisine sürekli gereksinim duyan bir alımlayıcı konumundadır (Sever, 2003a:134).

Adalı (2003:230)'ya göre, *“Yazını bilimsel iletişimden ayıran tek sesli, tek anlamlı olmayışıdır. Ona göre, söylenenden söylenmeyenin çıkarılabileceği ilkesi, çok anlamlı bir yapı olan yazınsal söylemin temelidir”*. Yitik Kuzular adlı bu romanda da, birçok yerde anlamı çocuğun çıkarımlaması; bir başka deyişle, anlamın oluşmasına onun katkıda bulunması beklenmiştir. Aşağıdaki tümcelerde, özgür olunmayan her durum Tombik tarafından “kötü” olarak nitelendirilmiş, özgürlüğün, özgür olmanın önemi kapalı (örtük) bir biçimde verilmeye çalışılmıştır:

Tombik,: “Olur mu? Bir kötüden kurtulmak için, bir başka kötüye sığınmak doğru değil bence. Küpkarınlı da eninde sonunda yiyecekti bizi.” (s.66)

Bencilliğin kötü, paylaşmanın ise güzel bir davranış olduğu aşağıdaki şarkı yoluyla verilmeye çalışılmıştır:

*“Mee mee mee mee mee
Nereye böyle nereye
Neler var gönlünüzde
Güzelse aradığınız
Paylaşalım birlikte
Mee mee mee mee mee.” (s.21)*

Yine Sürmeli karakteri aracılığıyla bencil, hırslı ve dostluk duygusunu önemsemeyen insanların sevilmediği örtük bir şekilde verilmiştir:

“ ‘Hıh benciller!’ diye bağırdı kuzulardan biri. Ot dolu ağızlarıyla ötekiler de homurdandılar:

‘Sürmeli hep oyunbozandır böyle. Mee...’

‘Mee... Birlikteliğe, arkadaşlığa yatkın değil.’

‘Mee... Düşler peşinde koşmayı seviyor.’

‘Mee... Hırslı da. Çok hırslı hem de...’ ” (s.23)

İnsanları dış görünüşüne, fiziksel özelliklerine göre değerlendirmememiz, onlarla bu özelliklerinden dolayı dalga geçmememiz gerektiği kitaptaki örtük iletilerden biridir:

“Her zaman ‘çötürük dişli’ diye alay ettikleri çoban Fazıl, şimdi güpgüzel bir insan olmuştu Yusuf’un gözünde. Hastalarını iyileştiriveren doktorlar gibi... Kendini bilmez kadınlar kızlar her nedense adamın yüzüne kahkahayı atıverirlerdi. O yüz bu gün Yusuf’a dünyanın en sevimli yüzü gibi geliyordu.” (s.50, Yusuf aracılığıyla)

Burada da anlam, “İnsanları dış görünüşlerine göre değerlendirmemeliyiz.” biçiminde doğrudan, açık bir biçimde verilmemiş; tüm kitaptaki iletiyi kavraması açısından okurdan düşgücünü zorlaması, yazarın söylemediğini bulması, anlamlar üretmesi beklenmiştir.

4.3.1.5. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında

Öteki iki kitap gibi “Yitik Kuzular” da, “çağın ve ortamın benimsediği kurallara uygun olarak” (Bayrav, 1999:16) yazılmış bir üretilerdir; çünkü bencilliğin, hırslın, arkadaş canlısı olmamanın kötü bir davranış olduğunu sezinleten birçok yazınsal kitap arasında yeni bir kitaptır. Göktürk (2001:10)’e göre, “Yazınsal metin, hem dilsel düzenlenişle bir kurmaca dünyayı taşır, hem de kendisini çevreleyen toplumsal-kültürel yapıdan, geçmiş yazın dönemlerinden, kendi dışındaki

başka iletişim olanaklarından öğeler içerir.” Bu kitabın oluşumunda da yazarın, onun kişiliğinin, yazınsal birikiminin, okurun, çevrenin, uygarlığın, başka yapıtların payı vardır; ancak, anne sevgisinin önemini ve bencilliğin kötü bir davranış olduğunu, yazarın farklı bir kurguyla anlatması bakımından bu kitap da “tek”tir, “biricik”tir. Yine bu kitabın anlamlandırılmasında da, okur, aynı konuyu işleyen başka metinlerle ilişki kurarak, bu kitabı daha iyi kavrayabilir.

İnce (2002:120), görünür ya da görünmez metinlerarsı ilişkileri olduğu için, yazınsal metnin bizi bir an kendi dışına gönderebileceğini söyler. İşte, yazınsal bir kitap olarak Yitik Kuzular’ın da, görünür ya da görünmez metinlerarası ilişkileri olabilir; bir başka deyişle, anne sevgisi izleği üzerine kurulmuş başka kitaplardan belirgin olan ya da olmayan izler, motifler taşıyabilir. Bu nedenle de okuru bir an için kendi dışına gönderebilir. Ama mademki ayrı bir yapıttır, okuru hemen kendi üzerine, yani “anlamın anlamına” (İnce, 2002:120) yeniden yönlendirme ve çekme özelliğine de sahiptir. Bu özelliği nedeniyle de yazınsal bir yapıttır; çünkü İnce (2002:120-121)’ye göre, *“Anlamını dış dünyada arayan ya da anlamı için bizi metindışına gönderip orada bırakan metin yazınsal değildir.”*

4.3.2. Çocuğa Göreliliği Açısından

4.3.2.1. Çatışma

Yazar, “Yitik Kuzular” adlı kitapta bencilliğin kötü bir davranış olduğunu işlemek üzere bir olay kurgulamış, kitabın konusunu oluşturabilmek amacıyla da kimi çatışmalardan yararlanmıştır. Daha çok kişi-kişi çatışmasının (Sürmeli ve öteki kuzular, Yusuf, Salim ve Küpkarınlı Mahir) yer aldığı öyküde, çocuk okur, öykünün kahramanıyla özdeşim kuracağından, Sürmeli ve Tombik’in başlarına neler geleceğini düşünürken Yusuf ve Salim’le aynı gerilimi yaşayacak, okuma eyleminden de bu yolla mutluluk duyacaktır.

Sever (2003a:130)’e göre, “Yazınsal metinlerde, yazarın öznel dünyasında yeniden biçimlendirdiği kahramanların yaşadığı çatışmalar, çocuklara, insan doğasını tanımaları için fırsatlar yaratır. Çocuklara yaşamın iyi, güzel, kötü, çirkin yanlarını sezdirir; onların duyma, duyumsama yeteneklerini geliştirir.” Yazar, bencilliğin ve

çok hırslı olmanın doğru olmadığını duyumsatabilmek amacıyla Sürmeli'yi öteki kuzularla çatıştırmış; böylece çocuk okurlara insan doğasını tanımaları için bir fırsat vermiştir:

“ ‘-Biz de gelelim’ dedi içlerinden biri. ‘Hayır, olmaz!’ diye meledi Sürmeli.
(...)

Gökyüzünün delindiği şu sırada kendilerini oyaladıkları için arkadaşlarına kızıp köpürdü Sürmeli:

‘- Hayır, istemiyoruz sizi!’ diye haykırdı. ‘Mee... Biz ikimiz küçük bir mağara biliyoruz. Hepimizi almaz. İkimize yeter ancak, istemiyoruz sizi.’ (s.19-20)

Yazar, bencillikleri yüzünden Küpkarınlı'nın eline düşen Sürmeli ve Tombik'i kurtulmaları, özgürlüklerine ve annelerine kavuşmaları amacıyla sık sık Küpkarınlı Mahir'le çatıştırmış, bu yolla da okurlarına özgürlüğün ne denli önemli bir kavram olduğunu duyumsatmaya çalışmıştır:

“ ‘-Hani ağaç, ağacı geçmeyecektiniz?’ diye ok gibi fırladı yerinden.

Kuzular:

‘Mee... İşte ağaç, önümüzde. Geçmedik ki. Mee...’

Küpkarınlı gene şaşkın şaşkın ensesini kaşıdı. Durumu anlayınca küplere bindi:

‘Sökmüşsünüz, sökmüşsünüz ağacımı. Nasıl gücünüz yetti buna?’

Küpkarınlı iyice tedirgin olmuştu. İyi bir çözüm bulamazsa, gözünü uyku tutmayacaktı. Şu küçük tepeyi sınır gösterse, o tepenin bile kuzularla yürüyebileceğini düşünüyordu. Doğa bile bu kuzulardan yanaydı sanki.” (s.42)

Yusuf ve Salih gizlice Küpkarınlı Mahir'in köyüne giderler, sırtlarına birer post geçirip kendi kuzularının orada olup olmadığını anlamaya çalışırlar. Onları tanımaz da sırtlarındaki postu atıp gerçek kimlikleriyle Küpkarınlı'nın karşısına dikilir, onunla çok sevdikleri kuzularını alabilmek için çatışırlar. Bu çatışmayla da yazar, çocuğa sevdiklerinden vazgeçmemenin, onlar uğruna her türlü özveride bulunmanın gerekliliğini sezdirmek istemiştir:

“ ‘-Demek sen çaldın kuzularımızı?’
Küpkarınlı birden ne olduğunu anlayamadı. Sıçrayıp kalktı ayağa.
‘-Ne var ne oluyor burada?’
‘-Kuzularımızı almaya geldik,’ diye bağırdı Yusuf.
‘-Kuzularımızı kurtarmaya geldik,’ dedi Salim de.
Küpkarınlı şaşırmış gibiydi:
‘Ne kuzusu? Ne kurtarması? Benim bu kuzular. Kimin kuzusunu kimden kurtarıyorsunuz?’
‘Bizim kuzumuzu senden kurtarıyoruz.’” (s.84)

Yazar, köy yaşamının zorluklarını anlatmak için kişi-doğa çatışmasını da kullanmıştır kitabında. Yusuf ve Salim, kaya çukurlarından kuzularına su içirdikten kısa bir süre sonra gökyüzü delinmişçesine yağmur yağar ve iki kahramanımız sicim gibi inen yağmurun zorluklarını yaşarlar. Böylece kitabın 18. sayfasına kadar tekdüze bir biçimde ilerleyen anlatım, bu doğa olayının yaşattığı çatışmayla renklenmiş ve hareketlenmiş; okurdaki ilgi ve merak da bu yolla canlı tutulmuştur:

“Onlar böyle tartışırken, birden boşanıverdi yağmur. Gökyüzü delindi sanki. Şimşekler çakıyordu bir yandan da. Başlarını sokacak bir yer arıyordu iki arkadaş. (...) Ev gibi geniş bir kayanın altına sığındılar. Burada sıkıntı içinde, yağmurun dinmesini bekleyeceklerdi. Sicim gibi iniyordu yağmur. İncecik, sudan parmaklıklar gerisindeydiler sanki, hapistiler. Bu arada kuzular dağılıvermişlerdi, görünmüyorlardı. Ya sele kapılıp giderlerse?” (s.18)

Çoban Fazıl da ev ile bozkırı karşılaştırarak anlatır ve ıssız bozkırdaki yaşam koşullarının zorluklarını şu şekilde dile getirir:

“Anlaşılan evden kaçıyorsunuz siz çocuklar. Ev gibi var mı? Sirtınızı nereye dönseniz kalın bir duvar. O kalın duvarların verdiği güven bir başka olur. Ya şu ıssız bozkır öyle mi? Sirtınızı nereye dönerseniz kapkara, görünmez, bilinmez bir boşluk.” (s.77)

Kitapta kişi- toplum çatışması ile kişinin kendisiyle çatışması bulunmamakta, olaylar yukarıda örnekleğimiz iki çatışma türüyle yönlendirilmektedir. Bu çatışmalar da çocuğun anlamlandıramayacağı nitelikte değildir.

4.3.2.2. Duygusallık

Yitik Kuzular'da duygusallık zorlama, yüzeysel ve yapay olmayıp çocuğun duygusal eğitimine katkı sağlayacak şekilde işlenmiştir. Özellikle anne sevgisi gerçeği bir biçimde ele alınmış, Sürmeli ile annesinin çektiği özlem ve acılar inandırıcı ve gerçeği duygu örnekleriyle anlatılmıştır. Sürmeli'nin kaybolduğu gün annesi Karabaş koyunun yaşadıklarını şöyle anlatmıştır yazar:

“Kuzusuyla görüşme vakti yaklaşırken Karabaş koyun da heyecanlı, huysuzdu. Her akşam olduğu gibi, gene yavrusuyla kucaklaşacağını umuyordu. Gerçeği bilmiyordu henüz. Sağım işi bittikten sonra yandaki bölmede bulunan kuzuları analarına bıraktılar. Kuzular bir iki koklaştıktan sonra analarının memelerine iştahla sarılıverdiler. Karabaş koyun ortada kalakaldı. şaşkın şaşkın bakınıp duruyordu. Yoktu kuzusu. Önce hafiften melemeye başladı koyun. Sürmeli'ye benzeyen kuzuları şöyle bir kokluyor, kendi kuzusu olmadığını anlayınca büsbütün huysuzlaşıyordu. Kuzusunun neden gelmediğini anlayamıyordu. Ahır, kuzuların kaldığı bölmeyi köşe bucak aradı. Analarına aç kurtlar gibi sarılan, köpük köpük süt emen kuzulardaydı gözleri. Birden sesini yükseltti, hiç kesmemecesine acı acı melemeye başladı. Kendini sağan ellerden kasıla kasıla kurtardığı birkaç damla sütü vermeli, emzirmeliydi yavrusunu. Koklaşmalıydı kuzusuyla. Öteki koyunlar kuzuları yanlarında, dolgun bir karın, doygun bir gönülle geviş getirirlerken, Karabaş koyun kafasını duvarlara çarpıyordu.” (s.32-33)

Yine Sürmeli ve annesinin uzun bir ayrılıktan sonra yeniden birbirlerini gördüklerinde yaşadıkları duygular yazarın içten anlatımıyla şu şekilde dile getirilmiştir:

“Sürmeli'yi ağıla bıraktılar. Koyun önce havayı kokladı. Sevdıği bir koku vardı havada. Aylar önce yitirdiği koku buydu işte. Anladı hemen. 'Mee' dedi, bütün

bedeni titredi. Koştı, öpmeye koklamaya başladı kuzusunu. Sürmeli günlerdir süt yüzü görmemişti. Öyle bir sarıldı ki anasının memelerine, küçük pembe ağzı köpük köpük süt doldu. Koyun ise lastik gibi kıvrılıyor, yavrusunun yüzünü, gözlerini, kuyruğunu içine sindire sindire kokluyordu.” (s.86)

Kitapta, duygusal olarak, Sürmeli ve Tombik’in Küpkarınlı’nın eline düşmeleri ve burada annelerinden, sevdiklerinden uzak kaldıkları için yaşadıkları acılar anlatılmakta, bunun dışında duygusal bir olay işlenmemektedir. Dolayısıyla çocuğun duyguları “sürekli yapay bir etki altında” (Sever, 2003a:131) bulunmadığından duygusal dünyasına zarar verecek nitelikte değildir.

4.3.2.3. Rastlantısallık

Yitik Kuzular’da ele alınan konu (anne sevgisi), okurun, kitapta geçen olaylara güvenini sarsacak biçimde sonlanmamış; yine, karakterler başarılarına hak ederek ulaşmışlardır. Bir başka deyişle, kitabın sonu rastlantı ya da şansa bağlı olarak sonlanmamış; düğümün çözülme biçimi okurda düş kırıklığı yaratmamıştır.

Kitabın giriş bölümünde, hemen hemen karakterlerin hepsi okura tanıtılmış, onların özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra “*Gökyüzünün maviliği gittikçe azalmaya, daralmaya başlar*” ve gökyüzü delinmişçesine yağmur yağar (s.18). Yağmurun başlamasıyla birlikte Sürmeli ve Tombik’le öteki kuzu ve koyunlar da sığınacak bir yer aramaya başlarlar. Bencil Sürmeli, ötekilerini reddederek Tombik’i alıp bildiği bir mağaraya götürür. Derken, farkında olmadan epeyce uzaklaşırlar ve kuzu hırsız Küpkarınlı Mahir’in eline düşerler. Zor günler beklemektedir artık onları. Defalarca kaçma girişiminde bulunurlar; fakat başarılı olamazlar. Kitabın 26. sayfasında Küpkarınlı’nın eline düşerler ve 85. sayfasına, neredeyse kitabın sonuna dek Küpkarınlı’ya karşı direnirler, ondan kurtulmanın yollarını ararlar:

“Biraz sonra Küpkarınlı hafiften horlamaya başlayınca Tombik yavaşça Sürmeli’ye sokuldu:

‘- Hadi sınırı silelim.’

'Mee... Ohur!'

İki arkadaşı sınırı sildiler, daha uzak bir yere yeni bir sınır çizdiler. Küpkarınlı, tek gözüyle şöyle bir baktı kuzulara:

' - Sınırı geçmiyorsunuz değil mi? '

' - Geçmiyoruz, geçmiyoruz. '

Bunun gibi daha nice kaçma girişiminde bulunurlar; ama uzunca bir süre başarılı olamayıp yaptıklarının ceremesini çekerler. Kitabın sonunda da Yusuf ve Salim tarafından kurtarılırlar. Kitabın önemli karakterlerinden olan Tombik ve Sürmeli rastlantı ya da şans yoluyla değil, acılar çekerek, çaba göstererek, risk alarak kavuşmuşlardır annelerine; yani okurun gözünde ulaştıkları başarıyı hak etmiş, onu ikna etmeyi başaramışlardır.

Okur, karakterler ve onların özellikleri hakkında bilgilendirilmiş; yaşanan tüm olaylarda anlama ortak edilmiştir. Örneğin, Sürmeli'nin bencilliğinin, şımarıklığının sorumsuzluğunun kötü olaylara neden olacağını yazarın sunduğu ipuçlarından anlamıştır okur. Aynı şekilde, kitabın sonunda Sürmeli ve Tombik'in kurtulacağını da, bütünüyle emin olmamakla birlikte, az çok kestirebilir. Kısaca, okur, metnin sunduklarından, kitabın sonuna ilişkin duygu ve düşünce hazırlığına girmiş, kitap bittiğinde ya da kitabın çözüm bölümünde, şaşkınlığa uğramamış, düş kırıklığı yaşamamıştır. Böylece, inandırıcılık sorunu da doğmamış, okurun kitaba karşı güveni sarsılmamıştır.

4.3.2.4. Merak Ögesi

Kitabın giriş bölümünde, Salim ve Yusuf'un kuzuları Sürmeli'yle Tombik'e olan düşkünlükleri ile kuzuların kişilik özellikleri anlatılmaktadır. Metindeki olay, iki kuzunun yağmurdan korunacak güvenli bir yer aramak için bulundukları yerden oldukça uzaklaşmaları ve Küpkarınlı Mahir'in eline düşmeleriyle meraklı bir hal almaya başlar. Kitabın düğüm bölümünde, kuzuların sürekli olarak kaçmaya çalışmaları ve her seferinde Küpkarınlı'ya yakalanmaları ele alınmış; bu olay, kitabın asıl merak uyandıran ögesi olmuştur. Bu bölümde, Küpkarınlı'dan kaçmaya çalışırken okurda merak uyandıracak başka bir tehlike daha beklemektedir onları:

“İki kuzu kendileri için yalnızca Küpkarınlının bir tehlike olduğunu düşünürken, bir başka tehlikeyle karşılaştılar. Biraz ötelerinde bir kurt dolaşıp duruyordu. Keskin gözleriyle çevreyi tarıyor, kendine bir av arıyordu. Açlıktan, yaşlılıktan bitkin bir durumdaydı.” (s.67)

Sürmeli ve Tombik, kurttan kurtulurlar kurtulmasına, bu düğüm kısa sürede çözümlenir; ama yeniden Küpkarınlının eline düşerler. Böylece, merak ögesi, 87 sayfalık kitabın 85. sayfasına, neredeyse kitabın sonuna dek sürer; fakat, kitabın anlatım düzeni içerisinde *“uygun yer ve zamanda dengelendiği”*nden (Sever, 2003a:129) çocuk okurda inandırıcılık sorunu yaratmaz. Okur, Salim ve Yusuf’un kuzularını bulmak için gösterdiği çaba ve kararlılık sonucunda olayın olumlu gelişeceğini yazarın koyduğu ipuçlarından kestirebilir; fakat bu, düğüm bölümünde yazarca açıkça dillendirilmediğinden, çocuk, okuma eylemini kitabın sonuna dek sürdürür; bir başka deyişle okuma isteği düğüm çözümlene, iki arkadaşın kuzucuklarını Küpkarınlının elinden kurtarmasına, onların annelerine kavuşmasına dek sürer.

Sartre (1995:42)’a göre, yazınsal nesnede okuyucunun öznelliğinden başka bir öz yoktur: *“Raskolnikof’un bekleyişi, ona ödünç verdiğim, kendi bekleyişimdir; okuyucunun bu sabırsızlığı olmasa, ortada cılız imlerden başka bir şey kalmayacaktır”* der. Burada, Salim ve Yusuf’un kuzularının dönüşünü bekleyişleri, çocuk okurun onlara ödünç olarak verdiği kendi bekleyişleridir aslında ve onun bu sabırsızlığı olmasa, gerçekten de ortada zayıf, etkisiz imlerden başka bir şey kalmayacaktır.

4.3.2.5. Sözvarlığını Yansıtmaları Bakımından

Eğitim durumlarında kullanılan öteki iki kitap gibi, “Yitik Kuzular” da dilimizin sözvarlığını yansıtmaları bakımından başarılı bir kitaptır. Özellikle kırsal kesime özgü sözcüklerin çok fazla olduğu kitap, çocuğun sözcük dağarcığını zenginleştirecek niteliktedir. Bu sözcüklerden bazıları şunlardır: “üstelemek, katran, dürüm (s.8), dürmek (s.8), göze (s.12), gürbüz (s.14), hokka (s.14), gütmek (s.10), kuşbakışı (s.10), kırkikindiler (s. 19), yazı (s. 10), oymak (s.30), çerçi (s.32), kuşluk

(s.38), marsık (s. 43), kemçik, ağıl (s.46), tavsamak (s.47), tavlamak, tavlanmak (s.86), yazı”. Yine, imgesel anlatımın bir yolu olarak, dilimizin söz varlığı içerisinde önemli bir yeri olan deyimler de oldukça fazla yer almaktadır kitapta: “kulağının dibinde davul çalmak (s.8), gönlünü hoş tutmak (s.9), aklını bozmak (s.10), yüreği ağzına gelmek (s.13), ağıt yakmak (s.15), altta kalmamak (s.15), kuluçkaya yatmak (s.16), ballandıra ballandıra anlatmak (s.17), haset etmek (s.17), kuzu kuzu dinlemek (s.17), canı burnunda olmak (s. 31), tilki uykusu (s. 44), kafa tutmak (47), tabana kuvvet kaçmak, (sevinçten) içi kaynamak (s.79), yağmurun hışmından kurtulmak, sudan çıkmış sıçana dönmek, yüzlerine vurmak, soğukkanlı olmak, bir şeyi kaşla göz arasında saklamak, küplere binmek (s.42), canını dişine takmak (s.63), yol almak, birinin oyununa gelmek, bir kimsenin ipliğini pazara çıkarmak”. Kitapta, imgesel anlatımın bir başka türü olan “*Uyuyanın üstüne kar yağar.*” (s.78) atasözü kullanılmış; böylece anlatım daha etkili kılınmıştır. “Kuşbakışı” (s.9), “sulugöz” (s.28), “Kırkpınar” (s.43), “gökyüzü” (s.65), “gözkapağı” (s.58), “günbatısı” (s.65), “gündoğusu” (s.5), “kırkikindiler” (s.19) bileşik adları da imge etkisi yapan öteki adlandırmalardandır.

Her üç kitapta da anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek amacıyla Türkçenin en büyük ve en önemli özelliklerinden olan, anlatımda güçlü ve etkili bir izlenim uyandıran, “zihinde bir kavramın algılanması sırasında, onun pekiştirilmesini sağlayan” (Aksan, 2002:81) ikileme kullanımına da sıklıkla yer verilmiştir:

Gülibik’te kızılı karalı (s.11), uykulu uykulu (s.12), uyanır uyanmaz (s.12), beyazlı karalı (s.13), yumuk yumuk (s.14), bağıra çağıra (s.15), uzun uzun (s.19), badi badi (s.23), yerli yersiz (s.23), allı güllü (s.27), tıngır mıngır (s.31), kızgın kızgın (s.34), kana kana (s.38), ince ince (s.38), dinleye dinleye (s.39), pırıl pırıl (s.49), cicili bicili (s.49), usul usul (s.57), yeni yeni (s.57), gürül gürül (s.58), bağrışa bağrışa (s.58), sert sert (s.58); **Yeşil Bayır’da** takır tukur (s.10), pat pat (s.10), yarım yamalak (s.10), renk renk (s.11), yavaş yavaş (s.14), yorgun argın (s.14), pütür pütür (s.16), tek tek (s.18), bol bol (s.18), uslu uslu (s.23), sabah sabah (s.24), küçük küçük (s.25), şıpıdık şıpıdık (s.25), hızlı hızlı (s.25), eski püskü (s.26), ağır ağır (s.27), geri geri (s.30), sık sık (s.33), küfe küfe (s.34), sepet sepet (s.35), basa basa (s.40), ters

ters (s.45), süklüm püklüm (s.50), çiğ çiğ (s.55), birer birer (s.59), bağıra çağıra (s.64); **Yitik Kuzular'da** ise, mışıl mışıl (s.5), uçsuz bucaksız (s.9), sabah sabah (s.11), kızgın kızgın (s.14), kardeş kardeş (s.15), ballandıra ballandıra (s.15), kuzu kuzu (s.15), kırmızı kırmızı (s.15), iyi kötü (s.20), cırlak cırlak (s.21), konuşa konuşa (s.23), koklaya koklaya (s.23), bol bol (s.23), pis pis (s.24), keyifli keyifli (s.24), akşam akşam (s.27), tek tek (s.27), bitkin bitkin (s.31), şaşkın şaşkın (s.33), köpük köpük (s.32), acı acı (s.32), kasıla kasıla (s.33), ıslıl ıslıl (s.36), elek elek (s.36), ayrı ayrı (s.37), ciddi ciddi (s.38), adım adım (s.40), çıtır çıtır (s.64) ve sarsak sarsak (s.68) ikilemeleri bunlara örnek olarak gösterilebilir.

4.4. ÇOCUK KİTAP VE BARIŞ TÜRKÜSÜ ADLI ŞİİRLERİN, YAZINSAL ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUĞA GÖRELİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Şiir, imgeleri, duygu, düşünce ve coşkuları sözle etkileyici, duygulu ve sanatlı bir biçimde dile getirme yoludur. Aksan (1995:17)'a göre şiir, söze dayanan, sözle oluşturulan, gereci sözcükler olan, çeşitli anlatım biçimlerini yansıtan tümcelerin bulunduğu bir sanattır. Gerek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı ürünüdür (1995:8). Özdemir (1983:37)'e göre, büyüü anlamlarla donatılmış sözcüklerden oluşan yüceltilmiş bir dildir. Kavcar ve Oğuzkan (1999:3)'a göre ise şiir, dili kullanarak insan üzerinde en yoğun, en etkili ve en güçlü izlenimler yaratan sanattır. Eliot, şiirin etkileyici yönünü şöyle vurgular: “Şiir, bir milletin dilini, duyuş ve düşünüş şeklini, bir toplumun bütün üyelerinin hayatlarını, şiir okuyan veya okumayan, büyük şairlerin adlarını bilen veya bilmeyen, kısaca yeryüzündeki bütün insanları etkiler” (Akt.: Aksan, 1995:28).

Bu çalışmada eğitim durumlarında kullanılmak üzere seçilen beş metinden ikisi yazınsal türlerden biri, en yoğunu, en etkili olan şiirdir. Bu şiirlerden biri Fazıl Hüsni DAĞLARCA'nın “Çocuk Kitap”, öteki de Ayla ÇINAROĞLU'nun “Barış Türküsü” adlı şiiridir. Dağlarca'nın şiiri, “Sevgi”; Çınaroğlu'nun şiiri ise “Barış Sevgisi” izleği üzerine kurulmuştur. Şiirlerdeki yazınsallık olgusu ve “çocuğa göre”lik aşağıdaki başlıklar altında irdelenecektir:

1. Yazınsal Özellikleri Açısından
 - 1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk,
 - 1.2. Şiirin Öğeleri Açısından
 - 1.2.1. Uyak
 - 1.2.2. Yinelemeler
 - 1.2.3. Ölçü ve Ritm
 - 1.2.4. Sapmalar
 - 1.2.5. Biçim
 - 1.3. Söz Sanatları (Sanatsal Söyleyişler)

1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük)

2. Çocuğa Göreliliği Açısından

4.4.1. Yazınsal Özellikleri Açısından

4.4.1.1. Kurmacasallık ve Gerçeğe Uygunluk

“Çocuk Kitap” adlı şiirin ilk (giriş) bölümünde, kocaman bir ülkede, kocaman bir kitaplıkta bulunan, mavili yeşilli, dev bir yapının binlerce kitabı arasında kaybolmuş gibi duran minicik bir kitaptan, Çocuk Kitap’tan söz edilmektedir. Bu bölümde ayrıca, Çocuk Kitap’ın gün doğarken erkenden uyandığı, gündüzleri bir kuş gibi özgür ve mutlu olduğu, gecelerini “umarak” geçirdiği, öteki kitaplardan farklı olarak her zaman türküler söylediği belirtilmekte, kısaca Çocuk Kitap’ın özellikleri anlatılmaktadır.

İkinci bölüm ya da gelişme bölümü, okurda merak uyandıracak “*Bir gün bir Hakan geldi kitaplığa, Kaf Dağlarının arkasından sorguclarla yüce*” dizeleriyle başlar. Bu Hakan, Kaf Dağlarının arkasından yüce sorguclarla ulu kitabı bulmak için gelmiştir. Vezirleriyle birlikte bütün kitapların içinde yedi yıl yedi ay arar durur bu ulu kitabı.

Kitabın üçüncü ve son bölümü ise, “*Birdenbire haykırdı Hakan, elinde Çocuk Kitap*” dizesiyle başlar ve yeni bir merak uyandırır çocuk okurda. Bu bölümde de Hakan’ın Çocuk Kitap’ı, “gerçeği” bulması, onu yedi kez öpüp başına koyması, Hakan gittikten sonra kitaplık bilginlerinin koşup Çocuk Kitap’ın yanına gelmeleri, tozlu raflardan onu alıp içine bakmaları ve bir tek sözün, “Seviniz!” sözünün, varlığını görmeleri anlatılmaktadır.

Akın (2001:20)’a göre, sanat gerçekliği yaşam gerçekliğine aynen benzemez, onu tıpatıp yansıtmaz, seçer, çoğaltır ve ilginç kılar. İşte bu şiirde de Dağlarca “sevgi”nin önemini sezinletmeye çalışırken kendisine konu olarak “sevgi”yi seçmiş, çocuk okura bu duyguyu duyumsatmayı amaçlamış; bunu da farklı bir kurgu, farklı bir olay ve farklı bir kahramanla ilginç kılarak sunmuştur. İnce (2002:30), “şiir” ile “şiir olmayan metin” arasındaki en önemli farkın, şiirsel metnin kendi anlamını

üretmesinden kaynaklandığını söyler. Yücel (1995:19)’e göre de, “Yazınsal yönelimli söylem, göndergesi hep kendi içinde olduğundan, geçerliliğinin ölçütü de kendi dışında değil, kendi içindedir: içerdiği sav ne olursa olsun, onun göndermede bulunduğu evren dünya değil, ona benzer, ama hep onun dışında kalmaya yargılı bir örnekçedir.” Gerçekten de Çocuk Kitap adlı şiirin okuru, metnin dışına çıkamaz, anlamı bu şiirden başka hiçbir yerde arayamaz; çünkü yaşamda hiçbir yerde bu şiirin anlamının aranacağı bir yer yoktur. Çocuk Kitap, yalnızca bu şiirin öznesidir, yalnızca bu şiir içinde vardır.

“Barış Türküsü” adlı şiirde ise, şiirin bütününde, şairin barışın önemini anlattığı, ona göndermede bulunduğu dizeler yer almaktadır. Şiirin başlığından da anlaşılacağı üzere aslında bu bir barış türküsüdür, barışın insan açısından önemini anlatan bir türkünün sözleridir:

“Dostlukla doludizgin

Barışa gideriz biz

Gücümüz sevgimizdir

Silah, yüreklerimiz.”

Akın (2001:22-117)’a göre şiir, en yalından en soyutuna dek yaşamla ilintilidir, öteki sanat türleri gibi onun da gereci hayatın kendisidir. Ona göre, “Ozan, yaşamı yeniden düzenleme gereği duyar ve ne türde yazılmış olursa olsun şiir bir başkaldırıdır, usa karşı çıkmıştır.” Adodo (2001)’ya göre ise, şiir yalnızca güzel ve iyi olanın dile getirilmesiyle yetinmez. Şiir, tüm boyutları kapsar ve yaşamın bütün renklerini alır. Çocuk Kitap’ta şair, şiirini masalsı bir kurguya oturtarak sevgisizliğe karşı durmuş, sevginin ne denli önemli olduğunu göstermek istemiştir. Barış Türküsü adlı şiirde de şair, özellikle geçmişten beri hep olagelen, bugün de ne yazık ki dünyanın kimi yerlerinde birçok insanın, çocuğun, bebeğin ölmesine neden olan bir yaşam gerçeğinin, “savaş”ın acımasızlığını, kötülüğünü, vahşiliğini barışa vurgu yaparak anlatmış; savaşa, ölüme, zulme “başkaldırmış”tır. Burada şiir Adodo’nun da dediği gibi güzeli ve iyiyi değil, kötüyü ve acımasızı işlemiştir. Kısaca şair, okurun dikkatini onun rahatlıkla anlamlandırabileceği bir dil kullanarak “barış” kavramının

önemine çekmeyi amaçlamış; bu arada “savaş” sözcüğünü şiirin hiçbir yerinde kullanmamıştır. Sever (2004b:151)’e göre, şiir okura, yaşamın değişik yönlerini gösterir, onun duyarlılığını zenginleştirir. Sezme, duyma ve görme gücünü besler. İşte bu şiir aracılığıyla şair, okura yaşamın kötü yönlerinden birini göstererek o konuda onun duyarlılığını zenginleştirmeye çalışmış, onu yaşama hazırlamak istemiştir.

4.4.1.2. Şiirin Öğeleri Açısından

Aksan (1995:19)’a göre, şiir dilini öteki metinlerin dilinden ayıran yönlerden biri, tarih boyunca bu dilde uyak, ses yinelemeleri, ölçü, ritm gibi öğelerden yararlanılarak bir müzikalite sağlamaya yönelinmiş olmasıdır. Şiir; uyak, ölçü, ritm ve ses yinelemeleri gibi öğeleri barındırdığından öteki yazınsal türlere göre daha kapalı, onlardan daha zorludur. Şimdi bu iki şiir, şiirin öğelerinden olan; “Uyak”, “Yinelemeler”, “Ölçü ve Ritm”, “Sapmalar” ve “Biçim” açısından incelenecektir:

4.4.1.2.1. Uyak

Aksan (1995:192), yerinde kullanılan bir uyağın şiirde önemli bir etkileme ögesi olduğunu, bunun bazen şairin başarı anahtarlarından birini oluşturduğunu söyler. Özünlü (2001:93)’ye göre, geleneksel şiir türlerinde uyak önemlidir. Uyak yapma zorunluluğu şairi sözdizimsel incelemelerden sayılan devrik tümceler yapmaya iter. Her tür şiirde duygusal öğeler, tümcelerde devrikleşmeye ve incelemelere neden olur.

Eğitim durumlarında kullanılan bu her iki şiirde de şairler, rediflere ve uyaklı kullanımlara yer vermiş; bu amaçla da kimi zaman devrik tümce kullanma yoluna gitmişlerdir:

“ÇOCUK KİTAP

*Kimi güneşi anlatıyordu, **kimi toprağı***

*Kimi böceği söylüyordu, **kimi ağacı***

(...)

*Aradı vezirleriyle birlikte, **birer birer***

Bütün kitapların içini aradı

En ulu kitabı bulmak için

Geçti parmaklarından yüzlerce yıllık düşünceler.

“BARIŞ TÜRKÜSÜ

Sevgi sınır tanımaz

Dostluk dağları aşar

Barışa engel olmaz

Enlemler ve boylamlar”

Yukarıda verdiğimiz bu örneklerde “toprağı” ile “ağacı”; “tanımaz” ile “olmaz” çiftleri redif; “bırer bırer” ile “düşünceler”; “aşar” ile “boylamlar” çiftleri ise uyak oluşturmuştur. Her iki şiirde de yalnızca uyak ya da redif değil, sözcükler arasında anlam yakınlığı olduğu için de okura tattırılan duygu yükü yoğun olarak duyumsanmaktadır.

4.4.1.2.2. Yinelemeler

Kavcar ve Oğuzkan (1999:3)’a göre, şiir zengin düşlerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan bir edebiyat türüdür. Her iki şiirde de şairler duygularını dile getirirken, amaçları doğrultusunda sık sık yinelemelerden (ses yinelemeleri, sözcük ya da sözcük grubu yinelemeleri, dize ve dörtlük yinelemeleri) ya da ritimli sözlerden yararlanmış; böylece anlatımlarını daha etkili kılmışlardır. Aşağıda örneklerle gösterdiğimiz ses ve dize yinelemeleri önemli bir etkileme ögesi olarak kullanılmış, bu tutum ses açısından olduğu kadar anlamın güçlendirilmesi, vurgulanması açısından da etkili olmuştur:

(Yinelenen dize ya da sözcükler)

(Yinelenen Sesler)

ÇOCUK KİTAP

Mavili yeşilli (2. dize)

Mavili yeşilli (6. dize)

Dururdu minicik (9. dize)

Dururdu minicik (12. dize)

Bu iki dizede /l/ sesi yinelenmiş

/d/ ve /r/ sesleri yinelenmiş

Bir kuştı sanki (16. dize) /k/ sesleri

Bir kuştı sanki (20. dize)

Karmakarışık (24. dize) /k/ ve /r/ sesleri

Karmakarışık (27. dize)

Türküsü durmazdı hiç (30. dize) /r/ ve /d/ sesleri

Türküsü durmazdı hiç (34. dize)

Bu ulu kitabı bulmak için (39. dize) /b/ ve /k/ sesleri

En ulu kitabı bulmak için (42. dize)

Yoktu yok (47. dize) /y/ ve /k/ sesleri

Yoktu yok (51. dize)

Bu, dedi (55. dize) /d/ sesi

Bu, dedi (58. dize)

Baktılar (66. dize)

Baktılar (68. dize)

“Barış Türküsü” adlı şiirde de şair hem ses yinelemelerine hem de ikinci dörtlüğü yineleme yoluna girmiş, yine anlatımı çocuk okur açısından daha ilgi çekici kılmıştır:

1. dörtlük

Dostlukla doludizgin /d/
Barışa gideriz biz /r/ ve /z/
Gücümüz sevgimizdir /m/ ve /z/
Silah, yüreklerimiz. /l/ ve /r/

3. dörtlük

Sevgi sınır tanımaz /s/ ve /n/
Dostluk dağları aşar /r/
Barışa engel olmaz /l/
Enlemler ve boylamlar. /l/ ve /r/

2. dörtlük

Sevgi dostluğa /s/ ve /g/
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek. /r/ ve /y/

4. dörtlük

Hep bir olsun sesimiz /s/
Amaç bir, yürekler bir /r/
Dünya bilmeli barış /l/ ve /b/
Barışla gerçekleşir. /r/ /ř/ ve /l/

İkinci kez yinelenen dörtlük:

*“Sevgi dostluğa
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek.”*

4.4.1.2.3. lç ve Ritm

Aristoteles, şiirde ölçüyü bir çeşit ritm saymaktadır. Valry ise, dizelerin temel anlamı değiştirilmeksizin, olabildiğince müzikal olmaları gerektiğini ileri sürmektedir (Aksan, 1995:233). Çocuk Kitap adlı şiir belli bir hece ölçüsü kullanılmadan, serbest ölçü ile yazılmış; ritm öğesi, sık sık kullanılan yinelemeler yoluyla sağlanmıştır. “Barış Türküsü” adlı şiirde ise, hece ölçüsü kullanılmıştır. lç düzeni aşağıdaki gibidir:

BARIş TÜRKÜSÜ

Dostlukla doludizgin 7
Barışa gideriz biz 7
Gücümüz sevgimizdir 7
Silah yüreklerimiz 7

Sevgi dostluğa 5
Dostluk barışa 5
Barış insana 5
Barış dünyaya gerek . 7

Sevgi sınır tanımaz 7

Dostluk dağları aşar 7

Barışa engel olmaz 7

Enlemler ve boylamlar 7

Sevgi dostluğa 5

Dostluk barışa 5

Barış insana 5

Barış dünyaya gerek. 7

Hep bir olsun sesimiz 7

Amaç bir, yürekler bir 7

Dünya bilmeli barış 7

Barışla gerçekleşir. 7

Ayla ÇINAROĞLU

Şiirde, ritm ögesi şiirin ölçülü yazılmasından ve yinelemelerden (bir dördlüğün iki kez yinelenmesi ve ses yinelemeleri) kaynaklanmakta ve bu öğelerin yer aldığı yerlerde belirlemektedir. Uyaklı kullanımlar da ritm ögesini güçlendiren, onlarda bir müzikalite yaratan öğelerdir.

4.4.1.2.4. Sapmalar

Moran (1988:160-161)’a göre, “Şair şiirini yazarken dili bozar, бүker, kuralları çіğner ve böylece onu alışmadığımız yeni bir düzene sokar. Bu şaşırtıcı başkalık bizi silkeler, uyandırır ve dile getirdiğı her ne ise, onu yeni bir gözle görmemizi sağlar.” III. ve V. Eğitim Durumlarında temel araç olarak kullandığımız “Çocuk Kitap” ile “Barış Türküsü” adlı şiirleri bu söylenenlere göre değerlendirecek olursak, gerçekten söylenmek istenen(ler)in alışılmıştan farklı söylendiğini; bir başka deyişle, ölçünlü dildeki alışkanlığın kırıldığını, “kuralların çіğnendiğini” görmek mümkündür. Bu şiirlerde sanatçılar iletmek istediklerini daha açık, daha farklı ve daha anlaşılır kurgularla da anlatabilirlerdi; fakat yazınsallığın, özellikle de şiirin

özüne uygun olarak iletilerini, “dili bozarak, bükerek, kuralları çiğneyerek ve böylece onu alışmadığımız yeni bir düzene” sokarak vermeyi yeğlemişlerdir.

Aksan (1995:166)’a göre, “Sapma, gerek sözcüklerin ses ve biçim özelliklerinde, gerek dilin sözdizimi açısından niteliklerinde bilinçli olarak değişikliklere gitmeyi, dilde bulunmayan yeni sözcük ve anlatım biçimlerini kullanma eğilimini içerir.” Ona göre, şair, sözcüklerle, onların bağdaştırma biçimleriyle oynayarak, dilde daha önce kullanılmamış türetme ve birleştirmelere giderek okura anlam bakımından daha güçlü bir dil sunmaya, onların zihninde yepyeni, tasarımlar, imgeler oluşturmaya yönelmektedir (1995:176). Özünlü (2001:78)’ye göre, şiirin yapı ve kurgusunda, olağan dil kullanımlarının dışında kendine özgü yapıları ve kuralları olan sapmalar bulunabilmektedir. İnce (2002:25)’ye göre ise, şair en iyi anlatımı bulabilmek için yeni sözcük uydurabilir ya da bir sözcüğü ön takılar, ekler aracılığıyla yenileştirip sözcüksel düzeyde sapmalar yapabilir.

“Çocuk Kitap” adlı şiirde şair, bu tür sapmalar yaparak dile yeni bir güç kazandırmayı, sözcükleri ses ve anlam açısından daha etkili kılmayı, okurun zihninde yeni ve değişik tasarımlar ve duygu değerleri oluşturmaya başarabilmiştir. Bunlardan biri, “sözcüksel bir sapma” olan “mavileyin” sözcüğüdür:

“Gündüzü sevinmekle doldururdu

mavileyin”

Şair; “gündüzleyin”, “sabahleyin”, “akşamleyin” ve “geceleyin” kullanımlarında olduğu gibi “mavi” önekinine (sözcüğüne), adlardan zaman zarfı türetmeye yarayan ve ses uyumuna uymayan “-leyin” ekini getirerek yepyeni bir birleştirme ve türetme; bir başka deyişle ilginç türden bir sapma yapmıştır. Şairin türettiği “mavileyin” sözcüğü aldığı ekle burada “mavi vakti”, “mavi zamanı”, “açık, aydınlık bir gün”, “aydınlık”, “berraklık”, “deniz”, “gökyüzü” gibi kavramları çağrıştırmakta, Çocuk Kitap’ın gündüzleri daha çok sevdiğini şair bu şekilde vurgulamakta; bu farklı kullanım da okura dildeki devingenliği duyumsatmaktadır.

Aksan (1995:164)’a göre, “alışılmamış bağdaştırmalar” a yönelmek etkili anlatım çabasının bir ürünü ve deyim aktarmalarından da yararlanan güçlü anlatım eğilimidir. “Çocuk Kitap” adlı şiirde, şiirin başlığı olan “Çocuk Kitap” başta olmak üzere, “çağlar içinde çağların parlaması”, “gündüzleri sevinmekle doldurmak” ve “geceyi ummakla bitirmek” gibi ortak, ölçünlü dilde bulunmayan, dilin belli olanaklarından yararlanılarak oluşturulan ve dilin gücünü zorlayan birliktelikler; bir başka deyişle, alışılmamış bağdaştırmalar da görülmektedir:

“ÇOCUK KİTAP

Çağlar içinde çağlar parlardı

Gündüzü sevinmekle doldururdu

mavileyin

Karmakarışık

Bir büyük kardeşliğin ta ortasında,

Ummakla bitirirdi geceyi”

Yine aşağıdaki dizelerde de şair, dildeki doğal kullanılışının tersine, “yüce sorguçlarla” kuruluşunda görülen “yüce” önadını addan sonraya koyarak ve tümceyi bölüp bu sözcüğü alt dizeye aktararak “sözdizimsel bir sapma” yapmıştır: (Özünü [2001:150] buna, “Anlamsal Sapmalar” başlığı altında “Alışılmamış Sözdizimi” demiştir):

“Bir gün bir Hakan geldi Kitaplığa

Kaf Dağlarının arkasından sorguçlarla

yüce”

Şair, Çocuk Kitap adlı şiirde, kimi sanatçıların dize içinde olağandışı durumlarda sözcük başlarında büyük harf kullanmalarıyla göze çarpan “iç sapma”lara (Özünü, 2001:143) da başvurmuştur. Aşağıdaki dizelerde şair, “hakan” ve “kitaplık” sözcüklerinin yazımını büyük harflerle başlatmış, dilin kurallarına uygun olmayan bir kullanımı bilinçli olarak yeğlemiş, böylece “iç sapma”dan da yararlanmıştır:

Bir gün bir Hakan geldi Kitaplığa

Yukarıda örneklerle de gösterdiğimiz gibi Dağlarca, şiirinde sapmalara da yer vermiş, bu sapmalarla okurda yeni yeni tasarımları uyandırarak anlatımı daha değişik, daha çarpıcı bir niteliğe büründürmüştür.

4.4.1.2.5. Biçim

“Barış Türküsü” adlı şiirini şair, dördlükler (5 dördlük) halinde yazmış, şiirini sunarken anlatıma belli bir sınırlama getirmiştir; fakat kısa, yalın ve içten anlatımıyla, yinelemeler ve uyaklı kullanımların yardımıyla okurda belirgin bir etki gücü oluşturmuştur.

“Çocuk Kitap” ta ise şair, şiirini belli bir biçim ve düzenlemeye yönelmeden, ilginç bir biçimde okuruna sunmuş, etkiyi yine yineleme, uyaklı sözcükler ve söz sanatlarıyla oluşturmayı başarmıştır. Kimi dizeler uzun, kimileri ise kısadır. Ayrıca, zaman zaman dizelerde tümceler bölünerek değişik dizelere yayılmıştır:

*“Kaf Dağlarının arkasından sorguçlarla
yüce”*

4.4.1.3. Söz Sanatları (Sanatsal Söyleyişler)

Kavcar ve Oğuzkan (1999:3)’a göre, şiirde günlük dilin sözcüklerine özel anlamlar yüklenir. Duygu, düşünce ve izlenimler birtakım hayallere, sembollere, söz sanatlarına başvurulur. Her iki şiirde de şairler söz sanatlarından yararlanmışlardır. Bunları şiirler içerisinde örnekleyecek olursak:

Dağlarca, Çocuk Kitap’ın, bir başka deyişle bir kitabın “yaşamasi”, “uyanması”, “özgür ve mutlu olması”, “sevinmesi”, “umması”, “türküler söylemesi”, “bir suçunun olması”, “öteki kitapları tedirgin etmesi”nden söz ederek bir çeşit deyim aktarması olan Kişileştirme Sanatından yararlanmış, bu yolla “sevgi”nin önemini daha güçlü bir biçimde sezdirmeye çalışmıştır:

*“Güneş doğarken uyanırdı Çocuk Kitap
her gün*

Gündüzü sevinmekle doldururdu

mavileyin

Türküsü durmazdı hiç

Ufacık bir suçu vardı

Öteki kitapları tedirgin ettiğine aldırmadan”

Barış Türküsü’nde de Çınaroğlu, soyut bir sözcük olan “sevgi”yi sınır tanımamakla, “dostluk”u dağları aşmakla, “enlemler ve boylamlar” ı da barışa engel olmamakla tanımlamış; yine insana özgü olan nitelikleri sözcüklere vererek Kişileştirme Sanatı yapmıştır:

“Sevgi sınır tanımaz

Dostluk dağları aşar

Barışa engel olmaz

Enlemler ve boylamlar”

Aksan (1995:113), düşünce ve duyguları dile getirirken birbirine karşıt kavram, olay ve durumları bir araya getirerek de şiirde güçlü ve etkileyici bir anlatım sağlanabildiğini belirtir. Çocuk Kitap’ta Dağlarca, “minicik” ile “dev” ve “yerden göğe” gibi, etkileyici anlatım öğelerinden biri olan kavram karşıtlıklarını (karşıtlık oluşturan sözcükleri) bir arada kullanmış, Karşıtlık (Tezat) Sanatının etkisiyle de anlamı okurun zihninde daha belirgin bir biçimde canlandırmaya, bir duygu ve tasarım buluşmasıyla okurda yoğun bir etki uyandırmaya çalışmıştır. Bir başka deyişle, Çocuk Kitap’ın küçüklüğünü, çok küçük oluşunu; bu kitabın baştan aşağı, en ayrıntılı biçimde okunuşunu bu kullanımlarla daha güçlü bir biçimde anlatmıştır:

“Çocuk Kitap derlerdi ona

*Dururdu **minicik**,*

***Dev** yapının binlerce kitabı arasında.”*

“Baktılar, içine sığdırmış ancak

Bir tek sözünü varlığın.

Baktılar,
Okudular verden göğe,
Bir tek sözünü varlığın:
- ‘Seviniz!’ “

Barış Türküsü adlı şiirde de, ilk dördlüğün son iki dizesinde şair, “sevgi”, “silah” ve “yürek” sözcüklerini bir arada kullanmış, böylece “barış sevgisi” izleğini daha bir vurgulu anlatmıştır:

“Dostlukla doludizgin
Barışa gideriz biz
*Gücümüz **sevgimizdir***
***Silah, yüreklerimiz.**”*

Aksan (1995:32)’a göre imge, “Sanatçının çeşitli duyularıyla algıladığı özel, özgün bir görüntünün dille aktarılışıdır: bir betimleme değil, öznel bir yorumlama sayılabilir.” İnce (2002:57)’ye göre ise, nesnelerin insan zihnine yansması, bunların orada canlandırılmasıdır. İnce, “imge” ile “yazınsal imge”nin kaynak olarak hiçbir ilişkisi olmadığını belirtir ve yazınsal imgeyi, kaynağında nesnel gerçekler olmayan imge olarak tanımlar:

“Bunlar nesnel gerçeklere ilişkin bir duygu ya da düşünceyi dile getirmiş olsalar da bir yazınsal metin, bir dil vardır, yani bir yapıntı vardır. İmge genel anlamda bir nesnenin zihne yansması ise, yazınsal imge bu nesnenin dile yansmasının çağrışımlar yoluyla zihin tarafından, imgelem tarafından algılanmasıdır.”

Forgeot (1997), “Eğitim ve Müzik” adlı yazısında, şiirin, ne romanda, ne masalda ne de öyküde bulunmayan, imgelerle dolu ve ritimli bir dile öncelik verdiğini, ayrıca gerçeğin bölümlerinin görülmesini sağladığını belirtir:

“Bunu da özgün bir biçimde yapar: Kendi gerçekliğimizdeki düşlerin biçimini bozarak, onların özünü değiştirerek. Bachelard'ın da dediği gibi, her şiir imgelerin biçimini bozar ve biçimi bozulan bu imgeler, başka birinin gözüyle ve yaşama yüklediği anlam açısından yeni, yaratıcı, gerçekliğin her bir parçasına farklı bir bakıştır. Octavia Paz, bu sözleri doğrularcasına, ‘Şiir, içinde tüm dünya müziklerinin yankılandığı (çalındığı) bir deniz hayvanı kabuğudur.’ (<http://www.barbier-rd.nom.fr/CForgeotEducation Poesie.html>.)

Şiir dilinin derin yapısını imgesel dil oluşturur; bir başka deyişle, imgesel dil şiirin derin yapısının kendisidir. İmgelerin sıklıkla bulunduğu şiir dili, okuru zihinsel üretkenliğe yöneltir. Her iki şair de şiirlerinde, şiirin vazgeçilmez ögesi olan imgelerden yararlanmışlardır. Bu imgelerden hiçbirisi, gerçek, belli bir olayın, durumun betimlenmesi değil, sanatçının duyularıyla algıladığı özgün görüntü ve tasarımların şiire aktarılmış biçimidir. Dağlarca, Çocuk Kitap'ın kitaplık ya da kütüphane gibi bir yerde diğer kitaplarla bir arada bulunuşunu *“Bir büyük kardeşliğin ta ortasında”* dizesiyle anlatmış, kitapların bu bir arada bulunuşunu *“kardeşlik”* sözcüğünü kullanarak anlatmıştır:

*“Bir büyük kardeşliğin ta ortasında
Ummakla bitirirdi geceyi.”*

“Barış Türküsü” adlı şiirde, *“Barış dünyaya gerek”* ve *“Dünya bilmeli barış, Barışla gerçekleşir”* dizelerinde, *“dünya”* sözcükleri salt kendi kavramını karşılamamakta, *“dünya vatandaşları”* kavramına denk düşmektedir. Bu kavramın bozuma uğratılarak *“dünya”* gösterenlerinin gösterilen değiştirmesi, imgesel dil işlevini devreye sokmuştur. Yine bu şiirde, şairin, dostlukla, önüne geçilemeyecek biçimde, son hızla barışa gitmesi; güç olarak sevgisini, silah olarak da yüreğini görmesi barışın ne kadar önemli, ne kadar vazgeçilmez olduğu duygusunu simgeleyen, bunu anlatmak isteyen imgelerdendir.

Yine aynı şiirin üçüncü dördlüğünde, sevginin sınır tanımaması, dostluğun dağları aşması, enlem ve boylamların barışa engel olmaması işlenmiş, sevginin ne

denli güçlü ve etkili olduğu, dostluğun ne kadar evrensel olduğu, uzaklıkların ne kadar fazla olursa olsun barışa engel olamayacağı kişileştirme sanatıyla da güçlendirilince ortaya çocuk okur açısından etkileyici dizeler çıkmıştır.

Görüldüğü gibi şairlerin kullandığı imgelerle, sözcüklerin sözlük anlamlarının dışına çıkılmış, onların anlamlarını genişletilmiştir. Bir başka deyişle, sözcüklere belirtme, gösterme ve adlandırma özelliklerinin yanına bir de çağrışım özelliği eklenmiştir. Sonuç olarak her iki şair de dilin yaratıcılık özelliğinden yararlanmış, duygu ve düşüncelerini dile getirirken özgün imgeler kullanmışlardır.

Akın (2001:21)’a göre dil, şiirin kendisidir. Şair, dünyayı olduğu gibi, dili de ayıklayıp düzenleyendir. Bu düzenleme, konuşma ve düşünme dilindeki doğallığı yenip, içeriği şiirin serüvenine uygun düşen bir yapmalık alabilmelidir. Ona göre, “Sözcüklerin anlamları yalnız şiir ürününün güncel yükünü taşıyan tek boyutlu değil, gerilere doğru her noktada gerçeği tuta tuta derinleşen ikinci boyutlu olmalıdır.” İncelenen her iki şiirde de sözcüklerin ikinci boyutlu anlamlarından; bir başka deyişle, değişmeceli (mecazlı) anlamlarından da yararlanılmıştır. Barış Türküsü adlı şiirde, aşağıdaki dizede geçen “yürek” sözcüğü temel anlamının dışında, “hiçbir gizli, art düşüncenin karışmamış olduğu duygu” (Türkçe Sözlük, 1992:1652) anlamında kullanılmıştır:

*“Hep bir olsun sesimiz
Amaç bir yürekler bir”*

Yine aynı şiirde şair, uzaklıkları anlatmak için “enlemler”, “boylamlar” ve “dağlar” gibi coğrafi terimleri kullanmayı yeğlemiş, böylece okurun zihninde değişik imge ve tasarımlar oluşturmak istemiştir.

Çocuk Kitap adlı şiirde varlık ya da durumların etkililiğini artırmak amacıyla kullanılan ve bir tür imgesel anlatım türü olan abartma sanatından da yararlanılmıştır:

*“Çocuk Kitap derlerdi ona,
Dururdu minicik.*

Dev yapının binlerce kitabı arasında.

(...)

Aradı vezirleriyle birlikte birer birer,

Bütün kitapların içini aradı,

En ulu kitabı bulmak için

Geçti parmaklarından yüzlerce yıllık düşünceler.

Yedi yıl yedi ayda hepsini inceledi

Bıkmadan yorulmadan.”

Aksan (1995:119)’a göre, gerek günlük konuşma dilinde, gerekse de yazılı metinlerde anlatımı daha somut kılmak, okura ya da dinleyene kavramları daha etkileyici biçimde aktarmak üzere her dilde benzetmelere başvurulur. Çocuk Kitap’ta, benzetmelerden de yararlanılmıştır. Aşağıdaki iki dizede Çocuk Kitap, küçük oluşu yönüyle, onca kitap arasında yok olmuş, yitmiş gibi duran bir nesneye benzetilmiştir:

“Dev yapının binlerce kitabı arasında

Yitmiş gibiydi, yok olmuş gibiydi”

Yine, aşağıdaki dizelerde, Çocuk Kitap, özgür ve mutlu oluşu yönleriyle, “sanki” sözcüğü de kullanılarak “kuş” a benzetilmiştir.

“Bir kuştı sanki,

Özgürlüğünü anlamazdı öbür kitaplar,

Mutluluğunu bilmezdi kimsecikler onun,

Bir kuştı sanki”

Barış Türküsü adlı şiirde de, “*Silah, yüreklerimiz*” dizesiyle, benzetme yönü ve benzetme ilgeci bulunmayan bir benzetme, Yalın Benzetme (Teşbih-i Belîğ) yapılmıştır. Bu benzetme türü ayrıntılı benzetmeye oranla imgelem dünyasını devindirmesi açısından daha etkilidir. Ayrıca somut bir sözcük olan “silah”ın, “sorunları çözen bir savunma gücü olma” özelliği, burada soyut bir sözcük olan

“yüreğ”e verilmiş, imgesel bir anlatım yapılmıştır. Bu imgeyle şair, somut bir nesne olan “silah”ı daha geniş çağrışımlara yol açacak biçimde, daha derin anlamlı anlatmıştır.

“Çocuk Kitap” adlı şiirde şair, Çocuk Kitap ile yetişkinlere yönelik yazılmış kitapları karşılaştırmış; bu yolla Çocuk Kitap’ın özelliklerini daha belirgin bir şekilde vurgulamıştır:

*“Bir kuştı sanki
Özgürlüğünü anlamazdı öbür kitaplar,
Mutluluğunu bilmezdi kimsecikler
Bir kuştı sanki
(...)
Türküsü durmazdı hiç
Ufacık bir suçu vardı
Öteki kitapları tedirgin ettiğine aldırmadan.”*

Aksan (1995:26)’a göre, şiir dili özellikle yoğunluğu, sözcüklerinin anlam değerleri ve müzikalitesi nedeniyle daha etkileyici ve çarpıcı bir anlatımı gerçekleştirir. Bu şiirin son dizelerinde, “titremek”, “ışıldamak”, “koşmak”, “almak”, “açmak”, “yerden göğe okumak” ve “sevmek” sözcükleriyle şair, bu “yoğunluğ”u vermeyi, anlatımı da daha etkili ve çarpıcı kılmayı başaramıştır. Barış Türküsü adlı şiirde de Çınaroğlu, “dostluk”, “barış”, “sevgi”, “yürek” sözcüklerine şiirinin bütününde yer vermiş; bu soyut ve duygu yüklü sözcüklerle anlatımı daha etkileyici kılmıştır.

Aksan (1995:47)’a göre, “Şiiri çekici kılan, ona içtenlik getirerek etkileyici ve kalıcı olmasını sağlayan özelliklerden biri de, doğal söyleyiştir. Bu doğal söyleyiş çoğu zaman konuşulan dilden, günlük konuşma dilinde yerleşmiş anlatım biçimlerinden, kalıplaşmış öğelerden yararlanılarak gerçekleştirilir.” İncelediğimiz Barış Türküsü adlı şiirin özellikle ikinci dördlüğünde, günlük konuşma diline özgü doğal, rahat ve içten anlatım dikkati çekmektedir:

*“Sevgi sınır tanımaz
Dostluk dağları aşar
Barışa engel olmaz
Enlemler ve boylamlar.”*

Çocuk Kitap adlı şiirde de şiirin başından sonuna dek anlatımında sözlü edebiyat ürünlerinden olan masala özgü motifler yine doğal, rahat ve içten anlatımıyla kendini göstermektedir:

*“Çok eskiden
Mavili yeşilli,
Çağlar içinde çağlar parlardı.
Kocaman bir ülkede, kocaman bir
kitaplıkta
Mavili yeşilli
Bir kitap vardı.”*

Aksan (1995:26), şiirin insan açısından en önemli yönünün, onun insanın zihin gücünün, insan beyninin sınır tanımayan devinme yeteneğinin ve yaratıcılığının yansıtılmasına olanak sağlaması olduğunu söyler. “İnsan zihninde beliren imgeler, çok değişik tasarımlar, çağrışımlar, duygulanmalar, birleştirme, benzetme gibi etkinlikler şiir dilinde öylesine değişik, yeni ve özgün birleşimler içinde verilebilmektedir ki, ortaya yeni bir iletişim yolu çıkmaktadır.” İşte, Çocuk Kitap adlı şiirde şair, alışılmışın dışındaki bağdaştırma ya da birleştirmelerle, imge, çağrışım, sapma ve benzetme gibi etkinliklerle anlatımı daha güçlü kılmış; insan beyninin sınırsız devinim yeteneğini ve yaratıcılığını yansıtmıştır.

4.4.1.4. Anlamın Kapalılığı (Anlamda Örtüklük)

Çocuk Kitap adlı şiirde, sözü edilen Hakan, Kaf Dağlarının arkasından ulu kitabı bulmak için sorguçlarla gelmiştir. Vezirleriyle birlikte, bu ulu kitabı bulmak için, bütün kitapları yedi yıl yedi ay arar durur. Ararken de öteki kitaplara da dokunur, onları da inceleme olanağı bulur. Kitapların herbiri başka konulardan söz

etmektedir; kimisi güneşten, kimisi topraktan, kimisi böcekten, kimisi ağaçtan, kimisi de uygarlıklardan. Şair bunu, “*Geçti parmaklarından yüzlerce yıllık düşünceler*” dizesiyle örtük bir biçimde dile getirmiş; okuru, anlama ulaşmak için, zihinsel bir üretkenliğe zorlamıştır. Jakobson’a göre, şiir dilinin incelenmesinde önemli olan yan, şairin neyi söylediği değil, onu nasıl söylediğidir (Akt.: Aksan, 1995:24). Burada da görüldüğü gibi şair, düşüncesini, “Hakan birçok kitap karıştırdı” gibi açık, üst düzey bir çaba gerektirmeyen bir biçimde değil de, okuru anlamlandırmaya zorlayacak bir biçimde iletmiştir.

4.4.2. Çocuğa Göreliliği Açısından

Şairin iletmek istediği duygu, düşünce, imge ve görüntüleri iyi anlayabilmesi için, çocuk okurun öncelikle şiirdeki sözvarlığını bilmesi, onların arkasında gizli olan imge, sanat ve gönderimleri anlaması gerekmektedir. Çünkü, sözvarlığı gerektiği gibi tanınıp algılanmadığında bu büyülü dilin, “sonsuz anlatım olanakları olan kuruluş”un (Aksan, 1995:26) etkisi azalacak, belki de hiç olmayacaktır. Kısaca okur derin yapıda gizli olan anlama ulaşamayacaktır. Hem Çocuk Kitap’ta hem de Barış Türküsü’nde kullanılan sözcükler, ikilemeler ve tamlamalar gerek Türkçe ve yalın oluşlarıyla, gerekse de çocuğun yaş ve anlam evrenlerine göre seçilmiş oluşlarıyla çocuk okura uygunluk göstermektedir. Akın (2001:123)’a göre, şiir kendine özgü diliyle bir iletişim aracıdır. Onun en önemli işlevlerinden biri, iletim patlamasıyla aşırı yıpranan, kirlenen dili onarmasıdır. Ona göre, şiir, dilin ve gerçek iletişimin işlemesine yardımcı olur. İncelediğimiz bu her iki şiirde de Türkçe sözcükler ve Türkçenin anlatım olanakları olabildiğince yansıtılmıştır. Her iki şiir de dilin ve gerçek iletişimin işlemesine yardımcı olacak niteliktedir. Yalnız, Çocuk Kitap adlı şiirde “yitmek”, “üzre”, “sorgu”, “hakan”, “vezir”, “uygarlık”, “tedirgin etmek”, “ummak”, “esenlik”, “çağ”; “Barış Türküsü” adlı şiirde de, “doludizgin”, “enlem” ve “boylam” sözcüklerinin anlamlarını çocuk çok iyi bilmeyebilir. Mademki çocuk için hazırlanmış yazınsal metinlerin işlevlerinden biri onun kavram gelişimine katkıda bulunmaktır, o halde bu şiirler çocuğun bu sözcüklerin anlamlarını öğrenmesine, dolayısıyla sözcük dağarcıklarını geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

Sever (2003a:22)'e göre, sanatçının kendini çocuğa anlatabilmesi için, sanatçıya özgü duyarlılığı, bilgeliği, çok seçenekli düşünebilmeyi, yaşamı ve insanı sevmeyi, insanlık onuruna saygı duymayı sezdirebilecek iletileri, çocuğun anlam evrenine uygun bir biçimle sunması gerekir. Her iki şiirde de sanatçılar çocuğa ulaşabilmek için şiirlerinde sezdirmek istediklerini, “sevgi” ve “barış sevgisi” iletilerini, çocuğun anlam evrenine uygun bir biçimle sunmuşlardır.

Her iki şiirde de şiire özgü öğeler olan sapmalar, yinelemeler, uyak ve devrik yapılar, imge ve söz sanatları kullanılmıştır. Ancak, kullanılan bu sapmalar, imge ve söz sanatları, çocuk okurun anlamlandırmakta zorluk çekeceği, anlamlandıramayacağı nitelikte değildir.

Sever (2002:103)'e göre, “Şiirlerde ele alınan, işlenen konular çocukların sevgi gereksinmesine yanıt vermeli; onların yüreklerinde ve belleklerinde yaşama, insana, doğaya ve hayvanlara karşı bir duyarlık oluşturmalıdır. Özellikle, insana özgü değişik duygular şiir dilinde çocuklara tanıtılmalıdır.” İncelediğimiz her iki şiirde de insana özgü en önemli duygu olan “sevgi” konusu ele alınmış, “sevgi” izleği işlenmiş, çocukların yüreklerinde ve belleklerinde sevgiye dair bir duyarlık oluşturulmaya çalışılmıştır. Şiirler bu yönüyle de çocuklara uygunluk göstermektedir.

5. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde denek grubu ile ilgili bulgular açıklanmış; alt problemlerle ilgili veriler de uygun istatistikler kullanılarak sınanmıştır:

5.1. Denek Grubuna İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, deney ve kontrol gruplarındaki öğrenci sayıları, bu gruplarda “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi” ile “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi” Ön ve Son Testine katılan öğrenci sayılarına ilişkin bilgiler verilmiş; denencelerin sınanmasına temel olmak üzere, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin, araştırma konusu olan becerilerinin ön-test puanları açısından başlangıçta (deneysel işlemin başında) farklı olup olmadıkları incelenmiştir.

5.1.1. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrenci Sayıları

Araştırma örneklemine giren deney ve kontrol gruplarındaki öğrenci sayıları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Cinsiyete Göre Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrenci Sayıları

	Kız	Erkek	N
Deney Grubu	11	12	23
Kontrol Grubu	13	10	23

Tablo 1’e göre, deney grubundaki toplam 23 öğrencinin 11’i kız, 12’si erkek; kontrol grubundaki toplam 23 öğrencinin 13’ü kız, 10’u erkektir. Bu verilere göre cinsiyet ve sayı açısından deney ve kontrol gruplarının denk olduğu söylenebilir.

5.1.2. Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Ön ve Son-Testine Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları

Deney ve kontrol gruplarının Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi ön ve son-testine katılan öğrenci sayıları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Ön ve Son-Testine

Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları

	Ön – Test	Son - Test
	N	N
Deney Grubu	24	23
Kontrol Grubu	26	23

(Uygulamanın okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerisi ön testine, kontrol grubundan 26, deney grubundan da 24 olmak üzere toplam 50 öğrenci katılmıştır. Fakat kontrol grubunda 2 öğrenci düzenli olarak devamsızlık yaptığı, 1 öğrenci başka bir okula gittiği; kontrol grubunda da 1 işitme engelli öğrenci olduğu için değerlendirmeye her iki gruptan da 23'er kişi alınmıştır.)

5.1.3. Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön ve Son-Testine Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları

Deney ve kontrol gruplarının Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi ön ve son-testine katılan deney ve kontrol grubu öğrenci sayıları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön ve Son-Testine Katılan Deney ve Kontrol Grubu Öğrenci Sayıları

	Ön – Test	Son - Test
	N	N
Deney Grubu	24	23
Kontrol Grubu	26	22

Tablo 3'e göre, "Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi" ön-testine deney grubundan 24, kontrol grubundan da 26 öğrenci katılmıştır. Yukarıda sözünü ettiğimiz nedenlerden dolayı değerlendirmeye 23'er kişi alınmıştı. Fakat kontrol grubundan 1 öğrencinin "Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi" son testine katılmaması nedeniyle değerlendirmeye her iki gruptan da 22 kişi alınmıştır.

5.1.4. Grupları, Okuduğunu Anlama Ön-Testi'nin “Bilgi” Düzeyinde Karşılaştırma

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Okuduğunu Anlama Ön-Testinden aldıkları “Bilgi” düzeyindeki ortalama puanları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama”
Ön-Testi “Bilgi” Düzeyi Puanları

Grup	N	X	S	sd	t	p
Deney	23	1.00	0.60	44	1.447	0.155
Kontrol	23	0.73	0.61			

Tablo 4’e göre, deney grubunun “okuduğunu anlama” becerisi “bilgi” düzeyi puan ortalaması $\bar{X}_D = 1.00$, kontrol grubunun “okuduğunu anlama” becerisi “bilgi” düzeyi puan ortalaması ise $\bar{X}_K = 0.73$ ’tür. Deney ve kontrol gruplarının ön-test bilgi düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının Okuduğunu Anlama Ön-Test “bilgi” düzeyi puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

[t (44)= 1.447, $p > 0.05$]

5.1.5. Grupları, Okuduğunu Anlama Ön-Testi'nin “Kavrama” Düzeyinde Karşılaştırma

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Okuduğunu Anlama Ön-Testinden aldıkları “Kavrama” düzeyindeki ortalama puanları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama”
Ön-Testi “Kavrama” Düzeyi Puanları

Grup	N	X	S	sd	T	p
Deney	23	7.52	2.23	44	1.475	0.147
Kontrol	23	6.39	2.91			

Tablo 5’e göre, deney grubunun okuduğunu anlama becerisi “kavrama” düzeyi puan ortalaması $\bar{X}_D=7.52$, kontrol grubunun “okuduğunu anlama” becerisi “kavrama” düzeyi puan ortalaması ise $\bar{X}_K=6.39$ ’dur. Deney ve kontrol gruplarının ön-test “kavrama” düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının Okuduğunu Anlama Ön-Test “kavrama” düzeyi puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

$$[t(44)=1.475, p>0.05]$$

5.1.6. Grupları, Okuduğunu Anlama Ön-Testi’nin “Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Okuduğunu Anlama Ön-Testinden aldıkları “Toplam” puanları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama”
Ön-Test “Toplam” Puanları

Grup	N	X	S	sd	T	p
Deney	23	7.95	1.71	44	0.116	0.908
Kontrol	23	7.04	3.15			

Tablo 6’ya göre, deney grubunun okuduğunu anlama ön-test toplam puan ortalaması $\bar{X}_D=7.95$, kontrol grubunun okuduğunu anlama ön-test toplam puan ortalaması ise $\bar{X}_K=7.04$ ’tür. Deney ve kontrol gruplarının ön-test toplam puanları

arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının Okuduğunu Anlama Ön-Test “toplam” puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

$$[t_{(44)} = 0.116, p > 0.05]$$

5.1.7. Grupları, Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi’nin “Bilgi” Düzeyinde Karşılaştırma

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testinden aldıkları “Bilgi” düzeyindeki ortalama puanları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
Ön-Test “Bilgi” Düzeyi Puanları

Grup	N	X	S	sd	T	p
Deney	23	1.30	0.97	44	0.786	0.436
Kontrol	23	1.08	0.90			

Tablo 7’ye göre, deney grubunun ön-test “bilgi” düzeyi puan ortalaması XD= 1.30, kontrol grubunun yazılı anlatım “bilgi” düzeyi puan ortalaması ise XK= 1.08’dir. Deney ve kontrol gruplarının ön-test bilgi düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Test “bilgi” düzeyi puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

$$[t_{(44)} = 0.786, p > 0.05]$$

5.1.8. Grupları, Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nin “Uygulama” Düzeyinde Karşılaştırma

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nden aldıkları “Uygulama” düzeyindeki ortalama puanları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
Ön-Test “Uygulama” Düzeyi Puanları

Grup	N	X	S	sd	T	p
Deney	23	7.78	1.95	44	0.997	0.324
Kontrol	23	7.13	2.45			

Tablo 8’e göre, deney grubunun yazılı anlatım ön-test “uygulama” düzeyi puan ortalaması $\bar{X}_D = 7.78$, kontrol grubunun yazılı anlatım “uygulama” düzeyi puan ortalaması ise $\bar{X}_K = 7.13$ ’tür. Deney ve kontrol gruplarının ön-test uygulama düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Test “uygulama” düzeyi puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

$$[t_{(44)} = 0.997, p > 0.05]$$

5.1.9. Grupları Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nin “Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi'nden aldıkları “Toplam” puanları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”

Ön-Test “Toplam” Puanları						
Grup	N	X	S	sd	T	p
Deney	23	8.91	2.74	44	0.851	0.399
Kontrol	23	8.21	2.79			

Tablo 9’a göre, deney grubunun yazılı anlatım becerisi ön-test toplam puan ortalaması XD= 8.91, kontrol grubunun yazılı anlatım becerisi ön-test toplam puanı ise XK= 8.21’dir. Deney ve kontrol gruplarının ön-test toplam puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Test “toplam” puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

$$[t_{(44)} = 0.851, p > 0.05]$$

5.1.10. Grupları, Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi’nin “Genel Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Testi’nden aldıkları “Genel Toplam” puanları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi” Ön-Test “Genel Toplam” Puanları

Grup	N	X	S	sd	T	p
Deney	23	15.34	3.45	44	0.071	0.944
Kontrol	23	15.26	4.74			

Tablo 10’a göre, deney grubunun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerisi ön-test genel toplam puan ortalaması XD= 15.34, kontrol grubunun

okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerisi ön-test genel toplam puan ortalaması ise $XK=15.26$ 'dır. Deney ve kontrol gruplarının ön-test genel toplam puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Ön-Test “genel toplam” puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

$$[t_{(44)} = 0.071, p > 0.05]$$

5.1.11. Grupları, Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön-Testi’nin “Toplam” Puanları Açısından Karşılaştırma

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön-Testi’nden aldıkları “Toplam” Puanları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11
Deney ve Kontrol Gruplarının “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi”
Ön-Test “Toplam” Puanları

Grup	N	X	S	sd	T	p
Deney	22	41	6.10	42	-1.455	0.153
Kontrol	22	45	8.72			

Tablo 11’e göre, deney grubunun kompozisyon (yazılı anlatım) becerisi ön-test toplam puanları ortalaması 41; kontrol grubunun ise 45’tir. Deney ve kontrol gruplarının ön-test toplam puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “t” testiyle yoklanmıştır. Gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Bu verilere göre, deney ve kontrol gruplarının, Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Ön-Test “toplam” puanları açısından denk olduğu söylenebilir.

$$[t_{(42)} = -1.455, p > 0.05]$$

5.2. Araştırma Denencelerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, deneysel işlemten sonra deney ve kontrol gruplarına son-test olarak uygulanan “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi” ile “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Testi”nden elde edilen veriler ışığında, araştırmanın problemini oluşturan alt problemler sınanmıştır.

5.2.1. Okuduğunu Anlama Becerisi “Bilgi” Düzeyi Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun Okuduğunu Anlama Becerisinin “Bilgi” düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Bilgi”
Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	23	1.00	.60	23	1.78	.79
Kontrol	23	0.73	.61	23	1.52	.94

Tablo 12’ye göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun okuduğunu anlama becerisi “bilgi” düzeyi puan ortalaması ön testte 1.00 iken son testte 1.78; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “bilgi” düzeyi puan ortalaması ise ön testte 0.73 iken son testte 1.52 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmış, sonucu Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi”
“Bilgi” Düzeyi Ön Test – Son Test Puanlarının ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	33.739	45	-	-	-
Grup	1.565	1	1.565	2.141	0.151
Hata	32.174	44	0.731	-	-
Denekleriçi	32	46	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	14.087	1	14.087	34.602	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	.000	1	.000	.000	1,000
Hata	17.913	44	0.407	-	-
Toplam	65.739	91	-	-	-

Tablo 13’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir [$F_{(1, 44)} = .000$, $p > .05$].

Bu bulguya göre, okuduğunu anlama becerisinin “bilgi” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe Öğretimi Programı” ile “geleneksel yöntem”in benzer derecede etkili olduğu söylenebilir.

5.2.2. Okuduğunu Anlama Becerisi “Kavrama” Düzeyi Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun Okuduğunu Anlama Becerisinin “Kavrama” düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14

**Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi” “Kavrama”
Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri**

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	23	7.52	2.23	23	18.13	3.92
Kontrol	23	6.39	2.91	23	12.56	4.47

Tablo 14’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun okuduğunu anlama becerisi “kavrama” düzeyi puan ortalaması ön testte 7.52 iken son testte 18.13; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “kavrama” düzeyi puan ortalaması ise ön testte 6.39 iken son testte 12.56 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmıştır, sonucu Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15

**Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi”
“Kavrama” Düzeyi Ön Test – Son Test Puanlarının ANOVA Sonuçları**

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	1038.870	45	-	-	-
Grup	257.783	1	257.783	14.521	.000
Hata	781.087	44	17.752	-	-
Denekleriçi	2027	46	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	1619.522	1	1619.522	242.055	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	113.087	1	113.087	16.902	.000
Hata	294.391	44	6.691	-	-
Toplam	3065.870	91	-	-	-

Tablo 15’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1, 44)}=16.902$, $p<0.01$].

Bu bulguya göre, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programı”nın; öğrencilere, okuduğunu anlama becerisinin “kavrama” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, “geleneksel yöntem”den daha etkili olduğu söylenebilir.

5.2.3. Okuduğunu Anlama Becerisi “Toplam” Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun “Okuduğunu Anlama Becerisi”nin “Toplam” puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi”
“Toplam” Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	23	7.95	1.71	23	16.95	3.30
Kontrol	23	7.04	3.15	23	14.08	4.73

Tablo 16’ya göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun okuduğunu anlama becerisi “toplam” (bilgi+kavrama) puan ortalaması ön testte 7.95 iken son testte 16.95; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “toplam” (bilgi+kavrama) puan ortalaması ise ön testte 7.04 iken son testte 14.08 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmış, sonucu Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama Becerisi”
“Toplam” Puanları ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	820.739	45	-	-	-
Grup	44.522	1	44.522	2.524	0.119
Hata	776.217	44	17.641	-	-
Denekleriçi	1963	46	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	1670.261	1	1670.261	303.085	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	50.261	1	50.261	9.120	.004
Hata	242.478	44	5.511	-	-
Toplam	2783.739	91	-	-	-

Tablo 17’ye göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1, 44)} = 9.120$, $p < .05$].

Bu bulguya göre, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programı”nın; öğrencilere, okuduğunu anlama becerisini bütünleyen (oluşturan) davranışların kazandırılmasında, “geleneksel yöntem”den daha etkili olduğu söylenebilir.

5.2.4. Yazılı Anlatım Becerisi “Bilgi” Düzeyi Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun “Yazılı Anlatım Becerisi”nin “Bilgi” düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
“Bilgi” Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	23	1.30	.97	23	1.92	.79
Kontrol	23	1.08	.90	23	1.91	.79

Tablo 18’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun yazılı anlatım becerisi “bilgi” düzeyi puan ortalaması ön testte 1.30 iken son testte 1.92; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “bilgi” düzeyi puan ortalaması ise ön testte 1.08 iken son testte 1.91 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmış, sonucu Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
“Bilgi” Düzeyi Ön Test – Son Test Puanlarının ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	45.229	45	-	-	-
Grup	0.272	1	0.272	0.266	0.609
Hata	44.957	44	1.022	-	-
Denekleriçi	33.500	46	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	11.837	1	11.837	24.348	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	0.272	1	0.272	0.559	0.459
Hata	21.391	44	0.486	-	-
Toplam	78.729	91	-	-	-

Tablo 19’a göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin

ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir [$F_{(1, 44)} = 0.559, p > 0.01$].

Bu bulguya göre, yazılı anlatım becerisinin “bilgi” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe Öğretimi Programı” ile “geleneksel yöntem”in benzer derecede etkili olduğu söylenebilir.

5.2.5. Yazılı Anlatım Becerisi “Uygulama” Düzeyi Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun “Yazılı Anlatım Becerisi”nin “Uygulama” düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
“Uygulama” Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	23	7.78	1.95	23	17.86	3.23
Kontrol	23	7.13	2.45	23	11.95	4.39

Tablo 20’ye göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “yazılı anlatım becerisi” “uygulama” düzeyi puan ortalaması ön testte 7.78 iken son testte 17.86; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “uygulama” düzeyi puan ortalaması ise ön testte 7.13 iken son testte 11.95 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmış, sonucu Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
“Uygulama” Düzeyi Ön Test – Son Test Puanlarının ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	773.359	45	-	-	-
Grup	247.837	1	247.837	20.750	.000
Hata	525.522	44	11.944	-	-
Denekleriçi	1784.499	46	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	1278.793	1	1278.793	162.356	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	159.141	1	159.141	20.205	.000
Hata	346.565	44	7.876	-	-
Toplam	2557.858	91	-	-	-

Tablo 21’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1, 44)} = 20.205$, $p < 0.01$].

Bu bulguya göre, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programı”nın; öğrencilere, “yazılı anlatım becerisi”nin “uygulama” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, “geleneksel yöntem”den daha etkili olduğu söylenebilir.

5.2.6. Yazılı Anlatım Becerisi “Toplam” Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun “Yazılı Anlatım Becerisi” “Toplam” puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
“Toplam” Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	23	8.91	2.74	23	21.69	4.88
Kontrol	23	8.21	2.79	23	13.73	5.03

Tablo 22’ye göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “yazılı anlatım” “toplam” puan ortalaması ön testte 8.91 iken son testte 21.69; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun yazılı anlatım “toplam” puan ortalaması ise ön testte 8.21 iken son testte 13.73 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmış, sonucu Tablo 23’te sunulmuştur.

Tablo 23
Deney ve Kontrol Gruplarının “Yazılı Anlatım Becerisi”
“Toplam” Puanlarının ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	1365.663	45	-	-	-
Grup	430.446	1	430.446	20.252	.000
Hata	935.217	44	21.255	-	-
Denekleriçi	2715.500	46	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	1926.533	1	1926.533	174.481	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	303.141	1	303.141	27.455	.000
Hata	485.826	44	11.042	-	-
Toplam	4081.163	91	-	-	-

Tablo 23’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin

ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1,44)}=27.455$, $p<0.01$].

Bu bulguya göre, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programı”nın; öğrencilere, yazılı anlatım becerisini bütünleyen (oluşturan) davranışların kazandırılmasında, “geleneksel yöntem”den daha etkili olduğu söylenebilir.

5.2.7. Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerileri “Genel Toplam” Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerileri “Toplam” puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 24’te verilmiştir.

Tablo 24
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerileri” “Toplam” Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	23	15.34	3.45	23	42.17	7.86
Kontrol	23	15.26	4.74	23	27.82	8.96

Tablo 24’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “okuduğunu anlama ve yazılı anlatım” “toplam” puan ortalaması ön testte 15.34 iken son testte 42.17; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “okuduğunu anlama ve yazılı anlatım” “toplam” puan ortalaması ise ön testte, 15.26 iken son testte 27.82 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmış, sonucu Tablo 25’te sunulmuştur.

Tablo 25
Deney ve Kontrol Gruplarının “Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım
Becerileri” “Genel Toplam” Puanlarının ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	4064.870	45	-	-	-
Grup	1198.087	1	1198.087	18.388	.000
Hata	2866.783	44	65.154	-	-
Denekleriçi	11110.999	46	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	8922.130	1	8922.130	385.073	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	1169.391	1	1169.391	50.470	.000
Hata	1019.478	44	23.170	-	-
Toplam	15.175.869	91	-	-	-

Tablo 25’e göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1, 44)} = 50.470$, $p < 0.01$].

Bu bulguya göre, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programı”nın; öğrencilere, okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerisini bütünleyen (oluşturan) davranışların kazandırılmasında, “geleneksel yöntem”den daha etkili olduğu söylenebilir.

5.2.8. Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi Puanlarının Sınanması

Türkçe öğretiminde, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubunun Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26
Deney ve Kontrol Gruplarının “Kompozisyon
(Yazılı Anlatım) Becerisi” Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	X	S	N	X	S
Deney	22	41	6.10	22	66	8.05
Kontrol	22	45	8.72	22	54	9.96

Tablo 26’ya göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun kompozisyon (yazılı anlatım) becerisi puan ortalaması ön testte 41 iken son testte 66; geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun puan ortalaması ise ön testte 45 iken son testte 54 olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı “tek faktörde tekrarlı iki faktörlü anova” testiyle yoklanmış, sonucu Tablo 27’de sunulmuştur.

Tablo 27
Deney ve Kontrol Gruplarının “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi”
Puanlarının ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Deneklerarası	4812.476	43	-	-	-
Grup	440.922	1	440.922	4.236	.000
Hata	4371.554	42	104.085	-	-
Denekleriçi	9354.549	44	-	-	-
Ölçüm (Öntest-Sontest)	6569.165	1	6569.165	189.807	.000
<u>Grup*Ölçüm</u>	1331.780	1	1331.780	38.480	.000
Hata	1453.604	42	34.610	-	-
Toplam	14167.025	87	-	-	-

Tablo 27’ye göre, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe öğretimi programına ait öntest-sontest ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin

ANOVA sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu gör÷lmektedir [$F_{(1, 44)}=38.480$, $p<0.01$].

Bu bulguya göre, “yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programı”nın; öğrencilere, “Kompozisyon (Yazılı Anlatım) Becerisi”ni kazandırmada, “geleneksel yöntem”den daha etkili olduğu söylenebilir.

6. BÖLÜM

YARGI VE ÖNERİLER

Yargılar

Araştırmanın bu bölümünde, sınanan denenceler yorumlanmış, bulgular ışığında yargı ve önerilerde bulunulmuştur.

Denence 1

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun okuduğunu anlama becerisinin “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun okuduğunu anlama becerisi “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Birinci denence bulgular tarafından doğrulanmamıştır. Bu sonucu şu şekilde yorumlayabiliriz:

Deney grubunun okuduğunu anlama becerisi “bilgi” düzeyi puan ortalaması (1.78); geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “bilgi” düzeyi puan ortalamasından (1.52) büyük olmasına karşın, sonuç istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Bir başka deyişle, çalışma sonunda, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programı ile geleneksel yöntem, bilgi düzeyindeki davranışları kazandırma bakımından benzer derecede etkili çıkmıştır. “Çünkü bilgi düzeyi, görünce tanıma, sorunca anımsayıp söyleme, ezberden aynen söyleme gibi davranışları içermektedir. Geleneksel yöntemin, özellikle, ezbere dayalı davranışların kazandırılmasında etkili olduğu ise bilinmektedir” (Sever, 2004b:333). Bir başka neden olarak, okuduğunu anlamanın bilgi düzeyindeki davranışlarıyla kavrama düzeyindeki davranışları arasında sıkı bir ilişki bulunmayışı gösterilebilir. Sözelimi, öğrenci, bilgi düzeyi boyutundaki önad (sıfat) türlerini bilmezken; metnin konusunu, anadüşüncesini, iletilerini, izleğini, karakterlerin özelliklerini vb. bulma gibi kavrama düzeyindeki davranışlarını göstermede sıkıntı yaşamayabilir. Geleneksel anlayışla yürütülen kontrol grubundaki derslerde, daha çok bilgi düzeyindeki davranışları kazandırma öncelenmişken; deney grubundaki derslerde, kavrama düzeyindeki

davranışları kazandırmaya yönelik etkinliklere sıklıkla yer verilmesi de bir başka neden olarak gösterilebilir.

Ayrıca, bilgi düzeyini ölçen soruların çok az sayıda (üç soru) olması da sonucu etkileyen diğer bir durum olabilir. İşte, birinci denence için bu saptamaların sonucu etkilemiş olduğu düşünülebilir.

Denence 2

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun okuduğunu anlama becerisinin “kavrama” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun okuduğunu anlama becerisi “kavrama” düzeyindeki puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır. İkinci denence, bulgular tarafından doğrulanmıştır. Bu sonuç şu şekilde yorumlanabilir:

Özdemir (1976)’e göre yazar, sesini de iletisini de ortaya koyduğu metnin dokusuna sindirir. İşte okuma da metnin dokusuna sindirilmiş olan bu ses ve iletinin, okurlarca alımlanmasıdır. Zihinsel bir etkinliktir, okur tarafından gerçekleştirilen bir eylem ya da bir edimdir. Anlayarak okuma ise, okurun, okunan metni, gerçek boyutlarıyla kavraması demektir.

Sever (2004b:334)’e göre, Türkçe öğretiminde, okunanı gerçek boyutlarıyla kavramak, ele alınan metnin dil ve düşünce yönünden değerlendirilmesini gerektirir. Sözcükleri ayırma, tanıma, bunları anlamları ile birlikte algılama ve anlamı kavrama, değerlendirme sürecinin en temel eylemleridir. Söz dağarcığı, öğrencinin okuduğunu anlamadaki başarısını birinci derecede etkileyen bir etmendir. Çünkü, sözcükler anadilinin yapı taşlarıdır. Sözcük, düşünebilmenin de en somut birimidir. Okunanın tam ve doğru olarak algılanmasını da büyük ölçüde sözcük dağarcığının zenginliği belirler. Bu ilişkiler değerlendirildiğinde, anadili öğretiminin sözcükler ve tümceler üzerinde çalışmakla gerçekleştirebileceği ortaya çıkar. Anadili öğretiminin temel araçları metinler olduğuna göre, öğrencilerin okuduklarını gerçek boyutlarıyla

kavrayabilmeleri için, ele alınan metnin dil ve düşünce yönünden değerlendirilmesi gerekir.

Bu söylenenlerden, okunan metnin tam ve doğru olarak kavranmasının; bir başka deyişle, yazarın anlaşılmasının sözcük dağarcığının zenginliği ile yakından ilgili olduğu anlaşılmaktadır. İşte, deney grubunda uygulanan eğitim durumlarında, yazınsal kitapların (metinlerin) dil ve düşünce yapılarının anlaşılmasına (kavratılmasına) hizmet edecek sorular önceden oluşturulmuş; kitapların içeriğine, saptanan bu soruları yanıtlama yoluyla inilmiştir.

Kitaplar, öğrencilere okutulmadan önce, çeşitli sorular yoluyla kitapların içeriğine ilişkin göndermeler yapılmış, öğrencilerde okutulacak kitaba/kitaplara karşı ilgi uyandırılmış; bu yolla, onların kendi yaşamları ile okutulacak kitabın içeriği arasında bağlantılar kurulmaya çalışılmıştır. Bir yandan da öğrencilerin öğrenmeye isteklice katılmaları, öğreneceklerine karşı güdülenmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Deney grubunda kullanılan her eğitim durumunda, Sever (2004b:65-98) tarafından hazırlanan İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Öğretimi Programında yer alan “Okuduğunu Anlama ve Okuma Becerilerine İlişkin Amaçlar”ın (“Okuma ile İlgili İlkeler Bilgisi”, “Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sesli ve Sessiz Okuma Becerileri”, “Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi”, “Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme”, “Sürekli ve Plânlı Kitap Okumaktan Zevk Alış”) listelenen davranışlarının, uygulamaya dayalı (özellikle çeşitli konu ve içeriklerde metinler oluşturma, yazma vb.) çalışmalarla gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak, öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirmek amacıyla, dilimizin zenginliklerinden olan deyimleri, atasözlerini, kalıp sözleri öğretmeye yönelik eğitim durumları hazırlanmış, buna uygun öğretme-öğrenme ortamları yaratılmaya çalışılmıştır.

Kitap içerisinde geçen sözcüklerin farklı anlamlarını ve bunların kullanımlarını kavramaya dönük alıştırmalar yapılmış (sözcükleri örnek tümce içinde

kullanma ya da anlamlarını metnin bağlamından çıkarmaya çalışma vb.); bu süreçte öğrencilerin katılımını sağlayacak tüm koşullar yerine getirilmeye çalışılmıştır. Derslerde, yazınsal söylemlerin sık sık vurgulanması, öğrencilerin sözlü anlatımlarında da duyumsanır bir gelişme yaratmıştır. Kitabın içeriğini kavramaya dönük anlama çalışmaları bittikten sonra da, bu içeriğe uygun düşen sözcük ile kavram çekirdeği ya da çağrışım baloncuğu çalışmaları yapılmış; kimi eğitim durumlarında da öğrencilerden eğitim durumu içinde öğrenilen sözcükleri, söz gruplarını ve deyimleri kullanarak bir metin oluşturmaları istenmiştir. İşte, bu etkinlikler yoluyla; öğrencilerin kavram üretimi yönünden zenginleştirilmesi amaçlanmıştır.

Eğitim durumlarında, okunan yazınsal kitapların tam ve doğru olarak anlaşılmasına hizmet edecek önlemler alınmıştır. Öğrencilerin dikkati, incelenecek kitabın dilsel ve düşünsel özellikleri üzerinde toplanmaya çalışılmış; kavrama ve yorum yapmayı gerektiren sorularla da yaratma, karşılaştırma, eleştirme ve sonuç çıkarma gibi becerilerin yoklanması amaçlanmıştır. Öğrencilerin, okuduğunu anlama becerisine ilişkin amaçlanan davranışları kazanması amacıyla, eksik davranışlar tamamlanmış, yanlış davranışlar da düzeltilmiştir. İncelenen kitaplardaki tümcelerden hareketle yapılan dilbilgisi çalışmalarıyla, öğrencilere, anadillerinin yapı ve olanakları kavratılmaya çalışılmış; bu yolla, öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerindeki başarısı, dilin kurallarının kavratılmasıyla desteklenmek istenmiştir. Bir yandan da, deney grubunda, her eğitim durumu sonunda, öğrencileri okumaya karşı isteklendirmek ve onlarda okuma alışkanlığının oluşmasını sağlamak amacıyla, yine yazınsal nitelikli çeşitli öykü, kitap ve şiirler önerilmiş; bunların birçoğu (özellikle öykü ve şiirler) öğretmen aracılığıyla verilmiştir.

Deney grubundaki öğrencilerin okuduğunu anlama becerisinin kavrama düzeyindeki puan ortalamasının, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde farklı çıkması; Türkçe öğretiminin niteliğine uygun öğretme-öğrenme süreçlerinde; dil kullanımı bakımından yetkin, çocukların gelişim düzeylerine, dil ve anlam evrelerine uygun yazınsal nitelikli metinlerin kullanılması ve bunlara uygun öğretme-öğrenme durumlarının yaratılması nedeni ile açıklanabilir.

Denence 3

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “okuduğunu anlama gücü” “toplam” puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “okuduğunu anlama gücü” “toplam” puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır. Üçüncü denence bulgular tarafından doğrulanmıştır. Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

Okuduğunu anlama becerisinin toplam puan ortalaması, bilgi ve kavrama düzeylerindeki davranışların toplamına ait bir ortalamadır. Deney grubunun toplam puan ortalamasının kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde farklı çıkması ise, özellikle ikinci denencede belirtilen değişkenlerin toplam puanı etkilemiş olmasıyla açıklanabilir.

Denence 4

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun yazılı anlatım becerisinin “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun yazılı anlatım becerisi “bilgi” düzeyindeki puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Dördüncü denence bulgular tarafından doğrulanmamıştır. Bu sonuç şu şekilde yorumlanabilir:

Deney grubunun yazılı anlatım becerisi “bilgi” düzeyi puan ortalaması ile geleneksel yöntemin kullanıldığı kontrol grubunun “bilgi” düzeyi puan ortalaması arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bir başka deyişle, çalışma sonunda, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulmuş Türkçe öğretimi programı ile geleneksel yöntem, bilgi düzeyindeki davranışları kazandırma bakımından aynı derecede etkili çıkmıştır. Bunun nedeni, derslerin daha çok bilgi verme değil de beceri kazandırma anlayışına uygun olarak işlenmesi olarak gösterilebilir. Eğitim durumlarına bakıldığında, yine derslerin önemli bir bölümünde, yazınsal çocuk

kitaplarında Türkçenin olanaklarının nasıl kullanıldığı, fazlaca bilgi ve kural verme amacı güdülmeksizin, ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Eğitim durumlarında, yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyini ilgilendiren çok fazla etkinlik bulunmasına karşın, “bilgi” düzeyini ilgilendiren etkinliklere çok fazla yer verilmemiştir. Örneğin, yazılı anlatım becerisinin “bilgi” düzeyini yoklayan 32. soruyla (OA-YA-BT) ilgili etkinliğe (Büyük Ünlü Uyumu Kuralının tanımlanması), dönem boyunca yalnızca bir derste yer verilmiş; öğrencilerden bu kuralı ezberlemeleri istenmemiş; kurala uyan kimi sözcükler öğrencilerin de katkısıyla yazıldıktan sonra bir daha böyle bir çalışma yapılmamıştır. Yine 35. soruda öğrencilerden, Türkçedeki ünsüzlerle ilgili kuralları bilmeleri ve seçeneklerden hangisinin bu kurallardan biri olmadığını bulmaları istenmiştir. Böyle bir çalışmaya da yalnızca bir derste yer verilmiş; yine öğrencilerden, bu kuralları ezberlemeleri yerine doğru kullanmaları istenmiştir.

Programın, geleneksel yönetime göre anlamlı çıkmamasının bir başka nedeni, yine Türkçe Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerisi Testi’ndeki yazılı anlatım becerisi “bilgi” düzeyini yoklayan soru sayısının az oluşu (üç soru) olabilir.

Denence 5

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyindeki puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyindeki puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır. Beşinci denence bulgular tarafından doğrulanmıştır. Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

Yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyini ilgilendiren sorulara bakıldığında, “verilen bir paragrafın ana düşüncesini bulma, verilen tümce parçacıklarının anlamlı ve kurallı biçimde sıralanmış biçimini bulma, anlatım bozukluğu olan tümceyi/tümceleri bulma, tümceleri anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde sıralama, yazım yanlış olan tümceyi bulma, verilen sözcüklerin anlamlı ve kurallı sıralanmış biçimini bulma, ‘-de’ eki ile ‘de’ ve ‘ki’ bağlaçlarının doğru yazılmış seçeneğini bulma, noktalama imlerinin doğru kullanılmış biçimlerini bulma

vb.” türünden 27 sorunun olduğu görülmektedir. Eğitim durumlarında yapılan etkinliklere (yazınsal nitelikli metinlerin okunması, olay ve düşünce akışını irdelemeye dönük soruların yanıtlanması, bunların ana ve yardımcı düşüncelerinin bulunması, iletileri ve dil/anlatım özellikleri üzerinde konuşulması, -“de” eki ile “de” ve “ki” bağlaçlarının doğru kullanımının vurgulanması –özellikle okunan kitaplarda geçen kullanımları üzerinde sık sık durulması ve farklılığın fark ettirmeye çalışılması-, anlatım bozukluklarının nedenleri üzerinde durulması) bakıldığında ise, en kapsamlı bölümü, bu tür etkinliklerin oluşturduğu görülmektedir. Örneğin, “-de” eki ile “de” ve “ki” bağlaçlarının çeşitli yollarla (slogan bulma, bu bağlaçları kullanarak istedikleri bir konuda metin oluşturma) pekiştirilmesi de yapılan etkinlikler arasındadır. Ayrıca, öğrencilerin uygulama süresince etkileşime girdikleri yazınsal metinlerin; dil ve anlatım yönünden yetkin metinler olması, öğrenciyi düzgün tümce örnekleri ve dilin sanatlı kullanımlarıyla karşılaştırması, yine bu kitaplardaki noktalama imlerinin doğru ve yerinde kullanılması, yazma çalışmalarında öğrencilerden, yazılarında özellikle, öğrendikleri bu kuralları ve dil ve anlatım ilkelerini kesinlikle uygulamalarının istenmesi, yazma çalışmaları sonunda varsa yapılan bu nitelikteki yanlışların öğrencilerle paylaşarak onların bu konuda duyarlı duruma getirilmeleri de sonucu olumlu yönde etkilemiş olabilir. Kısaca, deney grubundaki öğrencilerin yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyindeki puan ortalamasının, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde farklı çıkması; Türkçe derslerinde, yazınsal niteliği olan ve dilsel yönden yetkin metinlerle çalışılması ve öğretme-öğrenme durumlarında bu tür çalışmalara fazlaca yer verilmesi nedenlerine bağlanarak açıklanabilir.

Denence 6

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri” toplam puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri” toplam puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır. Yedinci denence, bulgular tarafından doğrulanmıştır. Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

Okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri genel toplam puan ortalaması; okuduğunu anlamının “bilgi” ve “kavrama”, yazılı anlatım becerisinin de “bilgi” ve “uygulama” düzeylerindeki davranışları ile her iki becerinin toplam puan ortalamasını içeren genel toplama ait bir ortalamadır.

Deney grubunun genel toplam puan ortalamasının, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde farklı çıkması ise, denence 2, 3, 4, 5 ve 6’da belirtilen bütün değişkenlerin genel toplam puanı da etkilemiş olmasıyla açıklanabilir.

Denence 7

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının uygulandığı grubun “yazılı anlatım becerisi” “toplam” puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “yazılı anlatım becerisi” “toplam” puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır. Altıncı denence bulgular tarafından doğrulanmıştır. Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

Yazılı anlatım becerisinin toplam puan ortalaması, bilgi ve uygulama düzeylerindeki davranışların toplamına ait bir ortalamadır. Deney grubunun toplam puan ortalamasının, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde farklı çıkması ise, daha çok beşinci denencede belirtilen değişkenlerin toplam puanı etkilemiş olmasıyla açıklanabilir.

Denence 8

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarımılanan Türkçe öğretimi programının uygulandığı deney grubunun “kompozisyon” becerisi puan ortalamaları ile bu programa katılmayan grubun “kompozisyon” becerisi puan ortalamaları arasında, deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı fark vardır. Sekizinci denence bulgular tarafından doğrulanmış; öğrencilerin son test uygulamasında kullandıkları anlatım biçimleri büyük ölçüde değişmiş, yazılı anlatımları da daha nitelikli bir hale gelmiştir. Bu sonucu da şu şekilde yorumlayabiliriz:

Öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin “bilgi” ve “uygulama” basamaklarındaki öğrenme düzeylerinin çoktan seçmeli maddelerle yoklandığı çalışmanın belli bölümlerinde belirtilmişti. “Türkçe dersinin bir bilgi dersi olmaktan çok bir beceri dersi olduğu, becerilerin de uygulamalar yoluyla daha anlamlı sınanabileceği” düşüncesiyle, deney ve kontrol gruplarında, ön ve son-test olarak bir de kompozisyon tipi yazılı anlatım becerisi testi uygulanmıştır. Uygulama sonuçları ise, bir kompozisyonda bulunması gereken bütün özellikler (iç yapı, dış yapı, dil ve anlatım) yönünden, üç alan uzmanınca değerlendirilmiştir.

Deney grubu için hazırlanan ders plânlarında, öğrencilere yazılı anlatım becerisini kazandırabilmek amacıyla, onların yazma ve yaratma gücünü devindirebilecek öğretme-öğrenme durumları hazırlanmış; öğrencilerin yazmaya istekle ve etkin biçimde katılabilecekleri, **incelenen kitapların içerikleriyle ilintili yazma konuları** seçilmiştir. Örneğin, I. Eğitim durumunda kullanılan “Gülibik”, köyde geçen, köy yaşam koşullarının ayrıntılarını anlatan ve hayvan sevgisi izleğini işleyen bir köy öyküsüdür. Dolayısıyla, kitabın okunması ve anlaşılmasına dönük etkinliklerde öğrenci, köye ilişkin birçok yaşantı örneği ve kavramla karşılaşmıştır. İşte, bu eğitim durumunda, kitabın okunması ve anlaşılmasına dönük çalışmalar yapıldıktan sonra “köy” ve “köy yaşamı”yla ilgili kavram bulma çalışması yapılmış; sonra da öğrencilerden bu kavramları kullanarak “köy yaşamıyla ilgili düşüncelerini anlatan bir paragraf” yazmaları (metin oluşturmaları) istenmiştir. Çalışma sonunda yazıların bir kısmı (yedi tanesi) sınıf ortamında okunmuş; öğrencilere, yanlışlarıyla ilgili gerekli uyarılar yapılmıştır. Yine, aynı eğitim durumunda, metinden (kitaptan) hareketle, noktalama imlerinin kullanım kuralları üzerinde durulmuş (örnekler kitaptaki tümcelerden verilerek); yazılı anlatım çalışmalarında bu imlerin doğru ve yerli yerinde kullanılmasının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Yine aynı eğitim durumunun son aşamasında daha kapsamlı bir yazılı anlatım çalışması yaptırılmış, öğrencilerden köylerini ya da yaşadıkları yeri anlatmaları istenmiştir. Yazı yazarken nelere dikkat etmeleri gerektiği anımsatılarak (konuyu sınırlandırmak, plan yapmak, anlatmak istediklerini önem derecesine göre sırlamak, yazıya uygun başlık koyma vb.) etkinliğe başlanmıştır; çalışma bittikten sonra yazıların bir kısmı sınıf ortamında okunmuş, yazı planına uygunluğu açısından sınıfça değerlendirilmesi yapılmış,

yanlışlar öğrenciler ve ğretmen tarafından düzeltilmiştir. Daha sonraki derse öteki kağıtlar da ğretmen tarafından okunmuş, gerekli düzeltmeler kağıt üzerinde belirtilmiş, öğrencilerden bu yanışlar konusunda dikkatli ve duyarlı olmaları istenmiştir. II. Eğitim durumunda, “Yeşil Bayır” adlı kitabın okunması ve anlaşılmasına dönük yapılan çalışmalardan sonra, yine içeriğiyle ilişkili kavram çalışması yapılmış; bu kez “dostluk” ile ilgili kavramlar bulmaları ve bu kavramlarla anlamlı tümceler kurmaları istenmiştir. Bu eğitim durumu sonunda da öğrencilerden “insanları sevmenin, onlara yardımcı olmanın, mutluluk ve mutsuzlukları paylaşmanın önemini” anlatan bir yazı yazmaları istenmiş; bu çalışmaya geçmeden önce de Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Kardeşlik” adlı şiiri okunmuş ve üzerinde konuşulmuştur. Böylece ğrenci, yazacağı konuya geçmeden önce, yazınsal bir uyararla daha karşılaştırılmış, yazacağı konuyla ilgili kimi duygu ve düşüncelere sahip olmuştur. Bu, teki eğitim durumlarında da böyle olmuş; ğrenci, yazacağı konunun içeriğiyle örtüşen birçok yazınsal metinle buluşturulmuştur. IV. Eğitim durumu sonunda sınıfta yapılan yazılı anlatım çalışmasına ek olarak bir de yazma devi verilmiş, ğrenci yazı yazmaya başlamadan önce yine yazma konusuyla ilgili birçok yazınsal metinle buluşturulmuştur.

Öteki dilsel becerilerle (şiir ya da yazılacak konuyu ilgilendiren başka yazınsal metinleri okuma, dinleme, yazılacak konular üzerinde konuşma ve tartışmalar vb.) bütünleştirilerek sürdürülen yazma çalışmalarında, öğrencilerin kendilerini, duygu ve düşüncelerini, yaşantılarını rahatça ortaya koyabilecekleri eğitim durumları yaratılmaya çalışılmıştır. Yazılı anlatım çalışmalarına not verilmemesi öğrencilerin daha rahat olmasını sağlamıştır. Yanlışlarının kağıt üzerinde gösterilmesi; bir başka deyişle, öğrencinin yanışından haberdar edilmesi ise, onların bu yanışları bir daha yineleme olasılıklarını dşrmştir.

Özetleyecek olursak, deney grubunun kompozisyon (yazılı anlatım) becerisindeki puan ortalamasının, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde farklı çıkması; Türkçe ğretiminde, zengin dil yaşantılarının sunulduğu yazınsal nitelikli metinlerle çalışılması, yazınsal söylem ve öğelerin vurgulanması, incelenen kitapların içeriğine uygun yazıların seçilmesi ve bu içerikle ilgili başka yazınsal

metinlerin de devreye sokulması nedenine bağlanarak açıklanabilir. Öte yandan, bu denenceyle ilgili bulgular, 4. ve özellikle de 5. denenceyle ilgili bulguları da desteklemektedir. Denencelerle ilgili bütün bu söylenenler, Türkçe öğretiminde yazınsal niteliği olan metinlerle çalışmanın, okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerindeki puan ortalamasına etkisini ortaya koymaktadır.

Sever (2004b:339)’e göre, “Türkçe öğretimi, dinleme, okuma, konuşma ve yazma gibi girişik etkinlikleri içeren bir özelliğe sahiptir. Bu etkinlikler arasındaki ilişkiler, her etkinliğin birbirini var kılma amacına yöneliktir. Öğrencilerin anadiliyle doğru, açık ve etkili bir iletişim gerçekleştirmesi de bu dört becerinin bütünsellik içinde gelişmesine bağlıdır; çünkü, bu becerilerden birinin gelişimi ötekilerin gelişimine de katkı sağlar.” Bu araştırmayla, Türkçe öğretiminde kullanılan yazınsal metinlerin, öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerindeki puan ortalamasına etkisi saptandığından; bu iki becerinin amaçlara uygun gelişimi, “dinleme” ve “konuşma” becerilerinin amaçlara uygun gelişimine de olumlu katkılar sağlamış olabileceği savını güçlendirmektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler ileri sürülebilir:

1. Türkçe öğretimi, ilköğretim 6. sınıflarda ders kitaplarına bağlı bir öğretim olmaktan çıkarılıp çocuğun dil ve anlam evrenine uygun yazınsal nitelikli çocuk kitaplarıyla gerçekleştirilmelidir.

2. Türkçe öğretimi, girişik becerilerin kazandırılmasını amaçlar ve okul öğretimi boyunca bu becerilerin kazandırılması pekiştirilerek sürdürülür. Bu çalışmanın, ilköğretim 6. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmesine karşın, bulguları öğretimin anılan niteliğinden dolayı öğretimin diğer sınıflarında da yaşama geçirilebilir. Bu nedenle ilköğretim sürecinin her sınıfında, yazınsallık ölçütlerine uygun kitaplarla hazırlanan ders planları Türkçe öğretiminin gerçekleştirilmesinde temel araç olmalıdır.

3. Öğretmenler, öğrencilerin gelişim özellikleri ve dilsel gelişiminde “çocuğa göre” olan yazınsal nitelikli metinlerin işlevleri konularında akademik olarak bilgilendirilmeli ve bu önerilerin gerçekleştirilebilmesi için sınıf öğretmeni ile ilköğretime ve ortaöğretime Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerinde öğretmen adayları, çocuğun dilsel gelişimi, okuma kültürü edinme sürecindeki aşamaları, çocuk yazını ve özellikleri ve çağdaş anadili öğretimi konularında yeterli bilgi ve becerilerle donatılmalıdır.

4. Milli Eğitim Bakanlığı – Üniversite işbirliği ile her öğretim kademesi için, yazınsal niteliği olan çocuk kitaplarının Türkçe öğretimindeki etkisini belirlemeye yönelik daha uzun süreli yeni araştırmalar yapılmalıdır.

ÖZET

Deneyisel bir nitelik taşıyan bu çalışma; Giriş, Yöntem, Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitapları ve Bunların Çocuğun Anadili Gelişimine Katkısı, Eğitim Durumlarında Kullanılan Çocuk Kitaplarının Yazınsal Özellikleri ve Çocuğa Göreliği Açısından İncelenmesi, Bulgular ve Yargı ve Öneriler olmak üzere altı ana bölümden oluşmuştur.

Bu çalışmada, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine katkısının olup olmadığı araştırılmış; sonuçta şu bulgulara ulaşılmıştır:

Birinci denence ile grupların okuduğunu anlama becerisinin “bilgi” düzeyindeki farkları yoklanmıştır. Sonuçta, öğrencilere, okuduğunu anlama becerisinin “bilgi” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, geleneksel yöntem ile yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre hazırlanmış Türkçe öğretimi programının benzer derecede etkili olduğu saptanmıştır.

İkinci denence ile grupların okuduğunu anlama becerisinin “kavrama” düzeyindeki farkları yoklanmıştır. Sonuçta, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının temel araç olarak kullanıldığı Türkçe öğretimi programının öğrencilere, okuduğunu anlama becerisinin “kavrama” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, geleneksel yöntemden daha etkili olduğu saptanmıştır.

Üçüncü denence ile, grupların okuduğunu anlama becerisi “toplam” (bilgi+kavrama) farkları yoklanmıştır. Sonuçta, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının; öğrencilere, okuduğunu anlama becerisini bütünleyen (oluşturan) davranışların kazandırılmasında, geleneksel yöntemden daha etkili olduğu saptanmıştır.

Dördüncü denence ile grupların yazılı anlatım becerisinin “bilgi” düzeyindeki farkları yoklanmıştır. Sonuçta, yazılı anlatım becerisinin “bilgi” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre tasarlanmış Türkçe Öğretimi Programı ile geleneksel yöntemin benzer derecede etkili olduğu saptanmıştır.

Beşinci denence ile grupların yazılı anlatım becerisinin “uygulama” düzeyindeki farkları yoklanmıştır. Sonuç olarak, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının; öğrencilere, “yazılı anlatım becerisi”nin “uygulama” düzeyindeki davranışlarını kazandırmada, geleneksel yöntemden daha etkili olduğu saptanmıştır.

Altıncı denence ile grupların yazılı anlatım becerisi “toplam” (bilgi+uygulama) farkları yoklanmıştır. Sonuç olarak, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının; öğrencilere, yazılı anlatım becerisini bütünleyen (oluşturan) davranışların kazandırılmasında, geleneksel yöntemden daha etkili olduğu saptanmıştır.

Yedinci denence ile grupların okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerisi “genel toplam” farkları yoklanmıştır. Sonuçta, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulan Türkçe öğretimi programının; öğrencilere, okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerisini bütünleyen (oluşturan) davranışların kazandırılmasında, geleneksel yöntemden daha etkili olduğu saptanmıştır.

Sekizinci denence ile grupların kompozisyon (yazılı anlatım) becerisi farkları yoklanmıştır. Sonuç olarak, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarına göre oluşturulmuş Türkçe öğretimi programının; öğrencilere, kompozisyon (yazılı anlatım) becerisini kazandırmada, geleneksel yöntemden daha etkili olduğu saptanmıştır.

ABSTRACT

This study, which is experimental in nature, is comprised of six main sections as: Introduction, Method, Quality Literary Children's Books and their contribution to the development of the mother tongue of the Child, Literary Features of the Children's Books used for Educational purposes and Examining them according to Relativity of the Child, Findings, conclusions, and Recommendations.

In this study, the ability to understand what the child reads and whether the literary quality children's book contributed or not to the written expression of the child were examined; sonuçta şu bulgulara ulaşılmıştır.

With the first hypothesis the differences in the "knowledge" level in the ability to understand what you're reading of the groups was tested. The result showed that in gaining "knowledge" level behavior in understanding what you read that the traditional method and the Turkish teaching program prepared according to the literary quality children's books were equally effective.

The second hypothesis tested the groups to see if there were any differences in the levels of the ability to "comprehend" what you read. The result showed that the program to teach the students Turkish by using quality literary children's books was more effective in enabling the children to gain "comprehension" level behavior in understanding what you read than the traditional method.

The third hypothesis tested the groups for "total" (knowledge + comprehension) differences in understanding what you read. The result showed that the program for teaching the students Turkish through the use of quality

literary texts was more effective in complementing the children's ability to understand what they read behavior than the traditional method.

The fourth hypothesis tested the groups for differences in the "knowledge" level in written expression skills. The results showed that the program designed for teaching the students Turkish through the use of literary quality children's books and the traditional method were equally effective in giving the children "knowledge" level written expression skills.

The fifth hypothesis tested the groups for differences in the "implementation" level of written expression skills. The results showed that the program developed to teach the children Turkish through the use of literary quality children's books was more effective in giving the children "written expression skills" at the "implementation" level than the traditional method.

The sixth hypothesis tested the groups for differences in the "total" (knowledge + comprehension) in written expression skills. The results showed that the program designed to teach the students Turkish through the use of literary quality children's books was more effective than the traditional method in giving the children complementary written expression behavior.

The seventh hypothesis tested the groups for differences in the "general total" in understanding what you read and written expression skills. The results showed the program designed to teach the children Turkish through the use of quality literary children's books was more effective than the traditional method in giving the children complementary behavior I in understanding what you read and written expression skills.

The eighth hypothesis tested the groups for differences in composition (written expression) skills. The results showed that the program designed to teach the children Turkish through the use of quality literary children's books was more

effective than the traditional method in giving the children composition writing (written expression) skills.

KAYNAKLAR

Adalı, Oya (1983) “Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne” **Türk Dili**. Ankara: TDK Yayını, Sayı: 379-380, AÜ Basımevi, s.31-35.

Adalı, Oya (1991) “Anadili Eğitimi.” **Yazma Uğraşı**. ÇYDD Yayınları 3. İstanbul: Cem Yayını, s.31-42.

Adalı, Oya (2003) **Anlamak ve Anlatmak**. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Adodo, Ketline (2001) “Etude sur la poésie, la tradition orale et la littérature au Togo et Programme d’initiation pour les élèves de l’école primaire”. **Document presented at the UNESCO Regional Meeting on Art Education, Port-Elizabeth, South Africa.**<http://portal.unesco.org/culture/es/filedownload.php/11fda3aa06b6c51dd36a1ed38b0d42aaadodo.pdf>.

Akın, Gülten (2001) **Şiiri Düzde Kuşatmak**. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.

Aksan, Doğan (1990) **Her Yönüyle Dil. Ana Çizgileriyle Dilbilim**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, 439/1.

Aksan, Doğan (1995) **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**. Ankara: Engin Yayını.

Aksan, Doğan (1996) **Türkçenin Sözcük Varlığı**. Ankara: Engin Yayını.

Aksan, Doğan (2002) **Anadilimizin Söz Denizinde**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksoy, Ömer Asım (2000) **Açıklamalı Örnekli Deyimler Sözlüğü**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Alkan, Cevat (1992) **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

Alpöge, Gülçin. (2003). “Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı”. **Çoluk Çocuk**, Sayı:24, s.32-33.

Aytaç, Gürsel (1995) “Edebiyat Üzerine” **LITTERA: Edebiyat Yazıları**. (Yay. Haz.: C. Erten), Cilt:6, Ankara: Ürün Yayıncılık.

Aytür, Necla (1988) “Dil-Edebiyat-Kültür İlişkisi” **UÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1.

Bayrav, Süheyla (1999) **Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi**. İstanbul: Multilingual Yayını.

Binyazar, Adnan (1983) "Anadili Öğretiminde Yazınsal Alanlara Açılım" **Türk Dili**. Ankara: TDK Yayını, Sayı: 379-380, AÜ Basımevi, s.57-72.

Bulut, Mesut (2001) “Yazınsal Yapıtlarda Gerçeğin Maskesi: Kurmaca”. **21. Yüzyıla Girerken Yazında Dil Kullanımları**. I. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri, s.349.

Büyüköztürk, Şener (2001) **Deneyisel Desenler. Öntest-Sontest Kontrol Grubu Desen ve Veri Analizi**. Ankara: Pegem A Yayını.

Çebi, Ahmet (1996) **Öğretim Amaçlı Yaratıcı Drama Yoluyla İmgesel Dil Becerisinin Geliştirilmesi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi. (Danışman: İ. San) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çotuksöken, Yusuf (2002) **Türkçe Üzerine Denemeler ve Eleştiriler**. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Çotuksöken, Yusuf (2003). “Anadili Öğretiminde Edebiyatın Yeri ve İşlevi” **Çağdaş Türk Dili**, Sayı:184, s. 148-151.

Deligönül, Mehmet (1988) “Türkçe Öğretiminin Genel Sorunları”. **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını:160, s.21-25.

Demir, Mehmet (1988) “Türkçe Öğretiminde Yöntemler”. **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını:160.

Demircan, Ömer (1990) “Dil Sorunu.” **Çağdaş Türk Dili**. Cilt -III, Sayı: 30-31, s.899-902.

Deperrois, Caroline (1999) “Pourquoi et Comment Faire de la Poésie au Cycle III? Des Activités autour de la Poésie Comme Support Possible à la Maîtrise de la Langue, au Développement de l’Enfant et à l’Enrichissement de son Imaginaire.” Mémoire professionnel (PE2 – C) (Directrice du Mémoire: Mme Potoczny) IUFM Académie de Montpellier Site de Nîmes (Bu yazı 24.02.2006 tarihinde, <http://www.acnancymetz.fr/petitspoetes/HTML/BUREAUENSEIGNANTS/BUREAUUDOC/MemoPE/memo7.pdf> adresinden alınmıştır.)

Dilidüzgün, Selahattin (1996) **Çağdaş Çocuk Yazını-Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım**. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.

Dilidüzgün, Selahattin, S. Sever, A. Öztürk, Ö. Adıgüzel (2002) **Çocuk Edebiyatı**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Dilidüzgün, Selahattin (2003) **İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları**. İstanbul: Morpa Yayını.

Düzgün, Şükrü (1998) **Genel Öğretim İlke ve Yöntemleri**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayını.

Enginün, İnci (1988) “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Programlarının Uygulanmasında Görülen Aksaklıklar” **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını:160, s.139-142.

Fidan, Nurettin (1996) **Okulda Öğrenme ve Öğretme**. Ankara: Alkım Yayınevi.

Forgeot, Christophe (1997) “L'éducation et la poésie” Sciences de l'éducation–C.R.I.S.E.-G.R.A.P.P.E. Université Paris 8 <http://www.barbier-rd.nom.fr/CForgeotEducationPoesie.html>

Gander, Mary J ve Harry W. Gardiner. (2001). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. (Yay. Haz.: B. Onur) Ankara: İmge Kitabevi.

Gelişim Hachette, 3. Cilt, s.1127.

Göğüş, Beşir (1990) “Anadili Eğitiminde Yetersizliklerimiz.” **Çağdaş Türk Dili**. Cilt -III, Sayı: 30-31, s.870-873.

Göğüş, Beşir (1991) “Milli Eğitim Bakanlığı’nın ‘Türkçe Ders Kitapları’” **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Sayı:45/46, s.453-459.

Göğüş, Beşir (1998) “Beşir Göğüş’le Anadili Öğretimi Üzerine Söyleşi”. **Ankara Üniversitesi Tömer Dil Dergisi**. Sayı: 63, s.51.

Göktürk, Akşit (1989) **Sözün Ötesi. Yazılar**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Göktürk, Akşit (2001) **Okuma Uğraşı**. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.

Güler, Mehmet (1993) “Edebiyatsız Çocuk ya da Çocuksuz Edebiyat”. **Littera Edebiyat Yazıları**. (Haz.: C. Ertem) Cilt:4, Ankara: Karşı Yayıncılık.

Güven, Nergis ve Servet Bal (2000) **Dil Gelişimi ve Eğitim: 0-6 Yaş Dönemindeki Çocuklar İçin Destekleyici Etkinlikler**. İstanbul: Epsilon Yayını.

Houyel, Christine (2005) “La Culture Littéraire à l’Ecole: Une Préoccupation des Nouveaux Programmes de l’Enseignement Primaire (2002)” http://www.abf.asso.fr/IMG/doc/Christine_Houyel.doc.

İnce, Özdemir (2002) **Yazınsal Söylem Üzerine**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayını.

İpşiroğlu, Zehra (1991) “Yazma Eylemi” **Yazma Uğraşı**. ÇYDD Yayını 3. İstanbul: Cem Yayınevi, s.21-30.

Javerzat, Marie Claude vd. (2003) **Livres et Apprentissages à l’Ecole**. Paris: Hachette Livre.

Josée, Marie Labrie ve D. Ross (2002) “Prêt-à-Conte - Une Façon Excitante de Lire avec les Enfants”. http://www.phac-aspc.gc.ca/dca-dea/pubs/lang/22_f.html.

Kagan, Moisei (1993) **Estetik ve Sanat Dersleri**. (Çeviren: Aziz Çalışlar) Ankara: İmge Kitabevi.

Kantemir, Enise (1986) “Ortaöğretimde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimine Genel Bir Bakış”. **Ankara: TED Yayını**, s.33-41.

Karasu, İbrahim (1998) “Yabancı Dil, Toplumsal Kaynaştırıcıdır”: **Anadilinde Çocuk Olmak, Yabancı Dilde Eğitim**, s.51-53.

Kavcar, Cahit (1982) “Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Üzerine”. **Milli Eğitim Dergisi**, Öğretmenler Günü Özel Sayısı, Sayı: 59, s.33-35.

Kavcar, Cahit (1993) “Edebiyat ve Güzel Sanatlar Eğitimi” **Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Bildiriler: Eğitim Programları ve Öğretim**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, s. 263-272.

Kavcar, Cahit ve F. Oğuzkan (1999) **Örnek Edebî Metinlerle Yazılı ve Sözlü Anlatım**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kavcar, Cahit (1999) **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayıncılık.

Kavcar, C. F. Oğuzkan ve Ö. Aksoy (2002). **Yazılı ve Sözlü Anlatım**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kavcar, Cahit, Ferhan Oğuzkan ve Sedat Sever (2004). **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Engin Yayıncılık.

Kaya, Meral (2005) “Başarılı (Expert) Okuma Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatı Hakkındaki İnançları, Öğretim Teknikleri ve Bu İnanç ve Tekniklerin Çocukların Okuma Gelişmelerine Etkileri”. http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/tez_ozetleri/meralkaya.html.

Kıran, Zeynel ve A. Kıran (2000) **Yazınsal Okuma Süreçleri**. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kocaman, Ahmet (1990) “Anadili Öğretimi, Yabancı Dille Öğretim ve Ötesi.” **Çağdaş Türk Dili**. Cilt -III, Sayı: 30-31, s.861-864.

Kuleli, Ömer (1990) “Anadilimizi Öğretemiyoruz, Yabancı Dille Öğretimin Sakıncalarına Hazır mıyız?” **Çağdaş Türk Dili**. Cilt -III, Sayı: 30-31, s.905-908.

Lecarme, Philippe (2001) “Enseigner la Littérature”. **CRAP Cahiers Pédagogiques**. No:394.

MEB (1979) **Çocuk Gelişiminin Temel İlkeleri: Türkiye’de Okulöncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Projesi**. Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Araştırma ve Uygulama Enstitüsü. Ankara: Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı.

MEB (1982) **Temeleğitim Türkçe Programı**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ministère de l’Education Nationale et de la Culture Française (1992) **La Maîtrise de la Langue à l’Ecole**. Paris: Savoir-Livre.

Moran, Berna (1988) **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. İstanbul: Cem Yayıncılık.

Nabokov, Vladimir (1988) **Edebiyat Dersleri**. (Çevirenler: F. Özgüven ve A.N. Akbulut). İstanbul: Ada Yayıncılık.

Oğuzkan, Ferhan A. (1981) **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Üçüncü Baskı. Ankara: Emel Matbaacılık.

Oğuzkan, Ferhan A. (2000) **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ozil, Şeyda (1991) “Yazma Öğrenilebilir mi?” **Yazma Uğraşı**. ÇYDD Yayını 3. İstanbul: Cem Yayıncılık, s.43-51.

Özçelik, Durmuş Ali (1987) **Eğitim Programları ve Öğretim: (Genel Öğretim Yöntemi)**. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayını 8.

Özdemir, Emin (1976) **Okuma Sanatı. Nasıl Okumalı. Neler Okumalı?** İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Özdemir, Emin (1983a) “Anadili Öğretimi.” **Türk Dili**. Ankara: TDK Yayını, Sayı: 379-380, AÜ Basımevi, s.18-30.

Özdemir, Emin (1983b) **Yazı ve Yazınsal Türler**. İstanbul: Varlık Yayını.

Özdemir, Emin (1990) "Anadili Öğretimimizdeki Ölü Nokta" **Çağdaş Türk Dili**. Cilt -III, Sayı: 30-31, s.856-860.

Özdemir, Emin (1991) **Okuma ve Metin İnceleme**. Eskişehir: AÜ Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Özdemir, Emin (2000) **Açıklamalı Örnekli Deyimler Sözlüğü**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özdemir, Emin (2001) **Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özdemir, Emin (2002) **Yazınsal Türler**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özünlü, Ünsal (2001) **Edebiyatta Dil Kullanımları**. İstanbul: Multilingual Yayını.

Popet, Anne ve Evelyne Roques (2002) **Le Conte au Service de l'Apprentissage de la Langue**. Paris: Editions RETZ.

Püsküllüoğlu, Ali (1994) **Arkadaş Türkçe Sözlük**. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.

Russell, David L. (1997) **Literature for Children**. New York: Longman.

Sartre, Jean Paul (1995) **Edebiyat Nedir?** (Çev.: Bertan Onaran) İstanbul: Payel Yayını.

Sever, Sedat (1991) “Dil ve Edebiyat Öğretiminde Yaratıcılık”. **Özel Kültür Okulları Eğitim-Araştırma-Geliştirme Merkezi, Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu**. Eğitimde Nitelik Geliştirme.

Sever, Sedat (2002a) “Çocuk, Yazın ve Yaşam”. **Abece Eğitim ve Ekin Dergisi**. Sayı:191, s.12-16.

Sever, Sedat (2002b) “Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları ve Öğretme-Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar”. **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Cilt:34, Sayı: 1-2, s.11-22.

Sever, Sedat (2003a) **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sever, Sedat (2004a) “Anadili Öğretiminin Temel Bir Aracı: Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitapları”. **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye’de Çocuk - 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**. (Yay. Haz.: Müge Artar) Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, s.223-236.

Sever, Sedat (2004b) **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, Veysel (1991) **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**. Ankara: Adım Yayıncılık.

Stevick, Philip (1988) **Roman Teorisi**. (Çev. Sevim Kantarcıoğlu) Ankara: Gazi Üniversitesi Yayını, No:343.

Şimşek, Rasim (1983) “Çağdaş Eğitimde Anadilinin Yeri”. **Türk Dili**. Ankara: TDK Yayını, Sayı:379-380, AÜ Basımevi, s.36-39.

Şirin, Mustafa Ruhi (1998) **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayını.

Tekin, Halil (1980) **Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi**. Ankara: Mars Matbaası.

Tezcan, Nuran (1983) "Yükseköğretimde Anadili Öğretimi" **Türk Dili**. Ankara: TDK Yayını, Sayı 379-380, AÜ Basımevi, s.73-76.

Ural, Serpil (1989) "Çocuk ve Kitap" (Güneş, 02.04.1988) **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**. (Yay. Haz. ve Yön.: M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayını.

Uygur, Nermi (1985) **İnsan Açısından Edebiyat**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Uzun, Leyla Subaşı ve İlknur Keçik (2001) **Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1293.

Uzun, Leyla Subaşı (2005) "Neden Anadili Öğretimi? Nasıl Bir Anadili Öğretimi?" **Tema Modersmal** 21 Kasım 2005 web: [http:// modersmal.skolutveckling.se/turkiska/index.htm](http://modersmal.skolutveckling.se/turkiska/index.htm).

Varış, Fatma (1981) **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

Yücel, Tahsin (1982) **Yazının Sınırları**. İstanbul: Adam Yayıncılık.

Yücel, Tahsin (1983) **Yazın ve Yaşam**. İstanbul: Yol Yayını.

Yücel, Tahsin (1995) **Yazın, Gene Yazın**. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.

TDK (1992) **Türkçe Sözlük**. İstanbul: Milliyet Tesisleri.

YARARLANILAN ÖTEKİ KAYNAKLAR*

* "Yararlanılan Öteki Kaynaklar" başlığı altında, tez hazırlanırken yararlanılan; ancak tez içerisinde gönderme yapılmayan kaynaklar verilmiştir.

Açıkgöz, Kamile Ün (2003) **Aktif Öğrenme**. İzmir: Eğitim Dünyası Yayını.

Ciravoğlu, Öner (1997) **Çocuk Edebiyatı**. İstanbul.

Dönmez, Necate Baykoç vd. (2000) **Dil Gelişimi Etkinlikleri**. İstanbul: Ya-Pa Yayını.

Göğüş, Beşir (1998) “Edebiyat Sanatı ve Eğitim” **AÜ Tömer Dil Dergisi**, Sayı:63.

Marshall, Julia (1994) **Anadili ve Yazın Öğretimi**. (Çeviren: C. Külebi) İstanbul: Çağdaş Yayıncılık.

Nas, Recep (2002). **Örneklerle Çocuk Edebiyatı**. Bursa: Ezgi Yayınevi.

Neydim, Necdet (2003) **Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Bu Yayınevi.

Özdemir, Emin (1973) **Dil ve Yazar**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.

Özdemir, Emin ve A. Binyazar (1980) **Yazılı Anlatım Bilgileri**. İstanbul: Milliyet Yayın A.Ş. Yayını.

Özden, Yüksel (1998) **Öğrenme ve Öğretme**. Ankara: Pegem Yayıncılık

Saban, Ahmet (2002) **Öğrenme-Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Sever, Sedat (1998) “Demokratik Kültür Bilinci Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi”. **Yaşadıkça Eğitim**. Sayı:56, s. 2-6.

Sever, Sedat (2000) “Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlık” **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları** (Yay. Haz.: S. Sever)

Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını, s. 631-646.

Sever, Sedat (2003c) “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Cilt:35, Sayı:1-2, Ayrı Baskı.

Sever, Sedat (2003b) “Çocuğun Gelişim Sürecini Bütünleyen Bir Araç: Edebiyat”. **Çoluk Çocuk**, Sayı: 24, s. 29.

Uygur, Nermi (1994) **Dilin Gücü**. İstanbul: Kabalcı Yayını.

Yörükoğlu, Atalay (1976) “Çocuk Kitapları”. **Türk Dili**. Sayı:292. Ankara.

Yurtbaşı, Metin (1996) **Sınıflandırılmış Türk Atasözleri**. (Yayınevi belirtilmemiş.)

Yurtbaşı, Metin (1996) **Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü**. (Yayınevi belirtilmemiş.)

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi EAUM Yayını. (2003) **Aktif Öğrenme ve Öğretme Yöntemleri Seminer Ders Notları**.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını. **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları** (Yay. Haz.: S. Sever).

EĞİTİM DURUMLARINDA KULLANILAN YAZINSAL NİTELİKLİ KİTAPLAR

Ak, Sevim (1996) **Kuşlar Kralı Nikola**. İstanbul: Uçanbalık Yayını.

Akal, Aytül (2004) **Kızım Neredesin?** İstanbul: Uçanbalık Yayını.

Akal, Aytül ve M. Yener (2004) **Mavi Ay**. İstanbul: Uçanbalık Yayını

Akal, Aytül ve M. Yener (2004) **Kar Sesi**. İstanbul: Uçanbalık Yayını.

Akal, Aytül ve M. Yener (2004) **Kuş Uçtu Şiir Kaldı**. İstanbul: Uçanbalık Yayını.

Ateş, Kemal (2003). **Yitik Kuzular**. Ankara: MEB Yayını.

Çınaroğlu, Ayla (1999) **Şiir Gemisi**. İstanbul: Uçanbalık Yayını.

Dağlarca, F. Hüsnü (1999) **Kuş Ayak, Açıl Susam Açıl**. İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Dölek, Sulhi (1999). **Yeşil Bayır**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Dölek, Sulhi (2002). **Küçük Çalgıcılar**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

İçözü, Nur (1999). **Siz Olsaydınız Ne Yapardınız?** İstanbul: Bu Yayınevi.

Kent-Koop İlköğretim Okulu Yayınları-6. (?) **“Sevgi Yeter” Küçük Şairler**.

Öner, Çetin (2000) **Portakal**. İstanbul: Can Yayını.

Öner, Çetin (2001) **Gülibik**. İstanbul: Can Yayını.

Tevfik Fikret (1983) **Şermin**. İstanbul: Serhat Yayını.

Yurttaş, Hüseyin (2000) **Beyaz Bisiklet**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yücel, Can. (1988) **Altısı Bir Yerde**. İstanbul: Adam Yayını.

EKLER

EK-1.....UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

EK-2.....İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI

EK-3.....DERS PLÂNLARI (EĞİTİM DURUMLARI)

EK-4 TÜRKÇE OKUDUĞUNU ANLAMA VE YAZILI ANLATIM BECERİSİ TESTİ

EK-5..... “İLERİDE HANGİ MESLEĞİ SEÇMEYİ DÜŞÜNÜYORSUNUZ? NEDEN?” KONULU YAZILI ANLATIM (KOMPOZİSYON) BECERİSİ TESTİ SORUSU

EK-6..... KOMPOZİSYON DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

EK-7..... TASARIMLANAN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI İÇİN BU ALANDA UZMAN OLAN KİŞİLERE SUNULAN YAZINSAL ÇOCUK KİTAPLARI LİSTESİ

EK – 1
UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

- Saptanan amaç ve davranışların kazandırılmasında temel araç olarak kullanılacak yazınsal çocuk kitaplarının, araştırmacı tarafından hazırlanan bir listeden, alanında uzman kişilerce belirlenmesi,
- Öğrencilerin, belirlenen kitapların anlam evrenini keşfetmelerine, kitaplardaki dil ve anlatım özelliklerini anlamalarına, yazınsal söylemleri duyumsamalarına dönük etkinliklerin yer aldığı 5 ders plânının hazırlanması.

UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

BİÇİMSEL BÖLÜM

- Uygulamanın yapıldığı okulun adı, dersin adı, sınıf, süre, uygulamayı yapan öğretmenin adı ve soyadı, öğretme ve öğrenme strateji, yöntem ve teknikleri, araç ve gereçler ve kaynak kitaplarla ilgili açıklamaların yapılması.
- “Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri” başlığı altında; “metnin başlığı”, “ana nokta” ve “yardımcı nokta”ların verilmesi, ilgili metin ya da eğitim durumuyla öğrencilere kazandırılması tasarlanan amaç ve davranışların saptanması.

UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

GİRİŞ BÖLÜMÜ

Giriş bölümü; “dikkati çekme”, “güdüleme”, “gözden geçirme” ve “geçiş” olmak üzere, aşamalı olarak hazırlanan ve birbirini bütünleyen dört ayrı etkinliği içermektedir.

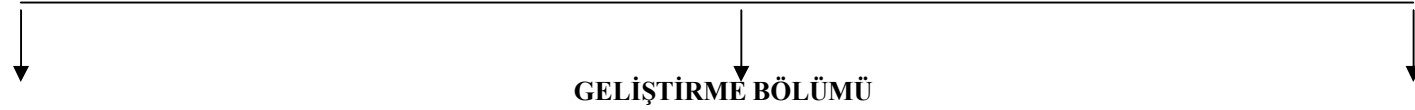
“Dikkati çekme” bölümünde, öğrencilere; eğitim durumu için belirlenen yazınsal kitabın konusu, izleği ya da ana iletişiyle örtüşen, onların kendi yaşamlarıyla da ilişkilendirerek kolaylıkla yanıtlatabilecekleri, düşünce üretebilmelerine olanak sağlayan, onları konuşturmayı, derse çekmeyi amaçlayan soruların sorulması, işlenecek kitabın (metnin) konusu ya da izleğiyle örtüşen ve yazınsal değeri olan başka metinlerin -örneğin kısa bir şiirin- kullanılması, bunları öğrencilerin yorumlamalarının istenmesi; böylece, henüz öğrenme sürecinin başında, öğrencilerin dikkatinin, kazandırılacak davranışlara çekilmesi. **(Bu aşamada hangi yazınsal kitabın inceleneceği öğrenciler tarafından henüz bilinmemektedir.)**

“Güdüleme” bölümünde, her eğitim durumunda ona uygun farklı ortamlar yaratılarak öğrencilerin kazanacakları davranışlara güdülenmelerinin sağlanmaya çalışılması. Bu aşamada daha çok, öğrencilerin kitaplar yoluyla kazanacakları yaşantıların okul yaşamlarında ve gelecekte onlara neler kazandıracağı, sorunlarının çözümüne nasıl katkı sağlayacağı; kısaca, kazandırılması amaçlanan davranışların niçin gerekli olduğunun açıklanması.

“Gözden geçirme”de, ana ve yardımcı noktalara, özetlemeli bir yaklaşımla yeniden değinilmesi.

“Geçiş” bölümünde ise, incelenecek kitabın okunma ve anlaşılma sürecine geçilmesi; “geliştirme bölümü”ne hazırlayıcı eğitim ortamlarının oluşturulması amaçlanmıştır.

UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

- Eğitim durumu içerisinde en kapsamlı bölümü oluşturan geliştirme bölümü, yazınsal metinler aracılığıyla kazandırılması amaçlanan davranışları, her bir öğrencinin edinebilmesi için yapılan etkinlikleri içermektedir. Bu amaca yönelik olarak “geliştirme bölümü”nün düzenlenmesinde şu noktalara dikkat edilmiştir:

- Yazınsal kitapları okuma ve anlama yoluyla öğrencilere kazandırılacak davranışların (kitaplarda geçen; söz, sözcük ve deyimlerin anlamları, kitapların dil ve anlatım özellikleri, dilbilgisi konu alanı vb.) ve bu çalışmaları yaparken onlara düşen sorumlulukların (eğitim durumlarında okunması istenen kitapları zamanında okuma, verilen ödevleri gereğine uygun olarak ve zamanında yapma, metinlerin anlam evrenlerine girme çalışmalarına etkilice katılma vb.) neler olduğu, onların bu sorumlulukları yerine nasıl getirecekleri üzerine açıklamaların yapılması.

- Metnin anlaşılmasına ve yazınsal söylemlerin ortaya çıkarılmasına dönük tüm etkinliklerin yer aldığı bu bölümde, ilgili eğitim durumunda incelenecek kitabın her öğrenci tarafından okunmasının sağlanması. Çünkü bu bölümdeki tüm etkinlikler (özetleme, kitapla ilgili soruların yanıtlanması, kitaptaki sözcüklerin anlamlarının bulunması vb.) kitabın okunmuş olmasını gerektirmektedir.

- Metnin (kitabın) sesli ve sessiz olarak kurallara uygun biçimde öğretmen ve öğrenciler tarafından okunması.
- Okumada düşülen hataların düzeltilmesi.
- Öğrencilerden, dinlemeyle ilgili ilkeleri uygulamalarının istenmesi.
- Metnin öğrenciler tarafından özetlenmesi.

- Öğrencilere, metnin duygu, düşünce ve olay yapısıyla ilgili soruların sorulması ve yanıtlanması, soruları yanıtlarken nelere dikkat etmeleri gerektiğinin açıklanması. (Eğitim durumlarının gerçekleştirilmesinde temel araç olarak kullanılan yazınsal çocuk kitaplarının özellikleri göz önünde bulundurularak, metnin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı davranışların yoklanmasına ya da kazandırılmasına hizmet edecek, yazınsal bir metnin özelliklerini kavratmaya yönelik,

öğrencileri bu tür metinlerin anlam evrenine, duygu ve düşünce dünyasına sokmayı amaçlayan, öğrenci düzeyine uygun nitelikteki sorular önceden hazırlanmış; bu sorulara verilebilecek olası yanıtlar da ilgili sorunun hemen altında yer almıştır. Metnin olay gelişimini irdeleyen soruların yanında, öğrencilere, “Siz ... adlı karakterin bu davranışını nasıl buldunuz? Onayladınız mı? Peki siz olsaydınız ne yapar, neler söylerdiniz? Siz hiç böyle bir olay yaşadınız mı?” gibi öğrencilerin kendi duygu, düş ve düşünce dünyalarını anlatmalarına olanak sağlayacak sorular sorulmasına da özen gösterilmiştir.)

- Öğrencilerin, metindeki olay ve olay gelişimi üzerine konuşturulmaları.
- Öğrencilerin, metindeki kahramanların fiziksel ve ruhsal portreleri üzerine konuşturulmaları.
- Öğrencilerden; kahramanların davranışları, özellikleri ve metnin olay gelişimi üzerinde konuşmalarının, yorumlarda bulunmalarının istenmesi.
- İncelenen yazınsal metnin içeriğinden hareketle, öğrencilerden kendi duygu, düş ve düşünce dünyalarını, yaşantı ve deneyimlerini ortaya koyacakları, öğrencilerin eleştirel düşünmelerine olanak yaratacak ortamların yaratılması.
- İncelenen metnin, konusunun, izleğinin, anadüşüncesinin ve yardımcı düşüncelerinin bulunmasına dönük çalışmaların yapılması.
- Metnin içeriğine uygun başka başlıklar bulma çalışmasının yapılması.
- İlgili kitabın içeriğine uygun kısa yazılı anlatım çalışmalarının yapılması.
- Metnin türünü ve tür özelliklerini belirlemeye dönük etkinliklerin yapılması.
- Sözcük dağarcığını geliştirmek, anlamları öğrenilen sözcükleri pekiştirmek, başka yazınsal metinlerin okunmasını sağlamak amacıyla çeşitli etkinliklerin yapılması (örneğin; bulmaca çözme, bilmeceleri yanıtlama, çağrışım baloncuğu ya da kavram çalışması yapma, okunan bir öykünün düğüm noktasında kesilerek öğrencilerden tamamlamalarını isteme, anlamları öğrenilen sözcüklerle yeni metinler oluşturma vb.)
- Metinde geçen söz, sözcük ve deyimlerin anlamlarının bulunmasına ve kavranmasına dönük çalışmaların yapılması (metnin söz varlığının anlaşılmasına dönük çalışmaların yapılması).
- Sözcüklerin gerçek ve deşimceli anlamlarının bulunmasına ve kavranmasına dönük çalışmaların yapılması.
- Anlamları öğrenilen sözcüklerin örnek tümcelerde kullanılarak, bunların anlamlarının pekiştirilmesine dönük çalışmaların yapılması.
- Metnin dil ve anlatım özelliklerinin ortaya çıkarılmasına dönük etkinliklerin yapılması.
- Türkçenin kimi incelik ve kurallarının yine ilgili yazınsal metinlerden örneklerle verilmesi.

- Bu bölümdeki, her öğrenciye amaçlanan davranışları kazandırmaya yönelik, yazınsal çocuk kitaplarıyla bütünleştirilmiş etkinlikler, “Ara Özet” ve “Ara Geçiş” bağlantılarıyla eğitim durumunun “Sonuç” bölümüne kadar sürdürülmüştür. Yapılan her “ara özet”te, “yardımcı noktalar” alt başlığı altında bulunan her bir noktanın gösterdiği davranışlara kısa ve özlü bir biçimde değinilmiştir.

-“Ara geçişler”de ise, “yardımcı noktalar”ın içerdiği davranışların kazandırılmasına yönelik öğretme-öğrenme durumlarının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bölümlerde, öğrencilerin dikkat ve ilgilerini incelenen yazınsal kitaplara, onların içeriklerine ve dil-anlatım özelliklerine çekmek amacıyla, kazandırılacak yeni davranışların neler olduğu kısa ve özlü bir biçimde açıklanmıştır. Her ara geçişten sonra da kazandırılacak davranışlarla ilgili olarak, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarından hareketle, çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerini gerçekleştirecek yeni öğretme-öğrenme durumları yaratılmıştır.

- Verilmesi amaçlanan dilbilgisi konularının, incelenen yazınsal metin aracılığıyla öğrenilmesine dönük çalışmaların yapılması. (Dilbilgisi etkinliklerinde, anlatılan konuyla ilgili örneklerin, daha kalıcı ve işlevsel olacağı gerekçesiyle, ilgili yazınsal metin içerisinden verilmesine özen gösterilmiştir.)

- Sever (2004b:53)’e göre, dil öğretimi doğası gereği, duygu ve düşünce üretmeyi olanaklı kılan etkinlikleri içermelidir. İşte, eğitim durumlarında, incelenen yazınsal kitaplardan yola çıkarak, öğrencilerin derse etkin katılımını sağlayacak, onların duygu, düşünce, düşlem gücü ile imgelem yetilerini devindirecek (şiir yazma, bir konu üzerinde düşünce üretme, yorum yapma ve bunu belirtme gibi...) öğretme-öğrenme durumlarının yaratılmasına özen gösterilmiştir.

- Çalışmanın amacı gereği başka yazınsal metinlere de yer verilmesi, bunların içeriği üzerine öğrencilerin konuşturulması.

-İncelenen metnin içeriğine uygun kompozisyon (yazılı anlatım) çalışmalarının yapılması, öğrencilerin yazma çalışmalarına güdülenmelerini sağlayacak etkinliklerin yapılması. Bireylerin okuduğunu anlaması kadar, anladıklarını başkalarına aktarması da önemli bir beceridir. Yaşadıklarını, düşündüklerini, tasarladıklarını, düşlediklerini uyumlu bir bütün oluşturacak biçimde yazılı olarak anlatmak bir beceri ve alışkanlık işidir ve bu becerinin de, ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak çocuğa uygun eğitim durumlarının yer aldığı sağlam bir anadili öğretimiyle geliştirilmesi gerekir. İşte, uygulamanın kompozisyon (yazılı anlatım) çalışmalarında ise, “Yapılacak Etkinlikler” başlığı altında, yine kimi yazınsal metinler (şiir, öykü vb.) okunmuş, bu metinlerin dil ve anlatım özelliklerini anlamaya dönük çalışmalar yapılmış; öğrencilerden, kendi yazılarını yazarlarken bu metinleri göz önünde bulundurmaları istenmiştir. Öğrencilerin, yazma etkinliklerine isteyerek katılmalarını sağlayacak eğitim ortamları yaratılmaya çalışılmış; bu çalışmalarda diğer dilsel etkinliklere de (örneğin, verilen yazma konusuyla ilgili bir öykü ya da şiir okunması, yine konuyla ilgili sınıf içi konuşma ve tartışmalar yapılması) yer verilerek dilsel becerilerin bir bütün içinde geliştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Eğitim etkinlikleri içinde -özellikle ilk iki eğitim durumunda-, yazılı anlatım çalışmalarının araştırmacı tarafından toplanması, titiz bir şekilde

okunup değerlendirilmesi, eğitim durumu içinde öğrenilen sözcük, deyim ve atasözlerinin yazı içerisinde nasıl kullanıldığının –yanlış kullanılmışsa nasıl kullanılması gerektiğinin- not alınması, bunların öğrencilerle paylaşılması, onların bu konularda düşünmelerinin sağlanması; yanlış ve eksiklerin öğrencilerin kağıtları üzerinde işaretlenmesi, bunların öğrencilere dağıtılması ve en başarılı  kompozisyonun sınıf ortamında okunması da yer almıştır.

UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

SONUÇ BÖLÜMÜ

-Sonuç bölümü; “Son Özet”, “Tekrar Güdüleme” ve “Kapanış” aşamalarından oluşmuştur.

“Son Özet” basamağında, uygulamanın o anına değin yapılan çalışmaların (bir yazınsal metni anlamaya dönük etkinlikler) özetlenmesi. “Tekrar Güdüleme” aşamasında, yazınsal kitaplar aracılığıyla öğrencilerin kazanacakları yaşantıların, derslerinde ve yaşamda onların ne işlerine yarayacağını vurgulanması.

“Kapanış”ta ise, yine başka yazınsal metinlere yer verilmesi, eğitim durumlarında incelenen kitapların ileti ve izleklerini destekleyen şiir ya da öykülerin okunması, bunların içerikleri üzerine konuşulması, verilen konuyla ilgili olarak öğrencilere şiirler yazdırılması, metnin oyunlaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

- Ayrıca, yazınsal metinlerle daha fazla etkileşime girmeleri amacıyla öğrencilere başka yazınsal kitap adları verme ve bunları en kısa zamanda edinmelerini isteme gibi çalışmalara da yer verilmiştir.

UYGULAMANIN (MODELİN) SİMGESEL GÖRÜNÜMÜ

DEĞERLENDİRME BÖLÜMÜ

- Eğitim durumu süresince düzenlenen etkinliklerin bu son bölümünde, öğrencilerin, ilgili yazınsal kitaplarla kazandırılması amaçlanan davranışları ne derece öğrendiklerini, hangi davranışları öğrenemediklerini ya da eksik öğrendiklerini belirlemek amacıyla “Değerlendirme Soruları” hazırlanmış, eğitim durumunun bitmesine 15-20 dakika kala da uygulanmıştır. Sorular ve çeldiricileri daha çok yazınsal metinlerden verilmiştir. (3. ders plânı sonunda verilen “yazma ödevi” için, yine öğrencilerle birlikte ayrıntılı bir yazma plânı hazırlanmıştır. Verilen yazma konusuna uygun olarak da öğrencilerin yararlanabilecekleri, ufuklarını geliştirici yazınsal metinler (öyküler, şiirler ve roman) önerilmiş; böylece de çalışmamızın amacı gereği, onların yazınsal metinlerle sık sık buluşmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu etkinlikte de, öğrencilerin yazıları öğretmen tarafından okunmuş, gerekli düzeltme ve öneriler yapılarak öğrencilere dağıtılmıştır. Böylece öğrencilere, yazılı anlatım çalışmalarında göz önünde bulundurulması gereken noktalar bir kez daha anımsatılmıştır.)

- Değerlendirme sorularında öğrencilere not verilmemiş; böylece öğretmen, öğrencilerin daha rahat olduğu böyle bir ortamda, öğrenme güçlüklerinin neler olduğunu görme olanağı bulmuştur.

EK - 2
İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI

İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI*

**İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN
ANLAMA GÜCÜNE İLİŞKİN AMAÇLARI
“DİNLEME”**

AMAÇ: DİNLEME İLE İLGİLİ İLKELEER BİLGİSİ

Davranışlar:

1. Dinlemek için uygun bir şekilde oturacağını yazma / söyleme
2. Dikkatini konuşulacak konu üzerinde toplayacağını yazma / söyleme
3. Dikkatini konuşmacıya yönelteceğini yazma / söyleme
4. Önemli noktaları not alacağını yazma / söyleme
5. Konuşmacının sözünü kesmeden dinleyeceğini yazma / söyleme
6. Konuşmacının ve dinleyicilerin (izleyicilerin) dikkatini dağıtacak hareketler yapmayacağını yazma / söyleme
7. Konuşma boyunca dikkatini sürdürdüğünü yazma / söyleme
8. Konuşmacıya, konuşma sırasında, dinlediğini gösterir sözel olmayan tepkiler göstereceğini yazma / söyleme
9. Konuşma sırasında başkalarıyla konuşmayacağını yazma / söyleme
10. Konuşmacıya soru sormak ve görüş bildirmek için uygun zamanda söz isteyeceğini yazma / söyleme
11. Konuşmacıya, konuyla ilgili sorular soracağını yazma / söyleme

AMAÇ: DİNLEDİĞİ DÜZEYİNE UYGUN (25-30 DAKİKALIK) KONUŞMALARI TAM VE DOĞRU OLARAK ANLAYABİLME

Davranışlar:

1. Dinlediği konuşmanın konusunu ya da temasını bir cümleyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
2. Dinlediği konuşmanın ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini birer cümleyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Dinlediği olayın (varsa) geçtiği yerini / zamanını / kahramanlarını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
4. Dinlediği olayın (varsa) kahraman(lar)ının (iç ve dış) portresini / portrelerini kendi cümleleriyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Dinlediği konuşmanın (varsa) gelişim sırasını ya da giriş, gelişme, sonuç bölümlerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
6. Dinlediği konuşmayı, özünü yitirmeden kendi cümleleriyle özetleme
7. Dinlediği konuyla ilgili yazılı / sözlü görüş bildirme
8. Dinlediği konuya uygun başlık yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
9. Dinledikleri arasında neden-sonuç ilgisi kurma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

AMAÇ: KONUSANI DİKKATLİCE DİNLEMESİNE DÖNÜKLÜK

Davranışlar:

1. Konuşmacının (varsa) verdiği örneklerden en az ikisini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
2. Konuşma sırasında (varsa) kullanılan araç ve gereçleri yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Konuşmacının sorulara verdiği (varsa) ilginç yanıtları yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

AMAÇ: DİNLEMENİN GÜNLÜK YAŞAMDAKİ ÖNEMİNİ TAKDİR EDİŞ

Davranışlar:

* Sever (2004:65-98)'den alınmıştır.

1. Bilgi, düşünce, haber almak / edinmek için radyo ve televizyondaki düzeyine uygun yayınları izleme
2. Uygun olan zamanlarda, müzik dinlemeyi alışkanlık haline getirme
3. Düzeyine uygun etkinliklerden (tiyatro, sinema vb.) yararlanmayı alışkanlık haline getirme
4. Tiyatro, sinema, konferans vb. etkinliklerle ilgili izlenimlerini anlaşılır şekilde başkalarına anlatmaktan zevk alma
5. Tiyatro, sinema, konferans vb. etkinliklerle ilgili izlenimleri dinlemekten zevk alma
6. Dinlediklerine, kendi düşüncelerine aykırı olsa bile, hoşgörü duygusu besleme
7. Dinlediklerini önyargılardan (kişisel sevgi ve karşıtlık duygusu) sıyrılarak tarafsız biçimde değerlendirmeye

AMAÇ: DÜZEYİNE UYGUN KONUŞMALAR (İLKELERE UYGUN OLARAK) DİNLEME BECERİSİ

Davranışlar:

1. Dinlemek için uygun bir şekilde oturma
2. Dikkatini konuşulacak konu üzerinde toplama
3. Dikkatini konuşmacıya yöneltme
4. Gözleriyle konuşanı izleme
5. Konuşmacıya, konuşma sırasında, dinlediğini gösterir sözel olmayan tepkiler gösterme
6. Konuşmacı ve dinleyicilerin dikkatini dağıtacak hareketler yapmama
7. Konuşmacının ileri sürdüğü önemli düşünceleri yakalama (not alma)
8. Konuşmacının (varsa) düştüğü çelişkileri yakalama (not alma)
9. Konuşmacının, farklı anlamlara gelebilecek sözlerini yakalama (not alma)
10. Dikkatini konuşma boyunca sürdürme
11. Konuşmacıya soru sormak için uygun zamanda söz isteme
12. Konuşmacıya konunun yeterince anlaşılamayan yönleriyle ilgili olarak soru ya da sorular yöneltme
13. Konunun açıklanmasına katkı sağlayacak düşüncelerini ya da (varsa) konuşmacı tarafından açıklanmayan kısımları özlü biçimde açıklama

“OKUMA”

OKUDUĞUNU ANLAMA VE OKUMA BECERİSİNE İLİŞKİN AMAÇLAR

AMAÇ: OKUMA İLE İLGİLİ İLKELER BİLGİSİ

Davranışlar:

1. Dik, düzgün ve rahat oturacağını ya da duracağını yazma / söyleme
2. Okurken, ışığın yeterli ve sol arkadan gelmesine dikkat edeceğini yazma / söyleme
3. Okuma gerecini (materyalini) gözden uygun uzaklıkta tutacağını yazma / söyleme (yaklaşık 33cm)
4. Ayakta okurken kitabı sol elle tutup (okuduğu kitapsa) kitabın sayfalarını sağ elle çevireceğini (solak olanlar buna zorlanmamalıdır) yazma / söyleme
5. Parmak ya da kalemle satır izlemeden, başı ve gövdeyi sallamadan okuyacağını yazma / söyleme
6. Ön yüzünün okunması biten kitap yaprağını, okumanın hızını aksatmayacak ve anlamlandırmayı bozmayacak biçimde hemen çevireceğini yazma / söyleme

AMAÇ: DÜZEYİNE UYGUN BİR METNİ DOĞRU ANLAMLANDIRACAK BİÇİMDE SESLİ OKUMA BECERİSİ

Davranışlar:

1. Okuma ile ilgili ilkeleri yerine getirme
2. Okurken hareketlerde ölçülü (el, baş, gövde hareketleri gibi) ve hoşça giden bir canlılık bulunma
3. Konuşma hızıyla okuma
4. Konuşma sesiyle okuma
5. Yazıdaki harfleri karşılayan sesleri tam çıkaklarında oluşturma (sesleri temiz çıkarma)
6. Her sesin oluşumu için ses yolu ve ses örgenlerini gereğince kullanarak, sesleri doğru boğumlandırma

7. Sözcükleri doğru ve anlaşılır biçimde okuma
8. Soluğu cümleye göre ayarlama
9. Anlamanın belirginleşmesine yardımcı olacak nitelikteki sözcük, tamlama, cümle gibi anlam öbeklerini doğru vurgulama ya da vurgulayarak söyleme
10. Ses tonu metnin anlamına ve duygusuna göre uydurma (ayarlama)
11. Metnin tür özelliklerine uygun tonlama yapma
12. Sese hoş giden bir renk (kalınlık, incelik) verme
13. Noktalama işaretlerine uygun duraklamalar yapma
14. Sesin yüksekliğini, dinleyicilerin rahatça duyabileceği biçimde ayarlama
15. Okumanın doğal akışını bozacak biçimde duraklamama
16. Metindeki tamlamaları - ikilemeleri bölmeden okuma
17. Dinleyici karşısında olma sıkıntısına düşmeme
18. Zaman zaman dinleyicilere bakarak, dinleyicilerin ilgisini canlı tutma (göz iletişiminde bulunma)
19. Dakikada en az sesli olarak 70-80 sözcük okuma

AMAÇ: DÜZEYİNE UYGUN BİR METNİ DOĞRU ANLAMLANDIRACAK BİÇİMDE SESSİZ OKUMA BECERİSİ

Davranışlar:

1. Okuma ile ilgili ilkeleri yerine getirme
2. Okurken konuşma örgenlerini (gırtlak, dil dudak) hareket ettirmeme
3. Metni mırıldanarak ya da fısıldayarak okumama
4. Gereksiz duraklamalar ve geriye dönüşler yapmama
5. Yazıdaki noktalama işaretlerinin görevlerini sezerek en yakın noktalama işaretine kadar zaman yitirmeden gözü hareket ettirme
6. Sözüün gelişinden anlamı çıkarma
7. Okuma hızını, okumanın amacına göre ayarlama
8. Okuma hızını, okunan metnin özelliğine göre ayarlama
9. Dakikada en az sessiz olarak 120-130 sözcük okuma

AMAÇ: DÜZEYİNE UYGUN BİR METİNDEKİ SÖZCÜK, DEYİM, ATASÖZÜ, ÖZDEYİŞ, TAMLAMA VE TERİMLERİN ANLAM BİLGİSİ

Davranışlar:

1. Bir sözcüğün ya da sözün (deyim, atasözü, özdeyiş, tamlama ve terim) anlamını yazma/söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
2. Verilen bir anlamın karşılığı olan sözcüğü ya da sözü (deyim, atasözü, özdeyiş, tamlama ve terim) yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Bir sözcüğün ya da sözün (deyim, atasözü, özdeyiş, tamlama ve terim) eş (anlamdaş) / karşıt / yakın anlamlısı olan sözcük ya da sözleri yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
4. Verilen sözcükler arasından anlam bakımından diğerleriyle uyumayanı (ayrı düşeni) yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Verilen sözcükler arasından, anlam bakımından bir grup oluşturanları yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
6. Verilen sözcükleri eş / yakın / karşıt anlamlılık bakımından eşleştirip yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
7. Birden fazla anlamı olan bir sözcüğün farklı anlamlarını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
8. Bir metinde geçen eş / yakın / karşıt / soyut / somut / temel / mecaz / genel / özel anlamlı sözcükleri bulma (yazma/söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
9. Verilen bir metinde belirtilen sözcük / sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

AMAÇ: OKUDUĞU DÜZEYİNE UYGUN BİR METNİ TAM VE DOĞRU OLARAK ANLAYABİLME

Davranışlar:

1. Okuduğu metni özünü yitirmeden kendi cümleleriyle söz ya da yazıyla özetleme
2. Metnin konusunu ya da temasını bir cümleyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Metnin ana düşüncesini bir cümleyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
4. Metnin ana düşüncesinin belirtildiği cümleyi ya da paragrafı bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Ana düşüncüyü destekleyen yardımcı düşünceleri birer cümleyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
6. Metnin bakış açısını bir cümleyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
7. Metindeki, daha önce hiç karşılaşmadığı sözcük, deyim, atasözü, özdeyiş, tamlama, ikileme ve terimlerin anlamını metnin bütünlüğü içinde sözün gelişinden kestirip bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
8. Metindeki, metni yönlendiren anahtar sözcükleri ya da sözleri yazarın kullandığı bağlam içinde anlamlandırma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
9. Metinde geçen olayın / olayların geçtiği yeri, zamanını, nedenini, sonucunu ve gelişim sırasını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
10. Metindeki (varsa) kahraman(lar)ın (iç ve dış) portresini / portrelerini kendi cümleleriyle yazma / söyleme
11. Metnin anlatım biçimini (açıklama, öyküleme, betimleme, tartışma) bir cümleyle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
12. Metnin (varsa) giriş, gelişme, sonuç bölümlerini metin üzerinde belirleme (gösterme)
13. Okuduğu metne uygun başlık bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
14. Metindeki bir olay, durum ya da ana düşüncüyü karşılayacak bir atasözü / özdeyiş yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
15. Okuduğu metindeki çelişen düşünceleri ve anlam tutarsızlıklarını belirtme (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
16. Metnin türünü yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
17. Metnin dil ve anlatım özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

AMAÇ: SÜREKLİ VE PLÂNLİ KİTAP OKUMAKTAN ZEVK ALIŞ (ALMA)

Davranışlar:

1. Kitap okumanın bilgi edinme yolu olduğunu savunma
2. Kitap okumaya zaman ayırma
3. Öğretmenleri tarafından okunması için salık verilen kitapları temin etme (sağlama, edinme)
4. Düzeyine uygun yararlı kitaplar seçme
5. Her ay (en az), düzeyine uygun bir kitap (yazınsal türde) okuma (öğretmenlerinin önerdiği ya da kendisinin seçtiği)
6. Günde en az bir gazete okuma
7. Günde en az 1 (bir) saatini okumakla zorunlu olmadığı konulardaki yazıları okumaya ayırma (dergi, kitap vb.)
8. Kütüphanelerden okumak için sık sık kitap alma
9. Kütüphanede oturup kitap okuma
10. Okuduğu kitapların düşünce ve sanat değerleri hakkında arkadaşlarının görüşlerini alma
11. Okuduğu kitapların düşünce ve sanat değerleri hakkındaki görüşlerini arkadaşlarına anlatma
12. Süreli (haftalık, aylık, yıllık) okuma plânı yapma
13. Derslerine, ders kitaplarının dışında başka bilgi kaynaklarından da yararlanıp hazırlanma
14. Güncel olaylar ve konular üzerinde gazete ve dergilerden haber ve bilgi toplama
15. Yaşadığı yörede (varsa) açılan kitap fuarlarına gitme

16. Gazete ve dergilerdeki kitap tanıtım sayfalarını sürekli okuma
17. Sanat ve bilim yönünden kendine yararlı, okunmaya değer kitapları seçme

İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN ANLATMA GÜCÜNE İLİŞKİN AMAÇLARI “KONUŞMA”

AMAÇ: DUYGU, DÜŞÜNCE, TASARIM VE İZLENİMLERİNİ KONUŞMA İLKELERİNE UYGUN OLARAK SÖZLE, DOĞRU, ANLAŞILIR VE ETKİLİ BİÇİMDE ANLATABİLME

Davranışlar:

1. Konuşmaya (gerekirse) dinleyicilerin düzeylerine uygun bir hitapla başlama
2. Konuşma konusunu açık ve kısa olarak belirtme
3. Konuşmayı yapmak için bulunduğu yerde (kursü, tahta önü v.b.) ölçülü ve rahat olma
4. Derin, sık, çabuk, düzenli, sinirlenmeden ve gürültüsüz biçimde soluk alma
5. Konuşurken burundan soluk alma (bedensel bir ötür ya da konuşmanın gerektirdiği özel durumlar dışında)
6. Konuşurken göğüs boşluğundan ve diyaframdan soluk alma
7. Konuşurken soluk vermeyi iyi ayarlama (birden soluk vermeme vb.)
8. Soluk alırken konuşmama
9. Sesi, dinleyicilerin duyabileceği biçimde ayarlama
10. Kendi kişiliğini yansıtan bir sesle (konuşma sesiyle) konuşma
11. Sözcükleri doğru ve anlaşılır biçimde söyleme, boğumlama (telâffuz etme)
12. Açık, anlaşılır, yalın ve doğru cümleler kurma
13. Sözcük ve tümceleri anlamına göre vurgulama (sözcük ve tümcelerin anlam ve duygu yükünü sesle ayırma)
14. Konuya ve konuşmanın düzeyine uygun bir tonla (ağırbaşlı, neşeli, duygulu, saygılı vb.) konuşma
15. Konuşmanın akışını bozacak duraksamalar yapmama
16. Konuşma akışını anlamına göre ayarlama
17. Konuşurken konu dışına çıkmama, konudan ayrılmama
18. Dinleyicilerle göz iletişimi kurma
19. Söz, jest, mimik uyumunu sağlayarak konuşma
20. Tekrarlara yer vermeden konuşma
21. Konuşmada yerel ağızlara ve argo söyleyişlere yer vermeme
22. Konuşurken “ıhlama” yapmama (gereksiz sesler çıkarmama)
23. Konuşmanın anlaşılmasını güçleştiren sözcük ya da sözcükler kullanmaktan kaçınma
24. Dinleyicilerin ilgisini dağıtacak gereksiz ayrıntılar girmeme
25. Konuşmayı “kültür ağzı”nın söyleyiş özelliklerine uygun olarak yapma
26. Konuşma konusuyla ilgili bilgileri bir sıraya koyarak anlatma
27. Dinleyiciler tarafından yapılan eleştirileri hoşgörüyle karşılama
28. Dinleyiciler tarafından yöneltilen sorulara açık, kısa ve doğru yanıtlar verme
29. Konuşmayı belirtilen (istenilen) sürede bitirme
30. Konuşma bitiminde dinleyicilere teşekkür etme

AMAÇ: DUYGU, DÜŞÜNCE, TASARIM VE İZLENİMLERİNİ SÖZLE, GÜZEL TÜRKÇE KULLANARAK ANLATMAYA İSTEKLİLİK

Davranışlar:

1. Yeni duyduğu (öğrendiği) sözcükleri doğru ve yerinde kullanmaya çalışma
2. Anlamı, yazılışı, söylenişi bakımından takıldığı sözcükler olduğunda sözlüğe, yazım kılavuzuna, öğretmen ya da başka güvenilir kaynaklar başvurma
3. Konuşmaya dayalı etkinliklerde, düşüncelerini açıklamak için söz isteme
4. Türkçe’yi doğru ve güzel konuşan kişilerin (tiyatro sanatçıları, spikerler vb.) konuşmalarındaki sözcük ve cümlelerin vurgu ve tonlamalarını taklit etme (tekrarlama)
5. Türkçe’yi doğru ve güzel konuşan kişilerin (tiyatro sanatçıları, spikerler vb.) konuşmalarındaki söz noktalamalarını ve üslup özelliklerini taklit etme (tekrarlama)
6. Türkçe’yi doğru ve güzel konuşan kişilerin (tiyatro sanatçıları, spikerler vb.) konuşmalarındaki tavır, jest ve mimiklerini taklit etme (tekrarlama)
7. Deyim ve atasözlerini belirttiği anlamlara göre yerinde kullanma
8. Konuşmalarındaki hataları işaret edildiğinde, bunu olumlu ve hoşgörüyle karşılama
9. Konuşma hatalarını öneriler doğrultusunda düzeltme ve aynı hataları yinelememe

10. Ders ödevlerini güzel ve doğru Türkçe 'yle anlatma
11. Okul yaşamındaki bütün derslerinde, güzel ve doğru Türkçe 'yi kullanarak konuşma
12. Okul dışı bireysel ve toplumsal ilişkilerinde güzel ve doğru Türkçe kullanarak konuşma
13. Küme ve sınıf tartışmalarına isteklice katılma
14. Düzeyine uygun şiirleri, doğru anlamlandırarak biçimde isteğiyle ezbere okuma
15. Düzeyine uygun bir konuyu doğru ve güzel bir Türkçeyle açıklama
16. Bir yaşam durumunu doğru ve güzel bir Türkçeyle oyunlaştırma (dramatize etme)

AMAÇ: SÖZLÜ ANLATIMIN GÜNLÜK YAŞAMDAKİ ÖNEMİNİ TAKDİR EDİŞ

Davranışlar:

1. Duygu, düşünce, istek ve dileklerini iletişime girdiği kimselere (anne, baba, öğretmen, kardeş, arkadaş vb.) çekinmeden açık ve uygun bir dille söyleme
2. Türkçeyi doğru ve güzel konuşan kişilerle tanışmaya - konuşmaya istek duyduğunu ifade etme
3. Kişisel ilişkide bulunduğu insanlarla olan sorunlarını konuşarak çözmeyi yeğleme
4. Günlük yaşamdaki kişisel ilişkilerin gereği olan ve bu ilişkileri geliştiren ifadeleri (günaydın, nasılsınız, teşekkür ederim, kutlarım vb.) gerektiren her durumda kullanma
5. İlişkide bulunduğu kişileri, konuşma hataları yaptıklarında, uygun bir dille uyarma ya da onların hatalarını düzeltme
6. Grup çalışmalarında sözcü olarak görev isteme
7. Radyo ve televizyondan haberleri izleme
8. Doğru ve güzel anlatımları taklit etme (örnek alma)
9. Düzeyine uygun konulardaki konuşmaları (açık oturum, konferans vb.) izleme
10. Türkçenin doğru ve güzel kullanıldığı kitapları okuma
11. Konuşmanın toplumsal yaşamdaki yeri ve önemini anlatan kitapları okuma
12. Konuşmalarında, yanlış anlaşılacak ifadeler kullanmama
13. Konuşmalarda, karşısındakinin sözünü kesmeden dinleme
14. Karşılıklı konuşmalarda, karşısındakinin düşüncelerini paylaşmasa bile hoşgörüyle dinleme

AMAÇ: DÜZEYİNE UYGUN BİR KONUYU KONUŞMA İLKELERİNE UYGUN OLARAK (JEST, MİMİK, TONLAMA, VURGU VE İÇERİK ARASINDAKİ UYUMU SAĞLAYARAK) 5-10 DAKİKADA SUNABİLME

Davranışlar:

1. Konuşma yapacağı topluluk karşısına temiz ve özenli bir kıyafetle çıkma
2. Konuşma konusuna ve süresine uygun bir plan yapma (hazırlıksız "irticalen" yapılan konuşmalarda plan gerekmez)
3. Konuşma konusu için yeterli kaynak incelemesi yapma
4. Konuşma metnini anlatım ilkelerine uygun olarak dolma kalemle beyaz kağıda yazma
5. Konuşma metnini sunmadan önce en az 2-3 kez kendi kendine tekrar etme
6. Konuşma metnini yazılı olduğu kağıda fazla bağlı kalmadan konuşma
7. Konuşma metninin okunması gerekiyorsa, konuşur gibi okuma
8. Dinleyicilerle göz iletişimi kurma (ya da gözleri konuşma metninden çok dinleyiciler üzerinde gezdirmeye)
9. Ses, sözcük ve cümleleri doğru ve anlaşılır vurgulama
10. Konuya ve konuşmanın düzeyine uygun bir tonla konuşma
11. Konuşmanın içeriğine uygun söz noktalamaları yapma (ya da içeriğin anlaşılmasında etkili olacak söz noktalamaları yapma)
12. Konuşurken soluk alıp vermeyi iyi ayarlama
13. Tekrarlara düşmeden konuşma
14. Hitap ve saygı sözcüklerini özenle seçme
15. Konuşmada aşırı duygusallıktan ve yapmacıklıktan kaçınma
16. Bilimsel bulgulara ters düşen düşünceleri ileri sürmeme
17. Konuşmada çelişkili düşünceleri ileri sürmeme
18. Konuşmada (gerekliyse) anlaşılır örnekler verme
19. Konuyla ilgili olarak, dinleyiciler tarafından yapılan eleştirilere mantıklı yanıtlar verme
20. Kültür ağızıyla konuşma
21. Konuşmayı belirtilen (istenilen) sürede bitirme

“YAZMA”

AMAÇ: YAZMA ÇALIŞMALARINDA “DIŞ YAPI” (DIŞ DÜZENLEYİM) İLKELERİNİ UYGULAYABİLME

Davranışlar:

1. Çizgisiz düz beyaz kağıt kullanma (genellikle 21.5x28.5 cm boyutlarında)
2. Çizgisiz kağıda düz satır yazma, satırları kaydırmama (gerekirse kağıdın altına siyah çizgili bir kağıt ‘altlık’ koyma)
3. Siyah kalem ya da siyah, koyu mavi mürekkepli kalemle yazma
4. Kağıdın sadece ön yüzüne yazma (kullanılan defter değil, dosya kağıdı ise)
5. Kağıdın sol yan kenarında 3.5 ya da 4 cm, sağ yan kenarında da 1.5 cm boşluk bırakma
6. Kağıdın üst kısmında 6 cm, alt kısmında da 3 cm.lik bir boşluk bırakma
7. Kağıdın sol üst köşesine adını ve soyadını, okulun adını, sınıfını, (varsa) şubesini yazma
8. Kağıdın sağ üst köşesine tarih yazma
9. Yazı başlığını, sayfanın tam ortasına ve kağıdın üst kısmında bırakılan boşluğa yazma (kağıdın üst kısmından 4 cm aşağıya)
10. Yazıyla başlık arasında 2 cm boşluk bırakma
11. Kağıdın ön yüzü dolmadan (alttan 3 cm’lik bir boşluk kalmadan) diğer sayfaya geçmeme
12. Kağıdın sol üst kenarına ya da alt kenarının tam ortasına sayfa numarası koyma / yazma
13. Paragraflara diğer satırlardan 1.5 cm (7 harf) daha içeriden başlama
14. Satırlara alt alta aynı hizada başlama
15. Sözcükleri, doğru ve eşit aralıklarla yazma
16. Satırlar arasında eşit boyda boşluk bırakma
17. Paragraflar arasında, satırlar arasındaki boşluk oranına göre, biraz daha fazla boşluk bırakma
18. Harfleri aynı düzeyde, aynı yönde yazma
19. Harfleri biçimce doğru yazma
20. Düzgün ve okunaklı yazma
21. Gerektiğinde, okunaklı, işlek, güzel ve düzenli biçimde “el yazısı”yla yazma
22. Yazı bitiminde, ilgiliye, temiz, lekesiz, kusursuz bir görüntüsü olan kağıt ya da kağıtlar verme (sunma)

AMAÇ: YAZMA ÇALIŞMALARINDA “İÇ YAPI” (İÇ DÜZENLEYİM) İLKELERİNİ UYGULAYABİLME

Davranışlar:

1. Yazının başında konuyu tanıtmak
2. Konuyu belirli bir görüş açısına göre sınırlandırma
3. Yazının planını yapma
 - a. Anlatmak istediklerini ilgi ve önem derecesine göre sıralama (olayları, düşüncelerini gerekli ve mantıklı bir düzene sokarak anlatma)
 - b. Bir düşünceden ötekine doğal ve mantıksal bir akış içinde geçme (yazıda birlik ve bütünlük sağlama)
 - c. Yazıyı düşünce türlerinde giriş, geliştirme (açıklama) ve sonuç bölümlerine göre; anlatı türlerinde ise, serim, gelişim, düğüm, çözüm (sonuç) düzenleyişine göre oluşturma
4. Konuyu paragraflara bölerek açıklama
 - a. Her paragrafta tek bir düşünce, duygu ya da olay ele alma (her düşünceyi bir paragraf içinde geliştirme ya da bir olay / durum / düşünce / duygu ile bağımsız bir paragraf oluşturma)
 - b. Paragraftaki her cümlede, bu düşünce, duygu ya da olayı açıklama
 - c. Düşünce, duygu ya da olayı açık seçik ortaya koyma (iyice belirtme)
 - ç. Paragrafı, düşünce ya da olayı iyice belirttikten sonra bitirme
 - d. Paragraftaki temel düşünceyi bir cümlede toplama (belirtme)
5. Konu dışı düşüncelere yer vermeme (gereksiz düşüncelerden kaçınma, konu dışına çıkmama)
6. Ana düşünceyi yardımcı düşüncelerle geliştirme
7. Duygu ve düşüncelerini düzgün ve sürükleyici biçimde anlatma (söylediği ya da savunduğu düşüncelere ilginçlik katma)
8. Herkesçe bilinen düşünceleri savunmama ya da anlatmama
9. Bilgi yanlış yapmama
10. Kanı yanlış yapmama (iyiyi kötü, kötüyü iyi gibi göstermeme)
11. Yazdıklarında çelişkiye düşmeme
12. Konuyu bir amaç (ana düşünce) cümlesiyle bağlama

13. Yazıya kısa, ilgi çekici ve konuyla ilgili (konuya uygun) başlık koyma
14. Duygu, düşünce ya da olayların, amaca uygun olarak, doğru bir şekilde anlatıldığı bir bütün oluşturma

AMAÇ: YAZMA ÇALIŞMALARINDA “DİL VE ANLATIM” İLKELEİNİ UYGULAYABİLME Davranışlar:

1. Yazıya ilgi çekici ve çarpıcı bir giriş yapma
 - a. Giriş paragrafında (gerekirse) bir atasözü, bir özdeyiş ya da bir fıkradan yararlanma
 - b. Soru ya da konuşturma tekniği ile konuyu açıklama
2. Açık ve anlaşılır (kısa, öz, yalın) cümleler kurma
3. Sözcük ve düşünce tekrarlarından kaçınma (cümlelerde gereksiz, anlatıma katkısı olmayan sözcük(ler) kullanmama)
4. Cümlelerde sözcükleri yerli yerinde kullanma
5. Anlatmak istediğini tam karşılayacak (anlama uygun) sözcük seçme
 - a. Genel değil, özel anlam veren sözcükler kullanma
 - b. Yakın anlamlı sözcüklerden düşünce ya da olaya en uygun olanını seçme
 - c. Durumun, eylemin derecesine göre (uygun) sözcük seçme
 - ç. Sözcüğü alışılmış olan yerde kullanma
 - d. Yanlış sözcük kullanmama
 - e. Türkçe sözcük kullanma
 - f. Gereksiz (ya da yersiz) terim kullanmaktan kaçınma
6. Kaba sözler, argo deyimler, yazı diline geçmemiş yerel ağız sözcük ve deyimleri kullanmama
7. Kullanımdan düşmüş, eskimiş sözcüklere anlatımda yer vermeme
8. Anlatmak istediğini tam karşılayacak deyim, atasözü, özdeyiş ve tamlamalar seçme
9. Sözcük, deyim, atasözü, tamlama ve terimleri doğru yazma
10. Sözcük, cümle ve paragraflar arasında mantıklı ve doğal bir bağlantı kurma
11. Dilbilgisi bakımından doğru cümleler kurma
12. Paragrafı oluşturan cümleler arasında dilsel ve düşünsel bir bağlantı kurma
13. Yazım (imlâ) kurallarına uygun yazma
14. Noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanma
15. Yazıda dil ve anlatım yönünden bütünlük sağlama
16. Amaca uygun anlatım biçimiyle yazma (açıklama, tartışma, öyküleme, betimleme vb.)

AMAÇ: YAZILI ANLATIMIN GÜNLÜK YAŞAMDAKİ ÖNEMİNİ TAKDİR EDİŞ (EDEBİLME)

Davranışlar:

1. Belirli günlerde (bayram, düğün, doğum, hastalık vb.) tanıdıklarına mektup kart vb. yazma
2. Resmi kuruluşlarda olan isteklerini dilekçe yazarak bildirme
3. Okul ya da sınıf gazetelerine, çeşitli konulardaki görüşlerini belirten yazılar yazma
4. İlgi alanına giren yazıları (makale, fıkra vb.) derleme
5. Dinlediği bir konuşmanın önemli kısımlarını yazılı olarak not etme
6. Düzeyine uygun dergileri okuma
7. Her gün en az bir gazete okuma
8. Güzel ve doğru yazma konusunda yazılmış eserleri ilgililerden isteme
9. Okuduğu bir eseri, kendi ifadeleriyle özetleyerek yazma
10. Çeşitli konularla ilgili yazılarını öğretmen ve arkadaşlarına da okutarak, (varsa) hatalarına yönelik eleştirileri hoşgörüyle karşılama
11. Okulda, yakın çevrede kitap sergisi açma çalışmalarına katılma
12. Yeni çıkan kitapları arkadaşlarına tanıtmaya
13. Yeni çıkan ve düzeyine uygun kitapların, sınıf / okul kitaplığına alınması için öneride bulunma

AMAÇ: BASILI KAYNAKLARDAN (TÜRKÇE SÖZLÜK, ATASÖZLERİ VE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ, YAZIM KILAVUZU, ANSİKLOPEDİ VB.) ETKİLİCE YARARLANABİLME

Davranışlar:

1. Basılı kaynaklardan yararlanmak istediği konuyla ilgili bilgiyi kısa sürede bulma
2. Belli bir konuda bilgi edinmek için en uygun kaynağa başvurma
3. Kütüphane kataloglarından, yararlanmak istediği kitabı/kitapları kısa sürede bulma
4. Kendisine ait bir kitabı okurken önemli kısımların altlarını düzgün biçimde çizme

5. Başkalarına ya da kitaplıklara ait kitapları okurken önemli gördüğü noktaları not alma (mümkünse fotokopi çekirme)
6. İlgisini çektiği ya da önemli gördüğü için, bir kitaptan, dergiden, gazeteden vb. not aldığı (ya da fotokopi çektiği) kısmın altına alıntının yapıldığı kitabın, derginin, gazetenin vb. kimlik bilgilerini yazma
7. Okuduğu kitapların kaynakçasını (bibliyografyasını) çıkarıp yazma
8. Okuduğu kitap, dergi vb. gereçlerle ilgili alıntıları fişleme, dosyalama

“DİL BİLGİSİ”

AMAÇ: TÜRKÇEDE KULLANILAN YAZIM (İMLA) VE NOKTALAMA KURALLARI BİLGİSİ Davranışlar:

1. Türkçedeki ünlüleri yazma / söyleme
2. Türkçedeki ünsüzleri yazma/ söyleme
3. Türkçedeki büyük ünlü uyumunu özellikleriyle tanımlama (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
4. Türkçedeki küçük ünlü uyumunu özellikleriyle tanımlama (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Türkçedeki ünsüzlerle ilgili kuralları yazma / söyleme
6. “ile” sözcüğünün ek olarak kullanılış kurallarını yazma / söyleme
1. -ken, -ki, -leyin, -iyor, -(i)mtarak eklerinin yazılış özelliklerini yazma / söyleme
2. Soru eki “mi” ile “de” ve “ki” bağlaçlarının kullanılış kurallarını yazma / söyleme
3. Hece düşmesi kuralını yazma / söyleme
4. Mastar eklerinden (eylemliklerden) (-me -ma -mek -mak) sonra gelen eklerin yazılış kurallarını yazma / söyleme
5. “a” ve “e” ünlüleriyle biten eylemlerin yazılış kurallarını yazma / söyleme
6. Bazı yabancı sözcüklerin yazımıyla ilgili kuralları yazma / söyleme
7. Noktalama işaretlerinin (nokta, virgül, noktalı virgül vb.) kullanıldıkları yerleri yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
8. Büyük harflerin kullanılış kurallarını yazma / söyleme
9. Ay ve gün adlarının yazılış kurallarını yazma / söyleme
10. Tarihlerin yazımıyla ilgili kuralları yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
11. Sayıların yazımıyla ilgili kuralları yazma / söyleme
12. Güneş, ay ve gezegenlerin yazımıyla ilgili kuralları yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
13. Deyimlerin yazılış kurallarını yazma / söyleme
14. Bileşik sözcüklerin yazılış kurallarını yazma / söyleme
15. Bileşik fiillerin yazılış kurallarını yazma / söyleme
16. İki kelimelerin yazılış kurallarını yazma / söyleme
17. Pekiştirmeli sözcüklerin yazılış kurallarını yazma / söyleme

AMAÇ: TÜRKÇEDEKİ SÖZCÜK TÜRLERİ BİLGİSİ

Davranışlar:

1. Ad'ın (ismin) tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
 - a. Adların çeşitlerini yazma / söyleme
 - b. Özel, cins, somut, soyut, tekil, çoğul ve topluluk adlarının özelliklerini yazma / söyleme
 - c. Adların bulundukları durumları (adın beş durumunu) yazma / söyleme
 - ç. Ad tamlamasının tanımını yazma / söyleme
 - d. Ad tamlamasının çeşitlerini ve özelliklerini yazma / söyleme
2. Sıfatın tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
 - a. Sıfat olan sözcüklerin yaptıkları görevlere göre çeşitlerini yazma / söyleme
 - b. Niteleme, belirtme, işaret, belgisiz, sayı, soru, pekiştirme, küçültme, unvan sıfatlarının özelliklerini yazma / söyleme
 - c. Sıfat tamlamasının tanımını ve özelliklerini yazma / söyleme
 - ç. Sıfatların adlaşmasıyla ilgili kuralları yazma / söyleme

3. Zamirin (adıl'ın) tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
 - a. Zamir çeşitlerini yazma / söyleme
 - b. Kişi, işaret, belgisiz, soru, iyelik ve ilgi zamirlerinin özelliklerini yazma / söyleme
4. Eylem'in (fiil'in) tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
 - a. Eylem zamanlarını yazma / söyleme
 - b. Eylem kişilerini (şahıslarını) yazma / söyleme
 - c. Eylem kipi'nin tanımını yazma / söyleme
 - ç. Eylem kiplerinin çeşitlerini özellikleriyle yazma / söyleme
 - d. Olumlu ve olumsuz eylemlerin tanımını yazma / söyleme
 - e. Soru eyleminin tanımını yazma / söyleme
 - f. Ekeylemin tanımını özellikleriyle yazma / söyleme
5. Zarf'ın (belirteç'in) tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
 - a. Zarfların çeşitlerini yazma / söyleme
 - b. Zaman, durum, ölçü, yer-yön ve soru zarflarının özelliklerini yazma / söyleme
6. Edat'ın (ilgeç'in) tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arsında seçip işaretleme)
 - a. Edatların bulundukları cümlelerdeki ilgi durumlarını (benzerlik, eşitlik, neden, araç, zaman, yer-yön ilgisi) özellikleriyle yazma / söyleme
7. Bağlaç'ın tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
 - a. Başlıca bağlaçları yazma / söyleme
8. Ünlem'in tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
 - a. Ünlem olarak kullanılan sözcükleri yazma / söyleme
9. Sözcük türlerini özellikleriyle yazma / söyleme

AMAÇ: TÜRKÇEDEKİ SÖZCÜKLERİN YAPI ÖZELLİKLERİ BİLGİSİ

Davranışlar:

1. Yapılarına göre sözcük çeşitlerini yazma / söyleme
2. Basit sözcükleri özellikleriyle tanımlama (yazma/söyleme ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
3. Ek'in tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
 - a. Çekim eklerini özellikleriyle tanımlama (yazma/söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
 - b. Yapım eklerini özellikleriyle tanımlama (yazma / söyleme ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
4. Türemiş sözcükleri özellikleriyle tanımlama (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Bileşik sözcükleri özellikleriyle tanımlama (yazma / söyleme ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)

AMAÇ: TÜRKÇEDEKİ SÖZCÜKLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ BİLGİSİ

Davranışlar:

1. Sözcüğü (kelimeyi) özellikleriyle tanımlama (yazma / söyleme ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
2. Eşsesli (sesteş) sözcüklerin anlam özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
3. Eşanlamlı (anlamdaş) / yakın anlamlı sözcüklerin anlam özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
4. Karşıt anlamlı sözcüklerin anlam özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
5. Soyut ve somut anlamlı sözcüklerin anlam özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
6. Temel (gerçek) ve mecaz anlamlı sözcüklerin anlam özelliklerini yazma (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
7. Genel ve özel anlamlı sözcüklerin anlam özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)
8. Çokanlamlı sözcüklerin anlam özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arsından seçip işaretleme)

AMAÇ: TÜRKÇE CÜMLE BİLGİSİ

Davranışlar:

1. Cümlelerin tanımını yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
2. Cümlelerin temel (asıl) öğelerini ve özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Özne ile yüklemün uygunluk durumlarını yazma / söyleme
4. Cümlelerin yardımcı öğelerini ve özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Cümle çeşitlerini yazma / söyleme
6. Yapılarına göre cümle çeşitlerini ve özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
7. Anlamlarına göre çeşitlerini ve özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
8. Öğelerin dizilişlerine göre cümle çeşitlerini ve özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
9. Yüklemine göre cümle çeşitlerini ve özelliklerini yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

“DİLBİLGİSİ KURALLARINI UYGULAYABİLME”**AMAÇ: YAZILARINDA NOKTALAMA VE YAZIM (İMLA) KURALLARINI UYGULAYABİLME****Davranışlar:**

1. Noktalama işaretlerini (nokta, iki nokta, üç nokta, sıra noktalar, noktalı virgöl, virgöl, soru, ünlem, tırnak, ayraç, kısa çizgi, uzun çizgi, kesme işareti, düzeltme işareti) yerli yerinde kullanma
2. Verilen cümleler arasından, noktalama işareti / işaretleri bakımından yanlış / doğru olan cümleyi seçip işaretleme
3. Noktalama işaretleri konulmamış bir metnin gerekli yerlerine uygun noktalama işaretlerini koyma
4. Verilen sözcükler arasından büyük ünlü uyumuna uyan / uymayan sözcüğü seçip işaretleme
5. Verilen sözcükler arasından küçük ünlü uyumuna uyan / uymayan sözcüğü seçip işaretleme
6. Verilen sözcükler arasından ünsüz değişmesi kuralına uyan sözcüğü seçip işaretleme
7. Verilen sözcükler arasından “ile” sözcüğünün ek olarak kullanılış kurallarına uyan / uymayan sözcüğü seçip işaretleme
8. Verilen sözcükler arasından -ken, -ki, -leyin, -(i)mtrak gibi eklerin kullanılış kurallarına uyan / uymayan sözcüğü seçip işaretleme
9. Verilen sözcükler arasından hece düşmesi kuralıyla yazılan sözcüğü seçip işaretleme
10. Soru eki “mi” ile “de” ve “ki” bağlaçlarının doğru / yanlış yazıldığı cümleyi verilen cümleler arasından seçip işaretleme
11. “a” ve “e” ünlüleriyle biten eylemlerin yazılış kurallarına uygun olan / olmayan sözcüğü, verilen sözcükler arasından seçip işaretleme
12. Verilenler arasından bileşik sözcüklerin yazılış kurallarına uyan / uymayan örneği seçip işaretleme
13. Bazı yabancı sözcüklerin yazılış kurallarına uyan / uymayan sözcüğü verilen sözcükler arasından seçip işaretleme
14. Terim, deyim ve ikilemelerin yazılış kurallarına uyan / uymayan örneği seçip işaretleme
15. Verilen cümleler arasından, büyük harflerin yanlış / doğru kullanıldığı cümleyi seçip işaretleme
16. Verilenler arasından ay ve gün adlarının yazılış kurallarına uyan / uymayan örneği seçip işaretleme
17. Verilenler arasından tarihlerin yazılış kurallarına uyan / uymayan örneği seçip işaretleme
18. Verilen cümleler arasından güneş, ay ve gezegenlerin yazılış kurallarına uyan / uymayan cümleyi seçip işaretleme
19. Yazım (imlâ) kuralları bakımından yanlış / doğru bir cümleyi verilen cümleler arasından seçip işaretleme
20. Yazım (imlâ) yanlışları bulunan bir metni düzelterek yeniden yazma

AMAÇ: SÖZCÜK TÜRLERİYLE İLGİLİ İLKELERİ (BİLGİYİ) UYGULAYABİLME

Davranışlar:

1. Bir cümlede özel / cins / somut / soyut / tekil / çoğul / topluluk adı (nı) / adlarını kullanma (yazma / söyleme) ya da verilen bir cümlede, istenilen ad çeşidini seçip işaretleme
2. Verilen bir cümlede adın hangi durumda olduğunu (yalın, -i, -e, -de, -den) yazma / söyleme ya da verilen bir paragrafta durum ekleri yazılmamış adlara uygun durum ekleri getirme (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. İçinde ad tamlaması bulunan bir cümle yazma / söyleme ya da verilen cümleler arasından içinde ad tamlaması olan cümleyi seçip işaretleme)
4. Verilen bir ad tamlamasındaki “tamlayan” ve “tamlananı” bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Verilen bir cümledeki da tamlamasının çeşidini (takısız, belirtisiz, belirtili, zincirleme) yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
6. Verilen bir cümle ya da cümlelerdeki sıfatı / sıfatları bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
7. İçinde sıfat olan bir cümle yazma / söyleme
8. Verilen bir cümledeki sıfat çeşidini (niteleme, belirtme “işaret - belgisiz - sayı - soru”) yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
9. İçinde pekiştirme sıfatı bulunan bir cümle yazma / söyleme ya da verilen cümleler arasından içinde pekiştirme sıfatı bulunan cümleyi seçip işaretleme)
10. Verilen bir cümledeki küçültme / unvan (san) sıfatını bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
11. İçinde sıfat tamlaması / adlaşmış sıfat olan bir cümle yazma / söyleme
12. Verilen cümleler arasından, içinde sıfat tamlaması / adlaşmış sıfat bulunan cümleyi seçip işaretleme
13. Verilen bir cümle ya da cümlelerdeki zamiri / zamirleri yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
14. İçinde kişi / işaret / belgisiz / soru / iyelik / ilgi zamiri bulunan cümle yazma / söyleme ya da verilen bir cümledeki zamir çeşidini önerilenler arasından seçip işaretleme)
15. Verilen sözcükler arasından eylem olanı / olmayanı yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
16. Verilen eylemler arasından mastar eki (-mek, -mak) almış eylemi bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
17. Verilen bir cümledeki eylemin zamanını (geçmiş, şimdiki, gelecek, geniş) yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
18. Verilen bir cümledeki eylemin kişisini (1., 2., 3. tekil; 1., 2., 3. çoğul kişi) bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
19. Haber ya da dilek eylem kiplerinde cümle yazma / söyleme
20. Verilen bir cümledeki eylemin kipini bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
21. Eylemi hikâye (öyküleme) bileşik zamanlı olan cümle yazma / söyleme
22. Eylemi rivayet (söylenti) bileşik zamanlı olan cümle yazma / söyleme
23. Eylemi koşul bileşik zamanlı olan cümle yazma / söyleme
24. Eylemi olumlu olan bir cümle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
25. Eylemi olumsuz olan bir cümle yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
26. Verilen bir cümlede ya da cümlelerdeki eylemsileri bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
27. Verilen bir cümlede ya da cümlelerdeki ad-eylem (mastar) olan sözcükleri bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
28. Verilen bir cümlede ya da cümlelerdeki sıfat-eylem (ortaç) olan sözcükleri bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
29. Verilen bir cümlede ya da cümlelerdeki bağ-eylem (ulaç) olan sözcükleri bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
30. İçinde yardımcı (bileşik) eylem bulunan cümle yazma / söyleme
31. Özel bileşik eylem çeşitlerinin (yeterlik, tezlik, sürerlik, yaklaşma) özelliklerine uygun cümleler yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
32. Verilen bir cümledeki ekeylemi ve ekeylemin zamanını bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

33. Öznesine göre eylem çatısı etken / edilgen / dönüşlü / işteş olan cümle yazma / söyleme ya da verilen cümleler arasından eylem çatısı etken / edilgen / dönüşlü / işteş olan cümleyi seçip işaretleme
34. Nesnesine göre eylem çatısı geçişli / geçişsiz / oldurgan / ettirgen olan cümle yazma / söyleme ya da verilen cümleler arasından eylem çatısı geçişli / geçişsiz / oldurgan / ettirgen olan cümleyi seçip işaretleme
35. Verilen bir cümlede zarf (belirteç) olan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
36. Verilen bir cümledeki zarf çeşidini (durum, azlık, çokluk, zaman, yer, soru) yazma / söyleme (ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
37. İçinde edat (ilgeç) görevi üstlenen bir sözcüğün yer aldığı cümle yazma / söyleme
38. Verilen bir cümlede “edat” olan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
39. İçinde “bağlaç” olan bir cümle yazma / söyleme
40. Verilen bir cümlede, “bağlaç” olan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
41. İçinde “ünlem” olan bir cümle yazma / söyleme
42. Verilen bir cümlede “ünlem” olan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

AMAÇ: SÖZCÜKLERİN YAPI ÖZELLİKLERİYLE İLGİLİ İLKELERİ (BİLGİYİ) UYGULAYABİLME

Davranışlar:

1. Verilen sözcükler arasından çekim eki alan / almayan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
2. Verilen sözcükler arasından yapım eki alan / almayan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Verilen sözcükler arasından yapı özelliklerine göre “basit” olan / olmayan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
4. Verilen sözcükler arasından yapı özelliklerine göre “türemiş” olan / olmayan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Verilen sözcükler arasından yapı özelliklerine göre “bileşik” olan / olmayan sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

AMAÇ: SÖZCÜKLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİYLE İLGİLİ İLKELERİ (BİLGİYİ) UYGULAYABİLME

Davranışlar:

1. İçinde “eşsesli” (sesteş) sözcüklerin bulunduğu iki ayrı cümle yazma / söyleme
2. Verilen bir sözcüğün “eşanlamlısını” (anlamdaşını), “yakın anlamlısını” bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Verilen bir sözcüğün “karşıt” anlamlısını bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
4. Birden fazla anlamı olan bir sözcüğün (çok anlamlı) öbür anlamlarını bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
5. Verilen cümlelerden “soyut” / “somut” anlamlı sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
6. Verilen sözcükler arasından “soyut” / “somut” anlamlı sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
7. Verilen bir sözcüğün “temel” anlamında kullanıldığı cümleyi bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
8. Verilen bir sözcüğün “mecaz” (değişmeceli) anlamında kullanıldığı cümleyi bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
9. Verilen sözcükler arasından “genel” / “özel” anlamlı sözcüğü bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

AMAÇ: CÜMLE İLE İLGİLİ İLKELERİ (BİLGİYİ) UYGULAYABİLME

Davranışlar:

1. Verilenler arasından cümle olanı / olmayanı bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
2. Verilen bir cümlemin temel (asıl) öğelerini (özne-yüklem) bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
3. Verilen bir cümlemin yardımcı öğelerini (tümleç ve çeşitleri) bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
4. Verilen bir cümlede yüklemden sonra vurgulanan en önemli öğeyi bulma
5. Verilen cümleler arasından özne-yüklem uygunluğu olan / olmayan cümleyi bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
6. Verilen bir cümlemin çeşidini (hangi çeşit cümle olduğunu) bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
7. İstenilen çeşitte cümle yazma / söyleme ya da verilenler arasından istenilen çeşitteki cümleyi bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
8. Verilenler arasından anlatım bozukluğu olan / olmayan cümleyi bulma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
9. Verilen sözcüklerle ya da sözlerle anlamlı cümle / cümleler oluşturma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)
10. Verilen cümle ya da cümle parçacıklarından anlamlı / kurallı bir bütün oluşturma (yazma / söyleme ya da önerilenler arasından seçip işaretleme)

EK - 3
DERS PLÂNLARI
(EĞİTİM DURUMLARI)

Metnin Başlığı: GÜLİBİK.....	
DERS PLÂNI - 1.....	
Metnin Başlığı: YEŞİL BAYIR.....	
DERS PLÂNI - 2.....	
Metnin Başlığı: ÇOCUK KİTAP.....	
DERS PLÂNI - 3.....	
Metnin Başlığı: YİTİK KUZULAR.....	
DERS PLÂNI - 4.....	
Metnin Başlığı: BARIŞ TÜRKÜSÜ.....	
DERS PLÂNI - 5.....	

DERS PLÂNI -1-

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

Okulun Adı	:	
Dersin Adı	:	TÜRKÇE
Sınıf	:	İlköğretim 6. sınıf
Süre	:	
Öğretmenin Adı ve Soyadı	:	
Öğrenme ve Öğretme		
Strateji – Yöntem ve		
Teknikler	:	Tam Öğrenme, Çoklu Zeka Kuramı, Etkin (Aktif) Öğrenme.
Araç ve Gereçler	:	Yazım Kılavuzu, Türkçe Sözlük. Aksoy, Ömer Asım. Deyimler Sözlüğü . Yurttaş, Hüseyin. Kuşlar Özgür Olmalı . Çınaroğlu, Ayla. Şiir Gemisi . (“Nokta”, “Böcekle Söyleşi” ve “Kırda Kabuğu Kırık Kaplumbağa ile Söyleşi” adlı şiirler). Akal, Aytül. Kızım Neredesin? (“Anne, Yeni Arkadaşım Harika” adlı öykü.)
Kaynak Kitaplar	:	Kavcar, Cahit ve Ferhan Oğuzkan. Yazılı ve Sözlü Anlatım . Sever, Sedat. Çocuk ve Edebiyat; Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme . Açıkgoz, Kamile Ün. Etkin (Aktif) Öğrenme . Dilidüzgün, Selahattin. Çağdaş Çocuk Yazını; İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları .

ÖĞRENME – ÖĞRETME ETKİNLİKLERİ

Kullanılan Kitabın (Metnin) Başlığı : GÜLİBİK

Ana Nokta: Öğrenme ünitesi düzeyinde belirtilen, an-

lama ve anlatma becerilerinin amaçlarıyla ilgili davranış örüntülerini kazandırmak.

Yardımcı Noktalar : a) Metnin duygu, düşünce ve kuruluşunun

kavranmasında dinleme ve okuma becerisinin önemi.

b) Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerinin kavratılması.

c) Metnin dil ve anlatım özellikleriyle türünün kavratılması.

ç) Noktalama imlerinin kullanımının kavratılması.

d) Metindeki sözcük ve deyimlerin anlamlarının kavratılması.

e) Sözcüklerin anlam özelliklerinin (değişmeceli, eş ya da yakın, zıt anlam) kavratılması.

f) Yazma çalışmalarında “iç yapı”, “dış yapı” ve “dil ve anlatım” ilkelerinin kavratılması.

BU EĞİTİM DURUMUNDA KAZANDIRILACAK AMAÇ VE DAVRANIŞLAR

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sessiz Okuma Becerisi

(1,2,3,4,5,7. ve 8. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sesli Okuma Becerisi

(1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,15,16. ve 17. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları (İlkelere Uygun Olarak) Dinleme Becerisi

(1,2,3,4,5,6,10,11. ve 12. davranışlar)

Amaç: Dinlemenin Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş

(6. ve 7. davranışlar)

Amaç: Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(1,2,3,4,5,6,7. ve 8. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi

(1,2,3,7,8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(1,2,3,5,7,8,9,10,12,13,14,16. ve 17. davranışlar)

Amaç: Sözlü Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş

(1,3,5,10,13. ve 14. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Söyle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik

(1,2,3,7,8,9,10,11,12,13. ve 15. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma İlkelerine Uygun Olarak Söyle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme

(10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26. ve 27. davranışlar)

Amaç: Basılı Kaynaklardan (Türkçe Sözlük, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Yazım Kılavuzu, Ansiklopedi vb.) Etkilice Yararlanabilme

(1. ve 2. davranışlar)

Amaç: Türkçede Kullanılan Yazım (İmlâ) ve Noktalama Kuralları Bilgisi

(8,13. ve 19. davranışlar)

Amaç: Yazılarında Noktalama ve Yazım (İmlâ) Kurallarını Uygulayabilme

(1,2,3,10. ve 14. davranışlar)

Amaç: Sürekli ve Plânlı Kitap Okumaktan Zevk Alış (Alma)

(1,2,3,5,7,8,12,14. ve 16. davranışlar)

Amaç: Türkçedeki Sözcüklerin Anlam Özellikleri Bilgisi

(2,3,4. ve 6. davranışlar)

Amaç: Sözcüklerin Anlam Özellikleri ile İlgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme

(1,2,3,4,5,7. ve 8. davranışlar)

Amaç: Yazılı Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş (Edebilme)

(3,6,9. ve 10. davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dış Yapı” (Dış Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “İç Yapı” (İç Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dil ve Anlatım” İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

EĞİTİM DURUMU (18 Şubat 2004 – 16 Mart 2004)

B. GİRİŞ BÖLÜMÜ

1. DİKKATİ ÇEKME: Öğretmenin, “Çocuklar, hayvanları sever misiniz? Bugüne değin evinizde beslediğiniz ve çok bağlandığınız bir hayvan oldu mu?” sorularını sınıfa yönelterek derse başlaması, söz isteyen tüm öğrencilere söz vermesi. Bu soru yanıtlandıktan sonra öğretmenin bu kez de, “Peki hayvan dövüşleri hakkında ne biliyorsunuz? Basın ve yayın organlarında, hiç bu tür haberlere tanık oldunuz mu? Sizce bu insanlar hayvanları neden dövüştürüyor olabilirler? Bu konu hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorularını sınıfa yöneltmesi ve yine söz isteyen tüm öğrencilere söz vermesi, sınıfta bir tartışma ortamı açması.

2. GÜDÜLEME: Tartışma bittikten sonra öğretmenin, “Çocuklar, Türkçe derslerinde daha başarılı olabilmek için sizinle bir anlaşma imzalamak istiyorum. Bu anlaşmaya göre siz, öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıma; ders ile ilgili tüm hazırlıkları eksiksiz ve gönüllü olarak yapma sözünü vereceksiniz ve sözünüzü tutacaksınız. Ben de dersi daha ilginç, daha zevkli kılma ve sizi, dersin her aşamasında öğreneceklerinizle ilgili olarak destekleme sözünü vereceğim. Anlaşma metnini ben hazırladım; ancak metne son hâlini hep birlikte vereceğiz.” demesi, metni tahtaya yazması, öğrencilerin de düşüncelerini alarak son hâlini vermesi, bu metni çoğaltarak öğrencilere dağıtması ve öğretmen ile öğrencilerin anlaşma metnini imzalamaları.

Öğretmenin, “Çocuklar, bu anlaşılmaya uygun davranırsanız, bir başka deyişle dersimizin gerektirdiği sorumlulukları üstlenirseniz, yaşamınızın tüm alanlarında başarılı olacak, sınavlarda daha yüksek notlar alacaksınız.” demesi.

3. GÖZDEN GEÇİRME: Öğretmenin, “Çocuklar, yaşam boyu öğrendiğimiz tüm bilgi ve beceriler anadilimizle edinilir. Bir başka deyişle, her türlü bilgiye ulaşmada anadilinin çok önemli bir işlevi vardır. Anadilini yeterince öğrenememiş kimseler, öğrenmede büyük sıkıntılar yaşarlar. Çocuklar için yazılmış yazınsal nitelikli kitaplar, çocukların anadili gelişimi açısından büyük önem taşır. Bu nedenle bu tür kitapları okumayı bir alışkanlık haline getirmeliyiz. İşte, birlikte işleyeceğimiz bu derslerde; sözünü ettiğimiz bu yazınsal nitelikli kitapları okuyacak, böylece yaşam boyu kullanacağınız anlama ve anlatma becerileriyle ilgili yeni davranışlar kazanacaksınız. Bu davranışlar, sizin diğer derslerde de başarılı olmanıza katkı sağlayacaktır.” demesi.

4. GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu dersimizde Türk çocuk yazınının önemli kitaplarından birini, ‘Gülibik’ adlı öyküyü okumaya başlayacağız. Metni dikkatlice dinler, derse etkilice katılırsanız, bu metin aracılığıyla yeni bilgi ve beceriler kazanırken, anlamını bilmediğiniz bazı sözcük, deyim ve tamlamaların anlamlarını öğrenecek, böylece söz ve sözcük dağarcığınızı zenginleştireceksiniz. Çocuklar, öyküyü kurallara uygun bir biçimde önce ben okumaya başlayacağım. Sonra da sırayla siz okuyacaksınız. Ara ara okumayı kesip metindeki kimi durumlarla ilgili görüşlerinizi alacağım. Yalnız öykümüz uzun olduğundan bir kısmını da evde okumanız gerekecek. Şimdi dikkatlice beni dinlemenizi istiyorum.” demesi.

C. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

1. Öğretmenin, öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi.
(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları Dinleme Becerisi)
2. Öğretmenin, sesli okumaya geçilmeden önce, öğrencilerden kitaplarını açmalarını ve metni göz ucuyla izlemelerini istemesi.

3. Öğretmenin, metni, **“Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sesli Okuma Becerisi”** amacının davranışlarına uygun olarak okumaya başlaması.

4. Öğretmenin, okuma sırasında, öğrencilerin, metni dikkatle dinleyip dinlemediklerini gözleriyle sürekli denetlemesi.

5. Öğretmenin, metni kurallara uygun biçimde bir süre okuduktan sonra, anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde değişik öğrencilere sesli olarak okutması; sesli okuma ilkelerine uymayan öğrencileri uyarması, okumada düşülen hataları düzeltmesi.

(Metin uzun olduğundan her öğrenciye okuma olanağı verildi. Öykü, 32. sayfaya kadar okundu. Öğrencilerin ilgisini canlı tutabilmek amacıyla okuma ara ara kesildi ve öğrencilere, son okunan paragrafla ilgili olarak, kendi yaşamlarıyla da ilişkilendirebilecekleri sorular soruldu. Örneğin: “Aranızda köy gören oldu mu?”, “Düven sürmek ne demektir?”, “Kitapta anlatılan pazar yeri, bizim bildiğimiz pazar yerine benziyor mu?”, “Düşmanı, siz nasıl tanımlarsınız?” “Kendi yaşam koşullarınızla metindeki çocuğun yaşam koşulları arasında ne gibi ayrılıklar var?”, “Pazarlık yapmak ne demektir?” vb.)

ARA ÖZET: Dersin bitmesine 5-10 dakika kala okumanın kesilmesi, öğretmenin, “Sizce bu öykünün sonunda neler olacak?” sorusunu sınıfa yöneltmesi, söz isteyen her öğrenciye söz vermesi, söylenenlere “doğru” ya da “yanlış” dememesi. Öğretmenin, “Çocuklar, gelecek derse kadar öykünün tamamını okumanızı istiyorum. Böylece öykünün sonu ile kendi kestirimlerinizi karşılaştırma olanağı bulmuş olacaksınız. Ben, o derste kitabı kimlerin okuyup kimlerin okumadığını, olayların gelişimiyle ilgili sorular (sözlü olarak) sorarak öğreneceğim.” demesi ve dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen derste Gülibik adlı kitabı okumaya başlamıştık. Sizin bugünkü derse kadar o kitabı bitirmeniz gerekiyordu. İçinizde herhangi bir gerekçeyle kitabı okumayan(lar) var mı?” sorusunu sınıfa sözlü olarak yöneltmesi, okumayan(lar) varsa nedenlerini öğrenmesi ve bir sonraki derse kadar

onların kitabı okumalarını sağlayıcı önlemler alması. (Kitabın tüm öğrenciler tarafından okunması sağlandı.)

Kitabı okudukları anlaşıldıktan sonra, kitap özetlemenin nasıl yapılması gerektiği ile ilgili olarak öğrenciler kısaca bilgilendirildi; özetlerini yaparlarken plânlı olmaları ve gereksiz yinelemelerden kaçınmaları istendi. Kitap, örnek olarak önce öğretmen tarafından özetlendi, sonra 5 öğrenciye özetletildi. Yapılan her özetleme tartışmaya açıldı, eksik ve yanlışlar öğrenciler tarafından bulundu ve düzeltildi. Konuşma ilkelerine uymayan öğrenciler uyarıldı, yanlışlar düzeltildi; başarılı özetleme yapanlara pekiştireç verildi. **(Bak. Amaç: Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme, 6. Davranış).**

Öğretmenin, "Çocuklar, şimdi size öykünün olay, duygu ve düşünce yapısıyla ilgili çeşitli sorular yönelteceğim. Beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayınız." demesi, sınıfı gözleriyle denetlemesi, aşağıdaki sorulara, öğrencilerin verecekleri doğru yanıtlara pekiştireç, doğru olmayan yanıtlara ipucu vermesi, eksik ya da yanlış yanıtları düzeltmesi; her sorunun yanıtı için de değişik 5 ya da 3 öğrenciye söz vermesi.

SORULAR – YANITLAR

(Metnin anlaşılmasına yönelik sorulara geçilmeden önce öğrencilere soruları yanıtlarken nelere dikkat etmeleri gerektiği açıklandı. Onlardan, yanıtları tümce şeklinde vermeleri, anlatımda tekrarlara düşmemeleri, yanlışlık yapmamaları istendi. Birkaç soru öğretmen tarafından örnek olarak yanıtlandı. **[Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma ilkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme, İlgili Tüm Davranışlar]** Yanıtı tartışma gerektiren sorularda da öğrencilerden, gereğine uygun olarak söz istemeleri, düşüncelerini içtenlikle ve çekinmeden söylemeleri, arkadaşlarının söz haklarına ve düşüncelerine saygısızlık etmemeleri, karşısındakinin düşüncelerini paylaşmasalar bile hoşgörülü olmaları istendi. **[Bak. Amaç: Sözlü Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi]** **Takdir Ediş, 1, 10, 13. ve 14. Davranışlar]**

S. "Gülibik" adlı kitabın yazarı kimdir?

Y. Çetin ÖNER.

S. Çocuğun Gülibik ile ilişkisi ne zaman başlamış ve nasıl gelişmiştir?

Y. Gülibik'in yumurtadan çıkmasıyla başlamıştır. Onun her hareketini gözleyerek ve onunla çok zaman geçirerek gelişmiştir.

S. Gülibik ilk doğduğunda nasıldır?

Y. Gözleri yumuk yumuk, ağzı kocamanca açıktır. Üstünden yapışkan bir sıvı akar. Ayakları ve gagası pespembe, tüyleri beyazlı karalıdır.

S. Çocuk, horozuna neden Gülibik adını vermiştir?

Y. İbiği kan kırmızı renkte olduğu için.

S. Yazarın anlattığı yoksul çocuk kaç yaşlarındadır ya da kaçınıcı sınıfa gitmektedir?

Y. 10 - 11 yaşlarında, 4. ya da 5. sınıfa gitmektedir.

S. Olay nerelerde geçmektedir?

Y. Köyde, kasabada ve pazarda.

S. Olay, kimler arasında geçmektedir? (Kahramanların adları tahtaya yazıldı.)

Y. Çocuk, annesi, babası, arkadaşı Alişir, çocuğun horozu Gülibik, Gülibik'in annesi Kınalı.

S. Kitabın kahramanı kimdir? Neden?

Y. Çocuktur. Olaylar onun üzerine kurulduğu için.

(Aşağıdaki soruya geçilmeden önce, fiziksel olarak belirgin özellikleri olan iki öğrenci tahtaya kaldırıldı. Öğrencilerden, bu arkadaşlarının fiziksel ve kişilik özellikleri iç ve dış portrel üzerine konuşmaları istendi. Öğretmenin de yardımıyla iç ve dış portrenin nasıl yapılması gerektiği öğrencilere kavratıldı.)

S. Olay kahramanı olan çocuğun fiziksel ve kişilik özellikleri nasıldır? Tartışınız.

(Doğru yanıtı pekiştireç verildi. Her yanıtın doğruluğu ve yanlışlığı tartışmaya açıldı.)

Y. Vefalı, çalışkan, yüreği sevgi dolu, sevgisi ve değerleri uğruna acı çeken, sorgulayan, doğrularının arkasında duran, mücadeleci biri. Metinde, çocuğun fiziksel özellikleri üzerinde durulmamıştır.

S. Alişir'in kişilik özellikleri (iç portresi) ve becerileri konusunda neler düşünüyorsunuz? Böyle bir arkadaşınız olmasını ister miydiniz? Neden?

Y. Soğukkanlı, bilgili, okumayı ve öğrenmeyi seven, meraklı, becerikli; fakat biraz sert yapılı biridir. Söğüt dalından düdük yapar. Derede yüzmesini, balık tutmasını, resim yapmasını bilir. Bir de içinden çıkılmaz soru ve bilmece sorar.

S. İçinden çıkılmaz sorular ve bilmece sormak ne demektir?

Y. “Çözümü, yanıtlaması zor, uğraş gerektiren sorular” demektir.

S. Bu iki kahramanın kişilik özelliklerinden hangisini/hangilerini beğendiniz ya da beğenmediniz? Neden? (Yeter sayıda değişik öğrenciye söz, özgün yaklaşımlara pekiştireç verildi.)

Y. ---

S. Çocuk ile Alişir arasında benzer ya da ayrı özellikler var mı? Bu iki karakteri karşılaştırmanızı istesem ne söylemek istersiniz?

Y. ---

S. Çocuk ile arkadaşı Alişir hangi konularda konuşup tartışır?

Y. "Yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan çıkar?" gibi sorular ve tavukla horoz arasındaki farklılıklar üzerinde konuşup tartışır.

S. Alişir’in anlattıklarına göre ağabeyi nasıl biridir? Sizin de öyle bir ağabeyiniz olmasını ister miydiniz? Neden?

Y. Alişir’in anlattıklarına göre ağabeyi her şeyi bilir; **çünkü çok kitap okur.** Öğrendiklerini de kardeşi Alişir ile paylaşır.

S. Yaz tatilinde çocuk neler yapar, nasıl zaman geçirir?

Y. Çocuk, tatilini horozuyla, en sevdiği oyuncağı olan Gülibikle oynayarak ve ailesine yardımcı olarak geçirir. Pazar sabahları da yetiştirdikleri ürünleri satmak için pazara giderler.

S. Haftanın diğer günleri neler yaparlar? Çocuğun, babasıyla nasıl bir ilişkisi vardır?

Y. Tarlada ot biçer, düven sürer, mercimek yolarlar. Çocuğun, babasıyla güzel bir ilişkisi vardır. Babası, onun ilk öğretmenidir. Otları, toprağı, buğdayı, arpayı, nohudu, mercimeği ve çiçek çeşitlerini ilk olarak ondan öğrenir. Toplamayı ve çıkarmayı da, daha okula başlamadan önce ondan öğrenmiştir.

S. Çocuk, bu öğrendikleri içerisinde en çok hangi bilgiden sıkılır? Neden?

Y. Ezbere dayalı öğrenmelerden; örneğin çarpım cetvelini ezberlemekten, çok sıkılır. İnsanın, anlamadan öğrendiği şeyleri çabuk unuttuğunu; çünkü papağandan farklı bir yaratık olduğunu düşünür.

S. Ezbere öğrenilen bilgiler hakkında siz ne düşünüyorsunuz? Açıklayınız. (İsteyen her öğrenciye söz verildi.)

Y. ---

S. Gülibik'in ilk kez ötmesi, çocuğu çok mutlu eder; fakat anne ve babası bu durumu ilgisizce karşılarlar. Çocuk, bunu nasıl değerlendirir?

Y. Büyükleri yargılar. "Büyükler oldum olası böyledirler. Sevinçleri eksiktir nedense. Bir horozun ilk kez ötüşü kadar olağanüstü bir olaya bile sevinemezler." diye düşünür.

S. Siz, aile bireylerinizi ve büyüklerinizi hangi yönleriyle eleştiriyorsunuz? Neden?

Y. ---

S. Bu ilgisizlik karşısında çok üzülen çocuk ne yapar?

Y. Sevincini birileriyle paylaşmak ister; ama kimseyi bulamaz. Bir kömür parçası bulup evlerinin arka duvarına, "Bugün Gülibik ilk kez öttü, sesi çok güzeldi." tümcesini yazar.

S. Çocuğun annesinin ve babasının tavrını (ilgisizliğini) siz nasıl değerlendiriyorsunuz? Siz de ailenizle bu tür sorunlar yaşıyor musunuz?

Y. ---

S. Siz de mutluluklarınızı, hüznlerinizi kısaca duygularınızı yazıya döküyor musunuz? Günlük tutuyor musunuz? Neleri yazıyorsunuz? Neden?

Y. ---

S. Baba, "Zamansız öten horozun başını keserler." der. Bu atasözünün anlamını, metindeki durumu da göz önünde bulundurarak açıklayınız. Bu anlama gelen başka atasözleri biliyor musunuz?

Y. Her söz yerinde ve zamanında söylenmelidir. Vakitsiz söylenen bazı sözler, büyük zararlar getirebilir ve kişi (burada Gülibik) bu yüzden cezalandırılabilir. Bu anlama gelen atasözleri:

"Söz gümüşse sükut altındır."

"Az söyle öz söyle, iki dinle bir söyle."

"Az söyleyen çok rahat eder."

"Bana benden olur her ne olursa, başım rahat olur dilim durursa."

"Bir söyle iki işit."

"İnsan ne çekerse dilinden çeker."

“Kişinin çektiği dil belasıdır.”

...

S. Alişir nereye gider? Giderken çocuğu da şaşırtacak ne yapar? Buna, çocuk nasıl karşılık verir?

Y. Büyük bir kente okumaya gider. Balık biçimindeki çok değerli çakısını çocuğa armağan eder. Çocuk da Alişir'i kucaklar ve duygulandığından ağlamaya başlar.

S. Sizce bu davranış nasıl bir davranıştır? Siz de arkadaşlarınızla bu tür paylaşımlar yaşıyor musunuz?

Y. ---

S. Alişir, ileride hangi mesleği seçer? Çocuk, bunu nasıl değerlendirir?

Y. Avukat olur. Çocuk, Alişir'in aslında doktor olmak istediğini; fakat yoksul olduklarından babasının onu uzun süre okutamadığını; bu nedenle de yoksulluğun çok kötü olduğunu düşünür.

S. Bir kış sabahı ahıra gittiklerinde çocuk ve ailesi neler görür? Ne yaparlar?

Y. Bir koyunla birkaç tavuğu yerde yatarken bulurlar. Salgın bir hastalık belirir. Bütün tavuk ve horozlar hastalanıp ölmeye başlar. Gülibik ve diğer hayvanları eve alıp kireç yedirirler.

S. Çocuk, okuldaki öğrenmeler için, "Hamurabi'nin kim olduğunu, Pigmelerin nerede yaşadıklarını, Anibal'in savaşlarını, Brezilya'nın yüzölçümünü, tek kanatlıları, çift kanatlıları, etoburları, otoburları, çarpım cetvelini bile ezbere bilmek neye yarardı, bir horozu sevmekten sonra?" der ve okullarda horoz sevmeyi öğretmedikleri için üzülür. Siz bu düşünceyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Y. ---

S. Bir sabah pazara giderken çocuk nasıl bir durumla karşılaşır?

Y. Anne, pazarda satılacak tavuklar arasına Gülibik'i de koymuştur.

S. Çocuk, durumu anlar anlamaz ne yapar? Baba nasıl karşılık verir?

Y. Gülibik'i satmaması için babasına yalvarır. Baba ise, yoksul olduklarını, satacak başka bir şeyleri olmadığını, eğer horozu satmazlarsa çocuğun kasaba okuluna gidemeyeceğini söyler.

S. Pazar yerine gelince neler yaşanır?

Y. Çocuk, alıcıların görmemesi için Gülibik'i tavukların altına saklar. Fakat yanındaki son tavuk da satılınca Gülibik görünür. Bu kez çocuk çeşitli yalanlarla babasını oyalamaya çalışır.

S. Kasaba çarşısında ne görürler?

Y. Koskoca adamların iki horozu dövüştürdüklerini, horozların kanlar içinde kaldığını; dövüşü izleyenlerin, horozlar birbirlerine yaklaştıkça el çırpıp bağıştıklarını görür.

S. Çocuk, bu manzara karşısında ne yapar? Babası nasıl karşılık verir?

Y. Babasını oradan götürmeye çalışır; fakat babası aldırmaz. Eğilip babasına baktığında onun gülümsediğini görür. İki küçük horoz birbirlerini parçalarken bir insanın nasıl olup da gülümseyebildiğine şaşar.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, metni anlamaya dönük soruları yanıtlamaya gelecek dersimizde de devam edeceğiz. Bu soruları daha doğru yanıtlamak, bir başka deyişle metnimizi daha iyi anlamak için metnin kalan bölümünü yeniden okuyunuz.” diyerek dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, şimdi yine metni anlamaya dönük soruları yanıtlamaya devam edeceğiz. Beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlayınız.” demesi ve aşağıdaki soruları sormaya başlaması:

S. Baba, horoz dövüşünü ilgiyle izledikten sonraki günlerde neler yapar? Çocuk, bunu nasıl bulur?

Y. Gülibik'i durmadan dövüştürür. Çocuk, Gülibik'in diğer horozlarla nedensiz yere dövüşmesini istemez, bu duruma üzülür.

S. Ertesi pazar sabahı neler yaşanır?

Y. Yine pazara giderler. Çocuk, babasının Gülibik'i pazara dövüştürmek için götürdüğünü anlar.

S. Gülibik, dövüş alanına giderken nasıl davranır?

Y. Son kez çocuğa bakar. Çocuk, onun gagasında acı bir gülümseme görür. Sonra da çevresindeki tüm seyircilere küçümseyerek bakıp alana girer.

S. Dövüşeceği horoz nasıldır? Gülibik ona nasıl direnir?

Y. Daha iridir. Üstelik dövüş horozu olarak eğitilmiştir. Her şeye karşın Gülibik, rakibine inatla direnir, boyun eğmez. Düşer, tüyleri kopar; ama yine de iyi bir dövüş çıkarır.

S. Olay nasıl biter? Çocuk ve babası ne durumdadır?

Y. Gülibik, aldığı darbelere dayanamayarak ölür. Bir tek çocuk ve babası orada kalır. Çocuğun boğazında bir şeyler düğümlenmiştir; ama ağlayamaz. Baba ise bir sigara yakar. Uzaklardan uzun uzun öten bir horoz sesi duyar çocuk. Çocuğa göre sesi tıpkı Gülibik'e benzemektedir.

S. Çocuk, son olarak Gülibik'i nasıl tanımlar?

Y. "O, ibiği kan kırmızı, tüyleri kızılı karalı, gökkuşağı gibi çok renkli bir horozdu. O, Gülibik'ti. Arkadaşımdı." sözleriyle tanımlar.

S. Çocuk, kimi dersleri içerikleri nedeniyle eleştiriyor. Sizin de içerik olarak eleştirdiğiniz, hoşlanmadığınız dersler var mı? Neden?

Y. ---

S. Sizce, yazar bu kitabı hangi amaçlarla yazmış olabilir? Bu kitapla bize neleri düşündürmek ya da neleri duyumsatmak istemiştir? (Öğrencilerin bu soru yardımıyla çıkarımlama yapmaları, bir başka deyişle metindeki örtük, görünmeyen anlamı fark edip yakalamaları sağlandı.)

Y. *Bizleri, hayvan sevgisi ve yoksul köylülerin yaşam koşulları üzerinde düşündürmek amacıyla yazmış olabilir.

*Anne ve babaların, çocuklarının duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmalarını sağlamak amacıyla yazmış olabilir.

*Hayvanları dövüştürerek para kazanmanın çirkinliğini göstermek amacıyla yazmış olabilir.

*Bizi; özveri, sevgi ve vefanın önemi üzerinde düşündürmek amacıyla yazmış olabilir.

...

S. Yazar, kahramanını nasıl geliştirmiştir?

Y. Kahramanın eylem ve davranışlarıyla ve kendi yorumuyla geliştirmiştir.

S. Kitap, olayların oluş sırasına göre kaç bölüme ayrılabilir? Bu bölümleri adlandıracak olsanız hangi adları verirdiniz? Kitap üzerinde gösteriniz.

Y. (Bölümler, öğrencilerle birlikte bulunup adlandırıldı.)

S. Kitabın türü nedir? Neden?

Y. Öykü.

Türün “öykü” olduğu söylendikten sonra, “Neden?” sorusu sınıfça tartışıldı. Öğretmen, öykünün özelliklerini sorduğu çeşitli sorularla öğrencilere buldurdu.

Öyküler, olmuş ya da olabilecek olayları anlatan kısa yazınsal yapıtlardır. Bir başka tanımla, insan yaşamından değişik kesitler sunan, bunu yere ve zamana bağlayarak yapan kısa yazı türüdür. Her öykünün yapısını oluşturan başlıca üç öge vardır: Kişiler, olay / durum, yer ve zaman. Her öykünün bir iletisi vardır. İleti, bir olay ya da insanlık durumuna dönüştürülerek verilir. Öykünün genel özellikleri şunlardır: Romandan kısadır, dar bir zaman parçasını kapsar, kişiler sayıca azdır, kişilerin yaşamlarının bir yönü üzerinde daha çok durulur. Ayrıca her öyküde önemli olan bir başlangıç (serim), bir doruk noktası (düğüm) ve kesin bir son (çözüm) vardır. (Kavcar ve diğerleri, 2002:88-89)

S. Kitabın konusu nedir? **(Bak. Amaç: Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme)**

(Konunun tanımı yapıldı, not ettirildi. Konunun öğrenciler tarafından bulunmasında her yanıtın doğruluğu tartışıldı. Kitabın konusunu doğru söyleyenlere pekiştireç verildi.)

Konu: Türü ve yazılış amacı ne olursa olsun her yazı bir konu üzerine kurulur. Konusu olmayan bir yazı düşünülemez. Çünkü yazarın üzerinde durduğu, hakkında söz söylediği olay, durum ve sorunlardır kısaca konu. "Yazar, ne üzerinde duruyor? Ne hakkında söz söylüyor?" soruları konuyu bulmak için sorulabilir. O halde konu; olaylar, olgular, devinimler, türlü insanlık durumları, insan ilişkileri, kısaca doğal ve toplumsal çevremizdeki her şey yazı konusu olabilir.

Y. Hayvanları sevmenin önemi.

S. Bu kitapta verilmek istenen ana düşüncüyü bir tümceyle söyleyiniz.

(Ana düşüncenin tanımı kısaca yapıldı, not ettirildi. Verilen her yanıtın doğruluğu tartışıldı; ana düşüncüyü en iyi açıklayan öğrenci, sınıfça alkışlandı.)

Ana düşünce: Asıl duyurulmak, verilmek istenen düşüncedir. Buna, yazının özü de denir. Ana düşünce, yazarı yazmaya iten amaçtır. Ana düşüncüyü bulmak için, "Yazarın asıl söylemek ve duyurmak istediği düşünce nedir?" sorusu sorulur.

Y. Her türlü canlıyı; insanı, doğayı ve hayvanları sevmeliyiz, onlara zarar vermemeliyiz.

S. Öyküdeki yardımcı düşünceler nelerdir?

Y. - Çocukların da duyguları vardır ve bu duygular önemsenmelidir.

- Küçük çıkarlarımız için duyguları yok saymamalıyız.

- Sevmek, dünyada en çok mutluluk veren duygudur.

- Sorunları geçici yollarla çözemeyiz.

...

S. Metindeki ana düşüncayı karşılayacak atasözleri ya da özdeyişler söyleyiniz.

Y. Sevgi her kapıyı açar.

Yaş kesen baş keser.

...

S. Kitabın başlığı ve kapak resimlemesi sizde neleri çağrıştırdı? Konu ya da içeriğe dönük bir şeyler çağrıştırdı mı?

Y. ---

S. Siz olsaydınız bu metne nasıl bir başlık koyardınız? (**Bak. Amaç: Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme**)

Y. ---

S. Bu kitabı nasıl buldunuz? Zevkle okudunuz mu? Kitap, sizde yeni bir kitap okuma isteği uyandırdı mı? Neden? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Y. ---

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, "Çocuklar, anlayarak okuma, metinlerin kuruluşunu incelemeyi gerektirdiği gibi dil ve anlatım özelliklerini ve anlamlarına göre sözcükleri de bilmeyi gerektirir. Bu dersimizde, önce öyküde geçen kimi sözcüklerin anlamlarını, sonra da anlamlarına göre sözcükleri öğreneceğiz. Şimdi sizden anlamını bilmediğiniz sözcükleri söylemenizi istiyorum." demesi, sınıfı gözleriyle denetlemesi ve öğrencilerce söylenen sözcükleri tahtaya yazması.

SORULAR – YANITLAR

(Öğrenciler, aşağıda yazılı olan sözcüklerin anlamlarını bilmediklerini söylediler. Bu sözcükler tahtaya yazıldı. Öğrencilerden, sözcüklerin anlamlarını öncelikle bağlamdan çıkarmaları istendi. Anlamları çıkarılamayan sözcükler için sözlüğe başvuruldu. Yazılışlarını bilmedikleri sözcükler için Yazım Kılavuzuna bakmaları söylendi ve bu işlem birkaç örnekle gösterildi.) **[Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Sözle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik]**

S) "Balkır (s.11), yalak (s.11), tünemek, azık (s.24), kağrı (s.24), düven sürmek (s.24), filizlenmek (s.20), öteberi (s.23), Kutup Yıldızı (s.39), Samanyolu (s.39), yıldız kayması (s.39), bakraç (s.27), küfe (s.27), külüstür (s.30), Eskimo" (s.30) sözcüklerinin parçadaki anlamlarını söyleyiniz. (Her sözcük için üç değişik öğrenciden alınan yanıtın sonra, doğru ve tam anlamı, tahtada sözcüğün karşısına ve defterlere yazıldı. Sözcüklerin, öğrenciler tarafından doğru söylenişi sağlandı.)

Y) balkır: Parıltı, şimşek

yalak: Hayvanların su içtiği tekne.

tünemek: Kümes hayvanları ve kuşların uyumak için dal ya da yüksek yerlere çıkması.

azık: Yiyecek, besin, gıda

kağrı: Tekerlekli, tekerlekleri tek parça, dingili tekerlekle birlikte dönen öküz arabası.

düven sürmek: Düvenle ekinlerin tanelerini başaklarından çıkarmak

filizlenmek: Filiz vermek. Gelişmeye, büyümeye başlamak.

öteberi: Ufak tefek şeyler.

Kutup Yıldızı: Küçükayı denilen takımın en ucunda görülen parlak yıldız. (Bu sözcük için sözlüğe bakıldı.)

Samanyolu: Gökyüzünde boydan boya görülen yıldız kümesi.

yıldız kayması: Yıldızların ışığı söndükten sonra düşmesi

bakraç: Çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova

küfe: Büyük sepet.

külüstür: İşe yaramaz.

Eskimo: Kutup bölgelerinde yaşayan toplulukların adı. Bu topluluktan olan kimse.

S) "Balkır, yalak, tünemek, azık, kağı, düven sürmek, filizlenmek, öteberi, Kutup Yıldızı, Samanyolu, yıldız kayması, bakraç, küfe, külüstür, Eskimo" sözcüklerini birer tümcede kullanınız. (Her sözcük için değişik 3 öğrenciye söz; özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi. Öğrencilerin tümce kurmada düştüğü hataları düzeltildi.)

Y) ---

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, Türkçede sözcükler kullanıldıkları yerlere göre anlam kazanırlar. Her sözcüğün bir sözlük anlamı, bir de kullanıldığı yere göre kazandığı değişmeceli (mecaz) anlamı vardır. İşte, sözcük dağarcığımızı zenginleştirebilmemiz ve okuduğumuz yazınsal kitapları anlayabilmemiz için, sözcüklerin sözlük anlamlarını (gerçek ya da temel anlam) ve değişmeceli (mecaz anlam) anlamlarını çok iyi bilmeliyiz. Şimdi sözcüklerin gerçek ve değişmeceli anlamları üzerinde duracağız.” diyerek aşağıdaki soruları sınıfa yöneltmesi:

S) “Bir yıldız kaymaya görsün gökyüzünde, hemen bir adakta bulunurdum.” (s.39) tümcesinde geçen “yıldız kayması” sözcük grubunun sözlük anlamını biraz önce öğrendik. Bu sözcüğün başka hangi anlamlara geldiğini biliyor musunuz? (Sözcüğün öteki anlamı öğrenciler tarafından bulundu, tahtaya yazıldı ve değişik 3 öğrenci tarafından birer tümce içerisinde kullanıldı.)

Y. “Yıldız kayması”; ölüm, yaşamın sona ermesi, yitip gitme anlamına da gelmektedir. Bu, sözcüğün değişmeceli anlamıdır.

S) Öyküde geçen, “İçimi ince bir sızı kaplamıştı.” (s.34) ve “Babamın yanık bir sesi vardı.” (s.34) tümcelerinde geçen “ince sızı” ve “yanık ses” tamlamalarının tümcedeki anlamları nedir? “Yanık” ve “ince” sözcükleri burada hangi anlamlarında kullanılmıştır? Bu sözcükleri birer tümcede kullanınız.

(Öyküde tümcelerin yeri gösterildi; öğrencilerin verdikleri yanıtlar, doğru anlam bulunana kadar tartışıldı.)

Y) ince: Kendi cinsinden olanlara, benzerlerine göre dar ve uzun olan, kalınlığı az olan. (Burada) Yoğun olmayan ama yine de insanın içini acıtan bir sızı.

yanık: Yanmış, kavrulmuş, rengi koyulaşmış. (Burada) Acılı, hüznü. Değişmeceli anlamında kullanılmıştır. (Sözcüklerin hem gerçek hem de değişmeceli anlamları değişik üç öğrenci tarafından birer tümce içerisinde kullanıldı.)

S) “Arkadaşımın o davranışı gerçekten çok inceydi.” tümcesinde geçen “ince” sözcüğü hangi anlamda kullanılmıştır? Açıklayınız.

Y) “Düşünce, duygu ve davranış bakımından insanın sevgi ve saygısını kazanan, zarif”. “İnce” sözcüğü, bu tümcede değişmeceli anlamında kullanılmıştır.

S) Bu örneklerden yola çıkarak sözcüklerde gerçek ve değişmeceli anlamın ne olduğunu tanımlayabilir misiniz? Siz de bunlara birer örnek veriniz. (Yeter sayıda değişik öğrenciye söz verildi; tanım, öğretmenin de yardımıyla hep birlikte yapıldı.)

Y) Gerçek anlamlılık, bir sözcüğün ilk akla gelen anlamı, sözlük anlamıdır. Değişmeceli (mecaz) anlam ise, anlatıma incelik ve esneklik kazandırmak üzere, bir sözcüğün gerçek anlamından uzaklaştırılarak benzetmeli olarak kullanılmasına denir.

Bu sorunun doğru yanıtı bulunduktan sonra öğretmenin, “Çocuklar, aranızda yanık sesi olanlar var mı?” sorusunu sınıfa yöneltmesi, gönüllüler arasından bir ya da iki öğrenciye şarkı ya da türkü söyletmesi, “yanık” sözcüğünün gerçek ve değişmeceli anlamları üzerinde yeniden durması; bu yolla gerçek ve değişmeceli anlamın ne olduğunu daha da pekiştirmesi.

S) “Geniş biri olması nedeniyle, yaşadığı olumsuzluklardan daha az zarar gördü.” tümcesinde geçen “geniş” sözcüğü, sözcüğün hangi anlamında kullanılmıştır? Bu sözcüğün gerçek anlamı nedir? Açıklayınız.

Y) geniş: Eni çok olan, enli. (Burada) Rahat, hoşgörülü, vurdumduymaz. Tümcede, değişmeceli anlamında kullanılmıştır.

ARA ÖZET: Çocuklar, anlatıma incelik ve esneklik kazandırmak amacıyla sözcük ya da sözcük gruplarının, sözlük (gerçek, temel) anlamlarının dışında kullanılmasına değişmeceli anlam dendiğini hep birlikte öğrendik. Okuyucunun duygu, düşünce ve düşlerini etkileyen, onun imgelem dünyasını tetikleyen, devindiren değişmeceli anlatıma, özellikle yazınsal metinlerde oldukça sık rastlanır. Daha önce de söylediğimiz gibi, dilimizin tüm incelik ve güzelliklerinin yer aldığı yazınsal

kitapları daha rahat ve daha doğru anlayabilmemiz; kendimizi daha iyi anlatabilmemiz için, sözcüklerin gerçek ve değişmeceli anlamlarını bilmeliyiz.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, daha önceki derslerimizde sözcüklerin gerçek ve değişmeceli anlamları üzerinde durduk ve bunları bilmemiz gerektiğini söyledik. Bunun dışında, sözcüklerin eş, yakın, karşıt anlamlılarını ve eşsesli (sesteş) sözcükleri, ayrıca terim ve deyimleri de bilmemiz gerekir.” demesi ve aşağıdaki soruları yeter sayıdaki değişik öğrenciye sorması:

S) Öykümüzde geçen, “yaşıt, tez, varmak, anımsamak, arkadaş, tuhaf, çingirak, adam, kör, azık, rastlamak, sevinç” sözcüklerinin eş ya da yakın anlamlılarını söyleyiniz ve bunları birer tümcede kullanınız. (Her sözcük yeter sayıda değişik öğrenci tarafından tümce içinde kullanıldı.)

Y) Yaşıt: akran; tez: çabuk, hızlı; varmak: gitmek, ulaşmak; anımsamak: hatırlamak; arkadaş: dost; tuhaf: acaip, garip; çingirak: zil; adam: insan; kör: âmâ; azık: yiyecek; rastlamak: karşılaşmak; sevinç: mutluluk.

S) Öyküde, ulusal marşımız için yazar, “İstiklâl Marşı” yerine, “Bağımsızlık Marşı” sözünü kullanmıştır. “İstiklâl” ile “bağımsızlık” sözcükleri arasındaki ilişki nasıl bir ilişkidir?

Y) Bu iki sözcük eşanlamlıdır. Bağımsızlık, istiklâl sözcüğünün Türkçesidir.

S) Bu örneklerden yola çıkarak, sözcüklerde eş ya da yakın anlamlılık nedir? Tanımlayınız. Siz de birer örnek veriniz. (Yeter sayıda değişik öğrenciye söz verildi, örneklerin öncelikle öykü içerisinden verilmesi istendi. Bu çalışma için öğrencilere 5 dakikalık bir süre verildi.)

Y) Eşanlamlı (Anlamdaş) Sözcükler: Yazılışları, sesleri farklı olduğu halde aynı anlamı karşılayan sözcüklerdir. Örneğin, fakir: yoksul, mana: anlam, ak: beyaz, eser: yapıt, elbise: giysi, sene: yıl.

- Öğretmenin, aşağıdaki tümceleri tahtaya yazması ve bu tümcelerde bir anlatım bozukluğunun olup olmadığını sorması:

Bu davayı kazanacağını düşünüyorum; çünkü çok sayıda tanık ve şahidin var.

Başarılı olmak için işlerini çok itinalı ve özenli yapmalısın.

- İpucu olarak öğretmenin, “şahit – tanık” ve “itina - özen” sözcükleri arasındaki ilişkiyi duyumsatmaya çalışması; “Bir tümcede, eş anlamlı (anlamdaş) sözcükleri bir arada kullanmanın bir anlatım bozukluğu olduğu kuralı”nı öğrencilere buldurmaya çalışması.

S) Metinde geçen “yoksul, güzel, iğrenmek, satmak, binmek, uzaklaştırmak, açmak, ağlamak, usulca, hastalık” sözcüklerinin karşıt (zıt) anlamlılarını söyleyiniz ve bunları birer tümcede kullanınız. (Her sözcüğün karşıt anlamlısı bulundu, yeter sayıda değişik öğrenci tarafından tümcede kullanıldı.)

Y) Yoksul: zengin ya da varıl; güzel: çirkin; iğrenmek: çok sevmek; satmak: almak; binmek: inmek; uzaklaştırmak: yakınlaştırmak; açmak: kapamak; ağlamak: gülmek; usulca: hızlıca, hızla, ivedi; hastalık: sağlık.

S) Çocuklar, o halde sözcüklerde karşıt anlamlılık nedir? Biraz önce verdiğimiz örnekleri de göz önünde bulundurarak tanımlayınız. Siz de birer örnek veriniz; verdiğiniz örnekleri birer tümcede kullanınız. (Yeter sayıda değişik öğrenciye yanıt hakkı tanındı, tümce kurmada yapılan hatalar düzeltildi, özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi.)

Y) Anlamca birbirinin karşıtı olan sözcüklere “karşıt anlamlı sözcükler” denir.

S. Metindeki, “Bir sevinç kaplardı içimi.” (s.37) ve “Tarlada çalışmaktan yüzleri çatlamıştı.” (s.37) tümcelerinde geçen “iç” ve “yüz” sözcüklerinin bildiğiniz anlamlarını söyleyiniz. Bu sözcükler tümcede hangi anlamlarında kullanılmıştır? Anlamına göre nasıl sözcüklerdir?

Y. iç: 1. Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dahil. 2. Oyuk olan şeylerin boşluğu. 3. Ten ile iç giysiler arası. 4. Kabuklu yiyeceklerde kabuğun sardığı bölüm. 5. Pirinç, soğan ve baharatla hazırlanan, dolmalarda kullanılan karışım.

(Burada) İnsanın manevi varlığıyla ilgili olan (iç dünya).

yüz: 1. Sayı. 2. Yüzmek eyleminin emiri. 3. Kılıf, astar, taraf, cephe.

(Burada) Çehre, surat. Bu sözcükler, anlamına göre eşsesli sözcüklerdir.

S. O halde eşsesli (sesteş) sözcük deyince ne anlıyorsunuz? Tanımlayınız. Siz de birer örnek veriniz; verdiğiniz örnekleri birer tümcede kullanınız. (Yeter sayıda

değişik öğrenciye söz verildi, tümce kurmada düşülen hatalar düzeltildi. Özgün örneklere pekiştireç verildi.) **[Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi, 7. Davranış]**

Y. Eşsesli (sesteş) sözcükler, yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklerdir.

S. İçinde eşsesli sözcüklerin bulunduğu tümceler söyleyiniz. **(Bak. Amaç: Sözcüklerin Anlam Özellikleriyle İlgili İlkeleri Uygulayabilme, 1. Davranış)**

Y. ---

S. Öyküde geçen çarpım cetveli, Samanyolu, Kutup Yıldızı ve dağ sözcükleri anlamlarına göre nasıl sözcüklerdir? Bu sözcükleri birer tümcede kullanınız.

Y. Terim anlamlı sözcüklerdir.

S. Terim nedir? Tanımlayınız. Öykü içerisinden başka örnekler veriniz.

Y. Bilim, sanat, zanaat, teknik, spor, ticaret ve meslek dallarıyla ilgili özel anlamlı sözcüklere “terim” denir. Her bilim dalının kendine özgü terimleri vardır. Günlük konuşma dilinde bulunan sözcüklere yeni anlamlar yüklenerek oluşturulur. Terimlerin yan ve değişmeceli anlamları yoktur.

S) “Öykü, şiir, uyak”; “natürmort, peyzaj”; “köşe vuruşu, taç, penaltı”; “adıl, önad, tümce, eylem”; “açı, dörtgen, kesir” sözcükleri hangi alana özgü terimlerdir?

Y) Edebiyat, resim, futbol, dilbilgisi ve matematik alanına özgü sözcüklerdir.

S) Kitapta geçen; “ok gibi fırlamak” (s.14), “sevinçten uçmak” (s.12), “içine hüznün çökmek” (s.27) deyimleri ne anlama gelmektedir? Açıklayınız. İçinde bu deyimlerin yer aldığı birer tümce kurunuz.

Y) ok gibi fırlamak: Çok hızlı gitmek.

sevinçten uçmak: Çok sevinmek.

içine hüznün çökmek: Üzülmek.

S) Deyim nedir? Tanımlayınız. Özelliklerini söyleyiniz.

Y) Öğretmenin, deyimlerin özelliklerini öğrencilerin fark etmelerini sağlayacak sorular sorması, kısa ve özlü bilgiler vermesi, defterlere not tutturması.

(Anlatıma akıcılık kazandırmak amacıyla değişmeceli anlamda söylenen kalıplaşmış sözlere deyim denir. En az iki sözcükten oluşur. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez. Dilbilgisinde tek sözcük olarak kabul edilirler. Deyimi oluşturan sözcükler

anlamalarını az çok yitirirler. Dikkat çekici bir anlatım bildirmek amacıyla oluşmuş kalıp sözlerdir. Deyimleri oluşturan sözcükler birbirinden ayrı yazılır.)

ARA ÖZET: Çocuklar, sözcüklerin eş, yakın, karşıt anlamlılarını ve eşsesli (sesteş) sözcükleri örnekler vererek öğrendik, özel anlamlı sözcükler olan terimlere değindik. Ayrıca, dilimizin sözvarlığı içinde çok önemli bir yere sahip olan, toplumların anlatımdaki gücünü ve benzetmeye olan eğilimini gözler önüne seren deyimleri de öğrendik. Gelecek dersimize kadar kitap içerisinde onar deyim bulmanızı istiyorum. Bu deyimlerin anlamlarını önce metnin bütünlüğü içerisinde çıkarmanızı, sonra da birer tümce içerisinde kullanmanızı istiyorum.

(Fazla zaman alacağı düşüncesiyle, metindeki deyimleri bulma çalışması, ev ödevi olarak verildi.)

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen ders, kitabımız içinde geçen deyimleri bulmanızı istemiştım. Şimdi, bulduğunuz bu deyimleri ve anlamlarını söylemenizi, sonra da bunları birer tümce içerisinde kullanmanızı istiyorum.” diyerek dersi başlatması, önce gönüllü öğrencileri kaldırması, doğru yanıtlara ve özgün tümcelere pekiştireç vermesi; yanlışlara düzeltme, gerekirse ipucu vermesi. Öğrencilerce söylenen deyimleri ve bunların anlamlarını tahtaya ve defterlere yazdırması:

(Deyimlerin anlamlarının öncelikle metnin bağlamından çıkarılması isteğı yinелendi. Anlamları bulunamayan deyimler için Deyimler Sözlüğü’ne başvuruldu. Her deyim, değişik öğrenciler tarafından tümce içinde kullanıldı, özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi. Öğrencilerden, buldukları deyimlerle aynı anlama gelecek başka deyimler söylemeleri istendi. Bu işlem basamaklarının gerçekleştirilebilmesi için 60 dakikalık lıir buçuk ders saatil bir süre verildi.)

Y) adakta bulunmak (s.39): Bir dileğın yerine gelmesi için hayvan kesmek; mum yakmak gibi niyetlerde bulunmak.

küçük dilini yutmak (s.14): Çok şaşırarak, hayret etmek

pusuya yatmak (s.14): Pusuda beklemek.

dört dönmek (s.22): Tasa ve telaşla bir çare, çözüm yolu aramak.

badi badi yürümek (s.22): Bacaklarını açıp vücudunu ördek gibi iki yana yalpalayarak, paytak paytak yürümek.

tozu dumana katmak (s.26): Karışıklığa yol açmak, ortalığı alt üst etmek, gürültü patırtı çıkartmak.

yola koyulmak (s.27): Gidilecek yere doğru yola çıkmak.

yol almak (s.27): Yolda ilerlemek.

palavra atmak (s.30): Cesarete ait yalanlar söylemek, kabadayılık taslamak, abartmak, uydurmak; olmayacak, inanılmayacak şeyler söylemek.

İçi içine sığmamak (s.34): Çok heyecanlanmak, coşmak, sevinmek.

elleri nasır bağlamak (s.37): Ellerini ağır işlerde uzun süre kullanmış olmak; elleri sertleşmiş olmak.

İçini sevinç kaplamak (s.37): İçi sevinçle dolmak.

kana kana içmek (s.37): Doyuncaya kanıncaya kadar, doya doya içmek.

yerinde duramamak (s.40): Bir eyleme geçmek için acele ettiğini belirten tavırlar takınmak.

tırıs kalkmak (s.42): Hızlı ve sarsıntılı yürüyüşe başlamak.

yolunu tutmak (s.46): Bir yere doğru gitmeye başlamak.

gözleri parlamak (s.76): Gözlerinde istek, mutluluk, sevinç belirtileri görülmek.

kulaklarına inanamamak (s.76): Duyduklarına inanamayacak kadar dehşete düşmek.

yaşam kavgası (s.80): Yaşamak ve geçinmek için yürütülen çabaların tümü.

S. Öyküde kimi tümcelerde, -cık ekinin kullanımı göze çarpmaktadır. Örneğin: “Aman Allahım, ne güzel şeylerdi onlar! **Pembecik ayacıkları**, uçlara doğru sararan beyazlı, karalı **tüycükleri** ile canlı birer yumağa benziyorlardı.”(s.13); “Kırılmış yumurtaların ortasında, çatlak; ama kocaman bir **yumurtacık** durmuyor mu?” (s.14); “Çatlak yumurta dağılıverdi; önce pembe bir **gagacık**, sonra da Gülibik çıkmaz mı içinden?” (s.14); “Pembe **ağızcığını** açıp seslendi annesine.” (s.14). Bu kullanım sözcüklere ne katıyor?

Y. Sıfatlara gelen -cık ya da -cik ekleri, onların anlam derecelerinde daralma, küçültme yapar.

S. “Birine veya bir şeye gizlice bakmak” ya da “Birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek” anlamına gelen sözcük (eylem) nedir? Bu sözcüğü bir tümce içerisinde kullanınız.

Y. “Gözetlemek” sözcüğüdür.

S. Aşağıdaki altı çizili tümcelerin sonuna, –mi soru eki olduğu halde neden soru imi (?) konmamıştır? O halde bu kuralı kendi tümcelerinizle nasıl söylersiniz?

- Gülibik’i aradım aralarında, yoktu. Ahıra girdim. Bir de ne göreyim? Karanlık bir köşeye sıkışmış, bağırıp durmuyor mu! (s.23)

- Ertesi gün ilk işim uyanır uyanmaz ahıra koşmak oldu. Bir de ne göreyim? Aman Allahım! Kınalı, çevresinde bir sürü civciviyle dolaşıp durmuyor mu!

Y. (Tümcelerde soru anlamı olup olmadığı soruldu, böylece öğrencilere ipucu verildi.)

-Mi soru eki, sorudan başka görevlerde kullanıldığı zaman da ayrı yazılır ve tümce sonuna soru imi konmaz.

S. “Yürüyüp yanına vardım, **görmezlikten geldi** beni. ‘Civciv yumurtadan çıkar,’ dedim birdenbire. **Duymazlıktan geldi.**” (s.18) tümcelerinde geçen “görmezlikten gelmek” ve “duymazlıktan gelmek” deyimlerinin anlamalarını tümcelerin gelişinden çıkarmaya çalışınız.

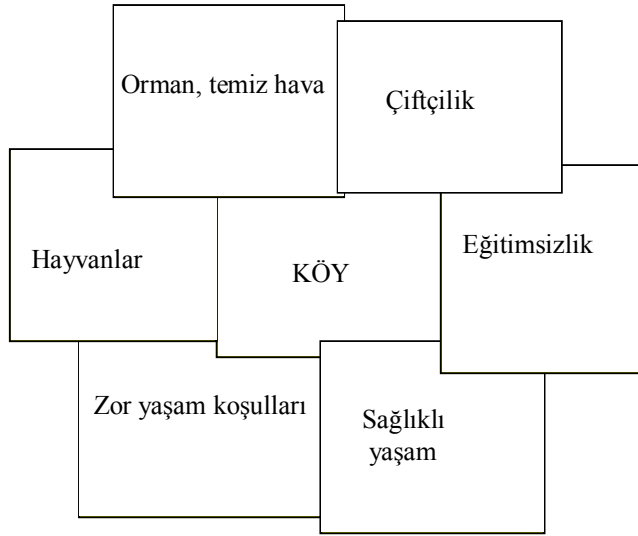
Y. duymazlıktan gelmek: Duymamış gibi davranmak, söylenenleri duymamış rolü yapmak.

görmezlikten gelmek: Gördüğü halde görmemiş gibi davranmak, görülenleri görmemiş gibi davranmak.

ARA ÖZET: Çocuklar, okuduğunuz öykü, roman, şiir gibi yazınsal nitelikli kitapları anlayabilmeniz için dilimizin zenginliklerinden ve imgesel anlatımın örneklerinden olan deyimlerin anlamlarını da bilmek zorundasınız. Dilin söz varlığı içinde yer alan deyimler, toplumların anlatımdaki başarısını gösteren en önemli öğelerindendir. Yazınsal nitelikteki kitapları bundan sonraki derslerde de okuyacak, dolayısıyla deyimlerle sık sık karşılaşacaksınız. Bu nedenle, anlamını bilmediğiniz deyimlerin anlamlarını önce metnin bağlamından çıkarmaya çalışmalı, anlamını çıkaramadığınız

deyimler için de Deyimler Sözlüğü'ne başvurmalısınız. Bu, yazılı ve sözlü anlatımınızdaki başarınızı yükseltecek, okuduğunuzu tam ve doğru olarak anlayabilmenizi sağlayacaktır.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, şimdi de köy ve köy yaşamıyla ilgili bir kavram çalışması yapacağız. Bu yolla, sözcük dağarcığınızı geliştirmiş olacaksınız. Gözlerinizi kapatın ve ‘köy’ dendiğinde gözlerinizin önünde nasıl bir resim canlandığını söyleyin. Bu resimde neler var? Düşünürken, köy yaşamına ilişkin çok fazla motifin yer aldığı öykümüzden de yararlanabilirsiniz.” demesi. (Öğrencilerce söylenen kavramlar tahtaya ve öğrencilerin defterlerine yazdırıldı, kısaca çağrışım baloncuğu yapıldı ve bulunan bu sözcüklerle anlamlı tümceler kurmaları istendi, özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi.)

- Öğretmenin, “Şimdi, ‘köy’ sözcüğü ile ilgili bulduğunuz kavramlardan da yararlanarak köyde geçen bir anınızı ya da köy yaşamına ilişkin görüş ve düşüncelerinizi anlatacağınız bir iki paragraflık bir yazı yazmanızı istiyorum.” demesi.

(Öğrencilere 15 dakikalık bir süre verildi, yazılarını plânlı yazmaları, gereksiz yinelemeler yapmamaları istendi. Bu sürenin sonunda yazılan yazıların bir kısmı lyesil okutuldu. Başarılı anlatımlar alkışlandı; yanlış tümce ve kullanımlar düzeltildi.)

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, "Çocuklar, dilimizi doğru konuşup doğru yazabilmemiz için, onun kurallarını bilmemiz gerekir. Bu kuralları da bize ‘dilbilgisi’ öğretir. Şimdi de dilimizle ilgili bazı kuralları öğreneceğiz." demesi, sınıfı gözleriyle denetlemesi ve aşağıdaki soruları yeter sayıdaki değişik öğrenciye sorması; gerekirse, her sorunun yanıtlanması sürecinde bir tartışma ortamı oluşturması:

SORULAR - YANITLAR

S. "Gülibik" adlı öyküde hangi noktalama imleri kullanılmış? Bunlardan hangileri daha sık kullanılmış? Neden? (Kitabın ilk 20 sayfasındaki noktalama imleri öğrencilere bulduruldu. "Neden?" sorusuna yanıt veren öğrencilere pekiştirici verildi. Noktalama imlerinin kullanım yerleri, öğrencilerin verdikleri çeşitli örneklerle kısaca anımsatıldı.)

Y. Nokta, virgül, iki nokta, üç nokta, noktalı virgül, soru işareti, tırnak, ünlem.

Kitap içerisinden, soru imi (?), tırnak imi (""), üç nokta (...), ünlem (!) ve iki nokta (:)’nın kullanıldığı örnek tümceler çıkarıldı ve tahtaya yazıldı:

“Bir de ne göreyim? Aman Allahım! Kınalı, çevresinde bir sürü civciviyle dolaşıp durmuyor mu ortalıkta!” (s.12)

“Ben yumurtayı tıkladıp okşayıp dururken çok ilginç bir şey oldu. Çatlak yumurta dağılıverdi; önce pembe bir gagacık, sonra da Gülibik çıkmaz mı içinden.” (s.14)

“Pembe ağızlığını açıp seslendi annesine:

“Cik! Cik! Ciiik!” (s.14)

“Kara yılanlardan korkma” dedi babam. “Zehirsizdir onlar, kördürler de üstelik. Çok renkli yılanlardan koru kendini sen.” (s.36)

“Onlar olmasa, tavuklar özgürce dolaşamazlar, özgürce yumurtlayamazlar...” (s.56)

- Yukarıdaki tümcelerdeki her bir noktalama iminin neden oraya konduğu tartışıldıktan sonra öğretmenin öğrencilere, "Öğrendiğiniz bu noktalama imleri yukarıdaki tümcelerde yerlerine doğru bir şekilde konmasaydı ne olurdu, tümcenin anlamını etkiler miydi, anlamda olumsuz bir değişme olur muydu?" diye sorması ve tümcelerdeki noktalama imlerini ekleyip kaldırması, (silip yeniden yazması) işaretlerin önemini duyumsatmaya çalışması. Bu uygulamalardan sonra, “O halde bu işaretlerin önemi nedir?" sorusunu sınıfa yöneltmesi ve en az 5 öğrenciye söz vermesi.

- Öğretmenin, "Çocuklar, şimdi sizden, öğrendiğiniz noktalama imlerini kullanabileceğiniz anlamlı bir paragraf yazmanızı istiyorum. Bu paragrafta, istediğiniz herhangi bir konuyu anlatabilirsiniz." demesi, yazı yazmaları için öğrencilere 25' süre vermesi, verilen sürenin sonunda en az 5 öğrenciyi tahtaya kaldırarak yazılarını okutması; başarılı örneklerle pekiştireç, eksik ya da yanlışlara düzeltme vermesi.

- Öğretmenin, Ayla Çınaroğlu’nun “Nokta” adlı şiirini öğrencilere dağıtması; bu şiirin, önce sessiz ve sesli okuma kurallarına uygun olarak okunması, daha sonra içeriğiyle ilgili olarak üzerinde konuşulması. **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sesli ve Sessiz Okuma Becerisi)**

NOKTA

Şu noktalar olmasa ben hiç durmam
Koşarım, koşarım, koşarım, koşarım
Yorulmam.
Gülerim ya da, virgöl virgöl gülerim
Ve sonsuz ayrıclar içinde sürebilir

Ama gelir çıkar önüme her yerde
Dur der, dururum, nokta.
Susarım
Nokta.
Uyurum

En güzel düşlerim.

Nokta nokta nokta...

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.38.

- Şiirin içeriği üzerine konuşulduktan sonra öğretmenin, "Çocuklar, elinizdeki şiirden de yararlanarak noktalama imlerinin kullanım amaçlarını ve önemini yansıtan kısa ve çarpıcı sözler (sloganlar) bulmanızı istesem ne söylemek isterdiniz?" sorusunu sınıfa yöneltmesi, ilk örneği kendisinin vermesi, istekli her öğrenciye söz, özgün ve güzel örneklerle pekiştireç vermesi. Örnek:

* Yaşa nokta yaşa, sen olmasan susmaz kimse.

* Yaşa nokta yaşa, sen olmasan bitmez tümce.

* Yaşa soru işareti yaşa, sen olmasan soru sormaz kimse.

- Öğretmenin, "Noktalama imlerinin kullanım kurallarını öğrendiğinize inanıyor musunuz?" sorusunu sınıfa yöneltmesi ve yeter sayıda öğrenciye söz vermesi.

- Öğretmenin, "Çocuklar, öteki derslerde tuttuğunuz defterlerinizi ve yazılı kağıtlarınızı da inceleyeceğim. Bu derslerinizde de, dersin gerektirdiği durumları yazılı olarak aktarırken noktalama imlerini doğru ve eksiksiz kullanmalı, yazım ve sözdizimi yanlış yapmamalısınız." diyerek bu bölümle ilgili etkinlikleri bitirmesi.

(Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Sözle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik, 10. Davranış)

ARA ÖZET: Çocuklar, anlatılmak istenen duygu ve düşünceleri daha açık ve etkili ifade etmek, tümcenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini yazıda belirtmek için noktalama imlerini yerli yerinde kullanmalıyız. Eğer bunları yerli yerinde kullanmazsak, konuşmada sözün belirlediği anlatım değerini, yazılı anlatımda veremeyiz. Bu imler, okumamızı düzenleyerek yanlış anlaşılmalara önler. Ayrıca dilimizi doğru konuşmak ve doğru yazmak için Türkçemizin kurallarını öğrenmeliyiz. Bu kuralları okul dışı ilişkilerimizde de kullanmalı, kullanmayanları da uygun bir dille uyarmalıyız. (Kavcar vd, 2002:38)

[Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Sözle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik, 12. Davranış]

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, yazma da konuşma gibi kendimizi anlatmanın bir yoludur ve sözlü anlatıma göre daha fazla titizlik ister. Sözlü anlatımda yaptığımız konuşma yanlışlarını daha kolay kapatırız ya da gideririz; fakat yazılı anlatımda yapılan yanlışları düzeltme şansımız yoktur. Bu nedenle, herhangi bir konuda yazı yazarken yanlış yapmamaya özen göstermeli, bunun için de bol bol uygulama çalışması yapmalısınız. Ayrıca, duygu ve düşüncelerinizi yazılı olarak aktarırken plânlı olmaya özen göstermelisiniz. Eğer bir plân yapmazsanız yazınızda çok fazla yanlış ve yineleme olur. Bu da okuyucuyu sıkır.

Yazı yazarken yapmanız gereken en önemli noktalardan biri de, konunuzu sınırlamak; bir başka deyişle, konu dışı düşüncelere yer vermemek, yalnızca konuyla ilgili düşünceleri tartışmaktır. Anlatmak istediklerinizi ilgi ve önem derecesine göre sıralamalı, bir düşünceden ötekine geçerken doğal ve mantıksal bir akış izlemelisiniz. Ayrıca bilgi ve kanı yanlış da olmamalıdır yazdıklarınızda. Yazmada önemli bir ayrıntı da yazıyı başlıklandırmadır. Yazı başlığı; kısa, ilgi çekici ve konuyla (içerikle) ilgili olmalıdır. Çünkü başlık, metnin konusunu ve içeriğini, kısaca, bağlamını yansıtan en önemli tetikleyicidir. Biz, başlıktan hareketle metne yönelik düşünsel bir hazırlık yapar, metindeki kurguyu kestirmeye çalışırız. Biraz sonra size yazma çalışmalarında uymanız gereken “iç yapı”, “dış yapı” ve “dil–anlatım ilkeleri”^{*} ni dağıtıp bunlarla ilgili gerekli açıklamaları yapacağım. Bu ilkeleri dosyanıza koyacak ve her derste getireceksiniz. Bundan sonra yapacağımız her yazma çalışmasında bu ilkeleri de göz önünde bulunduracaksınız.

YAPILACAK ETKİNLİKLER:

1. Öğrencilerde yazma isteği uyandırılacak, eğer isterse herkesin iyi yazabileceği söylenecek.
2. Öğretmen, paragraf kavramı üzerinde ayrıntılı olarak duracak; özellikle şu bilgileri aktaracak:

^{*} Yazma çalışmalarında gereken “iç yapı”, “dış yapı” ve “dil–anlatım özellikleri”, Amaç ve Davranışlar başlığı altında verildiğinden burada yeniden verilmemiştir. Sözü edilen Amaç ve Davranışlar Sever (2004:65-98)’den alınmıştır.

"Paragraf, kuruluş yönünden şu nitelikleri taşımalıdır:

- a) Tutarlılık: Her paragrafta tek bir düşünce ya da olay ele alınmalı; ikinci bir düşünce ve olay için yeni bir paragraf oluşturulmalıdır.
- b) Birlik: Paragraftaki her tümce, bu düşünce, duygu ya da olayla ilgili olmalı, onu açıklamalıdır.
- c) Paragraftaki düşünce ya da olay iyice belirtilmelidir. Düşünce belirince paragraf bitirilmelidir." (Sever, 2004b:116).

Şimdi, öğrendiğiniz bu ilkeleri de göz önünde bulundurarak köyünüzü (eğer köyünüzü görmediyseniz yaşadığınız kent ya da mahalleniz de olabilir) anlatan bir yazı yazmanızı istiyorum. Yazma sırasında izleyeceğiniz sıranın nasıl olması gerektiğine (neleri yazmanız gerektiğine) hep birlikte karar vereceğiz; bir başka deyişle yazı plânını birlikte yapacağız. Sonra da bunları yine hep birlikte mantıksal bir sıraya koyacağız ve yazarken bu sırayı izleyeceğiz. (Plânda anlaşılmayan noktalar öğretmen tarafından açıklandı.)

YAZI PLÂNI

1. a. Yazının 1. paragrafında köyünüzün ya da mahallenizin nerede (hangi ilde) olduğunu yazınız.
- b. 2. ve 3. paragraflarda anlatacağınız yeri tanıtınız; onun en önemli ve belirgin özelliğini belirtiniz.
- c. Belirttiğiniz özelliğin ya da özelliklerin sizde uyandırdığı duyguları 4. paragrafta açıklayınız.
- ç. 5. paragrafta köyünüzün ya da mahallenizin, bulunduğu şehre kattığı güzelliği belirtiniz. (Şehrin bütünlüğü içinde yeri ve önemi nedir?)
- d. Son paragrafta, elinizde olsa anlattığınız yer için neler yapmak istediğinizi yazınız.
- e. Yazınızın içeriğine uygun bir başlık koyunuz.
2. Yazınızı; “iç yapı”, “dış yapı” ve “dil-anlatım” ilkelerini göz önünde bulundurarak oluşturunuz.
3. Plânın tahtaya yazılmasından sonra öğrencilere klasik müzik eşliğinde 40 dakikalık bir yazma süresinin verilmesi, öğretmenin sınıfta dolaşarak öğrencileri

teker teker kontrol etmesi. Yazmayanları uyarması, gördüğü eksik ve yanlışları anında düzeltmesi.

Yazma işinin sonunda (sonraki derste), bir öğrencinin tahtaya kaldırılması, 1. paragrafın okutulması ve ilkelere uygunluğu açısından tartışmaya açılması, yanlışların öğrenciler tarafından düzeltilmesi. Yanlışlarla ilgili olarak doğru yanıt gelmiyorsa ipucu verilmesi. 1. paragrafın en az 3 öğrenciye okutulması. **(Bak. Amaç: Yazılı Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş, 10. Davranış)**

4. 2., 3. ve 4. paragrafların da aynı yöntemle okutulması. (Paragrafların okunmasında bir sıra izlendi, her paragraf üçer kişiye okutuldu -bu etkinliğe 2 ders saati [80 dakika] ayrıldı-, geri kalan öğrencilerin kağıtları öğretmen tarafından daha sonra değerlendirildi.

Paragrafları, yazma işleminin başında belirtilen ilkelere uygun yazanlar, duygu ve düşüncelerini doğru ve etkili anlatanlar sınıfça alkışlandılar.

Bütün olarak, özgün ve ilkelere uygun yazılar, okul gazetesine asıldı. **(Bak. Amaç: Yazılı Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş, 3. Davranış)**

Öğretmen, tüm kağıtları en kısa zamanda değerlendirip en başarılı yazıyı belirledi. Bir sonraki derste bu yazıyı yazan öğrenciyi tahtaya kaldırdı, yazısını sınıf ortamında okuttu ve öğrencilerden, bu yazıyı öğrenilen yazım ilkeleri gereğince değerlendirmelerini istedi. Bu öğrencinin amaçlanan işi yaparken (yazısını yazarken) nelere dikkat ettiği açıklattırıldı. Kısaca bu öğrenci sesli düşündürüldü. Böylece diğer öğrenciler, iyi modelleri gözleme ve onlar gibi yazmaya çalışma fırsatını bulmuş oldular.

D. SONUÇ BÖLÜMÜ

SON ÖZET: İnsanlarla iyi ilişkiler kurabilmek için dilimizin kurallarını, incelik ve güzelliklerini çok iyi öğrenmek, bu öğrendiklerimizi de günlük yaşantımızda uygulamak zorundayız. Ayrıca, okuduğunu ve dinlediğini anlamayan, anladıklarını

da söz ya da yazı yoluyla gerektiği gibi dile getiremeyen bir öğrenci derslerinde de başarılı olamaz. O halde, yaşamımızın bütün alanlarında başarılı olabilmek için bu becerilerimizi geliştirmek ve dilimizin tüm kurallarını bilmek zorundayız. Daha önce de söylediğimiz gibi bunun bir yolu da yazınsal nitelikli metinleri okumaktan geçer. Bu nedenle kütüphanelerden sık sık bu nitelikteki kitapları almalı ve sürekli okuma plânı yapmalısınız. Bunun dışında, güncel olaylar ve konular üzerinde bilgi sahibi olmanız için de gazete ve dergilerden yararlanabilirsiniz. Bazı gazetelerin eklerinde kitap tanıtım sayfaları yer almaktadır. Ben, size birkaç örnek getireceğim. Bundan sonra sizin de bu sayfaları sürekli okumanızı istiyorum. **(Bak. Amaç: Sürekli ve Plânlı Kitap Okumaktan Zevk Alış)**

TEKRAR GÜDÜLEME: Eğitim durumunu gerçekleştirirken, sınıfta etkin olan öğrenciler (7 öğrenci) sınıfça belirlendi, bu öğrencilere sınıf tarafından alınan kitaplar armağan edildi.

KAPANIŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu dersimizde hayvan sevgisini konu alan kısa bir şiir yazmanızı istiyorum. Öncelikle örnek olsun diye size Ayla ÇINAROĞLU’nun ‘Böcekle Söyleşi’ ve ‘Kırda Kabuğu Kırık Kaplumbağa ile Söyleşi’ adlı şiirlerini okuyacağım. Sonra da bu şiirlerin içeriği üzerine konuşacağız.” demesi. **(Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Sözle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik, 15. Davranış)**

BÖCEKLE SÖYLEŞİ

Camda yürüyen minicik güzel böcek
Nereye gidiyorsun böyle?
Sana yararlı hiçbir şey yok ki
Camın tepesinde.
Gözlerin de çok küçük olmalı
Ki göremiyorsun

Camın ardında çiçekler, dışarıda bahçe.
Ama gene de
Çok hoş bir şey olmalı
Saydam bir duvarda
Dikine yürüyebilmek böyle
Ve uçabilmek dileyince.
Ayla Çınaroğlu, **Şiir Gemisi**, s.42

KIRDA KABUĞU KIRIK KAPLUMBAĞA İLE SÖYLEŞİ

Kim yapabilir bunu	Kim bilir, günün birinde
Nasıl bunca acımasız olabilir	Kabuğunu kıran eller
Nasıl kıyabilir sana	Yapayalnız kalır da doğada
Kabuğu kırık güzel kaplumbağa?	Bir kaplumbağanın ayak sesini özler.

Sen, bütün kötülere inat
Böğrüne batan kırık kabuğunun
Acısına dayan ne olur
Ölme!

Ayla Çınaroğlu, **Şiir Gemisi**, s.49

Şiirlerin içeriği üzerinde konuşulduktan sonra öğrencilere 20 dakika süre verilmesi. Öğrenciler tarafından yazılan şiirlerin sınıf ortamında okunması, çok beğenilen şiirlerin okul ya da sınıf panosuna asılması, bu çalışmanın bitmesinden sonra öğrencilerden dersin işlenişine ilişkin düşüncelerinin alınması ve bunların hep birlikte değerlendirilmesi.

Dersin sonunda, aşağıda adları ve yazarları belirtilen kitaplar öğrencilere okumaları için salık verildi:

Kızım Nerdesin? Aytül AKAL. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Oğlum Nerdesin? Aytül AKAL. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Beyaz Bisiklet. Hüseyin YURTTAŞ. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Portakal. Çetin ÖNER. İstanbul: Can Yayınları.

Mago. Ayla ÇINAROĞLU. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

DEĞERLENDİRME

1. Metnin iletisine uygun olarak “Bir köy yaşantısını düşleyip resimleyiniz.” çalışması yaptırmayı konusunda resim-iş öğretmeni ile işbirliği yapıldı.

2. Gülibik adlı kitabı tanıtan yazılı bir reklam hazırlayın ya da Gülibik'in sinemaya uyarlandığını düşünerek bu filmi tanıtan yazılı bir reklam hazırlayın.

3. Hüseyin YURTTAŞ'ın “Kuşlar Özgür Olmalı” adlı öyküsünü okuyunuz; bu öykünün ana düşüncesini ve konusunu belirleyiniz. Öyküyü anlamını değiştirmeden, arkadaşlarınıza özetleyiniz, siz de arkadaşınızın özetini dinleyiniz; öğrendiğiniz bilgiler çerçevesinde varsa eksiklerini tamamlayınız. **(Bak. Amaç: Sürekli ve Plânlı Kitap Okumaktan Zevk Alış)**

4. “Düşmek” sözcüğü aşağıdaki numaralandırılmış sözcüklerin hangi ikisinde değişmeceli (mecaz) anlamında kullanılmıştır?

I. Bu davranış seni gözümden çok düşürdü.

II. Bugüne dek birçok askeri uçak düştü.

III. Senin için düştüm bu çıkmaz yollara.

IV. Çocuk, beşikten tepe üstü düştü.

A) I ve III B) I ve II C) I ve VI D) II ve VI

5. “Uzun” sözcüğü aşağıdaki hangi tümcede gerçek anlamında kullanılmıştır?

A) Bu yaşamsal konu üzerinde onunla uzun uzun konuştuk.

B) Yaşam denilen uzun yolculukta zamanın değerini bilmeli.

C) Onunla uzun yıllar önce tanışıp dost olmuştuk.

D) Diyebilirim ki sınıfın en uzun boylu öğrencisiydi.

6. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) O, eve geldimi her yeri bir sevinç kaplardı.

B) Sevgi mi, bence dünyanın en güzel duygusu.

- C) Kardeşin dün gece geç saatlerde mi geldi?
D) Güzel mi güzel tatlı mı tatlı bir kızı vardı.

7. Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarına karşıt anlamlılarını yazınız.

boş: dolu uzun: kısa ön: arka
indirmek: bindirmek çıkmaq: inmek çalışkan: tembel

8. Aşağıdaki sözcüklerin eş anlamlılarını (anlamdaşlarını) ya da yakın anlamlılarını yazınız.

uzak: ırak büyük: iri, kocaman kalp: yürek
dost: arkadaş, ahbap ölü: cansız yıl: sene

9. Aşağıdaki sözcüklerin bildiğiniz anlamlarını yazınız. Bunlar, anlamlarına göre nasıl sözcüklerdir?

ağız : 1.Yüzde, avurtlarla iki çene arasında ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye ve besinleri almaya yarayan boşluk; 2. Bu boşluğun dudakları çevrelediği bölümü; 3. Kapların veya içi boş şeylerin açık yanı; 4. bir akarsuyun denize veya göle döküldüğü yer; koy, körfez, liman yol gibi yerlerin açık yanı; 5. kesici aletlerin keskin yanı; 6. Bir bölge ezgilerinde görülen özelliklerin tümü vb.

ekmek : 1. Çeşitli tahıl unundan yapılmış hamurun, fırında sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek; 2. bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek.

öğüt : 1. Nasihat 2. Öğütmek eyleminin emiri.

10. Aşağıda verilen terimleri önce gruplayınız, sonra da hangi alana özgü olduklarını söyleyiniz.

diştaşı, atom, öykü, bakteri, molekül, adıl, anı, dolgu, eylem, soprano, köprü, nota, yüklem, piyano, deneme, porte, şiir.

11) Aşağıdaki tümcelerde, noktalama imleri doğru kullanılmamıştır. Bunları düzeltiniz. (Öğrencilerden, yanlışları bulmaları ve bunun nedenlerini söylemeleri istendi.)

-“Bir adam ayna, boncuk, tespih satardı. Bir başkası kavun, karpuz, üzüm.” (...) (Gülibik, s.27)

- “Kırmızı kırmızı domatesler, allı güllü basmalar, boyalı şekerler orta yerde, (;) sırtları boyalı koçlar, koyunlar, kuyrukları örülmüş atlar bir köşede, (;) inekler, keçiler, kuzular bir başka köşede alıcılarını beklerdi.”

12. Aşağıdaki noktalama imleri konmamış paragrafın gerekli yerlerine uygun noktalama imlerini koyunuz. **(Bak. Amaç: Yazılarında Noktalama ve Yazım Kurallarını Uygulayabilme, 3. Davranış)**

“Baharla birlikte okula da bir sevinç yayılırdı Öğretmenimiz bizi sık sık kırlara dağlara götürmeye başlardı Kitaplarda okuyup adını bellediğimiz otları çiçekleri ağaçları kuşları bir kez de gözlerimizle görürdük Resmini yapardık kuşların ağaçların çiçeklerin

Çetin ÖNER, **Gülibik**, s.63.

13. Aşağıdaki konuşmayı, "uzun çizgi", "soru", "virgül", "ünlem" ve "nokta" imlerini kullanarak geliştiriniz.

- “Anne, geçen hafta sınıfa yeni bir kız gelmişti ya... Bugün öğretmen onun yerini değiştirdi. Artık benim yanımda oturacak.” (Akal, Aytül (2004) **Kızım Nerdesin?** (“Anne, Yeni Arkadaşım Harika” adlı öykü.) İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

.....
.....
.....
.....

(Bu öykünün tamamı, bu etkinlikten sonraki derste öğrencilere okumaları amacıyla dağıtıldı.)

DERS PLÂNI –2-

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

Okulun Adı :

Dersin Adı : TÜRKÇE

Sınıf : İlköğretim 6. sınıf

Süre :

Öğretmenin Adı ve Soyadı :

Öğrenme ve Öğretme

Strateji – Yöntem ve

Teknikleri : Tam Öğrenme, Çoklu Zeka Kuramı, Etkin (Aktif) Öğrenme.

Araç ve Gereçler : Yazım Kılavuzu, Türkçe Sözlük.

Aksoy, Ömer Asım. **Deyimler Sözlüğü**. Çınaroğlu, Ayla. **Şiir Gemisi**. (Kar, Kedi ve Baykuş adlı şiir).

Dağlarca, F. Hüsnü. **Kuş Ayak Açıl Susam Açıl** (Kardeşlik ve Korku) adlı şiirler.). Dölek, Sulhi.

Küçük Çalgıcılar (Aynı adlı öykü). Fikret, Tevfik.

Şermin (Düş ve Papatya adlı şiirler). Öner, Çetin.

Gülibik ve Portakal.

Kaynak Kitaplar : Kavcar, Cahit ve Ferhan Oğuzkan. **Örnek Edebi Metinlerle Yazılı ve Sözlü Anlatım**. Sever, Sedat. **Çocuk ve Edebiyat; Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**.

Açıkgöz, Kamile Ün. **Etkin (Aktif) Öğrenme**.

Dilidüzgün, Selahattin. **Çağdaş Çocuk Yazını; İletişim**

Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları.

Aksan, Doğan. **Anadilimizin Söz Denizinde**.

ÖĞRENME – ÖĞRETME ETKİNLİKLERİ

Kullanılan Öykünün (Metnin) Başlığı : YEŞİL BAYIR

Ana Nokta : Öğrenme ünitesi düzeyinde belirtilen,an-

lama ve anlatma becerilerinin amaçlarıyla ilgili davranış örüntülerini kazandırmak.

- Yardımcı Noktalar :**
- a) Metnin duygu ve düşünce yapısının, olay örgüsünün kavratılması.
 - b) Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerinin kavratılması.
 - c) Metindeki sözcük ve deyimlerin anlamlarının kavratılması
 - ç) Metnin dil ve anlatım özellikleriyle türünün kavratılması.
 - d) Yazım kurallarından "de, ki" bağlaçlarının ve "-de, -ki" eklerinin kullanış kurallarının kavratılması.
 - e) Özel adların yazılış kurallarının kavratılması.
 - f) Büyük harflerin kullanım kurallarının kavratılması.
 - g) Noktalama işaretlerinden kesme işaretinin kullanış kurallarının kavratılması.
 - h) Yazma çalışmalarında "dış yapı", "iç yapı" ve "dil ve anlatım" ilkelerinin kavratılması.

BU EĞİTİM DURUMUNDA KAZANDIRILACAK AMAÇ VE DAVRANIŞLAR

Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları Dinleme Becerisi

(1,2,3,4,5,6,9,10,11. ve 12. davranışlar)

Amaç: Dinlemenin Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş

(6. ve 7. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sessiz Okuma Becerisi

(1,2,3,4,5. ve 8. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sesli

Okuma Becerisi

(1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,15. ve 16. davranışlar)

Amaç: Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(1,2,3,4,5,6,7,8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi

(1,2,3,4,6,7. ve 9. davranışlar)

Amaç:Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(1,2,3,4,5,7,8,9,10,12,13,14. ve16. davranışlar)

Amaç: Sözlü Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş

(1,3,10,13. ve 14. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma İlkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme

(10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26. ve 27. davranışlar)

Amaç: Türkçede Kullanılan Yazım (İmlâ) ve Noktalama Kuralları Bilgisi

(8, 14. ve 22. davranışlar)

Amaç: Yazılarında Noktalama ve Yazım (İmlâ) Kurallarını Uygulayabilme

(1,10,14. ve 15. davranışlar)

Amaç: Türkçedeki Sözcük Türleri Bilgisi (7. davranış)

Amaç: Sözcük Türleriyle İlgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme

(39. ve 40. davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dış Yapı” (Dış Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme (İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “İç Yapı” (İç Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme (İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dil ve Anlatım” İlkelerini Uygulayabilme (İlgili tüm davranışlar)

EĞİTİM DURUMU (17 Mart – 9 Nisan)

B. GİRİŞ BÖLÜMÜ

1.DİKKATİ ÇEKME: Öğretmenin, “Çocuklar, arkadaşlık, dostluk deyince aklınıza neler geliyor? Bir dostun en belirgin özellikleri nelerdir? Çok güvendiğiniz ve çok sevdiğiniz, zor günlerinizde yanınızda olan dostlarınız var mı? Siz de zor günlerinizde arkadaşlarınızın yanında oluyor musunuz?” sorularını sınıfa yönelterek derse başlaması, söz isteyen değişik en az 5 öğrenciye söz vermesi, sınıfta bir tartışma ortamı yaratması, verilen yanıtlara “doğru” ya da “yanlış” dememesi.

2.GÜDÜLEME: Tartışma bittikten sonra öğretmenin, “Çocuklar, bu hafta yeni bir metin işleyeceğiz. Bu metnin işleneceği derslerin sonunda, anlamını bilmediğiniz kimi söz, sözcük ve deyimlerin anlamlarını öğrenecek; ayrıca ‘de’, ‘ki’ bağlaçlarını ve ‘-de’, ‘-ki’ eklerini yazılı çalışmalarınızda doğru kullanacaksınız. Bu da sınavlarınızda daha başarılı olmanızı sağlayacaktır. Siz, dönem başında (ilk eğitim durumunun başında) imzaladığımız anlaşmaya uygun olarak yine üstünüze düşen sorumlulukları yerine getireceksiniz; ben de dersi daha ilginç ve daha zevkli kılacağım. Düşüncelerinizi rahatça söyleyebilmeniz için size bol bol söz vereceğim.” demesi.

3. GÖZDEN GEÇİRME: Öğretmenin, “Çocuklar, bu metni işlerken ‘de’, ‘ki’ bağlaçları ve ‘-de’, ‘-ki’ eklerinin yazılış kuralları dışında, özel adların yazılış kurallarını ve kesme işaretinin kullanım yerlerini de öğreneceksiniz. Bu, yazılı anlatımdaki başarınızı artıracaktır. Öğrendiğiniz yeni sözcük, deyim ve sözler de sözlü anlatımınızdaki başarınızı artıracaktır.” demesi.

4. GEÇİŞ: Öğretmenin, “Şimdi Sulhi DÖLEK’in ‘Yeşil Bayır’ adlı romanını okumaya başlayacağız. Bu metnimiz de geçen derslerde işlediğimiz ‘Gülibik’ gibi uzun olduğundan tamamını burada okuyamayacağız. Bu nedenle metnin bir kısmını da evde okumanız gerekecek. Şimdi öykümüzü kurallara uygun bir biçimde önce ben okumaya başlayacağım. (Öğretmen, okuma ile ilgili ilkeleri sezinleterek 3 sayfa [7, 8 ve 9. sayfalar] okudu.) Sonra da sırayla size okutacağım. (Her öğrenciye yaklaşık üçer paragraf okutuldu.) Ara ara okumayı kesip metindeki kimi durumlarla ilgili

sizin görüşlerinizi alacağım. Bu nedenle beni dikkatlice dinleyiniz.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

C. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

1. Öğretmenin, öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi. **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları [İlkelere Uygun Olarak] Dinleme Becerisi)**
2. Öğretmenin, metni, **“Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sesli Okuma Becerisi”** amacının davranışlarına uygun olarak okumaya başlaması.
3. Öğretmenin, okuma sırasında, öğrencilerin, metni dikkatle dinleyip dinlemediklerini gözleriyle sürekli denetlemesi.
4. Öğretmenin, metni kurallara uygun biçimde üç sayfa okuduktan sonra, metni anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde değişik öğrencilere üçer paragraflar halinde sesli olarak okutması; sesli okuma ilkelerine uymayan öğrencileri uyarması, okumada düşülen hataları düzeltmesi. (Metin uzun olduğundan her öğrenciye okuma olanağı verildi.)

(Metin, 27. sayfaya kadar okundu. Okuma sırasında öğrencilerin ilgisini canlı tutabilmek amacıyla okuma ara ara kesildi ve okunan son paragrafla ilgili olarak öğrencilere kendi yaşamlarıyla ilişkilendirebilecekleri sorular soruldu.)

Örneğin, 10. sayfada “Bülent’in babası her yaz gelir. Atay’ın babası bir daha geri dönmeyecek.” tümcesinin okunmasından sonra öğretmen, öğrencilere bu tümceyle yazarın ne demiş olabileceğini, bu tümcenin başka hangi şekillerde söylenebileceğini sordu. “Siz olsaydınız bu anlamı hangi tümcelerle verirdiniz?” sorusu soruldu ve bu yolla öğrencilere bir yandan da yazınsal söylemler duyumsatılmaya çalışıldı. Kendilerinin de yazılı ve sözlü anlatım çalışmalarında dilimizin bu zenginlik ve olanaklarından yararlanmaları istendi.)

ARA ÖZET: Dersin sonuna doğru (bitmesine 5 dakika kala) okumanın kesilmesi, öğretmenin, “Sizce bu metin nasıl bitecek? Metinde ne gibi gelişmeler olacak?” sorularını sınıfa yöneltmesi, söz isteyen her öğrenciye söz vermesi, söylenenlere

“doğru” ya da “yanlış” dememesi. Öğretmenin, “Gelecek derse kadar kitabın tamamını okuyacaksınız. Ben, o derste kitabı kimlerin okuyup kimlerin okumadığını, olayların gelişimiyle ilgili (sözlü olarak) kısa sorular sorarak öğreneceğim.” demesi ve dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen derste ‘Yeşil Bayır’ adlı metni okumaya başladık. Sizin bugünkü derse kadar o kitabı bitirmeniz gerekiyordu. İçinizde herhangi bir gerekçeyle kitabı okuyamayan(lar) var mı?” sorusunu sınıfa sözlü olarak yöneltmesi, okumayan(lar) varsa nedenlerini öğrenmesi, bir sonraki derse kadar onların kitabı okumalarını sağlayıcı önlemler alması (Roman, her öğrenciye öğretmen tarafından bir önceki derste dağıtılmıştı. Bu nedenle romanı tüm öğrenciler okumuştur, dolayısıyla böyle bir sorunla karşılaşılma.); okuyanlara, romanın sonunu nasıl bulduklarını sorması; özellikle romanın sonu ile kendi kestirimleri arasında ne gibi farklılıklar ve benzerlikler olduğunu anlattırması, sonra da aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

1. Öğretmenin, öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi. **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları (İlkelere Uygun Olarak) Dinleme Becerisi)**

2. Metnin, 3 öğrenciye sözlü olarak kendi tümceleriyle özetletilmesi, konuşma ilkelerine uymayan öğrencilerin uyarılması, yanlışların düzeltilmesi; plânlı olmalarının ve gereksiz yinelemeler yapmamalarının yinelenmesi; başarılı özetleme yapanlara pekiştireç verilmesi. **(Bak.Amaç:Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme, 6. Davranış)**

(Yapılan her özetleme tartışmaya açıldı, eksik ve yanlışların öğrencilerce bulunması ve düzeltilmesi sağlandı.)

Öğretmenin, "Çocuklar, şimdi size metnin olay gelişimi, duygu ve düşünce yapısıyla ilgili çeşitli sorular yönelteceğim; beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayınız.” demesi, sınıfı gözleriyle denetlemesi, öğrencilerin verecekleri doğru yanıtlara pekiştireç, doğru olmayan yanıtlara ipucu

vermesi, eksik ya da yanlış yanıtları düzeltmesi; her sorunun yanıtı için de değişik 3 ya da 5 öğrenciye söz vermesi.

SORULAR - YANITLAR

(Metinle ilgili sorulara geçilmeden önce, öğrencilere soruları yanıtlarken nelere dikkat etmeleri gerektiği anımsatıldı. Yanıtları tümce şeklinde vermeleri, tekrarlara düşmemeleri, anlatımda yanlışlık yapmamaları istendi. **(Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma ilkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme, İlgili Tüm Davranışlar)**

Yanıtı tartışma gerektiren sorularda da öğrencilerden, gereğine uygun olarak söz istemeleri, düşüncelerini içtenlikle ve çekinmeden söylemeleri, arkadaşlarının söz haklarına ve düşüncelerine saygısızlık etmemeleri, karşısındakinin düşüncelerini paylaşmasa bile hoşgörülü olmaları isteği yineleni. **(Bak. Amaç: Sözlü Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş, 1, 10, 13. ve 14. Davranışlar)**

S. “Yeşil Bayır” adlı metnin yazarı kimdir?

Y. Sulhi DÖLEK.

S. Olay nerede geçmektedir?

Y. Olay; okulda, Yeşil Bayır Mahallesi’nde ve Evren Sitesi’nde geçmektedir.

S. Olay ne zaman geçmektedir? Nereden anladınız?

Y. Yazın geçmektedir. Çocukların dışarıda oynamalarından ve ailelerin kış için hazırlık yapmalarından.

S. Olay kimler arasında geçmektedir?

Y. Atay, annesi Necmiye Hanım, dedesi ve Atay’ın arkadaşları, Bülent, Semra, İlker, Avni, Hüseyin, Murat, Ercan, Özge ve bunların aileleri arasında geçmektedir.

S. Atay’ın en sevdiği arkadaşı kimdir?

Y. Görünmeyen arkadaşı, bir başka deyişle vicdanı, içindeki ses.

S. Görünmeyen arkadaşı nasıldır? Atay’a ne tür durumlarda yardımcı olmaktadır?

Y. Çok iyidir. Atay’ın yalnız olduğu zamanlarda ortaya çıkar. Ona hiç kızmaz, darılmaz; büyüklük taslamaz, onunla alay etmez. Atay, her sorununu ona

çekinmeden açar. Güleçtir. Yalnızca sorularını yanıtlamakla kalmaz, onun sıkıntı ve üzüntülerini de giderir.

S. Sizin de böyle bir arkadaşınız var mı? Bir şey yaptıktan sonra siz de yaptığınızın doğru olup olmadığına ilişkin bir iç hesaplaşma yapar mısınız?

Y. ---

S. Atay'ın babası neden ölmüştür?

Y. Hasta olduğu için ölmüştür.

S. Yazara göre Atay'ın annesi nasıldır?

Y. Çok iyi ve çok güzeldir. Bakışları yorgun ve kaygılıdır. Atay'a karşı da çok duyarlıdır.

S. Atay'ın annesi nerede çalışır?

Y. Dokuma tezgâhında ve ev işlerinde çalışır; evde kaldığı zamanlarda da Atay'la ve dedesine giyecek, kendisine ve komşularına da entari diker.

S. Annesi, Atay'ın ileride hangi mesleği seçmesini ister? Neden?

Y. Doktorluk mesleğini seçmesini ister. Paraları olmayan hastaları iyileştirmesi ve küçük çocukların babalarının genç yaşta ölmemeleri için.

S. Atay da doktor olmak ister mi? Neden?

Y. Hayır, istemez. O, annesini ve dedesini uzaklara, kışların soğuk olmadığı yerlere götürmek için pilot olmayı ister.

S. Annesiyle dedesini götüreceği bu uzak yerlerde Atay başka nelerin olmasını ister?

Y. Bütün öğrencilerin yeni çantaları, bütün annelerin yeni mantoları olsun ister. Bu yerin, dedelerin ağırlarından yakınmadığı; bakkalların borçlarını istemedikleri bir yer olmasını ister.

S. Atay'ın canı Bülent'in oyuncak otomobilini gizlice aldığı için oldukça sikkindir. Annesi de Atay'a, başkalarının malını gizlice almanın çok kötü bir davranış olduğunu sık sık söyler. Peki Atay'a göre yaptığı bu davranış kötü bir davranış mıdır? Neden?

Y. Ona göre bu davranış kötü bir davranış değildir. Çünkü sezdirmeden almıştı; ama sezdirmeden de geri verecekti.

S. Başkalarının mallarını gizlice alma konusunda siz ne düşünüyorsunuz? Tartışınız. Sizin de başınıza böyle bir olay geldi mi?

Y. ---

S. Atay'ın, Bülent'ten gizlice aldığı otomobili ilk olarak Avni görür ve isteklerini yapması koşuluyla bunu Bülent'e söylemeyeceğini belirtir. Ayrıca Atay'ı birçok şeye zorlar. Bunlar Atay'ın zoruna gider mi? Bunun üzerine Atay ne yapar?

Y. Evet, çok zoruna gider. O kadar üzülür ki Avni'den kurtulur kurtulmaz ağlamaya başlar. Sonra görünmeyen arkadaşının da zorlamasıyla dedesine her şeyi anlatır.

S. Dedesi bu durumu nasıl karşılar? Ona ne yapmasını önerir?

Y. Bu davranışın yanlış bir davranış olduğunu söyler; ama onu anlayışla karşılar. Oyunağı Bülent'e hemen geri vermesini, pişman olduğunu söylemesini, doğruyu başkasından duyacağına Atay'ın kendisinden duymasının daha dürüstçe bir davranış olacağını söyler.

S. Dedesi Atay'a Avni'nin yaptıklarıyla ilgili olarak, “Bu olaydan alacağın çok önemli bir ders var: Utanılacak davranışlar, insanın sırtına yüklenen gereksiz ağırlıklar gibidir. Gücünü bu yükü taşımaya verirken, başkaları da bundan yararlanmaya kalkar.” der. Bu tümcelerle dedesi ne demek istemektedir? Açıklayınız.

Y. ---

S. Atay'ın dedesinin söylediği bu sözlerle ilgili olarak siz ne düşünüyorsunuz?

Y. ---

S. Dedenin söylediği bu tümceleri karşılayacak atasözleri ya da özdeyişler biliyor musunuz?

Y. “Zararın neresinden dönersen kârdır.”

“Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”

S. Dedesi hep “Acı ilaçları birden içmek gerekir.” sözüyle ne demek istemektedir? Tartışınız. Bu sözü karşılayacak atasözü ya da özdeyişler biliyor musunuz?

Y. ---

S. Atay, dedesiyle konuştuktan sonra Bülent'e doğruyu anlatarak otomobilini geri verir. Bülent, gerçeği öğrenince nasıl tepki verir?

Y. Atay'ın yaptığı davranışı çok büyük bir olgunlukla karşılar. “Önemli olan onu geri vermendi.” der.

S. Bülent'in bu davranışı için ne düşünüyorsunuz? Siz onun yerinde olsaydınız Atay'a nasıl davranırdınız, başka neler söylemek isterdiniz?

Y. ---

S. Bu olaydan sonra Atay ve Bülent arsaya giderler. Bülent, arsada arkadaşlarına ne yapmayı önerir?

Y. Yeniden çete kurmayı; ama bu kez Evren Sitesi'ne taşınan kendini beğenmiş çocuklara karşı çete kurmayı önerir.

S. Kurmak istedikleri çeteye üye bulabilirler mi?

Y. Hayır, çok uğraşmalarına karşın bulamazlar. Dört başkan vardır; fakat tek bir üye yoktur.

S. Evren Sitesi'nin çocuklarına karşı hangi kararları alırlar?

Y. Onlar sataşmadıkça bir şey yapmama ve kızlara saldırmama kararlarını alırlar.

S. Avni arsaya geldiğinde Atay'ın yaptığı yanlış Bülent'e söyler. Bülent ne yapar?

Y. Otomobili Atay'ın habersizce almadığını, kendisinden ödünç aldığını; arkadaşların arasını açmaya çalışmanın kötü bir davranış olduğunu söyler.

S. Peki Bülent'in bu davranışını nasıl buldunuz? Onun yerinde olsaydınız siz neler söylediniz?

Y. ---

S. Evren Sitesi'nde neler vardır?

Y. Apartmanların orta yerinde bir oyun parkı, parkta da salıncak, tahterevallı, kum havuzu, merdivenli kaydırak ve voleybol ağı germek için iki tane de direk vardır.

S. Çocuklar en çok neye sitem ederler?

Y. Oynayacak bir yerlerinin olmamasına, her yerin apartmanlaşmasına ve büyüklerin anlayışsızlığına sitem ederler.

S. Atay, Atmacalar Çetesi'ni nasıl güçlendirir?

Y. Önce Evren Sitesi'nin çocukları olan ve Atay ile aynı sınıfta okuyan Ercan ve Murat'ı, sonra Evren Sitesi'nin tüm çocuklarını aralarına alarak, zamanla da Yeşil Bayır Mahallesi'nden ve aşağı mahalleden tüm çocukların katılımıyla çeteyi güçlendirir.

S. İlker'in en çok kullandığı tümce nedir?

Y. "Ben böyle saçma iş görmedim."

S. Çete çığ gibi büyüyünce düşman olarak kimi seçerler? Neden?

Y. Düşman olarak uzaylıları seçerler; çünkü çevrelerindeki tüm çocuklar çeteye üye olmuşlardır ve kavga edecek kimse kalmamıştır.

S. Yeşil Bayır Mahallesi'nin çocukları neden Evren Sitesi'ndeki çocukların kafasının pek çalışmadığını düşünürler?

Y. Çünkü otomobil markasından, kaloriferlerden, yazlık evlerden söz edip dururlar. Sanki herkes bu söylenenlere sahipmiş gibi davranırlar.

S. Kasap Tahsin Amca Benekli'yi beslemek için onlara et parçaları verir. Bunun üzerine Atay, Benekli için aralarında topladıkları parayı kendisine saklamayı düşünür. Görünmeyen arkadaşı bu düşünceye neden karşı çıkar? Açıklayınız.

Y. Çünkü bu dürüstçe bir davranış değildir. Atay da parayı arkadaşlarına geri verir.

S. Atay'ın sıra arkadaşı Hüseyin ne için ağlar?

Y. Annesi hasta olduğu ve ameliyat paraları olmadığı için ağlar.

S. Bunu öğrenen Atay ne yapar?

Y. Hüseyin'e yardımcı olacağını söyler ve konuyu bir an önce çete arkadaşlarına açar.

S. Atay'ın, Hüseyin'in sorununa böyle duyarlılıkla yaklaşması onun özellikleri hakkında bize nasıl bir fikir verir?

Y. ---

S. “Atmacalar Çetesi”nin adını neden “Karıncalar Topluluğu” olarak değiştirirler?

Y. Çünkü atmacalar küçük kuşları avlayıp efendilerine götürürler, yani insanlarla birlik olup kendi türlerine zarar verirler. Karıncalar ise, çalışkandır ve kimsenin kötülüğünü istemezler. Ayrıca “çete” ismi kulağa hiç hoş gelmemektedir. Gruplarının adını bu nedenlerle değiştirirler.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, metnin anlaşılmasına ilişkin soruları yanıtlarken kitaptaki kahramanları ve onların özelliklerini de daha yakından tanıma olanağı bulduk. Zaman zaman kendimizi onların yerine koyarak özdeşim kurduk. Onların iyi ve kötü özelliklerini gördük. Bu nedenlerle kimini sevdik, kimini sevmedik. İşte, yazınsal kitaplar bize örnek insanlık durumları ve gerçek yaşamdan kesitler sunarlar. Bu da bizi yaşama hazırlar. Çocuklar, gelecek derste de metni anlamaya ilişkin soruları yanıtlamaya devam edeceğiz.” diyerek dersi bitirmesi.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu derste de metnin anlaşılmasına dönük soruları yanıtlamaya devam edeceğiz. Beni dikkatlice dinleyin. Soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayın. En son çocukların, ‘Atmacalar Çetesi’nin adını neden ‘Karıncalar Topluluğu’ olarak değiştirdiklerini yanıtlamıştık. Şimdi kaldığımız yerden devam edeceğiz.” diyerek dersi başlatması ve aşağıdaki soruları sorması:

S. Çete üyeleri Hüseyin’e nasıl yardımcı olmayı düşünürler? Bunun için neler yaparlar?

Y. Çalışıp para kazanarak ve günlük harçlıklarını biriktirerek yardımcı olmayı düşünürler. Bunun için de İlker’in önderliğinde bir plân yaparlar. Bu plâna göre kümelere ayrılırlar ve her kümenin yapacağı işleri belirlerler. Tüm çocuklar kazanacakları paraları küme başkanlarına verecektir. Sonra da toplanan tüm parayı Hüseyin’in babasına götüreceklerdir.

S. Hüseyin’in annesine yardım etme kararı alındıktan sonra Karıncalar Topluluğu’ndaki çocuklarda ne gibi değişiklikler olur?

Y. Yeşil Bayır Mahallesi’nde ve Evren Sitesi’nde görülmemiş bir canlılık göze çarpar. Çocuklar oradan oraya koşarlar, oyun ve gürültü dışında durmadan bir şeyler yaparlar.

S. Büyükler bu değişikliği nasıl yorumlarlar?

Y. Olanları merakla izler, durumu anlamaya çalışırlar. Onların kötü bir şeyler yaptığından kuşkulanırlar. Atay’ın annesi dışında kimse gerçeği bilmez.

S. Hüseyin’in durumunda bir arkadaşınız olsaydı, siz de böyle şeyler yapar mıydınız? Bu tür yardımlar sizi mutlu eder mi?

Y. ---

S. Atay, önce pilot olup annesini ve dedesini uzaklara götürmek isterken, Hüseyin’in annesine yardıma başladıktan sonra bu düşüncesinden vazgeçer. Neden?

Y. İnsanlar el ele verip çalıştıktan sonra her yerin güzel olabileceğini, insanlığa yardımcı olmayı istedikten sonra da tüm mesleklerin iyi olabileceğini düşünmeye başladığı için önceki düşüncesinden vazgeçer.

S. Çocuklar siz kendinizi hangi mesleğe daha yakın hissediyorsunuz? İleriki yaşamınızda hangi işle uğraşmak sizi daha mutlu eder? Neden?

Y. ---

(Öğrencilerden, meslekleri tanıtmayı amaçlayan aşağıdaki bulmacayı çözmeleri istendi. Bulmaca hep birlikte çözüldükten sonra seçmek istedikleri meslekler üzerine konuşuldu. Söz isteyen her öğrenciye söz verildi.)

1. Hak, hukuk ve yasa işlerinde isteyenlere yol gösteren, mahkemeler, devlet örgütleri ya da özel kuruluşlar önünde başkalarının hakkını savunmayı meslek edinmiş olan ve bunun için yasaların gerektirdiği koşulları taşıyan kimse. (Yanıt: Avukat)
2. Üniversitede belirli alanlarda öğrenim görerek diploma alanlara verilen san. Bu sanı kazanmış, mühendislik mesleğinden olan kimse. (Yanıt: Mühendis)
3. İnsanlardaki hastalıkları tanılayan ve onları ilaçlarla ya da kimi araçlarla sağaltan, hekimlik öğrenimi görmüş kimse, doktor, tabip. (Yanıt: Hekim)
4. Hastabakıcılık konusunda eğitim görmüş hastabakıcı kadın. (Yanıt: Hemşire)
5. Resim yapan sanatçı. (Yanıt: Ressam)
6. Kimi durumların biçimler ve çizgilerle belirtilmesi düzenlemesini yapan desen, çizgi, yazı, biçim vb. sanatçısı. (Yanıt: Grafiker [Grafikçi])
7. Tarihöncesinden ve eski çağlardan kalma anıtları özellikle tarih ve sanat değeri yönünden inceleyen, bunların yeraltında kalmış olanlarını kazılar yoluyla araştıran, ortaya çıkaran bilim adamı, kazıbilimci. (Yanıt: Arkeolog)
8. Erkek oyuncu (Yanıt: Aktör)
9. Kadın oyuncu (Yanıt: Aktris)
10. Karikatür çizen sanatçı, çizer, karikatürcü. (Yanıt: Karikatürist)
11. Bir gazetede çalışan ve işi haber toplamak, yazı yazmak, resim yapmak, fotoğraf çekmek vb. olan, gazetenin hazırlanmasına katılan, bunu uğraş, meslek edinmiş kimse. (Yanıt: Gazeteci)
12. Senaryo yazarı, senaryocu. (Yanıt: Senarist)
13. Bir bilim dalını, bir sanatı ya da teknik bilgileri öğretmeyi meslek edinmiş, okulda öğrencilere ders veren kimse. (Yanıt: Öğretmen)
14. Sahneye konulacak, filme alınacak bir yapıtın dekorlarını hazırlayan sanatçı, içmimar, dekorcu. (Yanıt: Dekoratör)
15. İş, kütüphanedeki kitapları düzenlemek ve kitap alışı verişini sağlamak olan kimse. (Yanıt: Kütüphaneci)
16. Saç sakal kesmeyi, tıraş etmeyi meslek, iş edinmiş kimse, berber. (Yanıt: Kuaför)
17. Yapıların tasarımlarını çizen ve bunların gerçekleşmesini, uygulanmasını yöneten kimse. (Yanıt: Mimar)

Y. Yaptıklarından dolayı kendisinden utandığını söyler ve biriktirdiği cep harçlığını yardım amacıyla Atay'a verir. Bundan sonra o da onlarla arkadaş olmak ve çalışmak istediğini söyler. Atay ise bu değişikliğe çok sevinir.

S. Atay, parayı Hüseyin'in babasına vermeye karar verdiği gece ne tür duygular yaşar? Bu duygular sizce nasıl duygulardır? Yaptığınız bir işten dolayı siz de buna benzer duygular yaşadınız mı?

Y. Yüreği sabırsızlıkla çarpıp durur. Zamanın bir an önce geçmesini ister. Heyecandan yemek yiyemez.

S. Bu yardım çabasıyla Atay neyi öğrenir?

Y. Önceden çocukların beceriksiz ve güçsüz olduğunu düşünürken, artık el ele verdiklerinde onların da çok şey yapabileceklerini öğrenir. Kendine güveni artar.

S. Siz de böyle düşünüyor musunuz? İstediginizde çok şey yapabileceğinize inanıyor musunuz? Neler yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?

Y. ---

S. Hüseyin, karşısında sınıf arkadaşlarını görünce şaşırır ve babasını çağırmak için içeri girdiğinde kapıyı kapatır; çünkü evlerinin yoksul görünüşünden utanır. Atay, bu davranışı nasıl yorumlar? Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Tartışınız.

Y. Bunun saçma olduğunu, yoksulluğun utanılacak bir şey olmadığını söyler.

S. Çocuklar parayı verdiklerinde Hüseyin ve babasının tepkisi ne olur?

Y. Hüseyin, o paranın yirmi katının gerektiğini söyleyerek ağlar. Babası da üzülür. Parayı çocuklara geri vermek ister; fakat onlar kabul etmezler.

S. Evden çıktıklarında çocuklar ne durumdadır?

Y. Hepsi de çok üzgündür, çabalarının boşa gittiğini düşünürler. Yeşil Bayır'a kadar ağızlarını bıçak açmaz.

S. Ercan'ın annesi ile birkaç komşusu Ataylara, Atay'ın çocuklarını ayartıp onlara çöp toplattığını, çörek sattırdığını annesi Necmiye Hanım'a şikâyet etmek için giderler. Fakat Necmiye Hanım, Atay'ı çağırarak onlara gerçeği, yani çocukların neden bu işleri yaptıklarını açıklar. Kadınlar ve Behçet Amca gerçeği öğrendiklerinde ne yaparlar?

Y. Şaşırırlar, söyledikleri tüm sözler için pişman olurlar. Evden utanarak çıkarlar.

S. Ertesi gün neler yaşanır?

Y. Gerçeği öğrenen öteki kadınlar da Hüseyin'in annesine destek verme kararı alırlar.

S. Çocuklar, bu metindeki çocuklardan hangisinin iç ve dış portresi daha ayrıntılı verilmiştir? En çok hangi karakter üzerinde durulmuştur? Neden?

Y. Atay üzerinde daha çok durulmuştur. Baş kahraman olduğu için.

S. Yazar, kahramanını nasıl geliştirmiştir?

Y. Yazar, kahramanını hem konuşturma yoluyla hem de davranış ve eylemleriyle geliştirmiştir.

S. Atay'ı tanıtmayı istesem onun kişilik özellikleri hakkında neler söylemek istersiniz? Örneklerle açıklayınız. Atay'ın gerçek yaşamda sizin arkadaşınız olmasını ister miydiniz? Neden?

Y. Duygulu, duyarlı, düşünceli, sorumluluk duygusu gelişmiş, sorgulayan bir çocuktur. Bunu annesinin ona diktığı gömleği bol bulduğu halde onu üzmemek adına söylememesinden, eve biraz olsun katkıda bulunmak amacıyla dedesinden lehim yapmayı öğrenmek istemesinden, Hüseyin'in annesine yardımcı olmak amacıyla arkadaşlarını yönlendirmesinden ve örgütlemesinden anlayabiliriz.

S. Bu metindeki çocuklardan hangisini beğendiniz, hangisini beğenmediniz? Neden? Avni hakkında neler düşünüyorsunuz? Açıklayınız. Böyle bir arkadaşınız olsaydı ona nasıl davranırdınız?

Y. ---

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, bu derste de yine kitapta geçen olaylar üzerinde durduk, kahramanlar ve onların özellikleriyle ilgili olan soruları yanıtladık. Gelecek derste yine metnimizle ilgili soruları yanıtlamaya devam edeceğiz. O derse kadar önem sırasına göre kitabımızın iletileri üzerinde düşünmenizi ve bulduğunuz iletileri defterlerinize yazmanızı istiyorum. Sizce bu kitabın yazarı bu kitabı yazarken bizimle hangi duygu ve düşüncelerini paylaşmak istemiştir? Bizde hangi duyguları uyandırmak, neleri düşündürmek istemiştir?” diyerek dersi sonlandırması.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen derste kitabın iletileri üzerine düşünmenizi ve düşüncelerinizi defterlerinize yazmanızı istemiştım. Bugün bu

iletiler üzerinde duracağız.” diyerek derse başlaması ve aşağıdaki soruları değişik öğrencilere sorması, ana düşünce ve yardımcı düşünceleri tahtaya yazması:

S. Bu metnin konusu nedir?

Y. Atay ile arkadaşları arasında geçen bazı olaylar.

S. Bu metinde verilmek istenen ana düşünceyi bir tümceyle söyleyiniz. (Verilen her yanıtın doğruluğu tartışıldı, doğru yanıtın gelmediği durumlarda ipucu; öykünün ana düşüncesini bulan öğrenciye pekiştireç verildi. Ana düşünce tümcesi tahtaya yazıldı.)

Y. İnsanları sevmeli, hatalarını bağışlamalı, hasta ve yardıma ihtiyacı olanlara yardımcı olmalıyız.

S. Metindeki ana düşünce, hangi kişinin (kişilerin) davranışlarıyla belirtilmektedir?

Y. Olay kahramanlarının, özellikle de baş kahraman olan Atay’ın tutum ve davranışlarıyla belirtilmektedir.

S. Metindeki ana düşünceyi karşılayacak bir atasözü ya da bir özdeyiş söyleyiniz.

Y. Affetmek büyüklüğün şanındandır.

Bir suçla adam asılmaz.

Gönül yapmak arş yapmaktır.

...

S. Metindeki yardımcı düşünceler nelerdir? (Yardımcı düşünceler öğrencilerle birlikte bulundu, öğretmen sorular yoluyla öğrencileri yönlendirdi. Bulunan yardımcı düşünceler tek tek tahtaya ve defterlere yazıldı, başarılı saptamalara pekiştireç verildi.)

Y. * Başkalarının eşyalarını habersizce almamalıyız.

*Evde (ev yaşamında), büyüklerimize yardımcı olmalı, üzerimize düşen sorumlulukları yerine getirmeliyiz.

*İnsanlar hata yapabilir; ama önemli olan, bu hatalarını bir an önce düzeltmeleridir.

*Sorunlarımızı, sıkıntılarımızı, üzüntülerimizi aile bireyleriyle ve yakın arkadaşlarımızla paylaşmalıyız. (s.37, 39 ve 84’te Atay, Atay’ın görünmeyen arkadaşı, dedesi ve yazar aracılığıyla veriliyor.)

*Bir yanlış bir başka yanlış düzeltemez. Gerçeği olduğu gibi söylemeliyiz. (s.42)

*Arkadaşlarımızın, dostlarımızın yaptıkları hataları bağışlamalıyız. Bağışlayıcı olmak erdemli bir davranıştır. (s.48, Bülent aracılığıyla veriliyor.)

- *Arkadaşların arasını bozmak, dedikodu yapmak kötü bir davranıştır. (s.50, Bülent aracılığıyla veriliyor.)
- *Bütün çocuklar kardeştir. (s.65, Murat aracılığıyla veriliyor.)
- *Küçük ve önemsiz de olsa yalan söylememeliyiz. (s.67, Atay'ın görünmeyen arkadaşı aracılığıyla veriliyor.)
- *Arkadaşlarımıza haklı oldukları durumlarda onlara destek olmalıyız. (s.79, Ercan ve Murat aracılığıyla veriliyor.)
- *Arkadaşlık ve yardımlaşma dünyadaki her şeyden daha güzeldir. Yoksullara ve hastalara elimizden gelen her türlü yardımı yapmalıyız. (s.86 ve 91, Atay ve dedesi aracılığıyla)
- *Canlılar birbirlerine zarar vermemeli. (s.86 ve 87)
- *Her türlü işe saygı duymalı, hiçbir işi küçümsememeliyiz. (s.88, Murat aracılığıyla veriliyor.)
- *En kötü yerler bile el ele verip çalıştıktan sonra güzelleşir. Tüm meslekler güzeldir. Yeter ki insanlığa yararlı olmaya çalışalım, işimizi iyi yapalım. (s.107, Atay aracılığıyla veriliyor.)
- *Fırsatçı olmamalıyız. Her zaman dürüst ve ilkeli olmalıyız. (s.108, Atay aracılığıyla veriliyor.)
- *İftira atmak çok kötü bir şeydir. (s.108, Atay aracılığıyla veriliyor.)
- *İyilik yapmanın, yardımlaşmanın tadını alan bir insan kolay kolay kötülük yapamaz.
- *İnsanlara yardımcı olurken bunu herkese duyurmamalı, yardım ettiğimiz insanları utandırmamalıyız. (s.113, Atay ve Bülent aracılığıyla veriliyor.)
- *Yoksul olmak utanılacak bir şey değildir. (s.116, Atay aracılığıyla veriliyor.)

S. Bu yardımcı düşünceleri karşılayacak atasözü, deyim ya da özdeyişler biliyor musunuz?

Y. Birlikten güç doğar.

Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.

El elden üstündür. (Akıl akıldan üstündür.)

Bir elin nesi var iki elin sesi var.

Birlikten kuvvet doğar.

Emek olmadan yemek olmaz.
Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
Dost(luk) kara günde belli olur.
Damlaya damlaya göl olur.
Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.
Öfkeyle kalkan zararlar oturur.
Zararın neresinden dönersen kârdır.
Zora dağlar dayanmaz.
Sabır acıdır; ama meyvesi tatlıdır.
Kusursuz dost arayan dostsuz kalır.
Dost acı söyler.
Yoksulluk ayıp değil, tembellik ayıp.
Eğik boynu kılıç kesmez.
Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz.
El ele vurmayınca şaklamaz.

S. Atay, böyle yardım amaçlı bir çabaya girmeseydi gücünü ve yapabileceklerinin sınırını anlayabilir miydi? Sizin de yaptığınız bir işten dolayı kendinizi böyle hissettiğiniz oldu mu?

Y. ---

S. Aranızda sevginin ve yardımlaşmanın önemini anlatan bir şarkı bilen var mı?
(Bu konuda şarkı söyleyenlere pekiştireç verildi; daha sonra aşağıda sözleri yazılı olan şarkının melodisi verildi ve öğrencilerden şarkıya eşlik etmeleri istendi.)

“Bu dünyadaki en mutlu kişi sevmeyi bilendir

Bu dünyadaki en mutlu kişi gülmeyi bilendir

Bütün dünya buna inansa, bir inansa

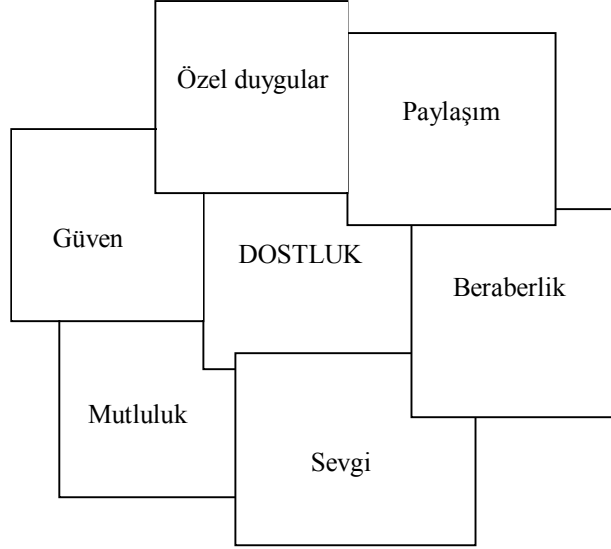
Hayat bayram olsa

İnsanlar el ele tutuşsa, birlik olsa, uzansak sonsuza.”

S. Çocuklar, bu güzel kitap ve bu güzel şarkıdan sonra şimdi de sizden “dostluk” deyince aklınıza gelen sözcükleri (kavramları) söylemenizi istiyorum. Bu sözcük sizde neleri çağırıştırıyor? (Söylenilen kavramlar tahtaya ve defterlere yazdırıldı.

Öğrencilerden olabildiğince fazla sözcük bulmaları ve bu sözcüklerle anlamlı tümceler kurmaları istendi. Özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi.)

Y. ---

S. “Yeşil Bayır” adlı metinde, yazar olayları nasıl sıralamıştır? Metindeki (öğrencilerce bulunan) 3 bölüm, tahtaya yazıldı.

Y. a) Öykünün giriş (serim) bölümünde, Atay’ın, arkadaşı Bülent’tin oyuncak otomobilini gizlice alması, görünmeyen arkadaşının ve dedesinin yardımıyla hatasını anlayarak onu Bülent’e geri vermesi,

b) Gelişme (düğüm) bölümünde, Atay ve arkadaşlarının Evren Sitesi’ndeki çocuklara karşı “Atmacalar Çetesi”ni kurmaları; fakat sonradan onları da aralarına alarak çeteyi genişletmeleri,

c) Sonuç (çözüm) bölümünde ise, bu çete üyelerinin Hüseyin’in hasta annesine yardımcı olmak amacıyla çeşitli işlerde çalışmaları ve adlarını “Karıncalar Topluluğu” olarak değiştirmeleri anlatılmaktadır.

S. Okuduğunuz bu yazının türü kitabın baş sayfasında da gördüğünüz gibi romandır. Peki romanın, geçen derslerde öğrendiğimiz öykü türünden farkı nedir? Tartışınız.

Y. Soruyu öğrencilerin yanıtlaması beklendi. Sorular sorularak, ipuçları verilerek roman türünün özellik ve öğeleri öğrencilere bulduruldu. Bunu yaparken bir önceki eğitim durumunda incelenen “Gülibik” adlı öykü ile sık sık karşılaştırma yapmaları

istendi. Gelen doğru saptamalara (belirlemelere) pekiştirilerek verildi, eksikleri öğretmen tamamladı.)

(Roman, anlatım yolu olarak düzyazının kullanıldığı yazınsal bir türdür. En genel anlamıyla insanların serüvenlerini, iç dünyalarını, toplumsal bir olayı ya da durumu ayrıntılarıyla anlatan bir türdür. Bir başka tanımla, olmuş ya da olabilecek olayları anlatan uzun edebiyat eseridir. Roman için, çok boyutlu öykü tanımı da kullanılabilir. Daha fazla olay, daha fazla karakter olduğu için öyküye göre daha uzun bir türdür. O halde başlıca özellikleri; uzun oluşu, kişilerin ve olayların sayıca çokluğu, kişilerin ve özellikle baş kişinin her yönü üzerinde durulmasıdır. Her şey ayrıntılarıyla anlatılır. Ögeleri, öyküde olduğu gibi, olay örgüsü, yer /zaman ve kişilerdir.)

S. Kitabın adı, onu ilk okuduğunuzda sizde neleri çağrıştırdı? Konu ya da içeriğe dönük bir şeyler çağrıştırdı mı?

Y. ---

S. Metnin başlığını beğendiniz mi? Siz olsaydınız bu metne nasıl bir başlık koyardınız?

Y. ---

S. Bu kitabı nasıl buldunuz? Zevkle okudunuz mu? En çok neyi beğendiniz ya da beğenmediniz? Neden?

Y. ---

ARA ÖZET: Bir metnin tam ve doğru olarak anlaşılması için o metnin konusunun, ana düşüncesinin ve yardımcı düşüncelerinin bulunması son derece önemlidir. İncelediğimiz kitapta, "yardımlaşmanın, paylaşmanın ve arkadaşlığın önemi" konusu işlenirken; yazar bizlere, "insanlara yardım etmenin çok güzel bir duygu olduğunu" bildirmek ve duyurmak istemiştir. Bu düşünce de yazının ana düşüncesini oluşturmuştur.

Öğretmenin, “Çocuklar, gelecek derse kadar kitapta anlamını bilmediğiniz söz, sözcük ve deyimleri belirleyin, bunların anlamlarını metnin bağlamından çıkarmaya çalışın. Önümüzdeki derste, bulduğunuz bu sözcük ve deyimlerin anlamlarını söyleyip bunları tümce içerisinde kullanacaksınız.” diyerek dersi bitirmesi. (Her öğrencinin en az on deyim bulması istendi.)

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Anlayarak okuma, metinlerin kuruluşunu incelemeyi gerektirdiği gibi dil ve anlatım özelliklerini de incelemeyi gerektirir. Bu ders için, anlamını bilmediğiniz sözcük ve deyimleri belirleyip anlamlarını çıkarmaya çalışacaksınız. Önce sözcüklerden başlayalım.” demesi, isteyen öğrencilere söz vermesi ve söylenen sözcükleri tahtaya yazması.

(Öğrenciler; “kasımpatı, darı, entari, buldozer, havya, laf ebesi, lehim, şadırvan, sardunya, şilte, paylamak, us, direktmek, avurt, sıvışmak, sedir, ayartmak” sözcüklerinin anlamlarını bilmediklerini söylediler.)

SORULAR

S. “Kasımpatı (s.11), darı (s.15), entari (s.20), buldozer (s.20), havya (s.23), laf ebesi (s.23), lehim (s.24), şadırvan (s. 30), sardunya (s.33), şilte (s.33), paylamak (s.59), us (s.67), avurt (s.68), sıvışmak (s.102), sedir (s.117), ayartmak (s.121)” sözcüklerinin parçadaki anlamlarını söyleyiniz. (Her sözcük tahtaya yazıldı, her sözcüğün tam ve doğru anlamı alındığında sözcüğün karşısına yazıldı. Doğru anlam bulunamadığında sözlük kullanıldı. Sözcüklerin öğrenciler tarafından doğru söylenişi sağlandı.) **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi, 9. Davranış)**

Y. kasımpatı: Çiçekleri iri ve türlü renkte, sonbahardan kışa değin açan bir süs bitkisi.

darı: buğdaygillerden, tohumları gereğinde buğday yerine besin olarak kullanılan, kuraklığa dayanıklı bir bitki 2. (bazı bölgelerde) Mısır.

entari: Genellikle tek parçalı kadın giyeceği.

buldozer: Önündeki geniş bıçakla toprağı sıyrıp engebeleri kaldıran, tekerlekli veya tırtıllı bir yol makinesi.

havya: Madenlerle yapılan kaynak işlerinde lehim eritmek için ateşle veya elektrikle kızdırılarak kullanılan, çoğunlukla çekiç biçiminde ucu bakır alet.

laf ebesi: Çok konuşan, herkese laf yetiştiren.

lehim: Erime noktaları düşük metalleri tutturma işlemlerinde kullanılan, kalay ve kurşun alaşımlarının genel adı. Bu alaşımla yapılan işlem.

şadırvan: Genellikle cami avlularında bulunan , çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fiskiyeden su akan, üzeri kubbeli veya açık havuz.

sardunya: Çoğunlukla pembe çiçekler açan, sardunyagillerden bir bitki.

şilte: Üstünde oturlan, yatılan, içi yünle pamukla doldurulmuş döşek.

paylamak: Birine kusurundan ötürü sert şeyler söylemek, azarlamak.

us: Akıl.

avurt: Yanağın ağız boşluğu hizasına gelen bölümü.

sıvışmak: Kol koyacak yeri olmayan, arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı divan.

sedir: Kozalaklılardan, boyu 40 m kadar olabilen ve kerestesi yapı işlerinde kullanılan bir orman ağacı, dağ servisi.

ayartmak:Baştan çıkarmak, doğru yoldan saptırmak, kandırmak, birini çalıştığı yerden ayırıp başkasının yanında çalışmaya kandırmak.

S. Yukarıdaki her sözcüğü bir tümce içinde kullanınız. (Her sözcük değişik üç öğrenci tarafından tümcede kullanıldı. Özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi. Öğrencilerin tümce kurmada düştükleri hatalar düzeltildi.)

Y. ---

S. Metinde hangi deyimler geçmektedir? Bu deyimlerin parçadaki anlamlarını söyleyiniz ve bunları birer tümcede kullanınız. (Deyimler tahtaya ve defterlere yazdırıldı, özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi.)

Y. eli ekmek tutmak (s.16): Geçimini kazancıyla sağlayacak duruma gelmek.

yüreği ağzına gelmek (s.25):Birden bire çok korkmak.

sağlama bağlamak (s.34):Gerekli önlemleri yerinde ve zamanında almak; işin aksamadan yürümesini sağlamak.

göğsünü kabartmak (s.35): Gurur duymak.

kafa tutmak (s.45):Birine boyun eğmeyip dikilmek.

bozuma uğramak (s.48): Sözü, tavrı olumlu karşılanmadığı için utanacak duruma düşmek; bozulmak; mahcup olmak; küçük düşmek.

başa çıkmak (s.51):Kendi istediği şekilde sonuçlandırabilmek; gücü yetmek; alt edebilmek; hakkından, üstesinden gelmek.

kulak kabartmak (s.80): Belli etmeden, dinlemiyormuş gibi görünerek dinlemek.

geceyi gündüze katmak (s.82): Büyük çaba göstererek aralıksız, sürekli çalışmak.

ağzını bıçak açmamak (s.125): Bir düşünce, üzüntü vb. sebeplerle tek kelime bile söyleyecek durumda olmamak; hiç konuşmamak; susmak.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, okuduğumuz metinlerdeki sözcüklerin anlamlarını metnin bağlamından (gelişinden) çıkarmaya çalışmalı, çıkaramadıklarınız için de sözlüğe başvurmalısınız. Ayrıca dilimizin zenginliklerinden olan deyimlerin anlamlarını da mutlaka öğrenmelisiniz. Bu, sizin okuduğunuzu anlamınızı sağlayacak, sözlü ve yazılı anlatımınızdaki başarınızı artıracaktır.

(YENİ DERS) 1 Nisan 2004

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar bu dersimizde de yine metnimizin dil ve anlatım özellikleri üzerinde duracağız. Beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayınız.” diyerek dersi başlatması.

S. “Gururuna dokunmak” deyimini karşılayan, bir başka deyişle bu deyimle aynı anlama gelen başka deyimler biliyor musunuz? **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi, 2. Davranış)**

Y. “Ağırına gitmek, gururu incinmek, zoruna gitmek, onuruna dokunmak” vb.

S. “Eli ekmek tutmak” anlamına gelen başka deyimler biliyor musunuz?

Y. “Ekmeğini eline almak, ekmeğini kazanmak” vb.

S. “Delirme belirtileri göstermek, düşünme dengesi bozulmak” anlamlarına gelen deyimler biliyor musunuz? **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi, 2. Davranış)**

Y. “Keçileri kaçırmak, aklını oynatmak, kafayı yemek, aklını yitirmiş gibi olmak” vb.

S. “Et” (s.47) sözcüğü anlamına göre nasıl bir sözcüktür? Bu sözcüğün bildiğiniz tüm anlamlarını söyleyiniz. Her bir anlamını birer tümce içinde kullanınız. (Sözcüğün öteki anlamları için ipucu verildi. Öğrencilerin bulduğu her bir anlam ile özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi, bu tümceler tahtaya yazıldı.) **(Bak.**

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi, 7. Davranış)

Y. Eşsesli (sesteş) bir sözcüktür. Anlamları 1. Etmek eyleminin emir kipi. 2. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasında kas ve yağdan oluşan tabaka. 3. Kasaplık hayvanlardan sağlanan kaslardan oluşmuş besin maddesi. 4. Ten 5. Meyvelerde çekirdekle deri arasındaki bölüm.

S. “Tutkun” (s.63) sözcüğünün anlamlarını söyleyiniz. İncelediğimiz metinde hangi anlamda kullanılmıştır? Bu sözcüğü bir tümce içerisinde kullanınız.

Y. 1. Gönül vermiş. 2. (Burada) Bir şeye alışmış, bağlanmış, düşkün kimse.

S. “Su, ısıklık çalarak kaynıyordu.” (s.15) tümcesiyle yazar ne demek istemektedir? Açıklayınız. Siz olsaydınız bu anlamı hangi tümceyle söylerdiniz? (Yanıt verilene kadar ipucu, doğru yanıt verenlere pekiştireç verildi.)

Y. ---

S. “Uyku onu alıp uzaklara götürdü.” (s.23) tümcesinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız. Siz olsaydınız bu anlamı hangi tümceyle söylerdiniz?

Y. ---

S. “Sokak başlı başına bir dünyaydı.” (s.33) sözüyle yazar ne demek istemiştir? Açıklayınız.

Y. ---

S. “Sanki dudakları birbirine dikilmişti.” (s.38) tümcesiyle yazar ne demek istemiştir? Açıklayınız. Siz olsaydınız bu anlamı hangi tümceyle verirdiniz?

Y. ---

S. “Duyduklarının düş olmadığını anlayınca, yüreğindeki üzüntü yumağı dağılıverdi. Onun yerini, bin bir renkle bezenmiş bir sevinç kelebeği aldı.” (s.129) tümcesinde geçen “üzüntü yumağının dağılıvermesi” ve “bin bir renkle bezenmiş bir sevinç kelebeği” sözlerinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız. (Yanıt gelmiyorsa ipucu, doğru yanıtlara ise pekiştireç verildi.)

Y. “Üzüntü yumağının dağılıvermesi”; kişinin üzüldüğü durumların ortadan kalkması, yok olması, artık üzülecek bir durumun kalmaması anlamında kullanılmıştır. “Bin bir renkle bezenmiş bir sevinç kelebeği” sözüyle de yazar, mutluluk, sevinme, coşku gibi duyguları dile getirmek istemiştir.

S. “Dağları yerinden oynattık.” tümcesiyle Atay ne demek istemiştir? Siz olsaydınız bunu nasıl söylerdiniz?

Y. “Çok önemli işler başardık, olmayacak, düşünemeyeceğimiz kadar büyük işler başardık.” demek istemiştir.

S. “Dikmek” sözcüğünün farklı anlam ve kullanılışlarını sözlükten araştırınız. Her anlamını bir tümcede kullanınız.

Y. dikmek (I): 1. Bir cismi dik olarak durdurmak. 2. Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. 3. (Bardak, kadeh, testi gibi kaplar için) Baş aşağı ederek içindekini içmek. 4. Beklemek için birini bir şeyin başına getirmek. 5. Top, taş gibi şeyleri dikine havaya atmak. 6. (Yapı) Kurmak, İnşa etmek. 7. Top vb.yi oyun alanında belirli bir yere koymak.

dikmek (II): Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak. 8. Ağaç dikmek 9.Elbise dikmek.

S. “Sonra mahalleye gece çöktü.” tümcesinde geçen “gece çöktü” sözü ne anlama gelmektedir? “Çökmek” burada hangi anlamda kullanılmıştır?

Y. çökmek: Bulunduğu düzeyden aşağı inmek, çukurlaşmak. 2.Üzerinde bulunduğu yere yıkılmak. 3. Çömelmek. 4. Oturmak, birdenbire oturmak. 5. İnerek kaplamak. 6. Sarsılıp dinçliğini yitirmek. 7. Son bulmak, yıkılıp dağılmak. 8.Basmak. 9. Yoğun bir biçimde duymak. 10. İnerek kaplamak.

“Gece çöktü” sözü burada “gece oldu” anlamında kullanılmıştır.

S. “Evlerde çocuklar, sokaklarda kediler ve Hatır Hutur derin uykulara daldı.” (Dölek, 2002:14) tümcesinde geçen “derin uyku” ne anlama gelmektedir? “Derin” sözcüğü burada hangi anlamda kullanılmıştır?

Y. derin: 1. Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan. 2. Yüzeyden içeri inen.

“Derin uyku”, uyanması güç, ağır uyku anlamındadır. “Derin” sözcüğü burada değişmeceli (mecaz) anlamında kullanılmıştır.

S. “Derin araştırma” ve “derin düşünme” sözlerinden ne anlıyorsunuz? Bu sözcüğü gerçek ve değişmeceli anlamlarında birer tümcede kullanınız.

Y. derin araştırma: Ayrıntıya önem verilerek, titizlikle hazırlanan araştırma.

derin düşünme: Üzüntülü düşünceye dalmak. Çok fazla düşünmek.

S. Bizi daha çok iyi ve sorunsuz günlerimizde arayan, zor günlerimizde ise yanımızda olmayan, bizi aramayan dost görünümündeki arkadaşlar için hangi deyim kullanıyoruz? Bu deyimın karşıt anlamlısını söyleyiniz.

Y. “İyi gün dostu”, sözcüğün karşıt anlamlısı “kara (kötü) gün dostu”dur.

S. “Kapatmak (s.95), düşmek (s.94), başlamak (s.94), artmak (69), önüne (s.69), yarar (s.106)” sözcüklerinin karşıt (zıt) anlamlılarını söyleyiniz. Bu sözcüklerle birer tümce kurunuz. (Özgün örneklere pekiştireç verildi.) **(Bak.Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi, 3. Davranış)**

Y. Kapatmak: açmak, düşmek: kalkmak, başlamak: bitirmek, artmak: azalmak, önüne: arkasına, yarar: zarar.

S. İncelediğimiz metinde birçok ikileme kullanılmıştır. Bunlardan bazılarını metinden bulunuz ve anlamlarını söyleyiniz. Sonra da birer tümcede kullanınız. (Öğrencilere 10 dakikalık bir süre verildi. Bu süre bitiminde bulunan ikilemelerin anlamları tartışıldı. Tam ve doğru anlamları bulunduktan sonra her biri birer tümcede kullanıldı. Özgün yanıt/yanıtlara pekiştireç verildi; ikilemelerin özellikleri sorular yoluyla öğrencilere bulduruldu.)

(Anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasına “ikileme” denir. Biçim ve anlam yönünden kalıplaşmış sözcüklerdir. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez. Türkçenin en büyük ve en önemli özelliklerinden biridir. Anlatımda tekrar ve ahenk öğrenmeyi kolaylaştırır. İkilemelerin de en önemli özelliği sözcüklerin tekrarı ve bu tekrardan oluşan ahenktir. Ses benzerliği olan sözcüklerin yan yana kullanılışı hem anlamı pekiştirir, hem ahengi artırır. Böylece dil şiirsel bir güzellik kazanır. Günümüz Türkçesinde kullanılan ikilemeler, dinleyende, başka herhangi bir anlatım yoluna göre çok daha güçlü ve etkili bir izlenim uyandırır; zihinde bir kavramın algılanması sırasında, onun pekiştirilmesini sağlar. Aksan, 2002:81)

ARA ÖZET: Okuduğumuz bu tür yazınsal nitelikli kitaplar, dilimizin en güzel, en özenli ve en yetkin kullanıldığı metinlerdir. Dilimizin tüm incelik, güzellik ve zenginlikleri bu metinlerde saklıdır. Ancak, bu tür kitapları okuyup anlayabilmemiz için sözcük dağarcığımızın zengin olması gerekir. Bu nedenle her metinde karşılaştığımız sözcük, sözcük öbeği, deyim, tamlama, özdeyiş, atasözü ve ikilemelerin anlamlarını öğrenmeliyiz. Bunu yaparken anlamı öncelikle metnin bağlamından çıkarmaya çalışmalı, eğer çıkaramıyorsak sözlüğe başvurmalıyız.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, şimdi de yazılı anlatımımız için çok gerekli olan bazı yazım kurallarını öğreneceğiz.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

1. Öğretmenin, incelenen kitaptan seçilmiş, içinde “-de, -ki” ekleri ile “de, ki” bağlaçlarının geçtiği aşağıdaki tümceleri fotokopi yoluyla öğrencilere dağıtması, onlardan kağıttaki tümceleri dikkatlice okumalarını istemesi ve hangi kuralı vermek istediğini sorması, kuralı öğrencilerin bulmalarını istemesi, doğru yanıtlara pekiştireç vermesi:

“Semra **da** çeteye katılmıştı.” (s.64)

“Belki başka şeyler **de** söyleyecekti; ama o sırada kapı çalındı.” (s.68)

“ ‘Bir tane **de** sen yemelisin.’ dedi. ‘Ben kendiminkini dönünce yerim.’ ” (s.100)

“Yaptığım kötü bir şey değil **ki**! Hasta bir kadına yardım etmek istiyorum. Kızacak ne var bunda?” (s.102)

“Öyle **de** olsa, annenden izinsiz gelmemen gerekirdi.” (s.102)

“Muratla Ercan’a **da** yarımşar çörek verdi Atay. İkisi **de** bayıldılar çöreğe. Sepetlerin üstünü birer peçeteyle örtüp dışarı çıktılar. Benekli **de** peşlerinden koşuyordu.” (s.102)

“Benim **de** bir payım olsun sizin uğraşınızda. Hem eğer bana bir iş gösterirseniz, onu **da** yaparım seve seve. Ben **de** yardım etmek istiyorum. Hem sizlerle arkadaş olmak **da** istiyorum.” (s.109)

“Gözlerini duvara dikip elindeki kalem kemirmekten başka hiçbir şey yapmıyorsun.” (s.121)

“Ama hiç gülmek gelmiyordu **ki** Atay’ın içinden.” (s.126)

“De”nin ve “ki”nin kimi tümcelerde sözcükten ayrı, kimilerinde ise sözcüğe bitişik yazılmış olmasının sınıfça belirlenmesinden sonra öğretmenin, “Acaba hangi durumlarda bitişik, hangi durumlarda ayrı yazılıyor?” sorusunu sınıfa yöneltmesi.

2. Tümcelerden bazılarının tahtaya yazılması, önce “-de” ve “-ki” eklerinin silinmesi ve anlamdaki bozulmanın hissettirilmeye çalışılması. “Eklerin sözcüğe bitişik

yazılması gerektiği kuralı”nın öğrencilere buldurulması. Bu işlemin en az 5 örnekle yinelenmesi.

3. Aynı işlemin “de” ve “ki” bağlaçları için de yapılması. Bağlaçların tümceden silinmesi ve anlam bozukluğu olup olmadığının sorulması. Gelen yanıtlara göre, bağlaçların ayrı birer sözcük olduğu ve sözcüklerden ayrı yazılması gerektiğinin öğretmenin de yardımıyla yine öğrencilere buldurulması. Bunun da en az 5 örnekle tekrarlanması.

4. Ayrı yazılan ve tümceleri birbirine bağlayan “de” ve “ki”lerin sözcük türü olarak “bağlaç” olduğu söylendikten sonra öğretmenin, “Çocuklar, bağlacı bir de siz tanımlayınız ve öğretmek istediğim kuralı kendi tümcelerinizi söyleyiniz.” demesi, bağlacı en iyi tanımlayan ve kuralı en iyi anlatan öğrencilere pekiştireç verilmesi.
(Bak. Amaç: Türkçedeki Sözcük Türleri Bilgisi, 7. Davranış)

5. Anlaşılmayan yerlerin yeniden anlatılması ve örneklenmesi. Açıklamalar ve örneklerin öğrencilerin defterlerine kısaca yazdırılması.

(Anlam yönüyle birbiriyle ilgili tümceleri ve aynı görevdeki sözcükleri birbirine bağlamaya yarayan sözcüklere bağlaç denir. Bağlaç olan “de” ve “ki” ayrı birer sözcüktür ve tümceleri birbirine bağlar. Ayrı birer sözcük oldukları için de bir önceki sözcükten ayrı yazılırlar.

- Kitap okumanın tadını alıp da okumayan var mıdır?

Ek olan “-de” ise, içindelik, ondalık bildirir.

Bahçede kuşlar ve ağaçlar, evde ailem, sokakta arkadaşlarım, okulda öğretmenim benim her şeyim.

Bağlaçlar tümceden çıkarıldığında anlamda fazlaca eksilme ve daralma olmaz. Bağlaçlar kaldırılıp yerlerine virgül ya da noktalı virgül konulabilir.

“-Kitap da okurum, ders de çalışırım.” tümcesinin hiçbir şekilde “Kitap ta okurum, ders te çalışırım.” şeklinde yazılamayacağı, bir başka deyişle “de” veya “da” bağlacının hiçbir zaman “te” ve “ta” olamayacağı vurgulanacak.)

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, gelecek derse kadar ‘-de’ ve ‘-ki’ ekleri ile ‘de’ ve ‘ki’ bağlaçlarını kullanarak kendi kişisel yaşamınıza ilişkin (benimsediğiniz ilkeler, kişiliğinizin en belirgin özellikleri, ailenizle ya da arkadaşlarınızla ilişkileriniz ya da paylaşmak istediğiniz herhangi bir konu) anlamlı bir ya da iki paragraf yazmanızı istiyorum.” demesi ve dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu derse kadar ‘-de’ ve ‘-ki’ ekleri ile ‘de’ ve ‘ki’ bağlaçlarını kullanarak kendi kişisel yaşamınıza ilişkin (benimsediğiniz ilkeler, kişiliğinizin en belirgin özellikleri, ailenizle ya da arkadaşlarınızla ilişkileriniz ya da paylaşmak istediğiniz herhangi bir konu) anlamlı bir ya da iki paragraf yazmanızı istemiştim. Şimdi yazdığınız bu yazıları okumanızı istiyorum.” diyerek dersi başlatması ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

1. Öncelikle istekli öğrencilerin yazılarını okumaları; nelerin bağlaç nelerin ek olduğunu gerekçelendirerek anlatmaları.
2. Yanlışların sınıf tarafından belirlenmesi ve neden yanlış olduklarının tartışmaya açılması.
3. Öğretmenin, “Şimdi daha önceki derslerimizde **noktalama** işaretlerini öğrenirken uyguladığımız kısa ve çarpıcı sözler (slogan) bulma çalışmasını, bu kez de bağlaçlar için yapalım.” demesi, yine öğrencilere belirli bir süre vermesi (10 dakika), bulunan sloganların okunması ve en güzel olanlara pekiştireç verilmesi.

Örnek:

-de -de, ektir sözcüğe bitişikse.

-ki, -ki ektir sözcükteki

de de, bağlaçtır ayrı sözcükse.

ki ki, bağlaçtır ayrı sözcükse.

Öğrencilerin Buldukları Sloganlar:

1. Yaşa “ve” yaşa, sen olmazsan gider virgül boyuna.
2. Yaşa “-de” eki yaşa sen olmazsan bozulur tümce.
3. Yaşa bağlaç yaşa, sen olmazsan uzar gider tümce.

4. Öğretmenin, “de” ve “ki” nin dışında başka bağlaçların da olduğunu söylemesi, bağlacın tanımından hareketle bunların neler olabileceğini sorması, doğru yanıtlara pekiştireç, yanıt gelmiyorsa ipucu vermesi.

(“De” ve “ki”nin dışında bağlaç olan sözcükler şunlardır: “Ne...ne, ve, öyle ki, ile, yine, yoksa, nitekim, üstelik, hem, ama, fakat, ancak, lakin, ne var ki, oysa, mademki, ya da, demek ki, hem de...vb.”)

5. Bağlaçlarla ilgili açıklamalar bittikten sonra öğretmenin, “ ‘-de’ ve ‘ki’ bağlaçlarının yazılış kurallarını öğrendiğinize inanıyor musunuz? Bu öğrendiklerinizle ilgili olarak size zor ya da kolay gelen, sizi şaşırtan, açık bulmadığınız noktalar var mı?” sorularını sınıfa yöneltmesi, öğrencilerin yanıtlarına göre anlaşılmayan yerleri tekrar anlatması.

ARA ÖZET: Çocuklar, dilimizde “de” ve “ki” bağlaçları da diğer bağlaçlar gibi sözcüklerden ayrı yazılır; çünkü bağlaçlar ayrı birer sözcüktür. Ek olan “-de” ve “-ki” ise, sözcüğe bitişik yazılır. Yoksa tümcenin anlamı bozulur. Konuşma dilinde vurgu yoluyla hissettirdiğimiz bu kuralı, yazıda doğru kullanmalıyız.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Yazım, bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesi demektir. Yazım kurallarının iki işlevi vardır: Birincisi, anlamayı kolaylaştırmak, ikincisi ise yazmada birliği sağlamaktır. Bu yazım kuralları içinde büyük harflerin kullanılışı önemli bir yer tutar.” demesi, aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

S. Öyküde geçen “Hasibe Teyze ve Hayrullah Amca” kullanımında dikkatinizi çeken bir şey var mı? Özel ad olan Zehra ve Hayrullah’ın ilk harfleri de, teyze ve amca sözcüklerinin ilk harfleri de büyük harfle başlamıştır. Bu kullanım doğru mudur? Neden?

Y. Doğru yanıtlara pekiştireç verildi. Kurala öğrencilerin ulaşması sağlandı. (Bir özel ada bağlı saygı ve unvan-san adları özel ad gibi büyük harfle başlar.)

S. Büyük harfler başka nerelerde kullanılır? (Büyük harflerin kullanıldığı yerler, öğrencilerin de katılımıyla bulundu, bunlara örnekler verildi. Kimi kullanımlar öğrenciler tarafından bulunamayanl öğretmen tarafından verildi, kurala öğrencilerin ulaşması sağladı. Yanlış yanıtlara düzeltme, doğru yanıtlara pekiştireç verildi.)

S. Özel adlara getirilen ekler hangi im ile ayrılır? Bu imin kullanımına öykü içinden örnekler veriniz.

Y. Kesme imi kullanılır. Örnek: Atay’a, Bülent’in vb...

S. Öğretmenin, “Yarışmaya yalnızca **Ankaralı**lar ve **İzmirli**ler katıldı. **Atatürkçülük** ile ilgili sorular çok fazlaydı.” tümcesindeki özel isimlerin aldıkları ekler kesme işaretiyle ayrılmamış. Nedeni ne olabilir?” sorusunu sınıfa yöneltmesi, vereceği ipuçlarıyla kurala öğrencilerin ulaşmalarını sağlaması.

Y. Özel addan sözcük türeten ekler, özel addan kesme işaretiyle ayrılmaz. (Doğru yanıt verenlere pekiştireç verildi.)

ARA ÖZET: Çocuklar, büyük harflerin ve kesme işaretinin kullanım kurallarını öğrenmeli ve yazılarımızda bunları doğru kullanmalıyız.

YENİ DERS 8 Nisan 2004

ARA GEÇİŞ: Duygu, düş, düşünce ve tasarılarımızı yazıya dökerken, anlatımın doğru ve anlaşılır olabilmesi için noktalama işaretlerini doğru ve yerinde kullanmamız gerekir. Bunun için de bol bol yazmalı, bir başka deyişle uygulama çalışması yapmalıyız. Ayrıca yalnızca Türkçe derslerinde değil, diğer derslerde de bu kurallara dikkat etmeliyiz.

Öğretmenin, “Çocuklar ‘Yeşil Bayır’ adlı kitapta, sevmenin, yardımlaşmanın ve paylaşmanın önemini anlatan bir dizi olayın olduğunu gördük. Şimdi sizlerden bu konudaki düşüncelerinizi yazıya dökmenizi istiyorum.” demesi ve örnek olması amacıyla öğrencilere, Fazıl Hüsni DAĞLARCA’nın “Kardeşlik” adlı aşağıdaki şiirini okuması:

KARDEŞLİK

Birbirimize

Kardeşim derken

Neden

Su içiyor gibiyiz?

Birbirimize

Kardeşim derken

Neden

Türkü söylüyor gibiyiz?

Birbirimize

Kardeşim derken

Neden

Doyuyor gibiyiz?

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, **Kuş Ayak**, s.59

Öğretmenin şiiri okuduktan ve izleği üzerinde öğrencilerin düşüncelerini aldıktan sonra öğretmenin, “Çocuklar, yazı plânını yine hep birlikte oluşturacağız.” demesi, konuyu tahtaya yazması:

Konu: İnsanları (arkadaşlarımızı) sevmenin, onlara zor durumlarda yardımcı olmanın, onlarla mutluluk ve mutsuzlukları paylaşmanın önemini anlatan bir yazı yazınız.

- Öğretmenin, “Şimdi okuduğumuz ‘Yeşil Bayır’ adlı kitaptan ve Dağlarca’nın şiirinden de yola çıkarak, bu konuda neler yazabileceğinizi, nelerden söz edebileceğinizi düşünün ve bana söyleyin.” demesi, öğrencilerin düşüncelerini tahtaya yazması, daha sonra bu düşüncelerin hep birlikte sıraya konması:

1. a. 1. paragrafta, sevmenin ve yardımlaşmanın önemini anlatan bir atasözü ya da özdeyiş yazabilirsiniz. (Ya da bu konunun önemini vurgulayan bir soru tümcesiyle giriş yapabilirsiniz.) b. 2. paragrafta, bu duygu ve davranışların neden önemli olduğunu yazınız.

c. 3. ve 4. paragraflarda, sizin ya da ailenizin zor günlerinde yardımcı olduğunuz bir arkadaşınız ya da yakınınız oldu mu? Onun (onlar) için neler yaptınız? (Ya da size zor günlerinizde yardımcı olan insanlar oldu mu? Sizin için neler yaptılar?

ç. 5. paragrafta ise, bu yardım etme ya da yardım alma sonucu ne tür duygular yaşadınız? Anlatınız.

d. Sınıfınızda yardımlaşma duygusunun geliştiğine inanıyor musunuz?

e. Yazınızın içeriğine uygun bir başlık koyunuz.

2. Yazınızda, size daha önceki derslerde (ilk eğitim durumunda) fotokopi yoluyla dağıttığım “dış yapı”, “iç yapı” ve “dil ve anlatım” ilkelerini göz önünde bulundurunuz.

3. Öğretmenin, “Yazma çalışmanız bittiğinde özellikle şu sorulara yanıt veriniz.” demesi ve soruları fotokopi yoluyla öğrencilere dağıtması:

“a. Anlatmak istediklerimle yazdıklarım birbirine uyuyor mu? Gereksiz düşüncelerden kaçındım mı?

b. Tümcelerim düzgün, açık ve anlaşılır mı?

c. Sözcük ve düşünce tekrarlarından kaçındım mı?

ç. Paragraf yaptım mı? Paragraf başlıklarını aynı hizaya getirdim mi?

d. Yazımdaki özel adları büyük harflerle başlattım mı?

e. Özel adların sonlarına gelen ‘-e,-de, -den, -in, -i’ eklerini kesme işareti ile ayırdım mı?

f. Ayrı yazılması gereken ‘de’, ‘mi’ ve ‘ki’leri ayrı yazdım mı?

g. Tümcelerin anlamına göre sonuna (.), (!), (?) işaretlerinden birini koydum mu?

ğ. Sözcükleri doğru yazdım mı?

h. Düzgün ve okunaklı yazdım mı?

ı. Kağıdımın üst, alt, sağ ve sol kenarları ile satır ve paragraflar arasındaki boşlukları ‘dış yapı’ ilkelerine uygun bıraktım mı?

i. Yazıya kısa, ilgi çekici ve konusuna uygun başlık koydum mu?” (Sever, 2004:192).

4. Süreniz 40 dakikadır.

- Öğretmenin bu süre içinde sınıfta dolaşarak öğrencileri ayrı ayrı kontrol etmesi. Yazmayanları uyarması, gördüğü eksikleri gidermesi ve yanlışları anında düzeltmesi.

- Öğretmenin, yazma çalışmasının sonunda bir öğrenciyi tahtaya kaldırması, ilk paragrafı okutarak plâna ve ilkelere uygunluğu açısından tartışmaya açması. Diğer paragrafların aynı yöntemle (değişik öğrencilerin tahtaya kaldırılarak)

değerlendirilmesi. 5 dakikalık bir süre verilerek, öğrencilerden tartışmada ortaya çıkan ilkeler doğrultusunda, varsa yanlışlarını düzeltmelerinin istenmesi.

- Öğretmenin en kısa zamanda kağıtları okuyup değerlendirmesi, en iyi yazan öğrenciyi saptaması ve daha sonraki derste bu öğrencinin yazısını yazarken neleri nasıl düşündüğünü, belleğinden neler geçirdiğini açıklattırması, kısaca ondan sesli düşünmesini istemesi.

D. SONUÇ BÖLÜMÜ

SON ÖZET: Anadilimizi iyi kullanabilmek, okuduğumuzu anlama, anladığımızı da sözlü ve yazılı olarak düzgün biçimde anlatabilme becerilerini kazanmamızı gerektirir. Diğer derslerdeki başarımız da bu becerileri edinmemize bağlıdır. Bunun için çok kitap okumamız, onları doğru anlamamız; dilimizin kurallarını da iyi öğrenerek bol bol yazmamız gerekir.

TEKRAR GÜDÜLEME: Bu eğitim durumunun her aşamasında etkin olan 7 öğrenci belirlendi; bu öğrencilere sınıf tarafından alınan 7 kitap armağan edildi. Başarılı yazma çalışmasını yapan öğrenciye ise sözlü notu olarak 100 (yüz) verildi. Ayrıca yazısı okul panosuna asıldı.

KAPANIŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, ‘Yeşil Bayır’ da beğeniyle okuduğunuzu söylediğiniz, Türk çocuk yazınının güzel yapıtlarından biridir. Daha önce de söylediğim gibi, Türkçenin doğru ve güzel kullanıldığı, konu ve içerik bakımından da sizlere uygun olan bu tür kitaplarla ne kadar sık buluşursanız, dilimizin güzelliklerini o kadar çabuk keşfedersiniz. Bundan sonraki derslerimizde de bu tür yazınsal metinler okumaya devam edeceğiz.” diyerek dersi bitirmesi.

Dersin sonunda, aşağıda adları ve yazarları belirtilen kitaplar öğrencilere okumaları için salık verildi:

Kuş Ayak Açıl Susam Açıl. Fazıl Hüsnü DAĞLARCA. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Küçük Çalgıcılar. Sulhi DÖLEK. Ankara: Bilgi Yayını.

Kahkaha Tarlası. Sulhi DÖLEK. Ankara: Bilgi Yayını.

Siz Olsaydınız Ne Yapardınız? Nur İçözü. İstanbul: Bu Yayınevi.

DEĞERLENDİRME

1. “de” ve “ki” bağlaçları ile “-de” ve “-ki” eklerinin yanlış kullanıldığı aşağıdaki tümcelerdeki yanlışları bulunuz ve nedenlerini açıklayınız.

“Hani eşeğin sırtına köpek, köpeğin sırtına kedi, en üstede horoz çıkıyor.” (s.8)

“Apartmanda dikilebilir.” (s.10)

“Araların da bizi azarlayanlar, susturmaya çalışanlarda çıkıyordu tabii.” (s.15)

“Neyseki Zehra Teyze’nin arsası vardı.” (s.12)

“Ne yapabilirizki?” (s.14)

“Ne varki, öteki çalgılardan çıkan uyumsuz sesler arasın da yitip gidiyordu mandolinin sesi.” (s.7)

DÖLEK, Sulhi “**Küçük Çalgıcılar**”

2. Aşağıdaki hangi tümcede “de” bağlacı yanlış yazılmıştır?

- A) Bir süre sonra da tüten incecik dumanlarını görürdük evlerin. (Gülibik)
- B) Benim onlardan kalır yanımda yoktu, gene de bir horozum vardı. (Gülibik)
- C) Her gelen öğretmen yeni bir bayrak getirmese, o da çürüyüp solardı. (Gülibik)
- D) Büyük kentlere gidipte oradaki okulları görünce çok imrenmiştim. (Gülibik)

3. Aşağıdaki hangi dizelerde bağlaçların yazılışıyla ilgili bir yanlışlık vardır?

- A) O kadar hoş bir yüzki ben, sensin sandım ilk görüşte. (Tevfik Fikret, Düş)
- B) Sensin sanıp bir de öptüm, saçları da büküm büküm. (Tevfik Fikret, Düş)
- C) Bahar olsun da seyredin, nasıl süsler bayırları? (Tevfik Fikret, Papatya)
- D) Yaprakları kıvrır kıvrır, o da ayrı bir güzellik. (Tevfik Fikret, Papatya)

4. Aşağıdaki tümcelerde geçen “ki”lerin türlerini yazınız.

- Kitaptaki tüm öyküleri okudunuz mu? (Ek)

- Öyle güzel ki gözlerin, bakmasını bir bilsen. (Bağlaç)

- Anahtarım arabada kaldı, neyse ki seninki yanında. (Bağlaç - Ek)
- Sokaktaki çocuklar kavga ediyorlar. (Ek)
- Okuldaki işlerim epeyce birikti. (Ek)
- O kadar yoruldum ki bir tümce daha yazamam. (Bağlaç)

5. Aşağıdaki şiirlerde geçen ek ve bağlaçları bulunuz:

KEDİ

Bir kedim olsaydı, tüyleri sarı
Ya da apak bir yumak.
Tekir de olsa olur
Veya güzel bir arap.
Ya da işte sokaktaki
Sahipsiz kedilerden biri
Benim olsaydı eğer
Kuşkusuz mutlu olurdu.
Gün boyu oynar dururdu
Süt içerdi, uyurdu
Benimle dost olurdu.

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.47

KAR

Uyurken annem öper gibi alnımı
Kar yağar dışarda.
Ulaşılmaz yıldızlarını ilıştırır de cama
Siler götürür sanki gerçeklerdeki kiri.

(...)

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.28

6. Fazıl Hüsnü DAĞLARCA'nın aşağıdaki şiirinin izleğini (temasını) söyleyiniz; şiirde geçen ek ve bağlaçları bulunuz.

KORKU

Geceleyin korkmayayım diye
Lambayı açık bırakır annem
Odayı doldursa da ışık
Bilmez ki benim korkum
İçimdeki o karanlıktandır, besbelli.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, **Kuş Ayak**, s.20

7. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde “kesme işareti” doğru kullanılmamıştır?

- A) TRT’de çıkan çocuk oyunlarını mutlaka izlemelisin.
- B) Seni, Yeşil Bayır’ın yazarıyla tanıştırmak istiyorum.
- C) Bursa’lı arkadaşım haftaya bizi ziyarete gelecekmiş.
- D) Tiyatroya gitmek için 15.30’da parkta buluşacağız.

8. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde özel adın yazılışında bir yanlışlık vardır?

- A) Küçük Çalgıcılar’ın kahramanları, sevimli kedi hatur hutur’u çok seviyorlar.
- B) Atay, Benekli’ye evlerinde bakabilmek için bütün gün annesine yalvardı.
- C) Üstelik horozlar da yaşamazmış kutuplarda; Gülibik’siz ne yapardım oralarda?
- D) Behçet Bey ve komşuları Atay’ı annesine şikayet ettiklerine çok pişman olurlar.

9. Elinize geçen gazete, kitap ya da dergi yazılarını noktalama işaretleri ve bağlaçların yazılışı açısından inceleyiniz. Yanlış kullanımları sınıfa getiriniz.

10. Aşağıdaki tümcelerden hangisinde kesme işareti yanlış kullanılmıştır?

- A) Öyle bir bakıyordu ki İzbat, Aşır’ın korkudan içi titriyordu.(Çetin Öner, Portakal)
- B) Atay’ın, arkadaşı için böyle bir duyarlık göstermesi çok iyi.
- C) İnaniyorum ki bu ülke daha nice Atatürk’ler yetiştirecektir.
- D) Yolumuz Atatürk’çülük yolu, rehberimiz onun devrimleri.

11. “Ağır” sözcüğü aşağıdaki tümcelerin hangisinde farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden.
- B) İşleri ağırdan almana çok sinirleniyorum.
- C) O kadar ağırbaşlı bir kız ki ona bayılıyorum.
- D) Sirtında ağır bir çanta, elinde dosyasıyla yola koyuldu.

12. Aşağıdaki hangi tümcede deyim geçmemektedir?

- A) Atay, karşı köşede Avni'yle burun buruna geldi.
- B) Dedesi çörekleri bitirmiş, tepsiye yerleştiriyordu.
- C) Çocuklar, şaşkınlıktan dillerini yutmuşlardı sanki.
- D) Para biriktirebilmek için canla başla çalışıyorlardı.

13. Ayla ÇINAROĞLU'nun "Baykuş" adlı aşağıdaki şiirinde geçen bağlaçları bulunuz:

BAYKUŞ

Baykuş Baykuş derlerdi de
Görmeyi çok isterdim
Adı "Bay" olduğuna göre
Kibar bir kuş zannederdim.

Geçen akşam gördüm ilk kez
Hiç de kibar değildi
Tünemiş karşı bacaya
Bir selam bile vermedi.

Üstelik gün ışığında
Görünmezmiş ortalarda.
Mmm, tamam, şimdi anladım
Suçlu olmalı mutlaka.
Yok yanılmışım.
Meğer iyi görmüyormuş gözleri.
Bu yüzden çatıkmiş kaşları

Uçamazmış gündüzleri.

Özür dilerim Bay Baykuş

Ne olur bağışla beni.

Gel sana da alalım

Bir g zl k benimki gibi.

Ayla ÇINAROĞLU, **şiir Gemisi**, s.46

DERS PLÂNI –3-

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

Okulun Adı	:	
Dersin Adı	:	TÜRKÇE
Sınıf	:	İlköğretim 6. sınıf
Süre	:	
Öğretmenin Adı ve Soyadı	:	
Öğrenme ve Öğretme		
Strateji – Yöntem ve		
Teknikleri	:	Tam Öğrenme, Çoklu Zeka Kuramı, Etkin (Aktif) Öğrenme.
Araç ve Gereçler	:	Yazım Kılavuzu, Türkçe Sözlük. Aksoy, Ömer Asım. Deyimler Sözlüğü . Dağlarca, Fazıl H. Kuş Ayak. (Kelebek, Korkuluğun Korkusu ve Korkuluğun Kişiliği adlı şiirler) Çınaroğlu, Ayla. Şiir Gemisi (Sevgiyle ve Biz Okuruz adlı şiirler). Yücel, Can. Altısı Bir Yerde (Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim adlı şiir). İçözü, Nur. Siz Olsaydınız Ne Yapardınız? (“Artık Okullu Olduk” adlı öykü). Dölek, Sulhi. Yeşil Bayır ve Küçük Çalgıcılar . Öner, Çetin. Gülibik .
Kaynak Kitaplar	:	Sever, Sedat. Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme; Çocuk ve Edebiyat . Açıkgöz, Kamile Ün. Etkin Öğrenme . Kavcar, Cahit ve Ferhan Oğuzkan. Örnek Edebi Metinlerle Yazılı ve Sözlü Anlatım .

ÖĞRENME – ÖĞRETME ETKİNLİKLERİ

Kullanılan Metnin Başlığı	:	ÇOCUK KİTAP
Ana Nokta	:	Öğrenme ünitesi düzeyinde belirtilen, anlama ve anlatma becerilerinin amaçlarıyla ilgili davranış örüntülerini kazandırmak.
Yardımcı Noktalar	:	a) Şiirin duygu ve düşünce yapısının kavratılması.

- b) Şiirde geçen sözcüklerin anlamlarının kavratılması
- c) Şiir ile düzyazının biçim, içerik açısından karşılaştırılması.
- c) Türkçede ünlüler ve ünsüzlerle ilgili kurallarının kavratılması.
- ç) Yazma çalışmalarında “dış yapı”, “iç yapı” ve “dil ve anlatım” ilkelerinin kavratılması.

BU EĞİTİM DURUMUNDA KAZANDIRILACAK AMAÇ VE DAVRANIŞLAR

Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları (İlkelere Uygun Olarak) Dinleme Becerisi
(1,2,3,4,5,6,9,10,11,12. ve 13. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sessiz Okuma Becerisi (İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sesli Okuma Becerisi (İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Dinlemenin Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş
(6. ve 7. davranışlar)

Amaç: Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(1,2,3,4,5,6,7, 8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi

(1,2,3,6,7,8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Sözcüklerin Anlam Özellikleri ile İlgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme
(2,3,4. ve 8. davranışlar)

Amaç: Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(2,3,7,9,10,12,13,14,16. ve 17. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma İlkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme

(10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27. ve 28. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Sözle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik

(1,2,3,7,8,9,10,11,13,14. ve 15. davranışlar)

Amaç: Sözlü Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş

(1,3,4,10,13. ve 14. davranışlar)

Amaç: Yazılı Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş

(6. ve 9. davranışlar)

Amaç: Türkçede Kullanılan Yazım (İmlâ) ve Noktalama Kuralları Bilgisi

(1,2,3, 5. ve 8. davranışlar)

Amaç: Yazılarında Noktalama ve Yazım (İmlâ) Kurallarını Uygulayabilme

(1,3,4,6,10. ve 19. davranışlar)

Amaç: Sürekli ve Plânlı Kitap Okumaktan Zevk Alış (Alma)

(1,2,3,4,5,8,9,14. ve 16. davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dış Yapı” (Dış Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme (İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “İç Yapı” (İç Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme (İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dil ve Anlatım” İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

EĞİTİM DURUMU

B. GİRİŞ BÖLÜMÜ

1. DİKKATİ ÇEKME: Öğretmenin, Ayla ÇINAROĞLU'nun aşağıdaki şiirini fotokopi yoluyla çoğaltarak öğrencilere dağıtması; yüksek sesle önce kendisinin okuması, sonra da üç öğrenciye okutması.

SEVGİYLE

Sevgiyle bakmalı dünyaya, saygıyla

Yediğim ekmeğe, içtiğin suya

Eşe, çocuğa, konu komşuya

Sevgiyle bakmalı, saygıyla

Saygıyla başlamalı her işe, sevgiyle

Ağaç diktiğinde, ekin biçtiğinde

Masa başında, ocak önünde

Saygıyla başlamalı, sevgiyle

Sevgiyle dolmalı insan, saygıyla

Türkü söylediğinde, saz çaldığında

Güldüğünde, oynadığında

Çiçek kokladığında

Dost kucakladığında

Sevgiyle dolmalı, saygıyla.

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.70

- Öğrenciler metindeki ileti üzerine konuşturulduktan sonra öğretmenin, “Siz, yaşamınızda en çok kim(ler)i seviyorsunuz? Neden? Bu sevgi sizi mutlu ve güçlü kılıyor mu? Sizce sevmek neden önemli?” sorularını sınıfa yöneltmesi, söz isteyen öğrencilere söz vermesi, şiirin iletişi üzerine öğrencileri konuşturması, şairin ne söylemek istediğini onlara açıklaması.

- Öğretmenin, “Siz olsaydınız bu iletiyi hangi tümcelerle söylerdiniz? O halde bu metnin, daha önce incelediğimiz, birer düzyazı olan, öykü (Gülibik) ve romanla (Yeşil Bayır) farklılıkları nelerdir?” sorusunu sınıfa yöneltmesi, söz isteyen öğrencilere söz vermesi, gelen yanıtlara “doğru” ya da “yanlış” dememesi.

2. GÜDÜLEME: Öğretmenin, “Çocuklar, bu haftaki Türkçe derslerinde inceleyeceğimiz, yine sevgi konulu bir şiirle, bu türü daha yakından tanıyacak, daha doğru ve etkili okuyacak ve bu türün özelliklerini daha iyi öğreneceksiniz. Şiir, yazınsal bir tür olarak ilginizi çekerse şiir bile yazabilirsiniz. Yazdığımız şiirlerden iyi olanları okul panosuna asacağım.” demesi.

3. GÖZDEN GEÇİRME: Bu hafta işleyeceğimiz derslerde, inceleyeceğimiz şiirde geçen sözcüklerin anlam ve özelliklerini öğrenmenin dışında, dilimizdeki ünlü ve ünsüzlerle ilgili özellik ve kuralları da bilecek, bunları yazılı ve sözlü anlatımınızda doğru kullanacaksınız.

4. GEÇİŞ: Şimdi, Fazıl Hüsnü DAĞLARCA’nın “Çocuk Kitap” adlı şiirini okuyarak değerlendirmeye başlayacağız.

C. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

1. Metnin sessiz olarak kurallara uygun biçimiyle öğrencilere okutulması. (Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sessiz Okuma Becerisi)

2. Öğretmenin öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi. (**Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları Dinleme Becerisi**)
3. Öğretmenin, şiiri kurallara uygun biçimde sesli olarak okuması.
4. Şiirin, değişik 5 öğrenciye sesli olarak okutulması. (**Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sesli Okuma Becerisi**)
5. Öğretmenin, öğrencilerin (varsa) okuma güçlüğü çektiği sözcükleri ya da vurgu ve tonlama yanlışlarını koro çalışmalarıyla düzeltmeye çalışması.

ÇOCUK KİTAP

Çok eskiden
Mavili yeşilli,
Çağlar içinde çağlar parlardı.
Kocaman bir ülkede, kocaman bir
kitaplıkta
Mavili yeşilli
Bir kitap vardı.

Çocuk Kitap derlerdi ona,
Dururdu minicik,
Dev yapının binlerce kitabı arasında
Yitmiş gibiydi, yok olmuş gibiydi.
Dururdu minicik,
Yaşardı sonsuzluk üzre hep

Güneş doğarken uyanırdı Çocuk Kitap
her gün,
Bir kuştı sanki
Özgürlüğünü anlamazdı öbür kitaplar,
Mutluluğunu bilmezdi kimsecikler
onun,
Bir kuştı sanki,
İlk ışıklarla yeni, ilk ışıklarla güzel.

Gündüzü sevinmekle doldururdu

mavileyin

Karmakarışık.

Bir büyük kardeşliğin ta ortasında,

Ummakla bitirirdi geceyi,

Karmakarışık.

Elleri ellere, yüzü yüzlere, pırıl pırıl

Yapraklar kızarsa da, sararsa da ayvalar,

Türküsü durmazdı hiç.

Ufacık bir suçu vardı

Öteki kitapları tedirgin ettiğine

aldırmadan,

Türküsü durmazdı hiç,

Ormanlar, denizler, tarlalar üzerine.

Bir gün bir Hakan geldi Kitaplığa

Kaf dağlarının arkasından sorguçlarla

yüce,

Bu ulu kitabı bulmak için.

Aradı vezirleriyle birlikte, birer birer,

Bütün kitapların içini aradı,

En ulu kitabı bulmak için

Geçti parmaklarından yüzlerce yıllık

düşünceler.

Yedi yıl yedi ayda hepsini inceledi

bıkmadan yorulmadan,

Yoktu yok.

Kimi güneşi anlatıyordu, kimi toprağı,

Kimi böceğı söylüyordu, kimi ağacı,

kimi bilgileri uygarlıklarda,

Yoktu, yok.

Hakan'ın aradığı ulu anlam yoktu.

Birdenbire haykırdı Hakan elinde
Çocuk Kitap,
Bu, dedi.
Elinde Çocuk Kitap, gözlerinde yaşlar
Gerçeği bulmanın sınırsız esenliği içinde,
Bu, dedi,
Öptü, başına koydu yedi kez.

Hakan çıkınca, Kitaplığın bilginleri,
Koşular yanına Çocuk Kitap'ın,
Ak sakalları titrerken,
Işıldarken kalın camlı gözlükleri,
Koşular yanına Çocuk Kitap'ın,
Tozlu rafından aldılar, açtılar.

Baktılar, içine sığdırmış ancak
Bir tek sözünü varlığını.
Baktılar,
Okudular yerden göğe,
Bir tek sözünü varlığını:
- “Seviniz!”

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, **Kuş Ayak**, s.85-90.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, Fazıl Hüsnü DAĞLARCA’nın, sevginin önemini anlatan ‘Çocuk Kitap’ adlı güzel bir şiirini okuduk. Gelecek derse kadar sizin de sevgiyle ilgili, sevginin önemini anlatan bir özdeyiş, atasözü ya da kısa bir şiir bulmanızı istiyorum. Derse, bulduğunuz bu özdeyiş, atasözü ya da şiirleri okuyarak başlayacağız. Ayrıca bu derste okuduğumuz “Çocuk Kitap” adlı şiiri anlamaya dönük soruları yanıtlayacağız. Bu nedenle derse gelmeden önce şiiri yeniden okuyun.” diyerek dersi bitirmesi.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu ders için sevgi konulu bir özdeyiş, atasözü ya da şiir bulmanızı istemiştım. Şimdi bu bulduklarınızı okumanızı istiyorum.” diyerek dersi başlatması, isteyen tüm öğrencilere söz vermesi (Örneklerden bazıları: “Sevgi, çiçek açmayan yere uğramaz.” PLATON; “Eğer sevilme isterseniz önce sevmeyi öğrenin; sevin ve sevin.” BENJAMİN FRANKLİN) daha sonra “Çocuk Kitap” adlı metni anlamaya dönük aşağıdaki etkinlikleri başlatması:

1. Öğrencilerden metinde geçen sözcük, ikileme ve sözlerin anlamlarını metinden çıkarmalarının istenmesi.
2. Öğretmenin, “Şimdi metnin duygu ve düşünce yapısıyla ilgili sorular yönelteceğim; beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayınız.” demesi ve aşağıda belirtilen her soru için değişik 3 öğrenciye söz vermesi, konuşma ilkelerine uymayan öğrencileri uyarması, gerekirse düzeltme yapması. (**Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma İlkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme**)

SORULAR - YANITLAR

S. Şiirin ilk dördlüğündeki “Çok eskiden mavili yeşilli, çağlar içinde çağlar parlardı.” dizesiyle şair ne demek istemiştir?

Y. “Eskiden, birçok çağın (yüzyılın) yaşandığı çeşitli zamanlarda” demek istemiştir.

S. Olay nerede geçmektedir? Bunu, metindeki hangi dizelerden anladınız?

Y. Kocaman bir ülkede, kocaman bir kitaplıkta geçmektedir. Bu, birinci dördüğün son dizesinde belirtilmiştir.

S. Olay ne zaman geçmektedir? Metindeki hangi dizelerden anladınız?

Y. Olay, çok eskiden geçmektedir. Bu, birinci dördüğün ilk dizesinde belirtilmiştir.

S. Şiirin kahramanı (baş kişisi) kimdir?

Y. Çocuk Kitap’tır.

S. Çocuk Kitap'ın dış (fiziksel) portresi nasıldır?

Y. Mavili yeşilli ve minicikmiş. Minicik olması nedeniyle dev yapının, bir başka deyişle bu büyük kitaplığın binlerce kitabı arasında kaybolmuş, yok olmuş gibi duruyormuş.

S. “Yaşardı sonsuzluk üzre hep” dizesiyle şair ne demek istemiştir?

Y. Şair, “küçücük olmasına, binlerce kitap arasında kaybolmuş gibi durmasına karşın yok olmamış, önemini korumuş” demek istemiştir.

S. Şiire göre, Çocuk Kitap ne zaman uyanırmış?

Y. Her gün güneş doğarken uyanırmış.

S. Çocuk Kitap'ın iç portresi nasıldır? Metindeki hangi dizelerden anladınız?

Y. Bir kuş gibi özgürdür. Diğer kitaplar onun özgürlüğünü anlayamamaktadır. Mutludur; ama bunu kimsecikler bilmemektedir. Güneşin ilk ışıklarıyla yeni ve güzel görünmektedir. Bu, dördüncü dördlüğün tüm dizelerinde ve beşinci dördlüğün ilk iki dizesinde belirtilmiştir.

S. “Bir kuştı sanki, özgürlüğünü anlamazdı öbür kitaplar” dizesiyle şair ne demek istemiştir?

Y. Kuşlar hareketlerinde, yapmak istedikleri her şeyde özgürdür, dilediği gibi davranır. Bu dizelerde şair, Çocuk Kitap ile kuşlar arasında bu konuda bir benzerlik ilişkisi kurmuş, Çocuk Kitap'ın da tıpkı kuşlar gibi hareketlerinde özgür olmayı sevdiğini belirtmiştir.

S. “İlk ışıklarla yeni, ilk ışıklarla güzel” dizesiyle şair ne demek istemiştir?

Y. İlk ışıklarla, yani günün başlamasıyla yaşam da başlamakta, kitaplığa okurlar gelmektedir. Okurların gelmesiyle de Çocuk Kitap anımsanmakta, okunmaktadır. Onunla ilgilenilmekte, sayfaları karıştırılmaktadır. Bu da onu çok mutlu etmektedir. Bu yüzden yenileşmekte, güzelleşmektedir.

S. Çocuk Kitap gündüzlerini nasıl geçirirmiş? Neden?

Y. Sevinerek, çok mutlu olarak geçirirmiş. Çünkü gündüzleri onunla ilgilenen, onu okuyan, sayfalarını karıştıran okurları varmış.

S. Gecelerini nasıl geçirir Çocuk Kitap?

Y. Ertesi gün anımsanmayı, okunmayı, ilgilenilmeyi umarak (bekleyerek) geçirir.

S. “Bir büyük kardeşliğin ta ortasında” dizesinde şair ne anlatmak istemiştir?

Y. Bu dizeyle şair, Çocuk Kitap’ın diğer kitaplarla kardeş olduğunu, aralarında bir bağ olduğunu, onlardan biri olduğunu söylemek istemiştir.

S. “Elleri ellere, yüzü yüzlere, pırıl pırıl” dizesinden ne anlıyorsunuz?

Y. Günün başlamasıyla gelen okurların pırıl pırıl elleri Çocuk Kitap’a dokunmakta, pırıl pırıl yüzleri ona doğru çevrilmekte, sürekli ona bakmaktadır.

S. Çocuk Kitap okurlarının elleri ve yüzleri için şair “pırıl pırıl” ikilemesini kullanmıştır. Bunun nedeni ne olabilir? Açıklayınız. (Doğru yanıtlara pekiştireç verildi.)

Y. Çocuk Kitap okurları, bu kitapla ilgilenen çocuklardır. Kitap okuyan çocuklar da pırıl pırıl, ıslıl ıslıl, aydınlık beyinler demektir.

S. Şair, “Çocuk Kitap”ın ufacık bir suçu olduğunu söylüyor. Bu suç nedir?

Y. Kitaplıktaki diğer kitapları tedirgin ettiğine aldırmadan hep türkü söylemesidir. “Yapraklar kızarsa da, sararsa da ayvalar”, yani her mevsim, her zaman türküler söylemesidir. Bir başka deyişle, mutluluğunu böyle yansıtmıştır.

S. Türküleri ne üzerinedir?

Y. Ormanlar, denizler, tarlalar üzerinedir.

S. Bir gün kitaplığa kim, nereden gelir? Ne arar?

Y. Bir Hakan, Kaf Dağları’nın arkasından büyükçe sorguçlarla gelir. Vezirleriyle birlikte ulu kitabı, yani Çocuk Kitap’ı arar.

S. “Geçti parmaklarından yüzlerce yıllık düşünceler” dizesiyle şair ne demek istemiştir?

Y. Hakan, Çocuk Kitap’ı bulabilmek için binlerce kitap karıştırmış, binlerce kitaba dokunmuştur. Bu dokunduğu her kitapta da binlerce yıllık olaylar, düşünceler; çağlar boyu yaşananlar anlatılmıştır.

S. Hakan’ın, Çocuk Kitap’ı araması ne kadar sürmüştür?

Y. Kitaplıktaki tüm kitapları bıkmadan yorulmadan yedi yıl yedi ay aramıştır.

S. Diğer kitaplar neleri anlatmakta, nelerden söz etmektedir?

Y. Kimi güneşi, kimi toprağı, kimi böcekleri, kimi ağaçları anlatmaktadır. Kimileri de uygarlıklarla ilgili çeşitli bilgileri anlatmakta, onlardan söz etmektedir.

S. “Hakan’ın aradığı ulu anlam” dizesinde geçen “ulu anlam” sözüyle şair ne demek istemiştir?

Y. Çocuk Kitap içinde geçen sözlerin, içeriğın çok anlamlı, çok yüce olduğunu söylemek istemiştir.

S. Hakan birdenbire neden haykırır? Ne tür duygular yaşar?

Y. Çocuk Kitap’ı bulduğu için haykırır. Duygulanır, gözleri yaşarır. Öpüp başına koyar yedi kez bu kitabı. Aradığı kitabın o kitap olduğunu söyler.

S. “Gerçeğı bulmanın sınırsız esenliğı içinde” dizesinden ne anlıyorsunuz?

Y. “Gerçek” sözüyle şair, kitap içindeki iletinin, içeriğın doğruluğunu, anlamlılığını vurgulamak istemiştir. Onu bulduğu için de sonsuz derecede mutludur, esenliklidir.

S. Hakan, kitaptan çıkar çıkmaz kitaplığın bilginleri ne yaparlar?

Y. Çocuk Kitap’ın yanına koşarlar. Onu tozlu rafından alıp sayfalarını açarlar.

S. Kitaplığın bilginleri görünüş olarak nasıldır? Neden?

Y. Ak sakalları titremekte, kalın camlı gözlükleri ııldamaktadır. Bilgin olmak kolay değildir; yıllarca emek vermeyi, okuyup bilgilenmeyi gerektirir. Bu zaman diliminde de bilginlerin sakalları beyazlamıştır. Kitapla çok içli dışlı olmak insanların göz sağlığını bozar. Bu nedenle bilginler kalın camlı, yani numarası büyük gözlükler kullanmaktadır.

S. Bilginlerin ak sakalları neden titremekte, kalın camlı gözlükleri neden ııldamaktadır?

Y. Merak ve heyecandan.

S. Çocuk Kitap’ı incelediklerinde bilginler ne görürler?

Y. Kitabı “yerden göğe” bir başka deyişle “başından sonuna” dek okudukları halde içinde bir tek sözün, bir tek iletinin, bir tek içeriğın olduğunu görürler.

S. Bu söz, bu ileti nedir?

Y. “Seviniz!” sözüdür.

S. Şiirde, Çocuk Kitap’ın içindeki sözün “ulu” olduğu söylenmekte, Hakan da bu ulu söze ulaşmak için kitabı çok uzun bir süre aramaktadır. Şiirin sonunda, bu sözün “Seviniz!” olduğu söylenmektedir. Siz bu sözü nasıl değerlendiriyor, nasıl

yorumluyorsunuz? Size göre de önemli bir ileti mi bu söz? Neden? (Doğru ve özgün yanıtlara pekiştireç verildi.)

Y. ---

S. Sevgi üzerine yazılmış şarkı ya da türküler biliyor musunuz? Biliyorsanız söyleyiniz.

Y. Hayat sevince güzel

Sevince tatlı günler

Bir kuşu, kelebeği,

Bir taşı sevin yeter.

Sevince kalbimize,

Dünyanın neşesi,

Dünyada en güzel şey

Kalpte insan sevgisi

Hayat sevince güzel

Sevince tatlı günler

Bir kuşu, kelebeği,

Bir taşı sevin yeter.

S. Şiirin konusu nedir? Neden? (Konu kavramı kısaca anımsatıldı. Konu ile tema arasındaki farkın pekiştirilmesi için kısa bir şiir örneğinden yararlanıldı. Doğru yanıtla pekiştireç verildi.)

Konu, üzerinde durulan, hakkında söz söylenen olay, durum ya da sorundur.

Y. Çocuklara yönelik kitaplardaki “sevme, sevgi” iletisinin önemi. (Çocuk kitaplarında sevgi iletisinin bulunma gerekliliği.)

S. Şiirin izleğini (temasını) bir tümceyle söyleyiniz.

İzlek (tema) ise, konu işlenirken okurda uyandırılmak istenen duygudur.

(Sınıfça yapılan tartışmadan sonra temayı en iyi açıklayan öğrenciye pekiştireç verildi ve tümce tahtaya yazıldı.)

Y. Sevgi (insan, hayvan, doğa sevgisi)

S. Şiirin başlığını beğendiniz mi? İlk okuduğunuzda sizde neler çağrıştırdı? Siz olsaydınız bu şiire nasıl bir başlık koyardınız? Neden?

Y. Önerilen başlıklar arasından, sınıfça en uygun olan birkaç başlık seçildi, uygun başlıklar öneren öğrencilere pekiştireç verildi.

(Öğrencilerce önerilen başlıklar: “Sevginin Küçük Dünyası”, “Hakan’ın Ulu Kitabı”, “En Ulu Kitap”, “Ulu Anlam”, “Sözlerin En Ulusu: Seviniz!”, “Küçük Kitap”, “Seviniz!”, “Mavili Yeşilli Ulu Kitap”...)

S. Şiir üzerinde metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini gösteriniz. Şiirdeki gelişim sırası nasıldır?

Y. ---

S. Bu metnin türü sizin de bildiğiniz gibi şiirdir. Anımsarsanız, dersimize (“Dikkati Çekme” basamağında) Ayla ÇINAROĞLU’nun “Sevgiyle” adlı şiirini okuyarak başlamış, sonra da onun içeriği üzerinde durmuştuk. İncelediğimiz “Çocuk Kitap” adlı metin de bir şiirdir. Daha önceki derslerimizde öykü ve roman türlerinin özelliklerini öğrenmiştik. Şimdi de sizden, şiir ile öykü ve roman gibi düzyazı türleri arasında ne gibi farklılıklar gözlediğinizi söylemenizi istiyorum. .

(Sorular yoluyla öğrencilere ipucu verildi, farklılıkları onların fark etmeleri sağlandı, doğru saptamalara pekiştireç verildi; bu saptamalar tahtaya ve defterlere yazdırıldı.)

Y. Şiir, en eski edebiyat türüdür. Dili kullanarak insan üzerinde en yoğun, en etkili ve en güçlü izlenimler yaratan sanattır. Zengin hayallerle ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan bir edebiyat türüdür. Şiirde günlük dilin sözcüklerine özel anlamlar yüklenir. Duygu, düşünce ve izlenimler birtakım hayallere, sembollere, söz sanatlarına başvurularak anlatılır. Bazı şiirler uyak, ölçü gibi kimi kurallara uyarak yazılır, bazıları ise biçim bakımından serbesttir. Düzyazıdan farkı, seslerin uyuşması ve kulağa hoş gelecek biçimde akışına dayanması, şarkıya benzeyişi ve hayallerle örülüştür. (Kavcar ve Oğuzkan, 1999:3).

Biçim-İçerik: Şiirde biçim, sözcük ve söz öbeklerinin yan yana gelerek oluşturdukları biçim (kalıp); bu biçimin taşıdığı duygu, düşünce öz de içeriktir. Şiiri öyküden ayıran en belirgin yanı dili, yani sözcüklerin kullanılış biçimidir. Şiir, öykü

gibi bilgi aktarmak için yazılmaz. Bize, yaşamın değişik yönlerini gösterir, duyarlılığımızı zenginleştirir. Sezme, duyma ve görme gücümüzü besler. (Sever, 2004b:151).

ARA ÖZET: Cahit Sıtkı TARANCI, şiiri, “Sözcüklerle güzel şekiller kurma sanatı.” diye tanımlamaktadır. Şiirlerde anlatılan bu güzel şekilleri, bir başka deyişle duygu ve düşünceleri taşıyan sözcükleri anlayabilmek için şiirin bizde ne gibi etkiler yarattığını düşünmeli, bir başka deyişle şiirin izleğini (temasını) saptamalıyız. Okuduğumuz, Fazıl Hüsni DAĞLARCA’nın “Çocuk Kitap” adlı şiirinin ilk dizelerinde bu kitabın nasıl olduğu, son dizelerinde ise içeriği olan “sevgi”nin önemi üzerinde durulmuş, bu nedenle o kitaba “ulu kitap” denmiştir.

Öğretmenin, “Çocuklar gelecek dersimize, metinde anlamını bilmediğiniz, sözcük, söz grubu ve ikilemeleri belirleyerek gelmenizi istiyorum. Dersin başında da söylediğim gibi, bilmediğiniz bu sözcük ve ikilemelerin anlamlarını öncelikle metinden çıkarmaya çalışınız.” diyerek dersi bitirmesi.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, "Çocuklar, şiirde kullanılan sözcükler de çoğunlukla günlük kullanılışlarının dışında, başka anlamlarda kullanılır. Anlayarak okuma, metinlerin kuruluşunu incelemeyi gerektirdiği gibi, işte bu sözcüklerin günlük kullanılışları dışındaki anlamlarını da bilmeyi gerektirir. Bu dersimizde, şiirde geçen anlamını bilmediğiniz sözcüklerin anlamlarını öğreneceğiz. Şimdi, anlamlarını bilmediğiniz sözcükleri söylemenizi istiyorum." demesi ve öğrencilerin anlamlarını bilmedikleri sözcükleri tahtaya yazması.

SORULAR – YANITLAR

(Öğrenciler, “yitmek, üzre, vezir, hakan, sorguç, uygarlık, tedirgin etmek, esenlik” sözcüklerinin anlamlarını bilmediklerini söylediler.)

S. “Yitmek, üzre, vezir, hakan, sorguç, uygarlık, tedirgin etmek, esenlik” sözcüklerinin parçadaki anlamlarını çıkarmaya çalışınız. (Sözcükler tahtaya yazıldı,

her sözcüğün tam ve doğru anlamı alındığında sözcüğün karşısına yazıldı. Sözcüklerin doğru söylenişine özen gösterildi.)

Y. yitmek: 1.Yok olmak, ortadan kalkmak, kaybolmak. 2. Görünmez olmak. 3. Sahip olunan bir şeyin elden çıkması. (Yitip gitmek: görünmez olmak, ortadan kalkmak.)
Şiirde de “kaybolmak, ortada görünmemek” anlamlarında kullanılmıştır.

üzre: “Üzere” sözcüğünün bir kullanılış biçimi. Amacı anlatır. (Gitmek üzere ayağa kalktı.) Şart anlatır. (Akşama geri vermek üzere bu kitabı alabilirsin.) Yakın olmayı anlatır. (Sabah olmak üzere.) Gibi anlamındadır. (Daha önce belirtildiği üzere).
Şiirde amaç anlatmak için kullanılmıştır.

vezir: 1. Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimselere verilen ad. 2. Satrançta önemce ikinci gelen taş.
Şiirde birinci anlamında kullanılmıştır.

hakan: Türk, Moğol ve Tatar hanları için “hükümdarlar hükümdarı” anlamında kullanılan bir unvan. 2. Osmanlı padişahlarına verilen unvan. **Şiirde** padişah anlamında kullanılmıştır.

sorguç: Bazı kuşların tepelerinde bulunan uzunca tüy. 2. Serpuşların ön tarafına takılan tüy veya püskül biçimindeki süs. **Şiirde** ikinci anlamında kullanılmıştır.

uygarlık: 1.Uygar olma durumu, medeniyet, medenilik. 2.Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü.
Şiirde ikinci anlamında kullanılmıştır.

tedirgin etmek: rahatını, huzurunu kaçırmak.

esen: Hiçbir hastalığı, vücutça hiçbir eksiği olmayan, sağlıklı.

esenlik: Esen olma durumu, sağlık, afiyet, sıhhat. **Şiirde** de “sağlık”, “afiyet” anlamında kullanılmıştır.

S. Esenlik sözünün anlamını öğrendiniz. O halde “Esen kal!” kalıp sözünün ne anlama geldiğini söyleyiniz. Aynı anlama gelen başka kalıp sözler biliyor musunuz?

Y. “Sağlıkla kal, sağlıcakla kal!”, “Hoşça kal!”

S. Bu kalıp sözü günlük yaşantınızda hangi durumlarda kullanıyorsunuz?

Y. ---

S. Yukarıdaki her sözcüğü birer tümce içerisinde kullanınız. (Her sözcük yeter sayıda değişik öğrenci tarafından tümce içinde kullanıldı, özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi, bu tümceler tahtaya yazıldı.)

Y. ---

S. “Yitmek, kocaman, minicik, ulu, yıl, şair, aşk” sözcüklerinin eş ya da yakın anlamlılarını; “sevinmek, doldurmak, bitirmek, gece, aramak, içinde, kalın, açmak” sözcüklerinin ise karşıt anlamlılarını söyleyiniz. (Sözcüklerin eş ya da karşıt anlamlıları, yeter sayıda değişik öğrenci tarafından birer tümcede kullanıldı, özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi.)

Y. Yitmek: kaybolmak; kocaman: büyükçe, iri; minicik: küçücük, ufak; ulu: yüce; yıl: sene; şair: ozan; aşk: sevi.

Sevinmek: üzölmek; doldurmak: boşaltmak; bitirmek: başlamak; gece: gündüz; aramak: bulmak; içinde: dışında; kalın: ince; açmak: kapamak.

S. Şiirde hangi sözcük “Bir şeyin olmasını istemek, beklemek, umut etmek” anlamındadır?

Y. “Ummak” sözcüğü, bu anlamdadır.

S. Şiirde geçen “çağ” sözcüğünün bildiğiniz anlamlarını söyleyiniz. Her bir anlamını birer tümcede kullanınız. (Sözcüğün öteki anlamları için ipucu verildi, öğrencilerin bulduğu -sözlük kullanarak- öteki anlamlar ile özgün tümce örnekleri tahtaya yazıldı.)

Y. çağ: 1. Zaman parçası, vakit. 2. Hayatın çocukluk, gençlik gibi türlü dönemlerinden her biri, yaş. 3. Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası, devir. 4. Tarihin ayrıldığı dört büyük bölümden her biri.

S. Bu sözcüğün içinde geçtiğı aşağıdaki sanat müziğı parçası hep birlikte söylendi ve çağ sözcüğünün burada hangi anlama (ikinci anlamda kullanılmıştır) geldiğı bulundu:

“Aşkınla yana yana kül olsa da ocağım,

Bu gönöl sayfasını artık kapatacağım.

Geçse de gençlik **çağım**, boş kalsa da kucağım,

Sözümü tutacağım, adını anmayacağım.”

S. “Çağ” sözcüğünden türeyen “çağdaş” sözcüğünün anlamı ne olabilir? Düşününüz. Bu sözcüğü bir tümce içerisinde kullanınız.

Y. Aynı çağda yaşayan; bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, gelecek derse ‘çağ’ sözcüğünün geçtiği deyimler ve bu deyimlerin anlamlarını bularak gelmenizi istiyorum. Ayrıca anlamını bulduğunuz bu deyimleri birer tümce içerisinde kullanınız.” diyerek dersi bitirmesi.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu derse ‘çağ’ sözcüğünün içinde geçtiği deyimler bularak gelecektiniz. Şimdi bu deyimleri ve anlamlarını söyleyiniz.” diyerek dersi başlatması.

(“Çağ açmak”, “çağ atlamak”, “çağı geçmek” deyimlerini söyleyen ve deyimleri doğru bir şekilde tümcede kullananlara pekiştireç verildi. Öğretmen de “çağlara akmak” deyimini ve anlamını tahtaya ve defterlere yazdırdı.)

çağ açmak: Bir yönüyle ayrı olan yeni ve evrensel bir gidişe yol açmak; bütün dünyayı ilgilendiren bir yönlenmeyi başarmak.

çağ atlamak: Kısa zamanda üstün bir seviyeye gelmek; ilerlemek; ülke çapında büyük, olumlu gelişmeler yapmak.

çağı geçmek: Yaşlanmak.

çağlara akmak: Uzun yıllar, dönemler geçirmek.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, okuma, dinleme, konuşma ve yazma gibi dilsel becerilerinizin gelişmesi, söz dağarcığınızın zengin olmasına bağlıdır. Bunun için de bol bol yazınsal nitelikli ve size uygun kitaplar okumalı, bu yolla sözcük dağarcığınızı zenginleştirmelisiniz. Ayrıca şiirlerdeki gündelik dil dışı kullanılan anlamları şiirin bütününden çıkarmaya çalışmalısınız.” demesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, şimdi Türkçemizdeki ünlü ve ünsüzlerin özellikleri ve bunların kullanılış kurallarıyla ilgili bilgiler edineceğiz.” demesi ve aşağıdaki soruları sorması:

S. Dilimizde kaç ses vardır? Bunları söyleyiniz. (Önce üç kişi teker teker, sonra tüm sınıf koro biçiminde harfleri sırasına göre okudu.)

Y. ---

S. Harfi nasıl tanımlarsınız?

Y. Harf, seslerin yazıdaki şeklidir. (Tahtada örneklerle kısaca gösterildi.)

S. Her dilin abecesinde farklı sayıda harfler vardır. Bu harflerin hepsi birden o dilin abecesini (alfabesini) oluşturur. Peki bizim abecemizde kaç harf vardır? Bunların hangileri ünlü harflerdir?

Y. Toplam 29 harf vardır. Bunların 8’i ünlü harftir: a, e, ı, i, u, ü, o, ö.

S. Dilimizdeki ince ve kalın ünlüler hangileridir?

Y. İnce ünlüler e,i,ü,ö sesleridir. Kalın ünlülerse a,ı,o,u’dur.

S. Şiirde geçen, “ülke, yeşilli, eskiden, öbür” sözcüklerindeki ünlüler ile “Hakan, ılık, çocuk, ulu” sözcüklerindeki ünlüler kalınlık incelik bakımından ilk hecedeki ünlüye uymaktadır. (Tahtada gösterildi.) Bu kurala ne dendiğini biliyor musunuz? Bu kuralı bir de kendi tümcelerinizle söyleyiniz.

(Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinde kalın ünlü varsa, diğer hecelerindeki ünlüler de kalın olur. Eğer, sözcüğün ilk hecesindeki ünlü inceyse, diğer hecelerindeki ünlüler de ince olur. Türkçemizdeki bu kurala “Büyük Ünlü Uyumu Kuralı” denir. Fakat kimi sözcükler bu kurala uymaz. İlk hecesinde ince ünlü bulunan bir sözcüğün diğer hecesinde kalın ünlü bulunabilir. Bu sözcükler Türkçe değildir. “Kitap, sanki, mavili, mavileyin, kardeşlik” vb. O halde bir sözcüğün Türkçe olup olmadığını anlamamızın kurallarından biri nedir? Bu kuralı siz kendi tümcelerinizle söyleyin. (Doğru yanıtlara pekiştireç verildi.)

Y. Türkçe sözcükler (kurala uymayanlar hariç) büyük ünlü uyumuna uyarlar.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, abecemizde 8 ünlüleri, 21 ünsüzleri gösteren toplam 29 harf vardır. Türkçe sözcükler (kurala uymayanlar hariç) büyük ünlü uyumuna uyarlar. Bu uyum, sözcüklerin kolay söylenmesini sağlar. Gelecek

dersimize kadar şiir içerisinden, büyük ünlü uyumu kuralına uyan ve uymayan üçer sözcük bulmanızı istiyorum.” diyerek dersi bitirmesi.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen derste şiir içerisinden büyük ünlü uyumu kuralına uyan ve uymayan üçer sözcük bulmanızı istemiştım. Şimdi bunları söyleyiniz.” diyerek dersi başlatması, bu etkinliğı bitirdikten sonra, “Çocuklar, büyük ünlü uyumu kuralından başka, ünsüzlerle ilgili kurallar da vardır. Yazılı ve sözlü anlatımlarınızda başarılı olabilmemiz için bu kuralları da bilmeniz gerekir.” demesi ve aşağıdaki açıklama ve etkinlikleri sırasıyla yapması:

-Öğretmenin, tahtaya incelediğimiz şiirden alınmış “ağac, kitab, çocuk, minicig, sonsuzlug, suc, hic, sorguc” sözcüklerini yazması ve sözcüklerin sonunda bulunan seslere dikkat çekerek, bu sözcüklerdeki yazım yanlışlarının ne olduğunu ve nasıl giderilmesi gerektiğini sorması, kuralı öğrencilere buldurmaya çalışması. (Öğrencilere; b, c, d, g seslerinin nasıl [yumuşak mı, sert mi?] sesler olduğu sorularak ipucu verildi.)

(“Türkçe sözcüklerin sonunda yumuşak süreksiz (b,c,d,g) ünsüzler bulunmaz. Bunların yerine sert süreksiz (p,ç,t,k) ünsüzler bulunur.” kuralının öğrenciler tarafından bulunması sağlandı. “Ağac, kitab, çocuk, minicig, sonsuzlug, suc, hic, sorguc” sözcüklerinin doğru yazılışları öğrenciler tarafından söylendi, bunlar tahtaya ve defterlere yazdırıldı.)

-Öğretmenin, “Adın –i ekini (hali) getirerek bu sözcükleri belirtme durumuna sokunuz.” demesi. “Sözcüklerin sonundaki sert süreksiz harflerde bir değişme oldu mu? Olduysa bu değişimi nasıl tanımlarsınız?” diye sorması, gelen doğru yanıtlara pekiştireç vermesi.

(“Sözcük sonlarındaki sert süreksizler (p,ç,t,k), ünlü ile başlayan herhangi bir ek aldıklarında yumuşak süreksiz (b,c,d,g) biçimine dönüşürler.” kuralının öğrenciler tarafından bulunması sağlandı.)

-Öğretmenin, “Ünsüz yumuşamasına, işlediğimiz **şiiir içinden** örnekler bulup söyleyiniz.” demesi, yanlışları düzeltmesi, doğru yanıtlara pekiştireç vermesi, kural dışı sözcükler hakkında öğrencileri kısaca bilgilendirmesi.

(Şiirde geçen “kitabı, özgürlüğünü, mutluluğunu, kardeşliğin, kitaplığa, böceği, ağacı, gerçeği, esenliği, varlığın, göğe” sözcükleri ünsüz yumuşamasına örnektir. Kural dışında kalan sözcüklerde bu değişme görülmez. Örneğin, taşıt-ı, millet-i, konut-u, hukuk-u, suç-u gibi. Tek heceli sözcükler de bu kurala genellikle uymazlar. Örneğin, kat-ı, sap-ı, yat-ı, zamk-ı gibi. Ayrıca, “n” ünsüzünden sonra gelen “k”ler yumuşama sırasında “g” olur. Örneğin, renk – rengi, denk – dengi, ahenk- ahengi gibi.)

-Öğretmenin, “Son sesi değişmeyen sözcükleri, yazım kılavuzları göstermektedir.” açıklamasını yapması, öğrencilerden yazım kılavuzlarına bakıp örnek vermelerini istemesi ve bu bölümle ilgili etkinlikleri bitirmesi.

ARA ÖZET: Gelecek derse kadar öğrendiğimiz kuralların içinde yer aldığı (ünsüz yumuşaması, ünsüz sertleşmesi vb.) istediğiniz bir konuda bir iki paragraflık bir yazı yazınız.

ARA GEÇİŞ:Öğretmenin, önceki ders verdiği etkinlikle dersi başlatması, gönüllü öğrencilere yazılarını okutması, yanlışları düzeltmesi, başarılı yazılara pekiştireç vermesi.

-Bu etkinlikten sonra öğretmenin, tahtaya, “Zonguldak’ı, Tokat’a, Murat’ı, Serap’a” özel adlarını yazması ve bu sözcüklerin doğru yazılıp yazılmadığını, yumuşama olmamasının nedenini sorması ve öğrencilerden bu tartışmayı bir kurala bağlamalarını istemesi. (İpucu olarak, bu sözcüklerin özel ad olduğu hissettirildi.)

(Özel adların sonlarında bulunan süreksiz sert ünsüzler yumuşatılmadan yazılır.)

-Öğretmenin, öğrencilerden “Çocuk Kitap” adlı şiir içinden bu kurala uyan örnekler vermelerini istemesi, yanlışları düzeltmesi, doğru yanıtlara pekiştireç vermesi.

(“Çocuk Kitap” adı, bu şiirde özel ad olarak kullanılmıştır. Bu nedenle aldığı ekler hem kesme işaretiyle ayrılmıştır, hem de “p” süreksiz sert ünsüzü yumuşatılmadan yazılmıştır.)

- Öğretmenin, şiir içinde geçen “koştu, kitaplıkta, kuştı, yoktu, öptü” sözcüklerini “koş-du, kitaplık-da, kuş-du, yok-du,öp-dü” biçimleriyle tahtaya yazması ve bu sözcüklerde yazım yanlış olup olmadığını sınıfa sorması, yapılan tartışmalardan sonra kuralı öğrencilerin bulmalarını istemesi, bu konuda ipuçları vermesi. Bulunan kuralın deftere yazdırılması.

(Türkçede sonu sert ünsüzlerle [ç,f,t,h,s,k,p,ş] biten sözcükler, yumuşak süreksizlerle başlayan bir ek aldıklarında, bu ünsüzler sertleşerek “t,ç,k” biçimini alırlar. Biz bu kurala ‘ünsüz sertleşmesi’ diyoruz.)

-Biraz önce bulduğumuz bu kurala **şiir içinden** başka örnekler veriniz. (Yanlışlar düzeltildi, doğru yanıtlara pekiştireç verildi, bu örnekler tahtaya ve defterlere yazıldı.)

(“Açtı, baktı...”)

-Bu bölümde öğrendiklerimizi örnekler de vererek kısaca özetleyiniz. (Bu etkinlikte öğretmen öğrenciye yardımcı oldu. Öğrenilenler kısaca tekrarlandı.)

- Peki, bu öğrendiklerinizin size ne gibi katkıları olabilir? Bu kuralları bilmezseniz ne olur?

-Öğrendiğiniz kuralları anlatan kısa ve çarpıcı sözler (sloganlar) bulunuz.

(Öğrencilerin verdiği örnekler: “Sertim, yanıma gelen eki sertleştiririm.”

Kitap oldu kitabı,

Ağaç oldu ağacı,

Çocuk oldu çocuğu,

Kağıt oldu kağıdı,
Ne oldu size sert ünsüzler,
Ünlüleri görünce yumuşadınız mı?

Özge BEKAR, 6/A, 310

Hey siz b,c,d,g
Ne işiniz var sözcüğün sonunda?
Sana asla yer yok,
Türkçe sözcüklerin sonunda.

Özge BEKAR, 6/A, 310

ARA ÖZET: Çocuklar, yazılı çalışmalarınızda yazım yanlış yapmamanız için, ünsüzlerle ilgili kuralları bilmeniz gerekir. Bu bilgilerinizi yazınızda doğru biçimde kullanmanız derslerinizdeki başarınızı da olumlu yönde etkileyecektir. Öğretmenin, “Çocuklar, gelecek derse kadar kitap okumanın önemini anlatan şiir ve özdeyişler bulup getirmenizi istiyorum.” diyerek dersi bitirmesi.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, ünlü ve ünsüzlerle ilgili kuralları doğru ve yerinde kullanmanın yolu bol bol yazmaktan geçer. Bu dersimizde, ‘Bugüne değin incelediğimiz yazınsal nitelikli metinleri okumak size neler kattı? Sizde neleri değiştirdi, nasıl bir etki yarattı? Yaşamınıza ne gibi zenginlikler kattı? Bu tür metinleri okumak neden önemlidir?’ gibi sorulara açıklık getirecek bir yazma çalışması yapmanızı istiyorum. Geçen ders bu nedenle kitap okumanın önemini anlatan şiir ve özdeyişler bulup getirmenizi istemiştım.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

1. Öğretmenin, öğrencilerin getirdiği özdeyiş ve şiirlerden birkaçını okuması:
(Öğrencilerin getirdiği özdeyişler: “Kitap en iyi arkadaştır.” “En iyi armağan kitaptır.” “Kitap, uygarlığa giden yolun köprüsüdür.” “Kitapsız büyüyen çocuk, susuz yetişen ağaca benzer.” “Bugünün gerçek üniversitesi bir kitaplıktır.” “Okumadan alim, gezmeden gezgin olunmaz.” “Kitaplar yaşadıkça, geçmiş diye bir

şey olmayacaktır.” “Her kitap bizi yeni bir dünyayla tanıştırır.” “Kitap en büyük zenginliktir.”)

KİTAPLARIM

Onlar benim kitaplarım,
Sevgi kaynaklarım.
Bilgiye ihtiyacım olduğunda
En yakın arkadaşlarım.

Onlar benim kitaplarım,
Yalansız dostlarım.
İlgiye ihtiyacım olduğunda,
Tek iş onların.

Onlar benim kitaplarım,
Hem acı,
Hem tatlı,
Tek yoldaşlarım.

Gülçe YÜKSELEN 6/C

Kent Kooperatif İlköğretim Okulu Yayınları -6-

2. Öğretmenin, kitap okumanın önemini anlatan Ayla ÇINAROĞLU’nun “Biz Okuruz” adlı aşağıdaki şiirini öğrencilere dağıtması, kurallara uygun biçimiyle sesli olarak okuması, öğrencilere metnin duygu ve düşünce yapısıyla ilgili sorular yöneltmesi, sınıfta tartışma ortamı yaratması, yeter sayıda değişik öğrenciye söz vermesi.

BİZ OKURUZ

Biz okuruz
Biliyoruz
Okumak, görmek demek
Tanımak insanları

Doğayı sevmek demek

Biz okuruz

Biliyoruz

Okumak, yücelmek demek

Yürüyüp adım adım

Doğruyu bulmak demek

Biz okuruz

Biliyoruz

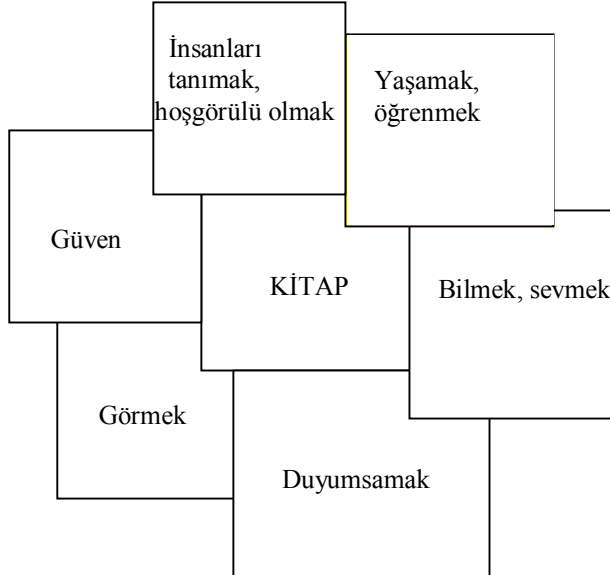
Okumak, sevmek demek

En zor olanı başarmak

Kendini bilmek demek.

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s. 64

3. Şimdi, “kitap” ve “kitap okuma” deyince aklınıza gelen kavramları (sözcükleri) söylemenizi, sonra da bulduğunuz bu sözcüklerle anlamlı tümceler kurmanızı istiyorum. (Çocukların olabildiğince fazla sözcük söylemeleri istendi. Özgün tümce örneklerine pekiştireç verildi.)

4. Öğretmenin, “Şimdi de sizler, bu çalışmalarını göz önünde bulundurarak, tahtaya yazacağım konuyla ilgili kendi duygu ve düşüncelerinizi, ilkelere uygun olarak yazıyla anlatacaksınız.” demesi ve konuyu tahtaya yazması:

Konu: “Dersimizin başlangıcından bugüne değin okuduğumuz ve çeşitli yönleriyle incelediğimiz kitaplar size ne gibi katkılar sağladı? Bu tür kitapları okumak neden önemlidir?”

5. Öğretmenin, öğrencilere konuyla ilgili olarak neler yazabileceklerini sorması, onların düşüncelerini alması ve tahtaya yazması, sonra bunları öğretmenin de yönlendirmesiyle hep birlikte sıraya koymaları, yazı plânını oluşturmaları.

6. Öğretmenin, öğrencilerden duygu ve düşüncelerini -plâna uygun olarak- en fazla 5 paragraf içinde anlatmalarını istemesi.

* Yazınızın 1. paragrafına, kitabın ya da kitap okumanın önemini belirten bir atasözü, özdeyiş ya da bir soru tümcesiyle başlayabilirsiniz.

* 2. paragrafta, kitap okumanın neden önemli olduğunu belirtiniz.

* 3. paragrafta, birlikte yaptığımız derslerde okuduğumuz; “Gülibik”, “Kuşlar Özgür Olmalı”, “Küçük Çalgıcılar”, “Yeşil Bayır”, “Şiir Gemisi”, “Kahkaha Tarlası”, “Kızım Neredesin?”, “Oğlum Neredesin?”, “Beyaz Bisiklet”, “Mago” ve “Kuş Ayak” adlı kitapları da göz önünde bulundurarak bu kitapların size neler kattığını, neler kazandırdığını örneklendirerek anlatınız.

* 4. paragrafta, Flaubert adlı Fransız yazarın, “Okumak yaşamaktır.” ya da Seneca’nın “Kitapsız yaşamak kör, sağır, dilsiz yaşamaktır.” sözüyle ne demek istemiş olabileceğini açıklayınız. Bu söz sizce ne anlama gelmektedir?

* 5. paragrafta ise, konuyu bir sonuca bağlayınız.

* Yazınıza konuya uygun bir başlık koyunuz.

7. Öğretmenin, sürenin 40’ dakika olduğunu ve yazma çalışmasında “dış yapı”, “iç yapı”, “dil ve anlatım” ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini anımsatması.

- Öğretmenin bu süre içinde sınıfta dolaşarak öğrencileri ayrı ayrı kontrol etmesi, yazmayanları uyarması, gördüğü eksikleri tamamlaması, yanlışları anında düzeltmesi.

Yazma işinin sonunda, (sonraki derste) bir öğrencinin tahtaya kaldırılması, 1. paragrafın okutulması, ilkelere uygunluğu açısından tartışmaya açılması ve yanlışların öğrenciler tarafından düzeltilmesinin istenmesi; yanlışlarla ilgili olarak doğru yanıt gelmiyorsa ipucu verilmesi. 1. paragrafın en az 5 öğrenciye okutulması.

2., 3., 4. ve 5. paragrafların da aynı yöntemle okutulması.

Paragrafları, yazma işleminin başında belirtilen ilkelere uygun yazanların, duygu ve düşüncelerini doğru ve etkili anlatanların sınıfça alkışlanması.

Bütün olarak, özgün ve ilkelere uygun yazıların, sınıf ya da okul gazetelerine asılması. (Bunun en kısa zamanda gerçekleştirilmesi sağlandı. Ayrıca bu öğrencilere yazınsal nitelikli birer kitap armağan edildi.)

Öğretmenin, tüm kağıtları en kısa zamanda değerlendirip en başarılı yazıyı belirlemesi. Bir sonraki derste bu yazının sınıf ortamında okutulması. Öğrenciye, amaçlanan işi yaparken (yazısını yazarken) nelere dikkat ettiğinin açıklanması. Kısaca öteki öğrencilerin iyi modelleri gözleme ve onlar gibi yazmaya çalışma fırsatını yakalamalarını sağlamak için bu öğrencinin sesli düşündürülmesi..

D. SONUÇ BÖLÜMÜ

SON ÖZET: Çocuklar, okuduğumuz şiirlerde de gördüğünüz üzere şiir, yazınsal bir tür olarak, duygu ve düşünceleri aktarmanın en etkili yoludur. Siz de şiir okuma zevk ve alışkanlığını şimdiden kazanmalı, çok beğendiğiniz kimi şiirleri ezberlemeli ve şiir defterinize yazmalısınız. Şiirlerle sıkça buluşmak, size anadilinizin kullanılış özelliklerini tanıttacak, sizde dil bilinci ve sevgisi oluşturacaktır. Ayrıca sizin kavramsal gelişiminizi ve yorum gücünüzü de geliştirecektir.

TEKRAR GÜDÜLEME: Eğitim durumunu gerçekleştirirken, sınıfta en etkin olan üç öğrenci sınıfça belirlendi, bu öğrencilere sınıf tarafından alınan kitaplar armağan edildi.

KAPANIŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu haftaki derslerimizde incelediğimiz ‘Çocuk Kitap’ adlı şiirde; uyanmak, özgür ve mutlu olmak, sevinmek, ummak, türkü söylemek gibi insana özgü kimi niteliklerin bir kitaba, Çocuk Kitap’a, verildiğini gördük. Şimdi size yine DAĞLARCA’nın ‘Kelebek’ adlı bir şiirini okuyacağım, sonra da bu şiir üzerinde hep birlikte konuşacağız.” demesi ve şiiri öğrencilere dağıttıktan sonra sesli ve kurallara uygun biçimde okuması:

KELEBEK

Sana yaramaz diyorlar

İnanmıyorum kelebek.

Senin çiçekten çiçeğe

Gittiğin geldiğin konduğun

Çiçeklere çalışmak değil mi?

Fazıl Hüsni DAĞLARCA, **Kuş Ayak**, s.66

- Şiirin içeriği üzerinde kısaca konuşulduktan sonra, öğretmenin, “Çocuklar, ‘Kelebek’ adlı şiirde, kelebeğin yaramaz olması, çiçekler için çalışması gibi özellikler insana özgü özelliklerdir. Bu şiirde de ‘Çocuk Kitap’ta olduğu gibi, ‘kişileştirme sanatı’ yapılmıştır. Şimdi sizden, şiir türünün özelliklerini de göz önünde bulundurarak yakından tanıdığınız bir hayvanla ilgili bir şiir yazmanızı istiyorum. Siz de şiirinizi yazarken kişileştirme sanatından yararlanabilirsiniz.” demesi, öğrencilerin şiirlerini yazmaya başlamaları. Yazma işlemi bittikten sonra şiirlerin okunması ve en iyi 5 şiirin sınıf gazetesine asılması. **(Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Sözle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik)**

Öğretmenin, başarılı şiirleri sınıf gazetesine asmasından sonra, “Anlama ve anlatma becerilerini geliştirmenin en etkili yolu, dilimizin güzelliklerini yansıtan düzeye uygun yazınsal nitelikli metinleri okumaktır. Bu tür kitapları seçerken ben, size yardımcı olacağım. Bunun dışında, kütüphanelere üye olup oralardan kitap edinebilirsiniz. Ayrıca kimi gazetelerin kitap eklerinde, çocuk kitapları tanıtım

sayfaları var; bu tanıtım sayfalarından da yararlanabilirsiniz. Bu nedenle bunlardan en az birini mutlaka izlemenizi öneririm. Ben, görmeniz amacıyla size birkaçını getirdim.” demesi, öğrencilere bu tanıtım sayfalarını gösterdikten sonra, aşağıdaki adları ve yazarları yazılı kitap ve öyküleri okumaları için salık vermesi.

Mut Teyze’nin Bahçesi. Ayla ÇINAROĞLU. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Kır Çiçeği. Zekeriya KAYA. İstanbul: Bu Yayınevi.

Balina ile Mandalina. Fazıl Hüsnü DAĞLARCA. İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık. **Okyanuslar Ötesine Yolculuk.** Gülten DAYIOĞLU. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tik Tak. (Büyülü Bahçe) Seza AKSOY. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Onu Seviyorum. Fatih ERDOĞAN. İstanbul: Mavibulut Yayınları.

Reyhan. (Kırmızıfare). Nur İÇÖZÜ.

Güzel Kitaplarım. (Babam Duymasın) Aytül AKAL. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim (Sekizi Bir Yerde) Can YÜCEL. İstanbul: Adam Yayınları.

DEĞERLENDİRME

1. Dağlarca’nın aşağıdaki şiirinde geçen “korkuluk” sözcüğünün anlamını söyleyiniz. Daha önce hiç korkuluk gören(ler) var mı? (Varsa, sözcük bu öğrencilere açıklattırılacak, onu bir tümce içinde kullanmaları istenecek.)

korkuluk: Tarlalarda, bağ, bahçe ve bostanlarda kuşların, serçelerin zarar vermesini önlemek için konulan, insana benzeyen kukla.

KORKULUĞUN KORKUSU

Sen korkutursun

Küçücük kuşları

Bahçelerde sabahtan akşama dek.

Ama gelince kocaman gökler geceleyin

Üstüne doğru

Senin korktuğunu duyarım.

2. Dağlarca'nın yukarıdaki şiirine göre korkuluk neden korkar?

Y. Geceleyin kocaman göklerin üzerine gelmesinden korkar.

3. Bu şiirde ünsüz sertleşmesi kuralına uygun kullanımları bulunuz.

Y. Sabah-tan, kork-tuğunu.

KORKULUĞUN KİŞİLİĞİ

Serçelerin bir bildiği var korkuluk

Koşmaya tutmaya

Neden hiç oturmazsın

Kapmaya değil mi bizi?

Neden koskoca böyle kolların

Çağırma boşuna, serçelerin bir bildiği var

Sana yaklaşmam.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, **Kuş Ayak**, s.22

4. Dağlarca'nın yukarıdaki şiirine göre, korkuluğa neden yaklaşmamak gerekir?

Y. Çünkü serçeler ona yaklaşmıyorsa bir bildikleri vardır. Korkuluk hiç oturmaz, kollarını da kocaman açmıştır. Kollarını böyle açmasının nedeni de kuşları yakalamak içindir.

5. Ünsüz yumuşamasına bu şiirden örnekler veriniz.

Y. Korkulu-ğun, kişili-ği, bildi-ği.

6. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi ünlü ile başlayan bir ek aldığında sözcüğün sonundaki ünsüz yumuşamaz?

A) Mamak

B) dolap

C) çiçek

D) kırbaç

7. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde büyük ünlü uyumuna aykırı bir sözcük vardır?

A) O günden sonra babam, durmadan dövüştürdü Gülibik'i.

B) Kış, köylerde yaşayan insanlar için kötü bir mevsimdir.

C) Önceki öğretmenimiz değişmiş, yeni bir öğretmen gelmişti.

D) Bahara doğru yakacak bittiği için, sobayı da yakamazdık.

8. Aşağıdaki tümcelerden hangisinde “de, da”nın yazımı yanlıştır?

- A) Adını da, dünyayı umursamazca hatır hutur kaşınmasından almıştı. (Küçük Çalgıcılar)
- B) Aralarında bizi azarlayanlar, susturmaya çalışanlar da çıkıyordu. (Küçük Çalgıcılar)
- C) Şimdi Zehra Teyze’nin arsasında koca bir apartman yükseliyor. (Küçük Çalgıcılar)
- D) Direğin dibinde oturan Hatır Hutur’la kedilerinde gözleri yaşlı. (Küçük Çalgıcılar)

9. Aşağıdaki tümcelerde yer alan “ki”lerden hangisinin yazımında yanlışlık yapılmıştır?

- A) Ne var ki, öteki sesler arasında yitip gidiyordu mandolinin sesi. (Küçük Çalgıcılar)
- B) Neyse ki Zehra Teyze’nin arsası vardı. Orada oynuyorduk. (Küçük Çalgıcılar)
- C) Yazıkki öykünün sonunu tüm çabasına rağmen anımsayamadı. (Küçük Çalgıcılar)
- D) Yandaki odada; Altan’ın annesi ve babası televizyon izliyorlardı. (Küçük Çalgıcılar)

10. “Isıtmak” sözcüğü hangi tümcede diğerlerinden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Güneş yavaş yavaş, tatlı tatlı ısıtmaya başlar ortalığı. (Gülibik)
- B) Ayaklarımız üşüyor, ısıttığımız zaman da morarıyordu. (Gülibik)
- C) Soba şimdi eskisinden daha güzel ısıtıyordu Atay’ı. (Yeşil Bayır)
- D) Lafi ısıtıp ısıtıp önüme koyma, gerçekten sinirlenmiyorum.

11. Aşağıdaki hangi tümcede deyim geçmemektedir?

- A) Üzüntüden ölüyordum nerdeyse. Gözlerime inanamıyordum. (Gülibik)
- B) Ağzım şaşkınlıktan bir karış açılmış, dikkatle onu dinliyordum. (Yeşil Bayır)
- C) Kendisiyle başbaşa kaldığında, yanlışının üzüntüsü yine üstüne çöktü. (Yeşil Bayır)
- D) Arsaya gelir gelmez arkadaşlarının paralarını hemen geri verdi Atay. (Yeşil Bayır)

12. Aşağıdaki hangi tümcede bir yazım yanlışı vardır?

- A) O uzun uzun öten tiz sesli horoz Gülibik değil mi! (Gülibik)
- B) Yaklaştığ ki, bir de ne görelim? İki gözü de k r değil mi! (Gülibik)
- C) Satacak başkaca bir şeyimiz kaldımı ki oğlum? (Gülibik)
- D) Annem, tavukların arasına Gülibik'i de koymamış mı! (Gülibik)

DERS PLÂNI –4-

A.BİÇİMSEL BÖLÜM

Okulun Adı	:	
Dersin Adı	:	TÜRKÇE
Sınıf	:	İlköğretim 6. sınıf
Süre	:	
Öğretmenin Adı ve Soyadı	:	
Öğrenme ve Öğretme		
Strateji – Yöntem ve		
Teknikleri	:	Tam Öğrenme, Çoklu Zeka Kuramı, Etkin Öğrenme.
Araç ve Gereçler	:	Yazım Kılavuzu, Türkçe Sözlük. Aksoy, Ömer Asım. Deyimler Sözlüğü. Dağlarca, Fazıl Hüsnü. Kuş Ayak (Anne adlı şiir). Akal, Aytül ve Mavisel Yener. Kuş Uçtu Şiir Kaldı (Televizyon -2 adlı şiir). Çınaroğlu, Ayla. Şiir Gemisi (Annem, Defterim ve Kuşlar adlı şiirler). İçözü, Nur. Siz Olsaydınız Ne Yapardınız? (Artık Okullu Olduk ve Yeni Arkadaşlar adlı öyküler).
Kaynak Kitaplar	:	Kavcar, C., Ferhan Oğuzkan, Özlem Aksoy. Örnek Edebi Metinlerle Yazılı ve Sözlü Anlatım. Sever, Sedat. Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme; Çocuk ve Edebiyat. Açıkgöz, Kamile Ün. Etkin (Aktif) Öğrenme.

ÖĞRENME – ÖĞRETME ETKİNLİKLERİ

Kullanılan Öykünün (Metnin) Başlığı : YİTİK KUZULAR

Ana Nokta	:	Öğrenme ünitesi düzeyinde belirtilen, anlama ve anlatma becerilerinin amaçlarıyla ilgili davranış örüntülerini kazandırmak.
Yardımcı Noktalar	:	a) Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle, doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme. b) Metnin duygu ve düşünce yapısının, olay örgü-

sünün kavratılması.

c) Metnin ana düşüncesi ve yardımcı

düşüncelerinin kavratılması.

ç) Metindeki sözcük ve deyimlerin anlamlarının
kavratılması.

d) Metnin dil ve anlatım özellikleriyle türünün
kavratılması.

e) Sözcüklerin anlam özelliklerinin (soyut-somut)
kavratılması.

f) Yazım kurallarının kavratılması.

g) Yazma çalışmalarında “dış yapı”, “iç yapı” ve

“dil

ve anlatım” ilkelerinin kavratılması.

BU EĞİTİM DURUMUNDA KAZANDIRILACAK AMAÇ VE DAVRANIŞLAR

Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları Dinleme Becerisi

(1,2,3,4,5,6,9,10, 11. ve 12. davranışlar)

**Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sessiz
Okuma Becerisi**

(İlgili tüm davranışlar)

**Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sesli
Okuma Becerisi**

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Dinlemenin Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş

(6. ve 7. davranışlar)

**Amaç: Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak
Anlayabilme**

(1,2,3,4,5,6,7, 8. ve 9. davranışlar)

**Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş,
Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi**

(1,2,3,6,7,8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(1,2,3,4,5,7,9,10,12,13,14,16. ve 17. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma İlkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme

(10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26. ve 27. davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dış Yapı” (Dış Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “İç Yapı” (İç Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dil ve Anlatım” İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Türkçede Kullanılan Yazım (İmlâ) ve Noktalama Kuralları Bilgisi

(11, 13. ve 23. davranışlar)

Amaç: Yazılarında Noktalama ve Yazım (İmlâ) Kurallarını Uygulayabilme

(1,3,6,11. ve 20. davranışlar)

Amaç: Türkçedeki Sözcüklerin Anlam Özellikleri Bilgisi

(5. ve 8. davranışlar)

Amaç: Sözcüklerin Anlam Özellikleri ile İlgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme

(2,3,4,5,6,8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Cümle ile ilgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme

(9. davranış)

Amaç: Sürekli ve Plânlı Kitap Okumaktan Zevk Alış (Alma)

(1,2,3,4,5,7,12. ve 16. davranışlar)

Amaç: Sözcük Türleriyle İlgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme

(1,6,7,15,17,18,19,20,24. ve 25. davranışlar)

EĞİTİM DURUMU

B. GİRİŞ BÖLÜMÜ

1. DİKKATİ ÇEKME: Öğretmenin, Ayla ÇINAROĞLU'nun “Annem”; Fazıl Hüsnü DAĞLARCA'nın “Anne” adlı aşağıdaki şiirlerini çoğaltıp öğrencilere dağıtması; bunları sesli olarak önce kendisinin okuması, sonra değişik 3 öğrenciye okutması:

ANNEM

Sözlerin

Yüce dağlardan

Şifalı otlardan derlenmiş

Bir petek bal sanki

Gülüşün bahar güneşi.

Gözlerin

Taşmaya hazır bir ırmak

Sessiz ve dingin

Kucağın sığınak.

Büyülü masal sofrası

Ellerin ve yüreğin.

Annem

Benim sevgi cennetim.

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.9

ANNE

Uyusun da büyüsün

Derdin büyüdüm anne.

Bana o ak sütünden

Verdin, büyüdüm anne.

Uykuma yıldızları

Serdin, büyüdüm anne.

Anne güzelliğine

Erdirin, büyüdüm anne.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, **Kuş Ayak**, s.18

Okuma çalışması bittikten sonra öğretmenin, şiirlerin duygu ve düşünce yapısı üzerine öğrencileri konuşturması; şiirlerin izleklerini öğrencilere buldurması, yeter sayıda değişik öğrenciye söz vermesi.

2. GÜDÜLEME: Öğretmenin, “Çocuklar, okuduğumuz bu iki şiirde de izlek anne sevgisidir. Her iki şair de, anne sevgisinin ne kadar büyük bir sevgi olduğunu, onların bizi büyütürken gösterdikleri özverileri dile getirmeye çalışmışlardır.” açıklamasını yaptıktan sonra, “Sizin bu konudaki düşünceleriniz neler? Annenizi neden çok seviyorsunuz?” sorularını sınıfa yöneltmesi, yeter sayıda değişik öğrenciye söz vermesi, duygu ve düşüncelerini doğru ve etkili anlatan öğrencilere pekiştireç vermesi.

3. GÖZDEN GEÇİRME: Öğretmenin, “Çocuklar, şimdi Kemal ATEŞ’in anne sevgisinin önemini anlattığı ‘Yitik Kuzular’ adlı romanını okuyup inceleyeceğiz. Bu metinle çalışmalarımız sonunda yeni söz, sözcük ve deyimlerin anlamlarını öğrenmenin dışında, varlıkların özelliklerini belirten ve adlarla birlikte kullanılan önadların (sıfat), anlatıma neler kattığını bilecek, yazılı ve sözlü anlatımınızda bu sözcük türünden yararlanacak, böylece daha zengin ve daha etkili bir dil kullanabileceksiniz. Ayrıca soyut ve somut adlar ile çeşitli yazım kurallarını da öğreneceksiniz. Edineceğiniz bu bilgiler, Türkçe derslerinizdeki başarınızı artıracaktır.” demesi.

4. GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, bu metnimiz de geçen derslerde işlediğimiz ‘Gülibik’ ve ‘Yeşil Bayır’ gibi uzun olduğundan metnin bir kısmını evde okumanız gerekecek. Şimdi öykümüzü kurallara uygun biçimde önce ben okumaya başlayacağım. Sonra da sırayla size okutacağım. Ara ara okumayı kesip metindeki kimi durumlarla ilgili sizin görüşlerinizi alacağım. Bu nedenle beni dikkatlice dinleyiniz.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

C. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

1. Öğretmenin, öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi. **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları [İlkelere Uygun Olarak] Dinleme Becerisi)**
2. Öğretmenin, sesli okumaya geçilmeden önce, öğrencilerden kitaplarını açmalarını ve metni göz ucuyla izlemelerini istemesi.
3. Öğretmenin, metni, **“Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sesli Okuma Becerisi”** amacının davranışlarına uygun olarak okumaya başlaması.
4. Öğretmenin, okuma sırasında, öğrencilerin, metni dikkatle dinleyip dinlemediklerini gözleriyle sürekli denetlemesi.
5. Öğretmenin, metni kurallara uygun biçimde bir süre okuduktan sonra, anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde değişik öğrencilere sesli olarak okutması; sesli okuma ilkelerine uymayan öğrencileri uyarması, okumada düşülen hataları düzeltmesi.

(Roman, derste 32. sayfaya kadar okundu. Uzunca bir metin olduğundan her öğrenciye -en az 3 paragraf- okuma olanağı verildi. Okuma sırasında öğrencilerin ilgisini canlı tutabilmek amacıyla okuma ara ara kesildi ve son okunan paragrafla ilgili olarak öğrencilere kendi yaşamlarıyla ilişkilendirebilecekleri sorular soruldu.)

ARA ÖZET: Dersin bitmesine 5 dakika kala okumanın kesilmesi, öğretmenin, “Sizce bu metin nasıl bitecek? Metinde ne gibi gelişmeler olacak?” sorularını sınıfa yöneltmesi, söz isteyen her öğrenciye söz vermesi, söylenenlere “doğru” ya da “yanlış” dememesi. Öğretmenin, “Gelecek derse kadar kitabın tamamını okumanızı istiyorum.” diyerek dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen derste ‘Yitik Kuzular’ adlı metni okumaya başladık. Sizin bugünkü derse kadar kitabın tamamını okumanız gerekiyordu. İçinizde herhangi bir gerekçeyle kitabı okuyamayan(lar) var mı?” sorusunu sınıfa sözlü olarak yöneltmesi; okumayan(lar) varsa -kitabı tüm öğrenciler

okumuştı- nedenlerini öğrenmesi, bir sonraki derse kadar onların kitabı okumalarını sağlayıcı önlemler alması ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

1. Öğretmenin, öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi. **(Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları [İlkelere Uygun Olarak] Dinleme Becerisi)**

2. Kitapların kapatılarak, metnin yazılı olarak özetinin çıkarılmasının istenmesi (Öğrencilere, özetleme yaparken nelere dikkat etmeleri gerektiği anımsatıldı. Bu çalışma için 20 dakikalık bir süre verildi. Verilen sürenin sonunda 5 değişik öğrenciye özetleri okutuldu, her okunan özet tartışmaya açıldı. Konuşma ilkelerine uymayan öğrenciler uyarıldı, yanlışlar düzeltildi; metnin anlatım bütünlüğünü bozmadan yapılan başarılı özetlemelere pekiştirici verildi.) **[Bak. Amaç: Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme, 6. Davranış]**

3. Öğretmenin, "Çocuklar, şimdi sizlere metnin olay, duygu - düşünce yapısıyla ilgili çeşitli sorular yönelteceğim; beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayınız. Soruları yanıtlarken tümcelerinizi doğru, açık, yalın ve kısa kurmaya özen gösteriniz. Konu dışına çıkmayınız ve düşünce yinlemelerinden kaçınınız. Soruları yanıtlayan arkadaşlarınızın konuşmasını bölmeyiniz." demesi, sınıfı gözleriyle denetlemesi, aşağıdaki sorulara öğrencilerin verecekleri doğru yanıtlara pekiştirici, doğru olmayan yanıtlara ipucu vermesi, eksik ya da yanlış yanıtları düzeltmesi; her sorunun yanıtı için de değişik 3 ya da 5 öğrenciye söz vermesi.

SORULAR – YANITLAR

S. Olay nerede geçmektedir? Bunu hangi tümcelerden anlıyorsunuz?

Y. Köyde. ("Köyün çıkışına kadar ben götüreyim.") (s.9)

S. Metindeki kahramanlar kimlerdir? (Kahramanların adları tahtaya yazıldı.)

Y. Anlatıcı (Yazar), Yusuf, annesi (Nuriye), babası (Remzi), kardeşleri, kuzusu Sürmeli, Sürmeli'nin annesi Karabaş Koyun, Yusuf'un arkadaşı Salim, Salim'in kuzusu Tombik, Küpkarınlı Mahir, Köyün çobanı Yahya Dayı, Çoban Fazıl, Kıvrıcık Koyun.

S. Olay ne zaman geçmektedir? Bunu hangi tümcelerden anladınız?

Y. Yazın.

S. Metindeki olay nasıl başlar? Bunu hangi tümcelerden anladınız?

Y. Gökyüzünün maviliğinin azalması, şimşeklerin çakması ve kırkikindiler denen yağmurların yağmasıyla başlar. (s.18-19)

S. Yağmur yağmaya başlayınca Sürmeli ve Tombik ne yaparlar?

Y. Sürmeli, Tombik'i bildiği güvenli bir mağaraya götürmek ister.

S. Onların bir yerlere doğru gittiğini gören diğer kuzular Sürmeli ve Tombik'e ne önerirler? Onlar bu öneriyi nasıl karşılarlar?

Y. Diğer kuzular, sığınacak bir yer bulamadıklarından onlarla gitmek istediklerini söylerler; fakat Sürmeli bu düşünceye karşı çıkar.

S. Diğer kuzular Sürmeli'nin bu tavrına karşılık ne yaparlar?

Y. Onu kınarlar; fakat onun bencil yaratılışı olduğunu bildiklerinden bu davranışa fazlaca şaşırılmazlar. Onu etkilemek için küçük bir koro oluşturup şarkı söylerler. Sonra bir kaya kovuğu bulup **yağmurun hışmından kurtulurlar**. (s.20)

S. "Yağmurun hışmından kurtulmak" deyiminden ne anlıyorsunuz?

Y. "Yağmurun vereceği zararlardan kurtulmak" anlamında kullanılmıştır.

S. "Sürmeli ve Tombik aradıkları mağarayı bulamazlar. **Sudan çıkmış sığana dönerler**. Diğer kuzular onlarla alay ederler, bencilliklerini **yüzlerine vururlar**." tümcelerinde geçen "sudan çıkmış sığana dönmek" deyimini burada hangi anlamda kullanılmıştır? "Sudan çıkmış balığa dönmek" deyimiyse farkı nedir? Bu iki deyimini birer tümce içerisinde kullanınız.

Y. sudan çıkmış sığana dönmek: Çok fazla ıslanmak; ne yapacağını bilememek.

sudan çıkmış balığa dönmek: Çok şaşırarak.

S. Yukarıdaki tümcede geçen "bir şeyi birinin yüzüne vurmak" deyiminin anlamını söyleyiniz. Bu deyimini bir tümcede kullanınız.

Y. yüzüne vurmak: Açıkça söylemek, kusur ve kabahatini saklamamak. Bir kimsenin işlediği kabahatı, suçu açık açık söyleyerek onu utandırmak; bir kusur işleyene kusurunu açık açık söyleyip onu utandırmak.

S. Diğer kuzular bu ikinci durum karşısında nasıl bir tepki gösterirler?

Y. En kötü varlıkların bile şarkılardan, türkülerden etkileneceğini düşünerek, daha önce söyledikleri şarkıyı yeniden söylerler. Fakat çok fazla da **üstelemezler**; çünkü onların da bir gururu vardır.

S. “Üstelemek” sözcüğünün anlamı nedir? Bu anlama gelen başka sözcükler biliyor musunuz? Bu sözcüğü bir tümcede kullanınız.

Y. üstelemek: Bir düşünce veya istek üzerinde durmak, direnmek, ısrar etmek, zorlamak, ikna etmeye çalışmak.

S. Sürmeli ve Tombik’in başına neler gelir?

Y. Arkadaşlarından epeyce uzaklaşırlar. O sırada **tilki gibi havayı koklaya koklaya gelen** kuzu hırsız Küpkarınlı Mahir onları yakalar ve biraz ilerdeki köyüne götürür.

S. “Tilki gibi havayı koklamak” deyiimiyle anlatılmak istenen nedir? Küpkarınlı Mahir’in kişilik özelliklerinin böyle bir deyimle açıklanmasının nedeni ne olabilir?

Y. Küpkarınlı Mahir, kurnazlık özelliğiyle tilkiye benzetilmiştir. Yeni bir av olup olmadığını anlamak için Mahir, tilki gibi havayı koklaya koklaya dolaşmaktadır. Onun kişilik özelliklerinin böyle bir deyimle açıklanmasının nedeni budur.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, biraz önce verdiğimiz yanıtlarda hayvanlarla ilgili deyimler (sudan çıkmış balığa dönmek, sudan çıkmış sığana dönmek, tilki gibi havayı koklaya koklaya gelmek vb.) kullandık. Gelecek derse kadar siz de hayvanlarla ilgili başka deyimler ve anlamlarını bularak derse geliniz.” diyerek dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen derste verdiğim ödevi yaparak derse başlayalım. Hangi deyimleri buldunuz?” diyerek dersi başlatması, öğrencilerin buldukları deyimleri söylemeleri, bu etkinlik için 10’ süre ayrılması. Bu etkinlik bittikten sonra, “Şimdi de metnin duygu - düşünce yapısı ve olay örgüsüyle ilgili soruları yanıtlamaya devam edeceğiz.” diyerek aşağıdaki soruları sorması:

S. Metindeki olay hangi paragraflarda meraklı bir durum almaya başlamıştır?

Y. İki kuzunun Küpkarınlı Mahir tarafından kaçırıldığı paragraflarda.

S. Yusuf ile Salim, kuzularının kaybolduğunu ne zaman fark ederler? Ne yaparlar?

Y. Yağmur dinip de kuzularının yanlarına gittiklerinde. Yusuf oturup ağlamaya başlar, Salim de üzülür; fakat daha **soğukkanlı** olduğundan evlerine gitmeyi önerir.

S. “Soğukkanlı olmak” deyiminin anlamını söyleyin ve bu deyimi bir tümcede kullanın.

Y. soğukkanlı olmak: Olaylar karşısında cesaretini ve sağduyusunu yitirmemek. Olayları heyecana kapılmadan karşılamak, duygularını denetim altında tutmak, en ağır sorunları heyecansız, telaşsız karşılamak.

S. Peki, aranızda kimler soğukkanlıdır?

Y. ---

S. Karabaş koyun, kuzusunu nasıl beklemektedir? Kuzusunu göremeyince ne yapar?

Y. Heyecan ve sabırsızlıkla beklemektedir. Kuzusunu göremeyince şaşkın şaşkın etrafa bakınıp durur, önce hafiften melemeye başlar. Sürmeli'ye benzeyen kuzuları şöyle bir koklar, kendi kuzusu olmadığını anlayınca da iyice huysuzlaşır. Kuzusunu emzirmek ister. Kafasını duvarlara çarpar. Sonra da kuzusu için acılı bir şarkı söyler.

S. Siz eve geç gittiğinizde annelerinizin tepkisi nasıl oluyor? Anlatınız.

Y. ---

S. Küpkarınlı Mahir, kuzuları kaçırdıktan sonra ne yapar?

Y. Sürüsünü evinin yakınlarında dolaştırır. Yabancı birini görünce **kaşla göz arası saklar kuzularını. Sürünün en önünde Sürmeli ve Tombik vardır. Küpkarınlı'nın uzun değneği her an enselerindedir.**

S. “Bir şeyi kaşla göz arasında saklamak” deyimini hangi anlama gelmektedir? Bu deyimini bir tümce içerisinde kullanınız.

Y. kaşla göz arası saklamak: Çok az bir zaman içinde, bir anda, çabucak, habersiz, fark ettirmeksizin, kimseye sezdirmeden, hemen saklamak.

S. Sürmeli ve Tombik kaçma girişimlerinde bulunurlar mı? Küpkarınlı ne yapar?

Y. Evet, defalarca kaçma girişiminde bulunurlar; fakat her seferinde Küpkarınlı'ya yakalanırlar. En sonunda Küpkarınlı Sürmeli'nin kulağını keser, bir tas **katran getirip Sürmeli'nin yüzünü benek benek karartır. Adını da Benekli koyar. Sonra aynı şeyi Tombik'e yapar. Katranla her yerini karartır. Onun da adını Karabaş koyar.**

S. Metindeki bu tümcelerden yola çıkarak “katran” (s.42) sözcüğünün anlamını çıkarmaya çalışınız, bu sözcüğü bir tümcede kullanınız.

Y. katran: Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, kara renkte, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde. (Katran gibi: Karaya yakın koyu renkte.)

S. Karabaş ne durumdadır?

Y. Kendini sağdırmaz, sütü iyice azalmıştır. Kuzusu emmediği için süt vermek istemez. Kimi görse meler, kuzusunu ister. O uysal hayvan huysuz, saldırgan bir yaratık olmuştur. Nuriye ve Remzi bu duruma çok üzürlüler; çünkü koyun süttten kesilirse yiyecek bir şey bulamazlar.

S. Bu soruna nasıl bir çözüm bulurlar?

Y. Çoban Fazıl'a başvururlar. Çoban Fazıl, süt ve tüyleri yardımıyla koyunun kendi kokusunu başka bir kuzuya taşır. Biraz da üzerine tuz serper. Bunlar olumlu bir sonuç verir. Kuzunun kokusu Karabaş'a yabancı gelmez, onu emzirmeye başlar.

S. Bu arada Sürmeli ve Tombik ne durumdadır?

Y. İki kuzu da bir şey yemezler, çok üşürler. "Ana soluğuna, ana kokusuna, ana sıcaklığına, ana sevgisine hasrettirler."

S. "Ana soluğuna, ana kokusuna, ana sıcaklığına, ana sevgisine hasret olmak" tümcesiyle anlatılmak istenen nedir?

Y. ---

S. Kuzular yine kaçmaya çalışırlar mı? Bu girişimler nasıl sonuçlanır?

Y. Evet, sürekli kaçma girişimlerinde bulunurlar; ama başarılı olamazlar. Çünkü Küpkarınlı onların kaçmamaları için her türlü önlemi alır, onlara çingirak takar. Sürmeli önce çingırağı çıkarmak istemez; fakat sonra çıkarır ve iki kuzu kaçarlar.

S. Küpkarınlı uyanınca ne olur?

Y. Çingirak sesinin Kıvırcık'ın boynundan geldiğini fark edince **küplere biner**. Kıvırcık'ı hırpalar ve kuzuların nereye gittiğini öğrenmeye çalışır; fakat Kıvırcık **canını dişine takıp** arkadaşlarının yerini söylemez. Küpkarınlı zaman yitirmeden kuzuları aramaya koyulur.

S. "Küplere binmek" (s.42) ve "canını dişine takmak" (s.63) deyimleri hangi anlama gelmektedir? Hangi durumlarda küplere binilir? Siz hangi durumlarda küplere biniyorsunuz? Bu anlamı karşılayacak başka deyimler biliyor musunuz?

Y. küplere binmek: Bağırıp çağırmak; aşırı derecede kızmak; öfkelenmek; ateş püskürmek.

canını dişine takmak: Bir işi başarmak için her türlü sıkıntı ve felaketi göze almak; her tehlikeyi göze alarak girişmek; var kuvvetiyle çabalamak.

S. Küpkarınlı'dan kaçan iki kuzunun başına neler gelir?

Y. Issız bir yerde bulurlar kendilerini. Kendileri için yalnızca Küpkarınlı'nın bir tehlike olduğunu düşünürlerken, bu kez karşılarına bir kurt çıkar. Ondan da kurtulurlar; ancak Küpkarınlı bu arada epeyce **yol almıştır**.

S. “Yol almak”, metinde “yol satın almak” anlamında mı kullanılmıştır? O halde bu deyimın anlamı nedir?

Y. yol almak: İlerlemek, gidilecek yere yaklaşmak.

S. Küpkarınlı onları nasıl yakalar?

Y. Kuzucukların karşılaştığı çocuklarla biraz sonra da Küpkarınlı karşılaşır. Çocukların en küçüğü Küpkarınlı'nın **oyununa gelir** ve kuzuların yerini söyler. Küpkarınlı da onları yakalar.

S. “Birinin oyununa gelmek” deyiimiyle anlatılmak istenen nedir? Bu anlama gelen başka deyimler biliyor musunuz?

Y. oyuna gelmek: Birinin tuzağına, ağına düşmek.

S. Bu arada Yusuf ve Salim aramayı s rd r rleri mi?

Y. Evet s rd r rleri. Çocukların aileleri bağ evine göçerler; fakat o yaz çocuklar bu mutluluğu yaşayamazlar;       bağ evine göçmek, kuzulardan umudu kesmek demektir. Bu iki  oban, geceyi kırdaki geçirmek ve kuzularını bulmak için s zleşirler.

S. Geceleyin kırdaki neleri yaşarlar?

Y. Korkarlar; ama Güneş'in sayısız işlevi arasında birini daha anlarlar. “**Gündüzün dost, ışıklı yüzü**”n n (s.72) ne kadar önemli olduğunu anlarlar.

S. “Gündüzün dost ışıklı yüzü” sözüyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

Y. Bu sözle, “her şeyin açık, net ve aydınlık bir şekilde görüldüğü, karanlıkların, belirsizliklerin ve korkuların yer almadığı zaman” anlatılmak istenmiştir.

S. Çocuklar, şimdi sizden güneşli bir günü betimlemenizi istiyorum. ( ğrencilere 15 dakika süre verildi. Bu sürenin sonunda, 5 öğrenciye yazıları okutuldu. İyi yazılara pekiştireç verildi, yanlış tümceler düzeltildi.)

ARA ÖZET: Çocuklar, soruları yanıtlarken de gördüğünüz üzere, yazınsal nitelikli kitaplarda, dilimizin sözvarlığı olarak kabul edilen söylemlere özellikle de deyimlere sıklıkla rastlamaktayız. İşte, bu tür metinleri anlamamanın yolu, dilimizin sözvarlığını öğrenmekten geçer. Gelecek derste de metni anlamaya dönük çalışmalara devam edeceğiz.

ARA GEÇİŞ: Çocuklar, bu derste de metni anlamaya dönük soruları yanıtlamaya devam edeceğiz. Geçen ders en son Salim ve Yusuf'un geceyi kırdı geçirmek üzere buluştuklarını söylemiştik. Şimdi kaldığımız yerden devam edeceğiz.

S. Çocuklar, karanlıkta kimle karşılaşır? Onunla neler konuşurlar?

Y. Çoban Fazıl ile karşılaşır. Çocuklar ona kırdı bulunma nedenlerini söylerler. Fazıl, onlara Küpkarınlı Mahir'in köyüne ani bir baskın düzenlemelerini önerir. Onlar da durumu ailelerine anlatırlar; fakat büyükler çoktan **umutlarını kesmişlerdir**.

S. “Bir şeyden umudunu kesmek” ne anlama gelmektedir? Bu anlama gelen başka deyimler biliyor musunuz? Bu deymi bir tûmcede kullanınız. (Doğru yanıtlara ve özgün tûmcelere pekiştireç verildi.)

Y. “Umudunu yitirmek; umudunu kaybetmek; umudu tükenmek; umudu bitmek” vb.

S. Olay nasıl sonuçlanır?

Y. Küpkarınlı, çocukları birden karşısında görünce ne olduğunu anlayamaz. Önce kuzuların kendisine ait olduğunu söyler; fakat kuzular bunu yalanlar. Küpkarınlı çok kötü **sıkışır**. Gürültüye köylüler yetişirler. Küpkarınlı'nın **ipliği pazara çıkar**. Köylülerin desteğiyle çocuklar kuzularını alıp köylerinin yolunu tutarlar.

S. “Küpkarınlı Mahir kötü sıkışır.” tûmcesinde geçen “sıkışmak” sözcüğü hangi anlamda kullanılmıştır? Bu sözcük başka hangi anlamlarda kullanılmaktadır? Bu anlamların her birini bir tûmcede kullanınız.

Y. sıkışmak: (Burada) Zor (güç) durumda kalmak; içinden çıkılmaz durumda kalmak. (Öteki anlamları) 1.Birdenbire basınç yapacak denli yaklaşmak. 2. İki şey arasında kalarak ezilme tehlikesi yaşamak ya da ezilmek. 3. Çok dar bir yere güçlûkle sığmak ya da sığdırılmak. 4. Parasız kalmak. 5. Sıkıntı ve darlık, çarpıntı duyumsamak. 6. Tutulamaz bir biçimde büyük ya da küçük aptesi gelmek.

S. “Bir kimsenin ipliğinin pazara çıkması” ne anlama gelmektedir?

Y. “Herkes karşı rezil olmak; bir kimsenin önceleri belli olmayan kötü niteliklerinin, suçlarının zamanla anlaşılıp gözden düşmesi”.

S. Sûrmeli ve anası birbirlerini görünce ne yaparlar? Değişikliklere karşı Karabaş yavrusunu tanır mı?

Y. Koyun önce havayı koklar, aylar önce yitirdiği, sevdiği bir koku vardır havada. Hemen anlar yavrusunun orada olduğunu, tüm bedeni titrer. Yavrusunu koklar, öper. Sürmeli de günlerdir süt yüzü görmediği için anasının memelerine sarılır.

S. Yusuf ve ailesi bu manzara karşısında ne tür duygular yaşarlar?

Y. Hepsi de çok mutludur. Nuriye Hanım ve Remzi Bey, ana babanın, ne olursa olsun yavrularını unutmayacağını söylerler. Yusuf da çok mutludur. Artık **canı gibi sevdiği** kuzusu hep yanındadır.

S. “Birini canı gibi sevmek” deyince ne anlıyorsunuz? Sizin de böyle sevdiğiniz insanlar var mı? Bu anlama gelen başka deyimler biliyor musunuz?

Y. “Deli gibi sevmek; çılgın gibi sevmek, her şeyden çok sevmek”.

S. Tombik,: “Olur mu? Bir kötüden kurtulmak için, bir başka kötüye sığınmak doğru değil bence. Küpkarınla da eninde sonunda yiyecekti bizi.” (s.66) demekle ne demek istemiştir? Açıklayınız.

Y. Özgürlük her şeyden daha güzeldir, nesneler uğruna ondan vazgeçmemeli, onun adına bütün tehlikeleri göze almalıyız.

S. Bu metinde verilmek istenen anadüşünceyi ya da iletiyi bir tümceyle söyleyiniz. (Verilen her yanıt tartışıldı, doğru yanıtlara pekiştirilerek verildi. Ana düşünceyi belirten tümce tahtaya ve defterlere yazıldı.)

Y. Ana sevgisi ve ana sütü, canlılar açısından çok önemlidir.

S. Metindeki ana düşünceyi karşılayacak atasözü, deyim ya da bir özdeyiş söyleyiniz.

Y. Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.

Analı kuzu kınalı kuzu.

Ana kuzusu (deyim)

Ana besler hurmayla, eloğlu karşılar yormayla.

Ananın bastığı yavru incinmez.

Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.

...

S. Bu iki kuzudan hangisinin sizin olmasını isterdiniz? Neden?

Y. ---

S. Metindeki ana düşünce, romandaki hangi kişinin davranışlarıyla belirtiliyor?

Y. Ana düşünce, Nuriye Hanım, Yusuf ve Salim aracılığıyla veriliyor: “ ‘Ah yavrucuğum!’ dedi. ‘Ana sevgisine, ana sütüne en çok gerek duyduğu bir dönemde, anasından uzun bir süre ayrı kalınca, sürünün en büyük kuzusu böyle zayıfladı, arıklaştı. Yaşamında çok önemli bir boşluktur bu onun. Şimdi biz özel bir çabayla bu boşluğu doldurmaya çalışacağız.’ ” (s.86)

Yusuf ve Salim’in söyledikleri türkü de (s.86) ana düşünceyi besler niteliktedir:

Aman arkadaşlar aman	Aman arkadaşlar aman
Sevgisizlik çok yaman	Sevgisizlik çok yaman
Büyüsün diye kuzular	Hepimizin son sözü
Sevilmeli her zaman	Sevgiyle büyür insan.

S. Yazıdaki ana düşünceyi hangi **yardımcı düşünceler** geliştiriyor, besliyor? Bu yardımcı düşünceler, romandaki hangi kişilerin tutum ve davranışlarıyla belirtiliyor? (Metindeki yardımcı düşüncelerin öğrenciler tarafından bulunması sağlandı; bulunan yardımcı düşünceler, tahtaya ve defterlere yazıldı.)

Y. * Ailede üzerimize düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmeliyiz.

* Bencillik kötüdür, paylaşım güzeldir. (s. 20’deki şarkı)

* Tehlikeli durumlara karşı hep birlikte çözüm aramalıyız. Kimi sorunları tek başımıza çözemeyebiliriz.

* Büyüklerimizin sözünü dinlemeli, onlara saygılı davranmalıyız.

* İnsanlar yalnız kendi çocuklarını sevmemeli, yalnızca kendi çocukları için kaygılanmamalı, başkalarının çocuklarını da sevmeli, onlar adına da kaygı duymalı. (Çoban Fazıl, s.48).

* İnsanları dış görünüşüne, fiziksel özelliklerine göre değerlendirmemeliyiz. Önemli olan, insanların iç güzelliğidir. (Çoban Fazıl, s.50)

* Hayvanlar da insanlar gibidir, onların da duyguları vardır. (Çoban Fazıl, s.51)

* İnsanlar bilmedikleri konular üzerinde ısrar etmemelidir.

S. Bu yardımcı düşüncelere uygun atasözleri bulunuz.

Y.- Sürüden ayrılanı kurt kapar.

Az tamah çok ziyan verir.

Nerede birlik orada dirlik.

Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
Yalnız kalanı kurt yer.
Bülbülü altın kafese koymuşlar, “Ah vatanım!” demiş.
Koyun can derdinde, kasap et derdinde.
El elden üstündür.
Dost kara günde belli olur.
Birlikten kuvvet doğar.
Emeksiz yemek olmaz.
Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

...

S. Metnin başlığını beğendiniz mi? Bu romanın başlığı, ilk okuduğunuzda sizde neleri çağrıştırdı? Siz olsaydınız bu metne nasıl bir başlık koyardınız?

Y. Öğrencilerce önerilen başlıklardan bazıları: Sürmeli ve Tombik, Ana Sevgisi, Köyün Küçük Çobanları, Çalman Kuzular, İki Sevilen Kuzu.

S. Okuduğunuz yazının türü romandır. Geçen derslerde bu türün özelliklerini ve öğelerini öğrenmiştik. Bu romanı okumuş olmak sizi mutlu etti mi? Sizde yeni kitaplar okuma isteği uyandırdı mı? Bu kitap aracılığıyla neler öğrendiniz?

Y. ---

S. “Yitik Kuzular” adlı romanda yazar, olayları nasıl sıralamıştır? Metnin gelişim sırası nasıldır? (Romanda, öğrencilere buldurulan 3 bölüm tahtaya yazıldı.)

Y. a) Giriş (serim) bölümünde, yağmurun hızla boşanmasıyla iki kuzunun güvenli bir yer aramaları ve bulundukları yerden epeyce uzaklaşarak Küpkarınlı’nın tuzağına düşmeleri,

b) Gelişme (düğüm) bölümünde, kuzuların sürekli kaçmaya çalışmaları ve her seferinde Küpkarınlı’ya yakalanmaları,

c) Sonuç (çözüm) bölümünde ise, iki arkadaşın kuzucuklarını Küpkarınlı’nın elinden kurtarması ve iki kuzucuğun annelerine kavuşması anlatılıyor.

S. Çocuklar, bu romanın konusu nedir? (Doğru yanıt, tahtaya ve defterlere yazıldı.)

Y. Anne sevgisi. (Ana sütü ve ana sevgisinin canlıların yaşamındaki önemi.)

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, kitabın ana düşüncesini, yardımcı düşüncelerini ve konusunu bulduk. Anlayarak okuma, metindeki ana düşünce ile

yardımcı düşünceler arasındaki bağlantıyı ve metnin konusunu bulmamızı gerektirir. Gelecek dersimize kadar kitaptaki anlamını bilmediğiniz sözcük, sözcük grubu, ikileme ve deyimleri bulup getirmenizi istiyorum.” diyerek dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Anlayarak okuma, metinlerin kuruluşunu incelemeyi gerektirdiği gibi dil ve anlatım özelliklerini de incelemeyi gerektirir. Önceki ders, metinde geçen anlamını bilmediğiniz sözcük, sözcük grubu, ikileme ve deyimleri bulmanızı istemiştım. Şimdi bunları söylemenizi istiyorum.” diyerek dersi başlatması.

(Öğrenciler, aşağıdaki sözcük ve deyimlerin anlamlarını bilmediklerini söylediler.)

S. “Dürüm (s.8), dürmek (s.8), göze (s.12), gürbüz (s.14), hokka (s.14), gütmek (s.10), kuşbakışı (s.10), kırkikindiler (s. 19), yazı (s. 10), oymak (s.30), çerçi (s.32), kuşluk (s.38), marsık (s. 43), ağıl (s.46), tavsamak (s.47), tavlama, tavlama (s.86)” sözcüklerinin parçadaki anlamlarını çıkarmaya çalışınız. (Her sözcük tahtaya yazıldı, her sözcüğün tam ve doğru anlamı alındığında sözcüğün karşısına yazıldı. Doğru anlam bulunamadığında sözlük kullanıldı. Sözcüklerin öğrenciler tarafından doğru söylenişi sağlandı.)

Y. dürüm: 1. Dürme, silindir biçiminde kıvrıma. 2. Yufka ekmeğinin, içine türlü katkıları konulan sarılmış biçimi.

dürmek: Bir şeyi kıvrıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak. 2. Bir şeyi üst üste katlamak.

göze : 1. Hücre. 2. Su kaynağı (Metinde “gözesiz pınar” olarak geçmektedir.)

gürbüz: Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş, iri.

hokka: Metal, cam veya topraktan küçük kap. (hokka gibi: ufak ve düzgün)

gütmek: 1. Hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek. 2. mec. Bir düşünceyi, bir duyguyu veya bir ilkeyi gerçekleştirmeye çalışmak (amaç gütmek, kin gütmek, kan davası gütmek) 3. mec. Bir kimseyi, bir topluluğu kendi düşünce ve amacı doğrultusunda yönetmek, sevk ve idare etmek.

kuşbakışı: Yüksek bir yerden aşağıya doğru, bütün genişliği içine alacak biçimde bakma.

kırkikindiler: Genellikle Orta Anadolu’da ikinci zamanı yağan sürekli yağmurlara verilen ad.

yazı: Düz yer, ova, kır

oymak: Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, aşiret.

çerçi: 1. Köy, pazar ve benzeri yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiyeye eşyası satan gezginci esnaf. 2. (Bazı bölgelerde) Tuhafiyeci.

kuşluk: Günün sabahla öğle arasındaki bölümü (kuşluk yemeği:kuşluk vakti yenilen yemek.)

marsık: Yapılırken iyice yakılmadığı için, yakıldığında duman ve koku vererek baş ağrısı yapan odun kömürü. (marsık gibi: koyu esmer)

ağıl: Koyun ve keçi sürülerinin gecelediği, çit veya duvarla çevrili yer.

tavsamak: Bir iş, bir durum vb. gücünü, hızını kaybetmek, yavaşlamak, gevşemek.

tavlamak: İşlenecek bir nesneye gereken ısıyı veya nemi sağlamak, tav vermek. 2. mec. Yolsuz ve kolay kazanç umudu vererek dolandırmak. 3. argo Kandırıp elde etmek.

tavlanmak : Tavlamak işi yapılmak. (Hayvan) Semirmek, şişmanlamak.

S. Yukarıdaki her sözcüğü bir tümce içinde kullanınız. (Her sözcük, değişik üç öğrenci tarafından tümcede kullanıldı. Öğrencilerin tümce kurmada düştüğü hataları düzeltildi.)

Y. ---

S. Şimdi de parçada geçen ve anlamını bilmediğiniz deyimleri söyleyiniz. Bu deyimlerin parçadaki anlamlarını söyleyip, birer tümcede kullanınız.

Y. kulağının dibinde davul çalmak (s.8): Çok gürültü yapmak

gönlünü hoş tutmak (s.9): İstedğini yapmak

aklını bozmak (s.10): Bir şeyin üzerine gereğinden fazla düşerek hep onunla uğraşmak; ondan başka bir şey düşünemez olmak; delirmek.

yüreği ağzına gelmek (s.13): Çok korkmak

ağıt yakmak (s.15): Bir ölünün ardından duygularını şiirle dile getirmek.

altta kalmamak (s.15): Yapılan bir davranışın, edilen bir sözün karşılığını vermek.

kuluçkaya yatmak (s.16): Dişi kuş yavrulamak üzere yumurtaların üstüne oturmak.

ballandıra ballandıra anlatmak (s.17): Abartılı biçimde övmek.

haset etmek (s.17): Kıskanmak

kuzu kuzu dinlemek (s.17): Sessizce, karşı çıkmadan dinlemek.

canı burnunda olmak (s. 31): Çekmekte olduğu sıkıntıya artık dayanamaz olmak; çok yorgun, bitkin ve bezgin olmak; sıkıntıdan çok bunalmak.

tilki uykusu (s. 44): Çok hafif uyku, kuşkulu uyku

kafa tutmak (47): Birine boyun eğmeyip dikilmek; karşı gelmek, direnmek, diklenmek.

tabana kuvvet kaçmak: Çok hızlı, koşarak kaçmak.

(sevinçten) içi kaynamak (s.79): İçi içine sığmamak.

S. Metinde geçen bazı ikilemeleri söyleyiniz.

Y. Kızgın kızgın (s.15), sabah sabah (s.12), kara kara (s.12), bitkin bitkin (s.31), şaşkın şaşkın (s.33), çıtır çıtır (s.64), kuzu kuzu (s.17), fısıll fısıll, mışıl mışıl, ballandıra ballandıra, yırtık pırtık vs.

S. “Sarsak sarsak dolanıp duruyordu.” (s. 68) tümcesinde geçen “sarsak sarsak” ikilemesi ne anlama gelmektedir? Bu ikilemeyi bir tümcede kullanınız.

Y. “Titreyerek, eli yanaşmayarak, aklı ermeyerek, vücudu sarsılarak” anlamına gelmektedir.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar; konuşma, yazma, okuma ve dinleme becerilerinizdeki başarınız ile söz dağarcığınızın zenginliği arasında çok yakın bir ilgi vardır. Bunun için okuduğunuz metinlerdeki sözcük, deyim ve ikilemelerin anlamlarını öğrenmeli, bir başka deyişle söz dağarcığınızı zenginleştirmelisiniz. Gelecek derse kadar anlamını öğrendiğiniz bu sözcük, ikileme ve deyimleri kullanarak, istediğiniz bir konuda (bir anınız, aile ya da arkadaşlık ilişkileriniz vb.) anlamlı bir yazı yazmanızı istiyorum. Derse, bu yazdıklarınızı okuyarak başlayacağız.” diyerek dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, öğrencilere bir önceki derste ödev olarak verdiği yazılı anlatım çalışmalarını okutarak dersi başlatması; eksikler ve yanlışlar üzerinde durması, gerekli düzeltmeleri yapması; başarılı yazılara pekiştireç vermesi.

Şimdi yine metnimizdeki sözcük, söz ve söz gruplarının anlam özellikleri üzerinde durmaya devam edeceğiz. Soruları dikkatlice dinleyiniz. İyiye anladıktan sonra yanıtlayınız.

S. El sözcüğünün anlamlarını söyleyiniz. Bu sözcük parçada hangi anlamda kullanılmıştır?

Y. el: Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü. 2. mec. Aracı, vasıta. 3. Sahiplik, mülkiyet. 4. Kez, defa. 5. İskambil oyunlarında kağıt alma sırası. 6. Yönetim, baskı, etki. 7. Ülke, yurt, il. 8. Halk, ahali. 9. Oba, aşiret. Bu sözcük, anlamına göre sesteş bir sözcüktür. **(Burada)** Yabancı, başkaları, yakınların dışında kalan kimse.

S. Issız sözcüğünün eş ya da yakın anlamlısını söyleyiniz. Bu sözcüğü bir tümcede kullanınız.

Y. Sessiz, sedasız.

S. Metnimizdeki “yazı” sözcüğünün anlamını geçen ders öğrenmiştik. (yazı: Düz yer, ova, kır) Bu sözcüğün bildiğiniz diğer anlamlarını söyleyiniz. Her bir anlamını bir tümcede kullanınız. Bu sözcük anlamına göre nasıl bir sözcüktür?

Y. yazı: 1. Bir yazarca düzyazı olarak yazılmış şeylerin ortak adı. 2. Düşünceyi saptamaya yarayan imler düzeni. 3. Harfleri yazma biçimi. 4. (mec.) Alinyazısı, yazgı. 5. Metal paraların üzerinde değeri yazılan yüzü. Bu sözcük, anlamına göre eşsesli bir sözcüktür.

S. “Tatlı dil” (s.9) kullanımında “tatlı” sözcüğü hangi anlamında kullanılmıştır?

Y. tatlı: 1. Şeker tadında olan. 2. Acı olmayan, içilebilen, yenilebilen. 3. mec. İnsanı çeken; göze kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren. “Tatlı dil”, gönül alıcı söz anlamına gelmektedir. “Tatlı” sözcüğü burada değişmeceli anlamında kullanılmıştır.

S. “Yıldızlar lambalarını yaktılar.” (s.65) tümcesiyle Sürmeli ne demek istemiştir?

Y. “Gece olmaya, hava kararmaya, yıldızların ışıkları belirmeye başladı.” demek istemiştir.

S. “Oğlunun **körpe bedeni** o sıcaklığı bir aldı mı, her şey yeniden başlar, sil baştan.” (s. 8) tümcesinde geçen “körpe beden” ne anlamda kullanılmıştır? Körpe sözcüğünün başka hangi anlamlarını biliyorsunuz? Her bir anlamını bir tümcede kullanınız.

Y. körpe: 1. (Bitki için) Dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde, daha büyümemiş, kart karşıtı: Körpe fidan. 2. (İnsan için) Yeni yetişmekte olan. 3. (Hayvan için) Büyümemiş

S. “Körpe dimağlar, henüz yaşam gerçeklerini bilmiyorlardı.” tümcesinde geçen “körpe” sözcüğü, sözcüğün hangi anlamında kullanılmıştır?

Y. Bu tümcede “körpe” sözcüğü, “genç, yeni yetişmiş, henüz bozulmamış, yıpranmamış” anlamındadır. Değişmeceli anlamında kullanılmıştır.

S. “(...) Kendi köylerinin pınarını bile özlemişlerdi. Orda da böyle suyu soğuk bir pınar vardı. Gözesinden su değil de, ışık fışkırırdı sanki. İçinde renkler oynaşır, dibinde küçük bir yangın var sanırdınız.” (s.44) tümcesinde geçen “pınarın gözesinden ışık fışkırırdı sanki” ve “İçinde renkler oynaşır, dibinde küçük bir yangın var sanırdınız” tümceleriyle anlatılmak istenen nedir?

Y. Pınarın suyu o kadar temiz, o kadar ıslıl ıslıl, o kadar pırıl pırıldır ki, bakanlar oradan su değil de ışık fışkırır zannederler. Burada su temiz, ıslıl ıslıl olması bakımından, ışığa benzetilmiştir. “İçinde renkler oynaşır, dibinde küçük bir yangın var sanırdınız.” tümcesiyle de, pınarın dupduru, berrak olduğu, bu nedenle de her rengin oraya yansıdığı, renklerin birbirine karışmasının da orada sanki bir yangın varmış izlenimi yarattığı anlatılmak istenmiştir.

S. Böyle bir durumu siz anlatmak durumunda kalsaydınız, düşüncelerinizi hangi tümcelerle dile getirirdiniz?

Y. ---

S. “Dupduru” sözcüğü, yanındaki adın anlamını nasıl etkilemektedir? Tür olarak hangi sözcük grubunda yer alır? Tartışınız.

Y. “Dupduru” sözcüğü, “duru” sözcüğüne bir hece daha getirilmesiyle elde edilmiştir. Sözcük türü olarak önaddır. Bir varlığın niteliklerinin üstünlüğünü ve en yüksek derecesini bildirmek için, kısaca sözcüklerin özelliklerini pekiştirmek için yararlanılan bir kullanımdır. “Çok duru” anlamına gelmektedir.

S. “Hıh, kemçik ağızlı demez de!” (s.14) tümcesinde geçen “kemçik ağız” ne demektir? “Kemçik” sözcüğünün anlamını araştırınız.

Y. kemçik: 1. Alt çenesi çıkık ve üst çenesi içeriye çökmüş gibi duran, dişleri üst üste gelmeyen (kimse).

S. “Ortalık kararıyordu. **Çıtır çıtır yıldızlarla** doluydu gökyüzü. Gün boyu ortalığı ısıtıp ısıtan güneş, ayrılıp giderken, son bir hünerini daha göstermek istermişçesine, günbatısı boydan boya bir **renk cümbüşü, renk denizi** içine girdi. (s.65) paragrafında geçen “çıtır çıtır yıldızlar”, “renk cümbüşü” ve “renk denizi” ne anlama gelmektedir? Tartışınız.

Y. “Çıtır çıtır yıldızlar” sözüyle yazar, yıldızların parlaklığını, belirginliğini, canlılığını anlatmak istemiştir. “Renk cümbüşü” ve “renk denizi” de, türlü renklerin oluşturduğu karışım anlamında kullanılmıştır.

S. “(...) Sürmeli, sürüsünün en güzeli, en gürbüz kuzusuyken, şimdi en zayıfı olmuştu.” (s.86) tümcesinde geçen “gürbüz” sözcüğünün anlamını sözün gelişinden çıkarmaya çalışınız ve bu sözcüğü bir tümcede kullanınız.

Y. gürbüz: (İnsan ve kimi hayvan için) İyi gelişmiş, iri ve güçlü, sağlam yapılı.

S. “Korku zaman zaman taşıyamayacakları kadar ağır bir yük oluyordu yüreklerinde. Hele de ay ışık dolu bohçasıyla bulutlara girdikçe, gündüzki yiğitlikleri uçup gidiyordu.” (s.72) tümcesinde geçen “ayın ışık dolu bohçasıyla bulutlara girmesi” sözüyle anlatılmak istenen nedir?

Y. “Ayın, kendi ışığıyla bulutların arkasında kalması, bulutların arasında kaybolması, görünmemesi, tüm ışığın yok olması” anlamında kullanılmıştır.

S. “Yiğitliğimizi bile güneşe borçluyduk bir bakıma.” (s.72) sözüyle anlatılmak istenen nedir?

Y. Güneşin gitmesiyle ortalık kararır, artık neredeyse göz gözü görmez. Bu da insanları ürkütür. Fakat güneş doğup da ortalık aydınlanınca insanların korkuları yok olur.

S. Metnimizde geçen, “Altın suyuna batmış gibiydi ortalık. Kimi geceler böyle olurdu bozkır, evlerden daha aydınlık, evlerden daha güvenli görünürdü.” (s.72) tümcesindeki, “altın suyuna batmış gibiydi” sözünün anlamını tümcenin gelişinden çıkarmaya çalışınız.

Y. Altın suyuna batmış gibi olmak, ortalığın apaydınlık, pırıl pırıl, ıslıl ıslıl, havanın çok açık olması anlamında kullanılmıştır.

ARA ÖZET: Çocuklar, bu derste de kitaptaki diğer söz ve sözcüklerin anlamları üzerinde durduk; bunların anlamlarını çıkarmaya çalıştık. Duygu ve düşüncelerin, gözlemlerin yazınsal bir dille, bir yazar duyarlılığıyla nasıl dile getirildiğini gördük. Sizlerin de özellikle Türkçe derslerinde, bir betimleme çalışması yaparken, herhangi bir konudaki duygu ve düşüncelerinizi söze dökerken böyle bir dil kullanmanız, anlatımlarınızı daha etkili kılacaktır.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, sözcük türlerinden biri de iş, hareket, oluş ve yargı bildiren “eylemler”dir. Doğru konuşmak ve düzgün yazmak için bu sözcük türünü tüm özellikleriyle bilmemiz gerekir.” demesi ve aşağıdaki soruları yeter sayıda değişik öğrenciye sorması:

1. Öğretmenin, kitaptan alınmış aşağıdaki paragrafı, bir öğrenciyi kaldırılarak tahtaya yazdırması ve sınıfa, “Bu paragrafta hangi sözcükler eylemdir? Bu eylemler ne (iş, oluş, hareket ve yargı) bildirmektedir?” sorusunu yöneltmesi. Doğru yanıtlara pekiştireç vermesi, eksik yanıtları tamamlaması, yanlış yanıtları düzeltmesi.

“Şunlara **bakın** şunlara! Saklambaç mı **oynuyorsunuz** burada? **Kaçacaksınız**, değil mi? Kaç kez **söyledim** size. **Kaçmayın**, kaçıp kurtulsanız bile **pişman olacaksınız** buna. Çünkü analarınız da, sahipleriniz de sizi **tanıyamaz**. Benim güzellik ameliyatı çok **değiştirdi** sizi.” (Yitik Kuzular, s.60)

2. Bulduğunuz bu eylemlerin kişileri kimlerdir? Söyleyiniz. (Örneğin: Bakın: siz; söyledim: ben; değiştirdi: o)

3. Öğretmenin, “Siz de iş, hareket, oluş ve yargı bildiren eylemler söyleyiniz. Bu eylemleri tahtaya gelerek canlandırınız. Örneğin ‘oynamak’ eylemi hareket bildirmektedir. Bu eylemi canlandırabilmek için tahtada oynayabilirsiniz.” demesi. Başarılı canlandırmalara pekiştireç vermesi.

4.Öğretmenin, öğrencilere, “Dersin başında yaptığımız açıklamaları, biraz önce gerçekleştirdiğimiz etkinliği (canlandırma) ve bugüne değin eylemlerle ilgili edindiğiniz bilgilerinizi de düşünerek “eylem”i tanımlayınız.” demesi ve doğru tanımlara pekiştireç vermesi. (Bu etkinlikte, öğretmen öğrencilere yardımcı oldu; birlikte tam ve doğru bir tanıma ulaşıldıktan sonra tanım tahtaya ve defterlere yazdırıldı.)

İş, hareket, oluş, durum bildiren, kişi ve zaman kavramı veren sözcüklere “eylem” denir. Yüklem ise, tümcede yargıyı taşıyan ögedir. Yüklem, eylemlere kip ve kişi ekleri getirilerek oluşturulur.]

5. Öğretmenin, öğrencilerden, “Saklambaç mı **oynuyorsunuz** burada? **Kaçacaksınız**, değil mi? Kaç kez **söyledim** size. Kaçıp kurtulsanız bile **pişman olacaksınız** buna.” tümcelerinde geçen eylemlerin zamanlarını söylemelerini istemesi.

6. Soruya yanıt verildikten sonra öğretmenin, “Eylemlerde üç ana zaman vardır. Bunlar: 1. Geçmiş zaman 2. Gelecek zaman 3. Şimdiki zaman.” demesi ve bunları tahtaya yazması; öğrencilerden; “bul”, “sev”, “kaybol” eylemlerini, üç zaman bildirecek şekilde tümcede kullanmalarını istemesi; özgün tümceleri tahtaya ve defterlere yazdırması ve bu tümcelerin kişilerini sorması, yanlış ya da eksik yanıtları anında düzeltmesi.

7. Öğretmenin, “Eylemlerin bir haber ya da istek bildirmek için girdikleri çeşitli şekillere ‘kip’ denir. Kipler ikiye ayrılır. Bunlar: 1.Bildirme (Haber) Kipleri 2.Dilek Kipleri.” diyerek bu kipleri tahtaya yazması; öğrencilerden her birine birer örnek vermelerini istemesi:

1. Bildirme Kipleri:

- a) Belirsiz Geçmiş Zaman Kipi (-miş)
- b) Belirli Geçmiş Zaman Kipi (-di)
- c) Şimdiki Zaman Kipi (-yor)
- ç) Gelecek Zaman Kipi (-ecek)
- d) Geniş Zaman Kipi (-r)

2. Dilek Kipleri:

- a. İstek Kipi (-e)
- b. Dilek-Koşul Kipi (-se)
- c. Gereklilik Kipi) (-meli)
- d. Emir (Buyrum) Kipi

Öğretmenin, “Şimdi de bu kipleri kitabımızdan aldığımız örnek tümceler içinde göreceğiz. Tümcelerde hangi kiplerin kullanıldığını sizler bulacaksınız.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla gerçekleştirmesi:

1. Aşağıdaki tümcedeki eylemin yapılma zamanını söyleyiniz. Bu eylemlerin kişilerini ve anlamına göre nasıl eylemler olduğunu söyleyiniz. Siz de bu kipe örnekler veriniz.

“- Sen ömründe tavuk yumurtasından başka yumurta **görmemişsin** anlaşılan.” (Yitik Kuzular, s.15-16)

(Eylemin, geçmişte olduğu ve sonradan öğrenildiği ya da başkasından duyulduğu anlamı vardır. Bu kipe “belirsiz geçmiş zaman kipi” diyoruz. Kip eki –mış’tır. Kişisi, 2. tekil kişidir. Masallarda daha çok bu kip kullanılır. Örneğin, “Bir **varmış**, bir **yokmuş**. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir kralla üç kızı **varmış**. Kızlarının üçü de birbirinden **güzelmış**.)”

2. Aşağıdaki tümcedeki eylemin yapılma zamanını söyleyiniz. Bu eylemlerin kişilerini ve anlamına göre nasıl eylemler olduğunu söyleyiniz. Siz de bu kipe örnekler veriniz.

“- Gün boyu ortalığı ısıtıp ısıtan güneş, ayrılıp giderken, son bir hünerini daha göstermek istermişçesine, günbatısı boydan boya bir renk cümbüşü, renk denizi içine **girdi**.” (Yitik Kuzular, s.66)

(Eylemin geçmişte olduğu ve bunun, kesin olarak bilindiği anlamı vardır. Bu kipe “belirli geçmiş zaman kipi” denir. Kip eki -di’dır. Kişisi 3. tekil kişidir. Anlamına göre olumludur.)

3. Aşağıdaki tümcedeki eylemlerin yapılma zamanını söyleyiniz. Bu eylemlerin kişilerini ve anlamına göre nasıl eylemler olduğunu söyleyiniz. Siz de bu kipe örnekler veriniz

“- Çıngırak sayesinde hem kaçtığımızı **anlıyor**, hem de böyle birbirimize **düşürüyor** bizi.” (Yitik Kuzular, s.62)

(Eylemin, söylendiği anda yapılmakta olduğunu bildirir. Bu kipe “şimdiki zaman kipi” diyoruz. Kip eki -yor’dur. 3. tekil kişidir. Anlamına göre olumlu eylemlerdir.)

4. Aşağıdaki tümcedeki eylemin yapılma zamanını söyleyiniz. Bu eylemin kişisini ve anlamına göre nasıl olduğunu söyleyiniz. Siz de bu kipe örnekler veriniz

“- Şimdi biz özel bir çabayla bu boşluğu doldurmaya **çalışacağız**.” (Yitik Kuzular, s.87)

(Eylemin, söylendiği andan sonra yapılacağını bildirmektedir. Bu kipe “gelecek zaman kipi” diyoruz. Kip eki -ecek’tir. 1. çoğul kişidir. Anlamına göre olumludur.)

5. Aşağıdaki tümcede geçen eylemlerin yapılma zamanlarını ve kişilerini söyleyiniz. Bunlar, anlamlarına göre nasıl eylemlerdir? Siz de bu kipe örnekler veriniz.

“- Ben bir kuzu **alıştırırım** ona. Bir üvey kuzu **bulurum**.” (Yitik Kuzular, s.49)

(Eylemin gerektiğinde her zaman yapılacağını ya da yapıldığını bildirmektedir. Bu kipe “geniş zaman kipi” denir. Kip eki -r’dır. Kişisi, 1. tekil kişidir. Anlamlarına göre olumlu eylemlerdir.)

6. Aşağıdaki tümcenin eylemi ne bildirmektedir? Bu eylemin kişisini söyleyiniz. Siz de bu kipi kullandığınız örnek tümceler kurunuz.

“-..... ateş **yakayım**, çoban ateşi.” (Yitik Kuzular, s.54)

(Bir istek bildirir, eylemin istenildiğini anlatır. Bu kipe “istek kipi” diyoruz. Kip eki -e ve -a’dır. Kişisi, 1.tekil kişidir. Anlamına göre olumludur.)

7. Aşağıda, koyu renkle yazılmış eylem ne bildirmektedir? Bu eylemin kişisini ve anlamına göre nasıl bir eylem olduğunu söyleyiniz. Siz de bu kipi kullandığınız örnek tümceler kurunuz.

“- Sen böyle **uyursan**, Sürmeli’n aç kalır.” (s.6)

(Yapılması bir koşula bağlı olan durumu anlatır. Kip eki, -se’dır. Kişisi, 3. tekil kişidir. Anlamına göre olumludur.)

8. Aşağıdaki tümcenin eylemi ne bildirmektedir? Bu eylemin kişisini ve anlamına göre nasıl bir eylem olduğunu söyleyiniz. Siz de bu kipin kullanıldığı örnek tümceler kurunuz.

“- Aman arkadaşlar aman, sevgisizlik çok yaman

Büyüsün diye kuzular, **sevilmeli** her zaman.” (s.87)

(Bir işin yapılması gerektiğini bildirir. Kip eki -meli’dir. 3. Tekil kişidir. Anlamına göre olumlu bir eylemdir.)

9. Aşağıdaki tümcenin eylemleri ne bildirmektedir? Bu eylemlerin kişisini ve anlamına göre nasıl eylemler olduğunu söyleyiniz. Siz de bu kipin kullanıldığı örnek tümceler kurunuz.

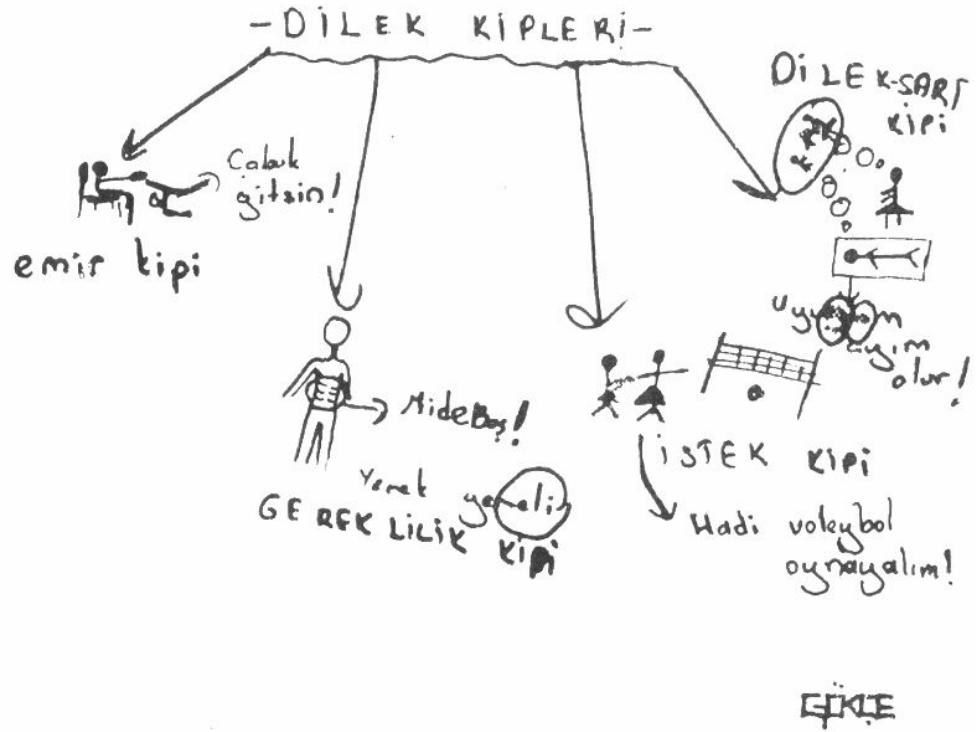
“- Hadi **otlanın**, sakın kaçmaya **yeltenmeyin**, her an tepenizdeyim. (s. 53)

(Bir işin yapılmasını, insanlara kesin olarak bildirir. Bu kipin birinci tekil ve çoğul kişi kullanımları yoktur. Eylemin kişisi, 2. çoğul kişidir. Anlamlarına göre olumlu eylemlerdir.)

ARA ÖZET: Çocuklar; iş, hareket, oluş, durum ve yargı bildiren, kişi ve zaman kavramı veren sözcüklere “eylem”; tümcede yargıyı taşıyan ögeye ise, “yüklem” diyoruz. Yüklem, görev bakımından tümcedeki en önemli ögedir.

Öğretmenin, “Çocuklar, bugün öğrendiğiniz bildirme ve dilek kiplerini, gelecek derste; grafik, resim, karikatür, şekil veya tablolardan istediğiniz birini kullanarak anlatmanızı istiyorum.” demesi, istediği ödevi tahtada aşağıdaki örnekle göstererek

Örnek 5.2 Görsel İmge Oluşturma

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, önceki gün verilen etkinliği gerçekleştirerek dersi başlatması, özellikle gönüllü öğrencileri tahtaya kaldırarak hazırladıkları ödevleri arkadaşlarına göstermelerini istemesi. Beğenilen çalışmalara pekiştireç, yanlışlara düzeltme vermesi; eksiklikleri tamamlaması ve aşağıdaki etkinliğe geçmesi.

- Öğretmenin, “Çocuklar, varlıkları bildiren sözcüklere ad dendiğini biliyorsunuz. Evrendeki tüm varlıkların bir adı vardır. Bu varlıklardan kimilerini duyu organlarımızla algılar, kimilerini de algılayamayız. İşte, duyu organlarımızla algılayabildiğimiz sözcüklere ‘somut ad (somut anlamlı sözcükler)’ denir. Örneğin, çiçeğe elimizle dokunabilir, burnumuzla koklayabilir, dilimizle tadına bakabilir, gözlerimizle görebiliriz.” açıklamasını yaptıktan sonra “somut” sözcüğünü açıklaması.

- Öğretmenin, öğrencilerden somut anlamlı sözcüklere örnek vermelerini istemesi, doğru yanıtlara pekiştireç vermesi.

- Öğretmenin, “mutluluk, üzüntü, sevgi, aşk, nefret, hırs, duygu, düşünce, akıl, zeka, dostluk, düşmanlık, iyilik, kıskançlık, acı, şüphe, samimiyet, umut, içtenlik” sözcüklerini tahtaya yazarak, “Bu sözcükleri duyu organlarımızla algılayabiliyor musunuz? Deneyiniz.” demesi, en az 5 öğrenciye söz vermesi, gelen yanıtları tartışmaya açması. Türkçemizde, duyu organlarımızın algılayamadığı kavramları karşılayan bu tür sözcüklere “soyut ad (soyut anlamlı sözcükler)” dendiğini söylemesi, “soyut” sözcüğünün anlamını açıklaması ve defterlere not ettirmesi.

- Öğretmenin, öğrencilerden soyut anlamlı sözcüklere örnekler vermelerini istemesi, doğru örnekleri tahtaya yazması.

- Öğretmenin, Nur İçözü’nün “Yeni Arkadaşlar” adlı öyküsünü öğrencilere okutması; onları, öykünün konusu ve iletisi üzerinde konuşturduktan sonra, öyküde geçen soyut anlamlı sözcükleri bulmalarını istemesi.

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Bir metni anlayarak okuma, o metinde geçen sözcüklerin anlamlarını ve anlam özelliklerini doğru kavramayı gerektirir. Bu derste soyut ve somut anlamlı sözcükler üzerinde durduk, bunlara örnekler verdik. Daha önceki derslerimizde de sözcüklerin temel ve değişmeceli anlamlarına değinmiştik. İşte, yazınsal metinleri tam ve doğru olarak anlayabilmeniz için sözcüklerin anlam özelliklerini bilmeniz gerekir.” diyerek dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Çocuklar, daha önceki derslerimizde de üzerinde durduğumuz gibi, her dilin kendine özgü kuralları vardır ve her birey kendi dilinin kurallarını bilmek zorundadır. Biz de dilsel becerilerimizi doğru kullanabilmek için kendi dilimiz olan Türkçemizin kurallarını öğrenmek ve bu kurallara uymak zorundayız.

Öğretmenin, “Şimdi de yazılı ve sözlü anlatımımız için gerekli olan bazı yazım kurallarını öğreneceğiz.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

1. Öğretmenin, kitabın 80. sayfasında geçen “Sorusu yüzünden arkadaşının kendisini küçümseyip **kınayacağından** korktu Yusuf.” tümcesini yeter sayıda değişik

öğrenciye okutması ve “kınayacağından” sözcüğünün söylenişini tümcenin okunmasından sonra tekrar ettirmesi. “Kınayacağından” sözcüğünün “kınıyacağından” şeklinde söyleneceğini belirtmesi ve sözcüğü bu şekliyle söyleyen öğrencilere pekiştireç vermesi.

2. Öğretmenin, “O halde kitaptan alınmış aşağıdaki tümcelerdeki hangi sözcükleri bu kurala göre okumalıyız?” sorusunu sorması, doğru yanıtlara pekiştireç vermesi.

“Fazıl o sürçek diliyle konuşmaya **başlayınca**, için için yaptıkları bu kavga hesabını unuttu verdi çocuklar.” (s.77)

“Yürürken elleri öylesine yere yakındı ki, iki ayaklı mı, dört ayaklı mı olduğunu **anlayamamışlardı.**” (s.75)

3. Öğretmenin, çeşitli soru ve ipuçlarıyla, “ ‘y’ ünsüzünden önce gelen geniş ünlüler (-a, -e sesleri), söyleniş sırasında darlaşıp -ı, -i olur; ancak bu değişme, yazıda gösterilmez.” kuralını öğrencilere buldurmaya çalışması; bulamazlarsa kuralı kendisinin vermesi, öğrencilerden örnek vermelerini istemesi.

4. Barış Manço’nun söylediği

“Kaç yıl oldu saymadım köyden göçeli

Mevsimler geldi geçti **görüşmeyeli**

Hiç haber göndermedin o günden beri

Yoksa bana küstün mü unuttun mu beni?”

şarkısını tahtaya yazması, öğrencilerle birlikte bu şarkıyı söylemesi ve şarkıdaki hangi sözcüğün yukarıda öğrendiğimiz kurala uygun söylenmesi gerektiğini sorması. Sözcüğün “görüşmeyeli” olduğunun bulunmasından ve doğru okunuşunun (“görüşmiyeli”) söylenmesinden sonra şarkının yeniden sınıfça söylenmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, yazma; duygu, düş, düşünce ve tasarılarımızı anlatmanın bir başka yoludur ve sözlü anlatıma göre daha fazla titizlik ister. Okuduğumuz ve incelediğimiz kitaplarda da örneklerini gördüğünüz gibi, dilimiz, söyleyiş özellikleriyle zengin ve etkili bir dildir. Siz de anlatımlarınızda dilimizin bu özelliklerinden ve zenginliklerinden yararlanınız.” demesi.

Öğretmenin, “Bu ders sizden, beğendiğiniz ya da çok sevdiğiniz birini tanıtmanızı istiyorum. Yazınızda, daha önce çeşitli etkinliklerle öğrendiğiniz; deyimlerden, atasözlerinden, önadlardan ve dilimizin diğer özelliklerinden de yararlanmanız, yazınızı daha etkili kılacaktır. Yazma çalışmasında izleyeceğiniz yolu yine hep birlikte kararlaştıracamız.” demesi; bir-iki başarılı betimleme örneğini okuması, plânla ilgili olarak öğrencilerin düşüncelerini alması, sonra da bu söylenenleri mantıklı bir sıraya sokarak yazı plânını oluşturmaları.

-Yazma çalışmasında izlenecek sıra şu şekildedir:

1. a. İlk paragrafta tanıtacağınız kişinin kim olduğunu, sizinle yakınlık ilişkisini, o kişinin şu anda ne ile uğraştığını (ne yaptığını) ve neden yazma konusu olarak onu seçtiğinizi açıklayınız.
- b. 2. paragrafta, anlataacağınız kişinin dış portresini yapınız; bu kişinin sizce en önemli ve belirgin fiziksel özelliğini belirtiniz.
- c. 3. ve 4. paragraflarda tanıtacağınız kişinin iç portresini (kişilik özellikleri) yapınız; bu kişinin sizce en önemli ve belirgin kişilik özelliğini belirtiniz.
- ç. Son paragrafta ise, sevdiğiniz kişiyle olan ilişkinizden söz edin. O da sizi seviyor mu?
- d. Yazınıza uygun bir başlık koyunuz.

Öğretmenin, “Çocuklar, yazma çalışmanız bittiğinde özellikle şu sorulara yanıt veriniz.” demesi ve dağıttığı aşağıdaki soruları dosyalarından çıkarmalarını istemesi:

- a. Anlatmak istediklerimle yazdıklarım birbirine uyuyor mu? Gereksiz düşüncelerden kaçındım mı?
- b. Tümcelerim düzgün, açık ve anlaşılır mı?
- c. Sözcük ve düşünce tekrarlarından kaçındım mı?
- ç. Paragraf yaptım mı? Paragraf başlıklarını aynı hizaya getirdim mi?
- d. Yazımdaki özel adları büyük harflerle başlattım mı?
- e. Özel adların sonlarına gelen “-e,-de, -den, -in, -i” eklerini kesme işareti ile ayırdım mı?
- f. Ayrı yazılması gereken “de”, “mi” ve “ki”leri ayrı yazdım mı?
- g. Tümcelerin anlamına göre sonuna (.), (!), (?) işaretlerinden birini koydum mu?

ğ. Sözcükleri doğru yazdım mı?

h. Düzgün ve okunaklı yazdım mı?

ı. Kağıdımın üst, alt, sağ ve sol kenarları ile satır ve paragraflar arasındaki boşlukları “dış yapı” ilkelerine uygun bıraktım mı?

i. Yazıya kısa, ilgi çekici ve içeriğine uygun başlık koydum mu?” (Sever, 2004:192)

Süreniz 40 dakikadır.

- Öğretmenin bu süre içinde sınıfta dolaşarak öğrencileri ayrı ayrı kontrol etmesi. Yazmayanları uyarması, gördüğü eksikleri gidermesi ve yanlışları anında düzeltmesi.
- Öğretmenin yazma çalışmasının sonunda, bir öğrenciyi tahtaya kaldırması, ilk paragrafı okutarak plâna ve ilkelere uygunluğu açısından tartışmaya açması. Diğer paragrafların aynı yöntemle (değişik öğrencilerin tahtaya kaldırılarak) değerlendirilmesi. İkinci dersin başında öğrencilere 10 dakikalık bir süre verilerek, onlardan tartışmada ortaya çıkan ilkeler doğrultusunda, varsa yanlışlarını düzeltmelerinin istenmesi, sonra bu öğrencilerin de yazılarını okumaları. En başarılı yazının sınıfça belirlenmesi, bu yazıyı yazan öğrencinin yazısını yazarken neleri nasıl düşündüğünü, belleğinden neler geçtiğini açıklaması, kısaca sesli düşünmesi.

D. SONUÇ BÖLÜMÜ

SON ÖZET: Duygu ve düşüncelerinizi açıklarken yazma ile ilgili ilkelere kesinlikle uymalı, sözcüklerin anlamlarını, anlam özelliklerini ve kullanım biçimlerini öğrenerek bunları doğru ve yerinde kullanmalısınız.

TEKRAR GÜDÜLEME: Bu eğitim durumunun her aşamasında etkin olan 5 öğrenci belirlendi. Bu öğrencilere sınıf tarafından alınan 5 kitap armağan edildi. Başarılı yazma çalışmasını yapan 3 öğrenciye ise sözlü notu olarak 100 (yüz) verildi. Ayrıca yazıları en kısa zamanda sınıf gazetesine asıldı.

KAPANIŞ: İstekli öğrenciler tarafından “Yitik Kuzular” adlı romanın oyunlaştırılması, bu etkinlik için 25’ zaman ayrılması.. (Çok zaman alacağı

gerekçesiyle, oyunlaştırma kuzuların Küpkarınli tarafından kaçırılmasından sonra başlatıldı.)

- Öğretmenin, bu etkinliklerden sonra, okumaları için öğrencilere aşağıdaki kitap ve öyküleri salık vermesi, her öğrenciye bir kitap sağlayarak, onlardan bu kitapları özetlemelerini ve ana düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşmalarını istemesi. Ayrıca okudukları kitaptaki ilginç ve güzel buldukları tümceleri (yazınsallık açısından) sınıf ortamında okumalarını istemesi.

KİTAP VE ÖYKÜ ADLARI

Ayna. (Kırmızıfare) Ayla ÇINAROĞLU.

Bir Sesleniş. Zekeriya KAYA. Milliyet Kardeş.

Dada'nın Olağanüstü Bir Günü. Muazzez İlmiye ÇİĞ

Kanal Anneannem. Muzaffer İZGÜ. Ankara: Bilgi Yayınları.

Vanilya Kokulu Mektuplar. Sevim AK. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

DEĞERLENDİRME

1. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde “a” ve “e” ünlüleriyle biten eylemin yazımında yanlışlık vardır?

A) “Salim, insan olduğunu bildiği halde, bir türlü **yanıtlayamıyordu.**” (Yitik Kuzular, s.75)

B) “Yine de öğrenemedin harfleri.

Ne zaman **anlıyacaksın** alfabeyi?” (Televizyon -2, **Kuş Uçtu Şiir Kaldı**, s.39)

C) Kalemim başladı mı gidip **gelmeye**

Binlerce karınca gibi (Defterim, **Şiir Gemisi**, s.33)

D) **Doluşmaya** başladı mı yazılar

Kıvrım büklüm olur yapraklar. (Defterim, **Şiir Gemisi**, s.33)

2. Aşağıdaki hangi tümcede soyut anlamlı sözcük geçmemektedir?

A) Üzüntüsünü de bastıran, duygularını körelten bir yorgunluk vardı bedeninde. (Yitik Kuzular)

B) Gökyüzü gece boyunca bulutlardan temizlenmiş, güzel bir mavilik içindeydi.
(Yitik Kuzular)

C) Umut, umut... Boşa çıkan her umudun yerini, başka bir umut dolduruyordu.
(Yitik Kuzular)

D) Korku, zaman zaman taşıyamayacakları kadar ağır bir yük oluyordu yüreklerinde.
(Yitik Kuzular)

3. “Türkçede sert ünsüzlerle (ç,f,t,h,s,k,p,ş) biten sözcükler, “d,c,g” ile başlayan ek aldıklarında, eklerin başında bulunan “d-t, c-ç, g-k” olur.

Aşağıdaki hangi tümcede bu kurala uymayan bir sözcük bulunmaktadır?

A) Ay öylesine yakındı ki yeryüzüne, ışıkta bir bohça gibi sırtlarında gidiyordu sanki. (Yitik Kuzular)

B) Kimi zaman insana ev gibi güven verse de, sonuçta ıssız bozkırdı işte. (Yitik Kuzular)

C) Ay ışık dolu bohçasıyla bulutlara girdikçe, gündüzki yiğitlikleri uçup gidiyordu.
(Yitik Kuzular)

D) Altın suyuna batmış şu gece, Fazıl’ın evi yurdu onlar da birer garip konuktular.
(Yitik Kuzular)

4. “Yitik Kuzular”dan alınmış aşağıdaki tümcelerde geçen kipleri bulunuz. Kişilerini söyleyiniz.

“Nereye böyle nereye, neler var gönlünüzde

Güzelse aradığınız **paylaşalım** birlikte.” (s.21)

“Aç bırakmak istemiyorsan, erken **uyanmalısın**.” (s.6)

“**Otlanın** kuzularım **otlanın**, **etlenin** kuzularım **etlenin**. (s.53)

“İnsanlar yalnız kendi kuzularını, kendi yavrularını mı **severler**?” (Yitik Kuzular, s.49)

5. Nur İÇÖZÜ’nün “Siz Olsaydınız Ne Yapardınız?” kitabından “Artık Okullu Olduk” adlı öykünün noktalama işaretleri silindi. Öğrencilerden uygun noktalama işaretlerini bulmaları istendi.

YAZMA ÖDEVİ

Öğretmenin, “Çocuklar, bugün size bir yazma ödevi vereceğim.” demesi, konuyu tahtaya yazması ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

Konu: Doğanın kirletilmesi, bu yüzden canlıların (insanların, hayvanların, bitkilerin) zarar görmeleri; insanların da böylesine önemli konular karşısında bu denli duyarsız kalmaları konusunda neler düşünüyorsunuz?

YAPILACAK ETKİNLİKLER

1. Ödevinizi hazırlarken, “dış yapı”, “iç yapı”, “dil ve anlatım” ilkelerini göz önünde bulundurunuz.
2. Ödevlerinizi bir hafta sonra aynı ders saatinde değerlendirip sınıfta okuyacağım.
3. Ödevinizle ilgili olarak kafanıza takılan her şeyi bana sorabilirsiniz. Başkalarından yardım istemeyin. Birbirinizle görüş alışverişinde bulunabilirsiniz.
4. İlkelere uygun yazılan yazıları okul panosuna asacağım.
5. Yukarıda belirttiğim yazımızın konusuyla ilgili olarak bir şeyler söylemek isteyen var mı? Bu konuda tanık olduğunuz şeyler var mı? Sözlü olarak açıklayınız. (10’)
6. Yazınızı yazarken, Sevim AK’ın “Mavi Eşofmanlı Adam”; Ayla ÇINAROĞLU’nun “Mut Teyze’nin Bahçesi”, Hüseyin YURTTAŞ’ın “Küçük Çevreciler” adlı öykülerini de göz önünde bulundurunuz.
7. Konuyla ilgili olarak sizlere Ayla ÇINAROĞLU’nun “Kuşlar” adlı şiirini okumak istiyorum:

KUŞLAR

Ne evlerinde soba yanar,
Ne otomobil kullanırlar.
Üstelik sigara da içmezler
Ve fabrika işletmezler bilirsiniz.
Düşünmezler mi dersiniz “Nedendir,
Nedendir bu çektiğimiz;
Soluduğumuz bu pis hava,
bu duman, bu is?

Gitmeliyiz,

Anlaşıldı, insanlardan uzaklara gitmeliyiz.”

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.45

8. Yazı plânını birlikte yapacağız. Şimdi, konuyla ilgili olarak düşünce üretmenizi istiyorum.

9. Saptanan görüşler öğrencilerle birlikte paragraflara dağıtıldı. Her paragrafta hangi düşünceye değinileceği, hangi düşüncenin işleneceği belirlendi. Şu açıklamalar yapıldı:

- a. 1. paragrafta, doğa kirliliği deyince aklınıza neler geldiğini açıklayınız.
- b. 2. paragrafta, insanların doğayı nasıl (ne yaparak) kirlettiğini açıklayınız.
- c. 3. paragrafta, doğa kirliliğinin canlı yaşamına olan etkilerini tartışınız. Doğa kirliliği insan yaşamını nasıl tehdit ediyor? Gelecekte insanları hangi tehlikeler bekliyor?
- d. 4. paragrafta ise, bu konularda neler yapabileceğinizi, üzerinize düşen sorumlulukları tartışınız.
- e. Yazınıza uygun bir başlık koyunuz.

DERS PLÂNI -5-

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

Okulun Adı :
Dersin Adı : TÜRKÇE
Sınıf : İlköğretim 6. sınıf
Süre : 12 ders saati
Öğretmenin Adı ve Soyadı :
Öğrenme ve Öğretme
Strateji – Yöntem ve
Teknikleri : Tam Öğrenme, Çoklu Zeka Kuramı, Etkin Öğrenme.

Araç ve Gereçler : Yazım Kılavuzu, Türkçe Sözlük. Aksoy, Ömer Asım.
Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Çınaroğlu, Ayla. **Şiir Gemisi (Barış Düşü ve Üç Güneş** adlı şiirler). Akal, Aytül ve Mavisel Yener. **Mavi Ay (En Sevdığım Ay, Ay Plânı ve Dolunay -1** adlı şiirler) Akal, Aytül ve Mavisel Yener. **Kar Sesi (Karda İzler -1** adlı şiir). Dağlarca, F. H. **Kuş Ayak (Anneme Verdiğim Söz, Kardeşlik, Sevinmek** adlı şiirler). Akal, Aytül ve Mavisel Yener. **Kuş Uçtu Şiir Kaldı (Kedim** adlı şiir). **Kent-Koop İlköğretim Yayınları-6 (Bir Dünya İstiyorum ve Barışçı** adlı şiirler). Öner, Çetin. **Gülibik.** Ateş, Kemal. **Yitik Kuzular.**

Kaynak Kitaplar : Kavcar, Cahit, F. Oğuzkan, Ö. Aksoy. **Yazılı ve Sözlü Anlatım.** Aksan, Doğan. **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili.** Özdemir, Emin. **Yazı ve Yazınsal Türler.** Sever, Sedat. **Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme; Çocuk ve Edebiyat.** Açıkgöz, Kamile Ün. **Etkin (Aktif) Öğrenme.**

ÖĞRENME VE ÖĞRETME ETKİNLİKLERİ

Metnin Başlığı : BARIŞ TÜRKÜSÜ
Ana Nokta : Öğrenme ünitesi düzeyinde belirtilen, anlama ve anlatma

becerilerinin amaçlarıyla ilgili davranış örüntülerini kazandırmak.

Yardımcı Noktalar : a) Şiirin duygu ve düşünce yapısının kavratılması.

b) Şiirde geçen sözcüklerin anlamlarının kavratılması.

c) Duygu ve düşüncelerin sözle kurallara uygun biçimde

açıklanmasındaki ilkelerin kavratılması.

ç) Sözcüklerin yapı özelliklerinin kavratılması.

d) Dilimizin kimi kurallarının kavratılması.

e) Yazma çalışmalarında “dış yapı”, “iç yapı” ve “dil ve anlatım” ilkelerinin kavratılması.

BU EĞİTİM DURUMUNDA KAZANDIRILACAK AMAÇ VE DAVRANIŞLAR

Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları (İlkelere Uygun Olarak) Dinleme Becerisi
(1,2,3,4,5,6,10,11. ve 12. davranışlar)

Amaç: Dinlemenin Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş
(1,6. ve 7. davranışlar)

Amaç: Yazılı Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş (Edebilme)
(6,7,9. ve 12. davranışlar)

Amaç: Sözlü Anlatımın Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş (Edebilme)
(1,3,5,10,13. ve 14. davranışlar)

Amaç: Dinlediği Düzeyine Uygun Konuşmaları Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(1,2,3,4,5,6,7, 8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sessiz Okuma Becerisi

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandırarak Biçimde Sesli Okuma Becerisi

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metindeki Sözcük, Deyim, Atasözü, Özdeyiş, Tamlama ve Terimlerin Anlam Bilgisi

(1,2,3,6,7,8. ve 9. davranışlar)

Amaç: Okuduğu Düzeyine Uygun Bir Metni Tam ve Doğru Olarak Anlayabilme

(2,3,7,13,14,16. ve 17. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma İlkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme

(10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26. ve 27. davranışlar)

Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Sözle, Güzel Türkçe Kullanarak Anlatmaya İsteklilik

(1,2,3,7,8,9,10,11. ve 12. davranışlar)

Amaç: Türkçede Kullanılan Yazım (İmlâ) ve Noktalama Kuralları Bilgisi

(9,12,15,16,18. ve 20. davranışlar)

Amaç: Yazılarında Noktalama ve Yazım (İmlâ) Kurallarını Uygulayabilme

(6,9,13,16,17. ve 18. davranışlar)

Amaç: Türkçedeki Sözcüklerin Yapı Özellikleri Bilgisi

(1,2,3,4. ve 5. davranışlar)

Amaç: Sözcüklerin Yapı Özellikleriyle İlgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme

(1,2,3,4. ve 5. davranışlar)

Amaç: Sözcüklerin Anlam Özellikleriyle İlgili İlkeleri (Bilgiyi) Uygulayabilme

(1,2,3,4. ve 8. davranışlar)

Amaç: Sürekli ve Plânlı Kitap Okumaktan Zevk Alış (Alma)

(1,2,3,5,7,12,14,16. ve 17. davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dış Yapı” (Dış Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “İç Yapı” (İç Düzenleyim) İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

Amaç: Yazma Çalışmalarında “Dil ve Anlatım” İlkelerini Uygulayabilme

(İlgili tüm davranışlar)

EĞİTİM DURUMU

B. GİRİŞ BÖLÜMÜ

1. DİKKATİ ÇEKME: Öğretmenin, Ayla ÇINAROĞLU’nun aşağıda yazılı olan şiirini, başlığını sildikten sonra çoğaltıp öğrencilere dağıtması; bir ya da iki kez kendisinin sesli ve kurallara uygun biçimde okuması, sonra değişik üç öğrenciye okutması, öğrencilerin okumada düştüğü yanlışları düzeltmesi:

BARİŞ DÜŞÜ

Barış, yaymış eteklerini yeryüzüne
Gelmiş yanımıza oturmuş
Barış, annemiz olmuş.
Unutmuşuz geçmişleri
Savaşlar baştanbaşa silinmiş
Yazıtlardan, betiklerden, belleklerden.
Barışa özlem yüklü dizeler
Tarih öncesi fosiller gibi kitaplarda kalmış.
Herkes dost, herkes mutlu ne güzel derken
Okula geç kaldım bugün barış yüzünden.
Annem gördüğüm düşü anlamış olmalı
Uyandırmaya kıyamamış.

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.35.

Öğretmenin, şiirin duygu ve düşünce yapısı üzerine öğrencileri konuşturması, “Şair, ‘Barışa özlem yüklü dizeler tarih öncesi fosiller gibi kitaplarda kalmış’ dizeleriyle ne demek istiyor? Şair neyin düşünüyüyor? Bunu hangi dizelerden anladınız? Bu şiirin izleği nedir?” sorularını sınıfa yöneltmesi, yeter sayıda değişik öğrenciye söz

vermesi. Bu etkinliklerden sonra öğretmenin, “Size göre bu şiire en uygun başlık ne olabilir?” sorusunu sınıfa yöneltmesi, yeter sayıda değişik öğrenciye söz vermesi. Öğrencilerin, şiir başlığına yönelik düşünce ve önerilerini aldıktan sonra şairin şiire koyduğu başlığı söylemesi.

2. GÜDÜLEME: Çocuklar, bu haftaki derslerimizde, Türkçe sözcüklerin yapı özellikleri ile dilimizin bazı kurallarını öğreneceğiz. Bu kuralları bilmek sizin yalnızca Türkçe derslerinde değil, diğer derslerde de başarılı olmanıza katkı sağlayacaktır.

3. GÖZDEN GEÇİRME: Öğretmenin, “Bu derslerde sözcüklerin yapı özelliklerini ve dilimizin kimi kurallarını öğrenmenin dışında, inceleyeceğimiz şiirde geçen sözcüklerin anlamlarını ve özelliklerini de öğrenerek sözcük dağarcığınızı zenginleştireceksiniz.” demesi.

4. GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, şimdi, Ayla ÇINAROĞLU’nun yine barışla ilgili ‘Barış Türküsü’ adlı şiirini okuyarak değerlendirmeye başlayacağız.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

C. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

1. Metnin sessiz olarak kurallara uygun biçimiyle öğrencilere okutulması. (Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sessiz Okuma Becerisi)

2. Öğretmenin, öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi. (Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Konuşmaları Dinleme Becerisi)

3. Öğretmenin, şiiri kurallara uygun biçimde sesli olarak okuması.

4. Şiirin, değişik 5 öğrenciye sesli olarak okutulması, öğrencilerin okumada düştüğü hataların düzeltilmesi. (Bak. Amaç: Düzeyine Uygun Bir Metni Doğru Anlamlandıracak Biçimde Sesli Okuma Becerisi)

BARIŞ TÜRKÜSÜ

Dostlukla doludizgin
Barışa gideriz biz
Gücümüz sevgimizdir
Silah, yüreklerimiz.

Sevgi dostluğa
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek.

Sevgi sınır tanımaz
Dostluk dağları aşar
Barışa engel olmaz
Enlemler ve boylamlar

Sevgi dostluğa
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek.

Hep bir olsun sesimiz
Amaç bir, yürekler bir
Dünya bilmeli barış
Barışla gerçekteşir.

Sevgi dostluğa
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek

Ayla ÇINAROğLU, şiir Gemisi, s.34

1. Öğrencilerden, metinde geçen sözcük, ikileme ve sözlerin anlamlarını metinden çıkarmalarının istenmesi.

2. Öğretmenin, “Şimdi metnin duygu ve düşünce yapısıyla ilgili sorular yönelteceğim; beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayınız.” demesi ve aşağıda belirtilen her soru için değişik 5 ya da 3 öğrenciye söz vermesi. Konuşma ilkelerine uymayan öğrencilerin uyarılması, gerekirse düzeltme yapılması. **(Bak. Amaç: Duygu, Düşünce, Tasarım ve İzlenimlerini Konuşma İlkelerine Uygun Olarak Sözle, Doğru, Anlaşılır ve Etkili Biçimde Anlatabilme)**

SORULAR – YANITLAR

S. Şiirin 1. dördlüğüne göre, şair gücünü nereden almakta, silah olarak neyi görmektedir? Hangi dizelerden anladınız?

Y. 1. dördlüğe göre şair, gücünü sevgiden almakta; silah olarak da yüreğini görmektedir.

S. Güç, sevgiden nasıl alınır? Yürek, silah olarak nasıl kullanılır? Şair bu iki dizede ne anlatmak istemiştir? (Yanıt gelmiyorsa ipucu, doğru yanıtlara pekiştireç verildi.)

Y. Biz barışa doğru, dostlukla, son hızla, koşarak gideriz. Barış içinde yaşamak için her şeyi yaparız. Bunun için insanın sevmeyi ve sevmenin önemini bilmesi gerekir. Eğer insan sevmeyi ve sevmenin önemini biliyorsa, sevgisi onu çok güçlü kılar. Başka teknolojik güçlere gereksinim duymaz. Sevgi öyle bir güçtür ki, hiçbir şey onun karşısında duramaz. Silah gibi insanları öldürmeye, yok etmeye yarayan bir aleti kullanmak çok kötüdür. Biz, insanlara bir şeyleri yüreğimizle söyler, yüreğimizle anlatırız. Onları öldürmek, yok etmek yerine, onlara sevgimizle, yüreğimizle yaklaşırız. Bu ileti, şiirin 1. kıtasındaki her dizede, açık bir şekilde verilmektedir.

S. Şiirin 2. dördlüğünde neler anlatılmaktadır? Açıklayınız. Şairin bu düşüncelerine katılıyor musunuz? Neden?

Y. 2. dördlükte, dostluk için sevginin, barış için dostluğun, insan ve dünya için de barışın olması gerektiği vurgulanmıştır. Eğer insan sevmeyi bilirse, dostluklar oluşturabilir; dostluklar oluşturabilirse, barış içinde yaşayabilir. Barış içinde yaşamak ise, insanlar ve yaşadığımız dünya için gereklidir.

Y. Şiirin 3. dördlüğünde neler anlatılmaktadır? Açıklayınız. Şairin bu düşüncelerine katılıyor musunuz? Neden?

Y. Şiirin 3. dördlüğünde, sevginin evrensel olduğu, sınır tanımadığı, dostlukların dağları aştığı, yani dostlukların uzak mesafelerde de sürebileceği; enlemler ve boylamların, yani uzaklıkların ise, barışa engel olamayacağı anlatılmıştır.

S. Şair, 5. dizede, “Hep bir olsun sesimiz, amaç bir yürekler bir” demekle neyi anlatmak istemiştir? Seslerin, amaçların ve yüreklerin bir olması ne demektir? Açıklayınız? Bunlara katılıyor musunuz? Neden? (Özgün yanıt/yanıtlara pekiştireç verildi.)

Y. Barışa ilişkin ortak bir tutumumuz, ortak bir söylemimiz olsun. Hepimizin amacı barışı sağlamak, onu korumak ve ona sahip çıkmak olsun. Bu konuda duygularımız bir olsun, yüreklerimiz aynı heyecanla atsin. Aynı güzel duyguları yaşayalım.

S. Şair, şiirinde en çok hangi duygular üzerinde durmuştur?

Y. Dostluk, barış, kardeşlik, sevgi duyguları üzerinde durmuştur.

S. Şiirin konusu nedir? Neden? (Doğru yanıtla pekiştireç verildi.)

Y. Barışın, barış içinde yaşamının önemi.

S. Şiirin izleği nedir? Neden?

(Gerekirse ipucu, doğru yanıtla da pekiştireç verildi.)

Y. Barış sevgisi ve özlemi, barış içinde yaşama özlemi.

S. Şiirin izleğini karşılayacak atasözleri ya da özdeyişler biliyor musunuz?

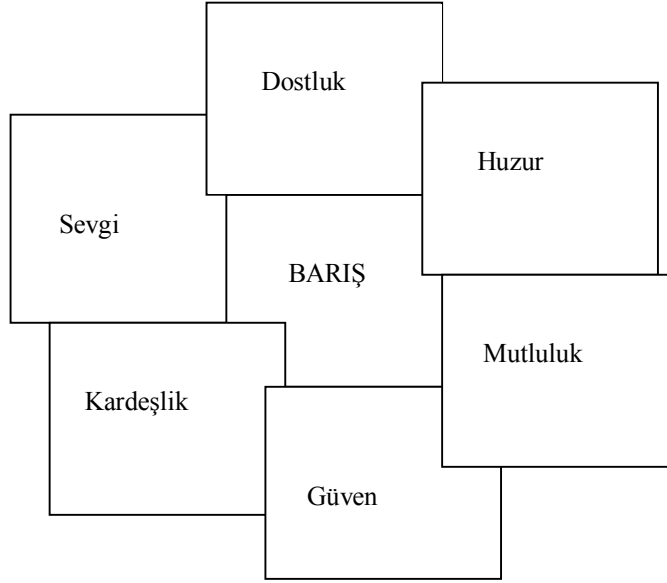
Y. “Yurtta barış, dünyada barış.” (Özdeyiş) M. Kemal ATATÜRK

Nerde dirlik orda birlik. (Atasözü)

S. Bu atasözü ve özdeyişlere katılıyor musunuz? Neden? Bugün yaşadığımız dünyada şiirimizin iletisine ters, barışla bağdaşmayan hangi olaylar yaşanmaktadır? Bunları basın yayın organlarından takip ediyor musunuz? **(Bak. Amaç: Dinlemenin Günlük Yaşamdaki Önemi Takdir Ediş, 1. Davranış)**

Y. ---

S. Çocuklar, şimdi de “Barış” deyince aklınıza gelen sözcükleri (kavramları) söylemenizi istiyorum. Bu sözcük sizde hangi duyguları uyandırıyor? (Öğrencilerden olabildiğince fazla sözcük söylemeleri istendi. Sonra bu sözcüklerin içinde geçtiği anlamlı tümceler kurmaları sağlandı.)

S. Sizce, bu şiire uygun bir başka başlık ne olabilir? Neden? (Uygun başlık bulan öğrencilere pekiştireç verildi.)

Y. (Öğrencilerce önerilen başlıklar: “Barışa Giden Yol”, “Sevgi ve Barış”, “Barış Dünyaya Gerek”, “Her Yerde Barış”, “Barış Çiçekleri”, “Barış Cenneti”, “Barış Barış Barış”.)

ARA ÖZET: Şiir, günlük konuşma dilinin sözcüklerine büyülü anlamlar yüklenmesiyle oluşturulan bir türdür. Duyularımızla algıladığımız varlıkların ve durumların belleğimizdeki görüntüleri olan imge ise, şiirin ana yapı taşıdır. Şiirdeki bu büyülü anlamları ve imgeleri anlayabilmemiz, onun anlam yükünü kavrayabilmemiz için şiiri birkaç kez, sözcüklerin ses değerlerini ve yükünü zihnimizde canlandırarak okumalı, şairin dizelerde ne demek istediğini anlamaya ve yorumlamaya çalışmalıyız.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen derste ‘Barış Türküsü’ adlı şiiri okuyup incelemeye başladık, şiirin anlam yükünü anlamaya dönük çalışmalar yaptık. Temel gereci sözcükler olan şiirin bir dil sanatı olduğunu söyledik. Öyleyse şiiri anlayabilme, şiirdeki anlamını bilmediğimiz sözcüklerin anlamını ve anlam özelliklerini bilmekle olanaklıdır. Bugünkü dersimizde, incelediğimiz şiirde geçen sözcüklerin anlam ve anlam özellikleri üzerinde duracağız. Şimdi şiirde anlamını

bilmediğiniz sözcükleri söylemenizi istiyorum.” demesi, sınıfı gözleriyle denetlemesi, aşağıdaki soruları sırasıyla, yeter sayıda değişik öğrenciye sorması:

(Öğrenciler, “doludizgin, enlem ve boylam” sözcüklerinin anlamlarını bilmediklerini söylediler.)

SORULAR - YANITLAR

S. “Doludizgin, enlem, boylam” sözcüklerinin parçadaki anlamlarını söyleyiniz. (Her sözcük tahtaya yazıldı, her sözcüğün tam ve doğru anlamı alındığında sözcüğün karşısına yazıldı. Enlem ve boylam sözcükleri için sözlüğe başvuruldu. Sözlüğe, öğrencilerin bakmaları istendi. Sözcüklerin doğru söylenişine özen gösterildi.)

Y. doludizgin: (Süvari ve at arabası için) Son hızla. mec. Önüne geçilemeyecek biçimde. Doludizgin gitmek: Son hızla koşmak. mec. Önüne geçilemeyecek biçimde olmak.

enlem: Yer yuvarı üzerinde herhangi bir noktadan geçen paralel ile ekvator arasındaki yay parçasının açısal değeri, arz derecesi. Enlem dairesi: Aynı enlemdeki noktaların oluşturduğu ekvatora paralel daire, arz dairesi.

boylam: Yeryüzündeki herhangi bir noktanın meridyen dairesiyle başlangıç olarak alınan Greenwich gözlem evinin meridyen dairesi arasındaki açı değeri.

S. Yukarıdaki sözcükleri birer tümce içinde kullanınız. (Her sözcük değişik 3 öğrenci tarafından tümcede kullanıldı. Öğrencilerin tümce kurmada düştüğü hataları düzeltildi; özgün tümce örnekleri tahtaya yazıldı.)

Y. ---

S. “Dostluk” sözcüğünün eş, yakın anlamlısını; “barış ve sevgi” sözcüklerininse karşıt anlamlılarını söyleyiniz. Bu sözcükleri birer tümce içerisinde kullanınız.

Y. Dostluk: arkadaşlık, ahbaplık; barış: savaş; sevgi: nefret.

S. “Dünya” sözcüğü şiirde hangi anlamda kullanılmıştır? Bu sözcüğün başka hangi anlamlara geldiğini söyleyiniz.

Y. “Dünya” sözcüğü şiirde, “insanlar, insan toplulukları, halklar” anlamında kullanılmıştır.

dünya: 1. El gün, herkes. 2. Dış çevre, ortam. 3. İnançları olan ülke veya insanlar topluluğu. 4. Duygu, düşünce ve hayal alemi. 5. (büyük D ile) Üstünde yaşadığımız gök cismi.

S. Dünya sözcüğüyle ilgili bildiğiniz deyimleri söyleyiniz. Bunları birer tümcede kullanınız.

Y. Dünya ahret kardeşi olmak, dünya alem, dünya başına dar olmak, dünya başına yıkılmak, dünya bir araya gelse, dünya durdukça, dünya evi, dünya evine girmek, dünya görmüş, dünya görüşü, dünya gözü ile görmek, dünya gözüne zindan olmak, dünya güzeli, dünya malı, dünyadan elini eteğini çekmek, dünya yıkılsa umurunda olmamak, dünyadan haberi olmamak, dünyaya gelmek (getirmek), dünyaya gözlerini kapamak (yummak) vb.

S. İncelediğimiz şiirde geçen, “Barış **dünyaya** gerek” dizesinde “dünya” sözcüğünün ilk harfi küçük yazılmıştır. Fakat Aytül AKAL’ın aşağıdaki “En Sevdığım Ay” adlı şiirinin son dizesinde, “dünya” ve “ay” sözcükleri tümce başında olmadığı halde büyük harflerle başlamıştır. Sizce bunun nedeni nedir? Bunu bir kurala bağlamanız gerekirse bu kuralı nasıl söylersiniz? “Dünya” ve “Ay” sözcüklerinin bu şiirdeki anlamlarını düşünerek yanıt veriniz.

EN SEVDİĞİM AY

Öğretmenim

“En sevdiğiniz ayı yazın,” dedi.

Herkes neler neler seçti.

Ayşe haziranı severmiş

Okul biter bitmez

Çiftliğe gidermiş.

Aysel’e göre

Temmuz bir tane!

Dedesi konuk gelirmiş

Evlerine.

Ayça, “İlle de ağustos” diyor

“Denize doyum olmuyor...”

Aydın tutturdu şubat diye,
Aklı fikri kar tatilinde...

Ayhan'a bakılırsa
En güzeli eylülmüş.
Yapraklar,
Sarı kırmızı dökülürmüş.

Nisandan vazgeçmiyor Ayla
Doğum gününü
Nisanda kutluyor
Ne de olsa...

Ben birazcık somurttum
“En sevdiğim **Ay**’ı
kalemle yazamam ki” dedim.
“Kalem yerine
Ayışığı gerek bana,
kağıt yerine **Dünya**...”

Mavisel YENER, Aytül AKAL, **Mavi Ay**, s.54-55.

Y. “Gökbilim ve coğrafyayla ilgili konular dışında; güneş, dünya ve ay sözcükleri küçük harfle yazılır.” kuralı öğrencilere buldurulmaya çalışıldı. Sonra bu kural defterlere yazdırıldı.

S. O halde yukarıdaki şiirde geçen “ay” sözcüğü anlamına göre nasıl bir sözcüktür? Bu sözcüğün bildiğiniz anlamlarını söyleyin ve her bir anlamını bir tümcede kullanın.

Y. Eşsesli (sesteş) bir sözcüktür. Anlamları:

ay: 1. Yer yuvarlağının uydusu olan gök cismi, kamer. 2.Yılın on iki bölümünden her biri. 3. Art arda gelen iki yeni ay arasında geçen süre. 4. Bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yaklaşık 30 gün olarak kabul edilen süre.

S. “Ay parçası gibi” sözünden ne anlıyorsunuz? Bu sözü bir tümce içerisinde kullanınız.

Y. (Kadın veya kız için) Çok güzel.

S. Yukarıdaki şiirde geçen, “haziran, temmuz, ağustos, eylül, nisan” gibi ay adları küçük harfle başlamıştır. Fakat “30 Ağustos Pazar günü”, “23 Nisan Cuma günü”, 19 Mayıs Çarşamba günü” derken ay ve gün adları büyük harfle başlanarak yazılır. Bunu bir kurala bağlayacak olursak bu kuralı nasıl anlatırsınız?

Y. Öğretmenin de yardımıyla, “Ay ve gün adları yanlarında bir sayı olmadan kullanıldıklarında küçük harfle başlayarak yazılır.” kuralı öğrencilere bulduruldu; bu kural, örneklerle beraber tahtaya ve defterlere yazıldı:

- Doğum tarihinizi gün, ay ve yıl belirterek yazınız. Bu tarihi kaç şekilde yazabilirsiniz?

Örnek: 21.12.1979 Pazartesi günü, 21.1.1975 Salı günü gibi.

- Atatürk’ün Ankara’ya geliş tarihini yazınız. Bu tarihi kaç şekilde yazabileceğinizi söyleyiniz.

27 Aralık 1919 27.12.1919 27.XII.1919 gibi.

Sizin için çok önemli olan bir tarihi yazınız.

...

- Öğretmenin sözlü olarak söylediği aşağıdaki tümceleri öğrenciler defterlerine yazdılar. Sonra bir öğrenci tahtaya kaldırıldı ve defterlere yazılan bu tümceler tahtaya yazdırıldı; yazılanların yazım kuralları açısından doğruluğu - yanlışlığı tartışmaya açıldı; yanlışlar öğrenciler tarafından düzeltildi.

- En sevdiğim aylar, mayıs ve haziran aylarıdır.

- Yer yuvarlağının Güneş ve Ay arasına girmesiyle, Ay’ın yer yuvarlağı gölgesinde kalmasına “Ay Tutulması” denir.

- 23 Haziran Salı günü tatile çıkacağız.

- 23 Nisan 1920 tarihi, ülkemiz için çok önemli bir tarihtir.

- Ay’ın Yer ile Güneş arasına girmesi yüzünden Güneş’in yer yüzünden kararmış görünmesine “Güneş Tutulması” denir. (Bu tümcelerde “Yer” sözcüğünün de coğrafyayla ilgili bir sözcük olarak kullanıldığından baş harfinin büyük yazılması

gerektiği öğrencilere sorular yoluyla bulduruldu. “Geçen yıl tatil için gittiğimiz yer hiç güzel değildi.” tümcesinde, “yer” sözcüğünün nasıl yazılması gerektiği soruldu.)

ARA ÖZET: Sözcüklerin anlam özelliklerini bilmeli, anlamayı kolaylaştırma ve yazmada birliği sağlamak için onları sözlü ve yazılı anlatımımızda doğru kullanmalıyız. Ayrıca, daha önceki derslerimizde de söylediğimiz üzere, dilimizin tüm kurallarını öğrenmeli, bunları yazılı ve sözlü anlatımımızda doğru ve yerinde kullanmalıyız.

YENİ DERS

ARA GEÇİŞ: Kendimizi rahat ifade edebilmenin ve okuduğumuzu anlayabilmenin en önemli yollarından biri sözcük dağarcığımızı zenginleştirmektir. Bunun yolu da bol bol kitap okumaktan ve bu kitaplarda geçen anlamını bilmediğimiz söz, sözcük, sözcük grubu, deyim ve atasözlerinin anlamlarını öğrenmekten geçer.

Öğretmenin, “Çocuklar, sözcük dağarcığını zenginleştirmenin bir başka yolu da, sözcüklerden sözcük türetmektir. Bu, kök durumundaki sözcüklere ‘türetme ekleri’ dediğimiz ekler getirilerek yapılır. Şimdi de dilimizde çok önemli bir yeri olan sözcük türetmeyle ilgili temel bazı bilgileri öğreneceğiz; bir başka deyişle, dilimizin kurallarını ve özelliklerini öğrenmek için yeni bir yolculuğa çıkıyoruz. Hazır mısınız? Hepinizin kolaylıkla kavrayabileceği çok zevkli bir konu. Beni dikkatlice dinleyiniz. Daha sonra size bu konuyla ilgili sorular yönelteceğim.” demesi, sınıfı gözleriyle denetlemesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

1. Öğretmenin, “söz, sözlü, sözcü, sözcük, sözlük, sözlükçü, sözleşme” sözcüklerini tahtaya yazması, anlamlarını öğrencilere sorması, tam ve doğru anlamları alındığında bunları sözcüklerin karşısına yazması. Daha sonra, öteki sözcüklerin “söz” sözcüğüne çeşitli ekler eklenerek oluşturulmuş sözcükler olduğunu öğrencilere duyumsatmaya çalışması, sözcüklerin aldıkları ekleri öğrencilere buldurması:

söz: 1. Bir ya da birkaç sestten oluşan anlamlı ses ya da ses birleşimi. 2. Yazılı ya da sözlü olarak düşüncüyü açıklamaya yarayan sözcükler ya da tümceler dizisi.

söz-lü: Ağızla söylenen ya da konuşma biçiminde olan. Evlenmek için birbirine söz vermiş olanlardan her biri.

söz-cü: Bir kurul ya da kişi adına söz söyleme, onun düşünce ve davranışlarını savunma yetkisi olan kimse.

söz-cük: Anlamı olan ses ya da ses birliği

söz-lük: Bir dilin bütün ya da belli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerini abecesel sıraya göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan ya da başka dillerdeki karşılıklarını veren yapıt.

söz-lük-çü: Sözlük satan ya da yazan kimse.

sözleşme: Bir konu üzerinde konuşulup kabul edilen ve yapılması karşılıklı üstlenilen yasal işlem.

Öğretmenin, “Çocuklar, işte ‘söz’ sözlüğüne (köküne) eklenerek sözcükle anlamca ilişkili yeni sözcükler **türeten** bu eklere ‘yapım ekleri’; yapım ekleri almış sözcüklere de ‘türemiş sözcükler’ diyoruz.” açıklamasını yapması.

2. Bu tanımdan hareketle “türemek” ve “türetmek” sözcüklerinin anlamını söyleyebilir misiniz?

türemek: 1. Oluşmak, ortaya çıkmak, meydana çıkmak, parçalanıp çoğalmak. 2. dilb. (Bir kökten) Çıkmak

türetmek: Türemesine neden olmak.

3. Öğretmenin, “Siz de sağ, ev, öğren, simit, yaz, bil, tuz, kitap, unut, meslek sözcüklerine “-lik, -cı, -gi, -gin” eklerini getirerek yeni sözcükler türetiniz ve türettiğiniz bu yeni sözcükleri birer tümcede kullanınız.” demesi, yeter sayıda değişik öğrenciye söz vermesi; varsa, yanlış örnekleri düzeltmesi. (Bulunan sözcükler tahtaya ve defterlere yazıldı.)

- “Sağ-lık, sağ-lık-lı, sağ-lık-sız, sağ-lık-çı; ev-li, ev-siz, ev-ci, ev-cil, ev-ci-lik; öğren-ci, öğren-me, öğret-me, öğret-men, öğret-men-lik, öğret-i-ci; simit-çi, simit-çi-lik; yaz-ı-lı, yaz-ı-sız, yaz-ı-cı, yaz-ma, yaz-ıt, yaz-gı; bil-gi, bil-gi-li, bil-gi-siz, bil-

ge, bil-gin, bil-giç; tuz-lu, tuz-suz, tuz-luk, tuz-cu; kitap-lı, kitap-sız, kitap-lık, kitap-
cı, unut-kan, unut-kan-lık, unut-ma, meslek-taş.

4. “Çocuklar, biraz önce sözcüğe (köke) eklenerek, bu sözcükle anlamca ilişkili yeni sözcükler türeten eklere ‘yapım ekleri’; yapım ekleri almış sözcüklere de ‘türemiş sözcükler’ dendiğini öğrendik ve bunları örnekledik. Anlamca ilişkili derken ne demek istiyoruz acaba? Şimdi bu durumu örnekleyelim:

bal: Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları tatlı, koyu, sıvı madde.

balık: Suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen bir hayvan adı.

balık-çı: Balık tutan veya satan kimse.

Öğretmenin, sınıfa, “Bu üç sözcükten hangileri birbiriyle anlam ilişkisi içindedir?” sorusunu yöneltmesi; “balık” ve “balıkçı” yanıtını aldıktan sonra, “bal” ile “balık” sözcüklerinin ayrı birer sözcük kökü olduğu, aralarında bir anlam ilişkisi olmadığı; “balık” ile “balıkçı” sözcükleri arasında ise bir anlam ilişkisi olduğu, “balıkçı” sözcüğünün “balık” sözcüğünden “-cı” yapım ekiyle türemiş bir sözcük olduğu vurgulandı. Öğrencilerden buna benzer örnekler vermeleri istendi.

5. Çocuklar, “Çocuk Kitap” adlı şiiri incelerken ünsüzlerin benzeşme kuralını öğrenmiştik. Aranızda kim bu kuralı söyleyebilir ve bir örnek verebilir?

- “Sert ünsüzle biten bir sözcüğe ‘c,d,g’ ile başlayan bir ek getirildiğinde bu ünsüzler ‘ç,t,k’ biçimine dönüşür.” kuralı öğretmenin de yardımıyla öğrencilere anımsatıldı. Sonra öğretmenin, “O halde yukarıda türettiğimiz sözcüklerden hangilerinde ünsüz benzeşmesi (uyumu) kuralı vardır?” sorusunu sınıfa yöneltmesi, doğru örneklerle pekiştireç vermesi.

“Simit-çi, kitap-çı, unut-kan, sağlık-çı ve meslek-taş” sözcükleri bu kuralı örnekler.

6. Şimdi de, incelediğimiz “Barış Türküsü” adlı şiire bir bakalım. Bu şiirde türemiş sözcükler var mı? Varsa bunları eklerine ayırınız.

BARIŞ TÜRKÜSÜ

Dostlukla doludizgin

Barışa gideriz biz
Gücümüz sevgimizdir
Silah, yüreklerimiz.

Sevgi dostluğa
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek.

Sevgi sınır tanımaz
Dostluk dağları aşar
Barışa engel olmaz
Enlemler ve boylamlar

Sevgi dostluğa
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek.

Hep bir olsun sesimiz
Amaç bir, yürekler bir
Dünya bilmeli barış
Barışla gerçekleşir.

Sevgi dostluğa
Dostluk barışa
Barış insana
Barış dünyaya gerek

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.34

Y. Şiirdeki, “dost-luk, sev-gi, en-lem, boy-lam, gerçek-leş-mek” sözcükleri türemiş sözcüklerdir.

S. Öğretmenin, şiirde geçen “ses-imiz, dünya-y-a, dağ-lar-ı, gid-er-iz, yürek-ler” sözcüklerini eklerine ayırmadan tahtaya yazması, sözcüklerin köklerini ve aldıkları ekleri öğrencilere buldurması, her sözcüğün ekinin tahtada gösterilmesi; bu eklerin sözcüklerin anlamında bir değişiklik yapıp yapmadığını (bir sözcük türetmenin söz konusu olup olmadığını) sorması; “hayır” yanıtının alınmasından sonra, “Sözcüklere eklendiğinde onların durumlarını etkileyen, adların ve eylemlerin çekimine yarayan; fakat **anlamlarında herhangi bir değişiklik yapmayan** bu eklerle ‘çekim ekleri’; yapım ekleri almamış, kök halindeki ya da çekim eki almış sözcüklere de ‘basit sözcük’ denir.” açıklamasını yapması.

ses-**imiz**: İyelik ekleri

dünya-y-**a**, dağ-lar-**ı**: Çoğul eki ve adın durum eki

gid-**er-iz**: Eylem çekimine yarayan kip ve kişi ekleri.

Yürek-**ler**: Çoğul ekleri

S. Siz de çekim eki almış sözcük (basit sözcük) örnekleri veriniz. Bu sözcüklerin içinde yer aldığı tümceler kurunuz. (Hatalı örnekler düzeltildi, doğru örneklerle pekiştireç verildi.)

Y. ---

S. Öğretmenin, “Çocuklar, şiirde geçen ‘dostluğa’ sözcüğünü eklerine ayırınız. Bu sözcük hangi ekleri almıştır?” sorusunu sorması, bir öğrencinin, sözcüğü tahtada eklerine ayırması (dost-luğ-a). Kimi sözcüklerin, bu örnekte de görüldüğü gibi, hem yapım hem de çekim eki alabileceği; fakat önce yapım ekinin gelmesi gerektiği söylendi. Ayrıca bir sözcüğün birden fazla yapım eki alabileceği, dilimizin sözcük türetmeye çok uygun bir dil olduğu vurgulandı; öğrencilerden, birden fazla yapım eki almış sözcükler bulmaları istendi.

Y. Kork-u-luk, bez-gin-lik, sev-gi-li vb.

ARA ÖZET: Sözcük dağarcığımızı zenginleştirmenin yollarından biri olan sözcük türetmenin nasıl yapıldığını ve dilimizin türetmeye ne denli uygun bir dil olduğunu gördük. Siz de gelecek derse kadar Ayla ÇINAROĞLU’nun “Şiir Gemisi” adlı kitabından bir şiir seçiniz, bu şiirde geçen basit ve türemiş sözcükleri gösteriniz.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, bir önceki derste verilen etkinliği yaparak dersi başlatması, önce gönüllü öğrencileri kaldırması, seçtikleri şiirlerdeki basit ve türemiş sözcükleri tahtaya yazdırması, yanlışları düzeltmesi, doğru yanıtlara pekiştireç vermesi ve “Çocuklar, bugünkü dersimizde de bileşik yapılı sözcükler üzerinde duracağız.” diyerek aşağıdaki etkinliklere geçmesi:

- Öğretmenin, öğrencilere, “Şiirde geçen ‘doludizgin’ sözcüğünün anlamını öğrenmiştik. Neydi bu sözcüğün anlamı” sorusunu sorması; “Son hızla. (mec.) Önüne geçilemeyecek biçimde.” yanıtını almasından sonra, ‘doludizgin’ sözcüğü, ‘dolu’ ve ‘dizgin’ olmak üzere iki sözcükten oluşmuştur. Bu sözcüğü oluşturan “dolu” ve “dizgin” sözcüklerini ayrı ayrı kendi anlamlarında düşünebilir miyiz?” sorusunu sorması; alınan yanıtlardan sonra, “Birden çok sözcüğün anlam bakımından birleşip kaynaşmasıyla oluşan böyle sözcüklere ‘Bileşik Sözcük’ denir.” açıklamasını yapması ve öğrencilerden bu tür sözcüklere örnekler bulmalarını istemesi.

- Hanımeli, imambayıldı, dedikodu, sivrisinek, biraz, kuşpalazı, kuşbaşı, yavruağzı, Atatürk, Ümitköy, kırkayak, Eskişehir, külbastı, hünkarbeğendi, çekyat, kapkaç ya da kaptıkaçtı, uyurgezer, gelgit, gırgır, kadınbudu, kazandibi, anayasa, basımevi, ateşböceği, zeytinyağı, ateşkes vb.

- Ayla ÇINAROĞLU’nun aşağıdaki “Üç Güneş” adlı şiirinde geçen basit, türemiş ve bileşik sözcükleri bulunuz.

ÜÇ GÜNEŞ

Bir portakal

Bir portakal daha fırlatıp gökyüzüne

Güneşi üçe çıkarmalıyız kış günlerinde.

İşte o zaman ne yakıt derdi,

Ne giyim kuşam...

Güneşlerden birini de

Gece sakladık mıydı hele

Artık paltosuz eldivensiz

Kartopu oynarız her akşam.

Ayla ÇINAROĞLU, **Şiir Gemisi**, s.24

- Basit Sözcükler: “bir, portakal, Güneş’i, üçe, kış, günlerinde, zaman, derdi, güneşlerden, birini, gece, sakladık, hele, her, akşam...”.

Türemiş Sözcükler: “çık-ar-mak, yak-ıt, giy-im, kuş-am, palto-suz, eldiven-siz”.

Bileşik Sözcükler: “gökyüzü, kartopu”.

- Öğretmenin, yukarıda belirtilen sözcükleri asıl anlamlı kısmına kadar eklerine ayırtması, geriye kalan en küçük anlamlı kısma ise “kök” dendiğini söylemesi.

KÖK

Güneş-i	Güneş
Gün-ler-in-de	Gün
Sakla- dık	Sakla
Yak-ıt	Yak
Giy-im	Giy
Palto-suz	Palto

- Şimdiye kadar yaptığımız etkinlikleri göz önünde bulundurarak yapım ve çekim eklerini bir de siz tanımlayınız.

- Yapım ekleri olmasaydı ne olurdu? Bu ekler, dilimize nasıl bir katkı sağlıyor?

- Öğretmenin, “Yapım ve çekim eklerini öğrendiğinize inanıyor musunuz? Kafanıza takılan, öğrenemediğinizi düşündüğünüz noktalar var mı?” sorularını sınıfa sorması; olumlu yanıt alırsa, “Öğrendiklerimizi, şema, şekil, karikatür ya da herhangi bir görsel imgeyle, örnekler de vererek kim özetlemek ister?” sorusunu yöneltmesi, söz isteyen öğrencilere yardımcı olması, gerekirse tahtada çizelgeden yararlanmalarını sağlaması. Örneğin:

EKLER

Yapım Ekleri
(Türemiş Sözcükler)
Örnek: Sev-gi

Çekim Ekleri
(Basit Sözcükler)
Örnek: Barış ya da barış-a

YAPISINA GÖRE SÖZCÜKLER

1. Basit Sözcükler
Örnek: kuş, kuşlar, kuşa

2. Türemiş Sözcükler
Örnek: kuşçu, kuşçuluk

3. Bileşik Sözcükler
Örnek: kuşbakışı, kuşbaşı

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Çocuklar, zengin bir sözcük dağarcığına sahip olmanın önemine daha önceki derslerde de sık sık değindik. Bugünkü derslerin sonunda, sözcük dağarcığımızı zenginleştirmenin bir yolunun da sözcüklerin yapı özelliklerini iyi bilmekten geçtiğini öğrendik. Ayrıca dilimizin sözcük türetmeye, zenginleşmeye ne kadar uygun bir dil olduğunu da gördük.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Şimdi de önemli bir yazım kuralını öğreneceğiz. Bu kuralın ne olduğunu vereceğim örneklerden sizin çıkarmanızı istiyorum.” diyerek aşağıdaki etkinlikleri yapması:

- Öğretmenin, “Aytül AKAL’ın geçen derslerimizde incelediğimiz ‘En Sevdiğim Ay’ adlı şiirinin aşağıdaki dizeleri yardımıyla sizlere dilimizin bir kuralını öğretmek istiyorum. Bu kural ne olabilir?” sorusunu sınıfa yöneltmesi:

EN SEVDİĞİM AY

(...)

Ayça, “İlle de ağustos” diyor

“Denize doyum olmuyor...”

Aydın tutturdu şubat diye,

Aklı fikri kar tatilinde...

- Alınan “hece düşmesi kuralı” yanıtından sonra, “Siz de dilimizde hece düşmesine örnek olan sözcükler bulunuz.” demesi ve doğru örneklerle pekiştireç vererek tahtaya yazması.

- Bağır - bağı, ağız - ağzı, burun- burnu, karın -karnı, koyun - koynu, boyun- boynu, alın -alını, omuz- omzu, göğüs- göğsü, resim –resmi, fikir –fıkri, gönül – gönlü, şehir – şehri, oğul – oğlu, kayın - kayını, ufuk – ufku, beyin- beyni, akıl – akı, zihin – zihni, ömür –ömrü, sabır - sabrı vb.

- Mavisel YENER’in “Dolunay -1” adlı aşağıdaki şiirinde hangi sözcüklerde hece düşmesi olmuştur?

DOLUNAY -1

Nasıl da şişmanlamış

Gecemin Güneş’i...

En sevdiğim

“Günaydın!” deyişi.

Burnu, ağzı, kaşı, gözü

Tıpkı dedemin yüzü.

Mavisel YENER, Aytül AKAL, **Mavi Ay**, s.9

ARA ÖZET: Öğretmenin, “Doğru konuşmak, düzgün yazmak ve çevremizle etkili bir iletişim kurmak için dilimizin yazım kurallarını bilmek ve bunları yazılı–sözlü anlatımımızda kullanmak zorundayız. Çocuklar, gelecek dersimize kadar Sevim AK’ın ‘Kuşlar Kralı Nikola’ adlı öyküsünü okumanızı istiyorum. Derse, öykünün duygu ve düşünce dünyası üzerine konuşarak başlayacağız.” diyerek öyküyü dağıtması ve dersi bitirmesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, geçen ders size ‘Kuşlar Kralı Nikola’ adlı öyküyü dağıtmış ve okumanızı söylemişim. Şimdi bu öykünün duygu ve düşünce dünyası üzerinde kısaca duralım.” diyerek dersi başlatması, öyküyle ilgili kısa bir düşünce alışverişinde bulunulması.

- Öğretmenin, “Çocuklar bu öyküde geçen ‘kral’ sözcüğünün yazılışına dikkat ettiniz mi? İki ünsüzle başlayan bu sözcük, arada “ı” ünlüsü varmış gibi okunmaktadır. İşte, iki ünsüzle başlayan ya da biten yabancı sözcükler, ünsüzler arasına bir ünlü almadan yazılır.” açıklamasını yapması, kuralı defterlere yazdırması, öğrencilerden de bu kurala uygun örnekler vermelerini istemesi, verilen her doğru örneğe pekiştireç vermesi, bu örnekleri tahtaya ve defterlere yazdırması.

(Krom, plan, gram, problem, program, prens, prenses, fren, tren, kristal, grup, prova, spiker, standart, blöf, stadyum, film, dans, profesör vb.)

- Öğretmenin, öğrencilere Aytül AKAL’ın bir dörtlükten oluşan “Ay Plânı” adlı aşağıdaki şiirini okuması; şiirde bu kurala uygun sözcüğün hangi sözcük olduğunu sorması:

AY PLÂNI

Büyüyünce

Ay’a gideceğim

Yanımda yalnızca

Düşlerimi götüreceğim...

Aytül AKAL, **Mavi Ay**, s. 59

ARA GEÇİŞ: Çocuklar, okuduğunuz kitaplarda duygu, düş, düşünce, olay, tasarım ve yaşananların ne kadar güzel, doğru ve etkili anlatıldığını okumalarınız sırasında fark ettiniz. Sizlerin de duygu, düş ve düşüncelerinizi yazılı olarak anlatırken böyle tümceler kuramamanız için hiçbir neden olmadığını daha önceki yazma derslerimizde gördünüz. Herhangi bir konuda yazı yazarken ne yapmanız gerektiğini de biliyorsunuz.

Öğretmenin, “Bu dersimizde ulu önderimiz Mustafa Kemal ATATÜRK’ün, ‘Yurtta barış, dünyada barış’ sözüne açıklık getirecek bir yazma çalışması yapmanızı isteyeceğim.” demesi ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

YAPILACAK ETKİNLİKLER:

- Öğretmenin, öğrencilerin bu konuda neler yazabileceklerini belirlemesi, onların duygu ve düşüncelerini netleştirmek için, “barış” ve “barışın önemi”nin anlatıldığı Kent-Koop İlköğretim Okulu Yayınları-6’da yer alan, öğrenciler tarafından yazılmış “Bir Dünya İstiyorum” ve “Barışçı” adlı şiirleri öğrencilere okuması. Sınıfta konuyla ilgili bir tartışma ortamı yaratması, yeter sayıda değişik öğrenciye söz vermesi.

BİR DÜNYA İSTİYORUM

Bir dünya istiyorum,
Başında dert olmayan.
Bir dünya istiyorum,
Sevgi ve barış dolu.

Bir dünya istiyorum,
Düşmanlığın olmadığı.
Bir dünya istiyorum,
Sevgi ve barış dolu.

Bir dünya istiyorum,
Ormanların yakılmadığı.
Bir dünya istiyorum,
Her yerin yeşillerle dolu olduğu.

Bir dünya istiyorum,
Herkesin nefes alabileceği.
Mutlu ve huzurlu,
Yaşayabileceği bir dünya...

Seda TOPRAK, 8/E

BARIŞÇI

Çıktın Samsun’a
Kurtardın güzel yurdu

Saltanatı kaldırdın
Cumhuriyeti kurdun

İstemedin savaş
Hep barış istedin
Ama olmadı özgürlük
Yapılmadan savaş

Çıkardın bizi
Karanlıktan aydınlığa
Isıttın içimizi, sıcak
Alıştırdın barışa.

Hasan Can ÖZBAY 2 / F

- Şimdi de sizden, bu tartışmaları da göz önünde bulundurarak Atatürk'ün tahtaya yazacağım sözüyle ilgili duygu ve düşüncelerinizi ilkelere (dış yapı, iç yapı ve dil - anlatım) uygun olarak yazıyla anlatmanızı istiyorum.

Konu: Yurtta barış, dünyada barış.

- Öğretmenin, öğrencilerden konuyla ilgili duygu ve düşüncelerini en fazla 5 paragraf içinde anlatmalarını; buna uygun olarak da bir yazı plânı oluşturmalarını istemesi.

- Öğretmenin, sürenin 40 dakika olduğunu anımsatması, bu süre içinde sınıfta dolaşarak öğrencileri ayrı ayrı kontrol etmesi. Yazmayanları uyarması, gördüğü eksikleri gidermesi ve yanlışları anında düzeltmesi.

- Öğretmenin yazma çalışmasının sonunda, istekli bir öğrenciyi tahtaya kaldırması, kağıdına bakarak varsa dış yapı ilkeleriyle ilgili yanlışlarını düzeltmesi.

- Yazının tümünü okuttuktan sonra yazıyı sınıfın değerlendirmesine sunması, diğer öğrencilerin eleştirilerinin olup olmadığını sorması, sınıfta bir tartışma ortamı yaratması. (Yazı plânlı mı yazılmış? Tümcelerde bozukluk var mı? Sözcük ve düşünce yinelemeleri var mı? Söz yeterince iyi açıklanmış mı? Bu yazıda katılmadığınız düşünceler var mı?)

- Sonraki dersin de bu çalışmaya ayrılması, tüm öğrencilerin yazılarının bu şekilde değerlendirilmesi, ilkelere uygun çalışmalara pekiştireç verilmesi.

D. SONUÇ BÖLÜMÜ

SON ÖZET: Çocuklar, bugüne kadar birlikte işlediğimiz derslerdeki öğrendiklerinizi, yalnızca Türkçe derslerinde değil, tüm derslerinizde ve günlük yaşantınızda kullanmalısınız. Dilimizin kurallarını, özellik ve inceliklerini bilmeniz, sizi hayatınızın her alanında başarılı kılacaktır. Ünlü düşünür Humboldt, “İnsan ancak dili ile insandır.” der. Bu sözle de “dilini bilmeyen, onu doğru kullanamayan, geliştirmeye çalışmayan insan, insan olamaz.” demek istemektedir. Bu derslerde de gördük ki dilimiz, geliştirilmeye ve zenginleştirilmeye çok uygun bir dildir. O halde dilimizi sevmeli, korumalı ve geliştirmeli; yazılı ve sözlü anlatımlarınızda Türkçe sözcükler kullanmaya özen göstermelisiniz.

TEKRAR GÜDÜLEME: Öğretmenin, eğitim durumunun her aşamasında başarılı olan 5 öğrenciye, gelecekte daha çok okumaları dileğiyle, yazınsal birer kitap armağan etmesi; sözlü notu olarak da 5 (beş) vermesi.

KAPANIŞ: Öğretmenin, “Çocuklar, birlikte işlediğimiz derslerde Ayla ÇINAROĞLU’nun ‘Şiir Gemisi’ adlı kitabından birçok şiir okuduk. Kalan şiirleri de mutlaka okuyunuz; çünkü bu tür nitelikli şiirler, sizin duygu, düş ve düşünce dünyalarınızın gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Daha önceki derslerde de söylediğimiz gibi, anlama ve anlatma becerilerini geliştirmenin en etkili yolu Türkçenin anlatım gücünü yansıtan düzeye uygun yazınsal niteliği olan kitaplar okumaktır.” demesi; öğrencilere, aşağıda adları ve yazarları yazılı kitap ve öyküleri okumaları için salık vermesi:

Kitaplar

Şiir Gemisi. Ayla ÇINAROĞLU. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Mavi Boya. Ayla ÇINAROĞLU. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Kabakçı Amca. Muzaffer İZGÜ. İstanbul: Gendaş Yayınları.

Sihirli Kaykay. Fatih ERDOĞAN. İstanbul: Mavi Bulut Yayınları.

Merhaba Sevgi. Ayla KUTLU. Ankara: Bilgi Yayınları.

Öyküler

Bütün Eserleri, Semaver, Sarnıç. (Semaver ve İpekli Mendil adlı öyküler). Sait Faik ABASIYANIK. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kuşlar Kralı Nikola. “Mahalle Sineması” ve “Bisikletli Postacı” adlı öyküler. Sevim AK. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Babam Duymasın. “Babam Duymasın” adlı öykü. Aytül AKAL. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

DEĞERLENDİRME

1. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde, birden çok yapım eki almış bir sözcük vardır?

- A) Kış, köylerde yaşayan insanlar için kötü bir mevsimdir. (Gülibik)
- B) Yoksulluğun en belirgin görüldüğü aylardır kış ayları. (Gülibik)
- C) Buna hastalıklar da eklenince, kötü bir mevsim olur kış. (Gülibik)
- A) Tarlada ve harmandaki bütün işlerimizi bitirmiştik babamla. (Gülibik)

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde bileşik isim bulunmamaktadır?

- A) Ayçöreklerini kim pişirir Ay’da, fırın var mı orada? (Mavi Ay)
- B) Gökyüzünde bir masal; birazı Güneş, birazı Ay. (Mavi Ay)
- C) Aydede sen uyumazsın, ninemden daha mı yaşlısın? (Mavi Ay)
- D) Ay’da salıncağa binsem ulaşır mı salıncağım yıldızlara? (Mavi Ay)

3. Aşağıdaki dizelerin hangisinde türemiş sözcük bulunmamaktadır?

- A) Ben güzel olacağım, taşıyacağım hep (Kuş Ayak, Anneme Verdiğim Söz)

Akan suların güzelliğini.

- A) Ben iyi olacağım, ellerim açılacak gece gündüz (Kuş Ayak, Anneme Verdiğim Söz)

Bir bitki iyiliğinde.

- A) Ne güzel ovaların yumuşaklığı, (Kuş Ayak, Sevinmek)

Buğday verir, ot verir.

- D) Birbirimize kardeşim derken (Kuş Ayak, Kardeşlik)

Neden doyuyor gibiyiz?

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde türemiş sözcük bulunmaktadır?

- A) Kedime yeşil top aldım. (Kuş Uçtu Şiir Kaldı, Kedim)

- B) Boynuna pembe kurdele aldım. (Kuş Uçtu Şiir Kaldı, Kedim)

- C) Sepeti kırmızı, yorganı sarı (Kuş Uçtu Şiir Kaldı, Kedim)

- D) Benim kedim, pek de nazlı. (Kuş Uçtu Şiir Kaldı, Kedim)

5. Aytül AKAL'ın aşağıdaki 'Karda İzler' adlı şiirinde geçen basit, türemiş ve bileşik isimleri bulunuz.

KARDA İZLER -1

Issızlığın resmine

Bir fırça ayışığı

Dokundurdum.

Canlandı karlar,

Aydınlandı tepeler...

Sessizliğin resminde

Bir aydınlık iz de

Ben bıraktım,

Gülen gözlerimle...

Aytül AKAL, **Kar Sesi**, s.53

6. Yukarıdaki şiirde hece düşmesine örnek olan sözcüğü/sözcükleri bulunuz.

7. "Belli gün ve tarihleri bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar."

Aşağıdaki tümcelerin hangisinde bu kurala uyulmamıştır?

- A) Erzurum Kongresi, 23 Temmuz 1919 tarihinde yapılmıştır.
- B) 19 Mayıs 1919, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcı kabul edilir.
- C) 13 Haziran 2004 Pazar günü okulla Amasra'ya gideceğiz.
- D) Ayşe Haziran'ı severmiş, okul biter bitmez çiftliğe gidermiş. (Mavi Ay, En Sevdığım Ay)**

8. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde, gökbilim coğrafyayla ilgili konuların anlatılmasındaki yazım kuralına uyulmamıştır?

- A) Büyüyünce Ay'a gideceğim, yanımda yalnızca düşlerimi götüreceğim. (Mavi ay, Ay Plânı)
- B) Giderek ısınacakmış dünya, kar bir gün hiç mi hiç yağmayacakmış. (Kar Sesi)**
- C) Batmıştı güneş, ama bıraktığı renklerden uzaklarda olmadığı anlaşılıyordu. (Yitik Kuzular)
- D) Benim başka neyim var bu kuzucuklardan başka yalan dünyada. (Yitik Kuzular)

9. Aşağıdaki tümcede ayraçla gösterilen yerlere hangi noktalama işaretleri getirilmelidir?

Paul Valéry (:) “Bir yazınsal eserin değeri (,) her kişiye göre ayrı yoruma meydan vermesindedir(.)” demiştir (.)

10) Aşağıdaki tümcelerin hangisinde noktalı virgül (;) yanlış kullanılmıştır?

- A) Eşek ölür, semeri kalır; insan ölür, eseri kalır.
- B) Kel ölür, sıрма saçlı olur; kör ölür, badem gözlü olur.
- C) Babam durmadan dövüştürdü Gülibik'i ama; ben bunu istemiyordum. (Gülibik)**
- D) Allı güllü basmalar orta yerde; sırtları boyalı koçlar, koyunlar bir köşede. (Gülibik)

11. “İki ünsüzle başlayan ya da biten yabancı sözcükler, ünsüzler arasına ünlü almadan yazılır.”

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu kurala uymamaktadır?

- A) kalp B) fren C) krem **D) sıtadyum**

EK - 4
TÜRKÇE OKUDUĞUNU ANLAMA VE YAZILI ANLATIM
BECERİSİ TESTİ

TÜRKÇE OKUDUĞUNU ANLAMA VE YAZILI ANLATIM BECERİSİ TESTİ*

GENEL AÇIKLAMA

1. Bu test için bir tek TEST SORU DEFTERİ VARDIR.
2. Test soru defterine adınızı, soyadınızı, numaranızı ve sınıfınızı yazınız.
3. Yanıtlarınızı soru defterine işaretleyiniz.
4. Mümkünse her soruya yanıt vermeye çalışınız. Ancak, soru size zor geliyorsa üzerinde fazla zaman harcamayınız.
5. Okuduğunu anlama ve yazılı anlatım gücünü ölçmeyi amaçlayan bu test, her biri dört seçenekli 60 soruyu kapsamaktadır.
6. Her sorunun tek doğru yanıtı vardır. Her sorunun yanıtını bulup, onun önündeki harfi yanıt kağıdınıza işaretleyiniz.
7. “Sınav başlamıştır.” denildiğinde, dikkatle ve hızla birinci sorudan yanıtlamaya başlayınız.
8. Testle ilgili herhangi bir sorunuz varsa şimdi sorunuz.
9. Testi yanıtlama süresi 60 dakikadır.

BAŞARILAR DİLERİM

*Sever (2004:239-257)'in izniyle kullanılmıştır.

BALIKÇIL

*Bir gün uzun bacakları üstünde balıkçıl,
Uzun boynuna takılmış upuzun bir gaga,
Dolaşıyordu bir su kıyısında,
Su en güzel günlerdeki gibi pırıl pırıl.
Güzel turna kardeş fir dönüyordu içinde,
O nefis yayın kardeşle birlikte.
Balıkçıla o kadar yaklaşıyorlardı ki,
Uzansa hepsini yakalayıverecekti.
Ama hiçbir şey yapmadı, bekledi;
Karnım biraz daha acıksın dedi.
Muntazam yaşardı, vakitsiz yemek yemezdi.
Nelerden sonra hazret acıktığını sezdi.
Yavaşça kıyıya yaklaştı.
Bu sefer de sazanlar dolaşıyordu suda.
Bekleyecekti, hoşuna gitmemişti bu da.
Nedense biraz fazla kibirliydi.
Beğenmezdi öyle değme yemeği;
“Sazana mı kaldı, diyordu, kuşların beyi?
Bununla doyacağım! Beni ne sanıyorlar?”
Sazan da gitti, şimdi bir kaya balığı var;
Onunla da koskoca balıkçıl nasıl doyar?
“Allah korusun! diyordu, kımıldamam bile.”
Ama sonra daha azı için kımıldadı.
Kalmamıştı suda balığın adı.
Acıkmıştı; bir sümüklü böceğe rastladı;
Bir anda yaladı, yuttu lezzetle.
Pek o kadar müşkülpesent olmayın.
Bu dünyada, en fazla uysallar rahat eder.
Aç gözlülük ederseniz, eldeki de gider;
Hiçbir şeyi küçük görmeyin sakın.*

La Fontaine – “La Fonten”

Çeviren: Orhan Veli KANIK

(1-5. sorular yukarıdaki parçaya göre yanıtlandırılacaktır.)

1. Parçanın ilk iki dizesinde betimlenen (tasvir edilen) nedir?

- A) Tabiatın güzelliği
- B) Balıkçılın dış görünüşü
- C) Uzun bacağın özellikleri
- D) Balıkçılın gezintisi

2. “Nelerden sonra hazret acıktığını sezdi.” dizesinde, altı çizili sözcük, söze nasıl bir anlam kazandırmaktadır?

- A) Saygı duyma
- B) Alay etme
- C) Hor görme
- D) Sevgi besleme

3. Parçadaki balıkçıl, karakter bakımından ne tip bir insan örneğidir?

- A) Güç beğenen, nazlı ve gururlu
- B) Zavallı ve yardımsever
- C) Vurdumduymaz ve bencil
- D) Alçakgönüllü ve iyiliksever

4. Parçanın ana düşüncesi, aşağıdaki atasözlerinden hangisiyle açıklanabilir?

- A) Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz.
- B) Acıkan doymam, susayan kanmam sanır.
- C) Güvenme varlığa, düşersin darlığa.
- D) Emek olmadan yemek olmaz.

5. Parçada geçen aşağıdaki cümlelerin hangisinde, eylemin **yapılmadığı** belirtilmektedir?

- A) Bu sefer de sazanlar dolaşıyordu.
- B) Karnım biraz daha acıksın, dedi.
- C) Uzansa hepsini yakalayıverecekti.
- D) Bir sümüklü böceğe rastladı.

KARGA YAVRUSU

Nüfus kâtibi Sivrililerin Kadir Efendi'nin oğlu, on yaşlarında Nazif, Karadonluların Mustafa'nın oğluna bir uçurtma verip bir karga yavrusu almış, besliyor.

Anası ve büyükanası nedense bu karga yavrusunu istemediler.

- Besleme o pis kargayı, dediler.

Oğlan dinlemedi. Götürmüş arpa ambarına saklamış, orada besliyor. Babasına söylediler, aldırmadı. Bir daha söylediler:

- Bizi dinlemiyor, sen de aldırmiyorsun, bu oğlan artık büsbütün haylaz olacak, dediler.

Babasının bir kızgınlığına rasgelmiş olacak, oğlunu çağırdı, dut ağacına bağladı, ağlamasına, yalvarmasına aldırmadı, dövmeye başladı. Kimseler elinden alamadılar. O kadar dövdü ki, oğlan bayıldı; o da öldü diye bıraktı, çıktı gitti.

Anası, anasının anası, ağlayarak çocuğu ağaçtan çözdüler, sundurmaya uzattılar, komşular yetiştiler, yüzüne su serptiler, nişadır ruhu koklattılar, ayılmadı.

Anası, büyükanası saçlarını başlarını yoldular, bir yandan da belediye hekimine haber gitti. Hekim geldi, çocuğa baktı, ayılttı. Gönüller de hoş oldu. Yalnız, hekim kapıdan çıkarken komşulara demiş ki:

- Ben bu işi hükümete haber vermeliyim! Belli olmaz, yarın çocuğa bir şey olursa benim yakama yapışır!'

Bu söz işitilince oğlanın anası ve anasının anası yeniden coştular, ağlamaya başladılar. Kadir Efendi'ye haber yolladılar. Geldi. Kanı soğumuş ve yelkenleri suya inmiş!

Anlatıldılar. Korktu.

Doktora koştular. Yalvarış, yakarış, ant şart ki bir daha çocuğa gül yaprağı ile dokunmayacaklar! Neyse, işi örtbas ettiler.

Oğlan da birkaç gün sonra ayaklandı ve iki karga yavrusu beslemeye başladı.

Memduh Şevket ESENDA

(6. - 8. sorular yukarıdaki parçaya göre yanıtlandırılacaktır.)

6. Parçada geçen “Kanı soğumuş ve yelkenleri suya inmiş!” sözleriyle anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yaptıklarından fazlaca utanmış	B) Kızgınlığı geçmiş, iyice yatışmış
C) Olanlara canı oldukça sıkılmış	D) İnanılmayacak ölçüde korkmuş

7. Parçada geçen aşağıdaki cümlelerin hangisinde “bir durumun ya da eylemin aşırı olması” anlamı yoktur?

- A) O kadar dövdü ki oğlan bayıldı.
B) Bu oğlan büsbütün haylaz olacak.
C) Anası, büyükanası saçlarını başlarını yoldular.
D) Babasına söylediler, aldırmadı.

8. Parçada geçen aşağıdaki cümlelerin hangisinde “bir durumun duyulmaması için önlem almak” anlamı vardır?

A) Neyse, işi örtbas ettiler.	B) O da öldü diye bıraktı.
C) Gönüller de hoş oldu.	D) Yüzüne su serptiler, ayılmadı.

(9. ve 10. sorular aşağıdaki parçaya göre yanıtlandırılacaktır.)

KİTAP ULUDUR

Kitap

Anamca ulu,

Ekmekçe lokma lokma,

Suca yudum yudum,

Kenarında yitirdim dünyayı,

Ortasında buldum.

Odundum eğirdi beni,

İnsana çevirdi beni,

Geceyi onunla yıktım,

Kara girdim koynuna,

Ak çıktım.

Ali YÜCE

9. Yukarıdaki şiirin kavratmak istediği düşünce, aşağıdakilerden hangisiyle belirtilebilir ?

- A) Kitap, insanların eğitiminde önemli bir yer tutar.
- B) Kitap olmadan hiçbir şey öğrenme imkanı yoktur.
- C) Kitaplar ekmekten, sudan ve anadan farksızdır.
- D) Her insan kendi yaşına uygun kitaplar okumalıdır.

10. Şiirde, “Geceyi onunla yıktım” dizesinde verilmek istenen düşünce, aşağıdaki cümlelerin en iyi hangisiyle belirtilebilir?

- A) Bilgisizdim, kitap aracılığı ile bilgilendim.
- B) Yaşamı sevmeyi onunla öğrendim.
- C) Mutluluğa sürekli okuyarak ulaştım.
- D) Umutsuzluklarımı kitaplarla yendim.

(11. -19. sorular aşağıdaki parçaya göre yanıtlandırılacaktır.)

YAYLA

Yayla, Orta Anadolu dağlarının düzü demektir. Bu yayla üstünden bütün tarih geldi, geçti; destanlar suyunu içti; masallar koynunda büyüdü.

Anadolu’da boş yayla, kuru yayla, geniş, havalı, tükenmez güneşli yayla, dayanıklı, sağ ve sağlam yetiştirir. Buğdayı dayanıklı, sağlam ve serttir. İnsanı da öyledir; yayla karakter yetiştirir.

Yayla adamı toprağı gibi dışından sönük, içinden uyanık, içinden derin, içinden duyumludur. Yaylanın suyu kazılarak çıkar. Yayla insanını da kazmak gerekir. İnsan, kendisinin derinliklerindedir. Yayla insanı, ruhunun dipleri karıştırılınca kadar coşmaz.

Yayla nasıl sessiz görünürse, insanı da durgun, vurdumduymaz görünür. Yayla havası gibi, yayla adamının, toplaya toplaya, biriktire biriktire, sindire sindire aldığı bir hız vardır ki, yayla fırtınası gibi, birden boşanır: Taş uçarur, çatı koparır, baca yıkar, kök söker.

Yayla buğdayı, olmayacakmış gibi ağır ağır yetiştir: Çünkü içinden özlenir. Adamı da öyledir: Kuru, kısa görünür. Onda kuvvet sinire, enerji ruha gider. Yayla adamı tuttuğunu bırakmaz; tuttuğu yerden koparılmaz. Şüphesiz siz de gördünüz. Ankara' da bir arşın boyundaki ağacın kökü, derinlerde ve uzaklardadır. Bir çekişte sökülecek samlır: Kökü ayıklanmakla bitmez.

Yaylanın sesi kuru, gözü boş, fakat içi yanık, türküsü yalıdır: Yayla için için ağlar, bütün suları için için aktığı gibi...

Yayla da, bütün kıyılarımız bucaklarımız gibi, Anadolu'nun yalnız vurur silahı değil, duyar yüreği, özler gözü, ister gönlüdür. Geç duyar, geç ister, geç söyler: Fakat onun içine varabilen, bir büyük davanın sinirine, gönlüne, gözüne ve yüreğine kavuşmuş demektir.

Adamı da toprağı gibi, uzun uzun bakıldıktan, açıldıktan, sürüldükten sonra yeşerir.

Yayla yavaş değil, sabırlıdır. Ağır değil, temkinlidir. Çıplak değil, kapalıdır.

Yayla, Türk'ün beşiği idi. Son sınırı da o olmuştur. Yayla biraz Türk'ün kendisidir.

(Falih Rıfki, Eski Saat)

11. Bu parçada ne üzerinde durulmaktadır?

- A) Yayla buğdayının özellikleri
- B) Yayla koşullarının yaşam üzerindeki etkileri
- C) Yaylanın nasıl bir yer olduğu
- D) Yayla insanının zor koşullarda yaşadığı

12. “Yayla insanı ruhunun dipleri karıştırılınca kadar coşmaz.” cümlesindeki altı çizili söz, aşağıdakilerden hangisini anlatmak için kullanılmıştır?

- A) Coşmanın ne kadar sürdüğünü
- B) Coşmanın ne zaman biteceğini
- C) Coşmanın yaratacağı etkiyi

D) Coşmanın başladığı zamanı

13. Parçada geçen aşağıdaki cümlelerin hangisinde “zannetmek” anlamı vardır?

- A) Yayla, Türk'ün beşiği idi.
- B) Yayla biraz Türk'ün kendisidir.
- C) Bir çekişte sökülecek sanılır.
- D) Şüphesiz siz de gördünüz.

14. Cümlede kazandığı anlam yönünden duyu organları aracılığıyla algılanabilen kavramları karşılayan sözcüklere “somut anlamlı sözcükler” denir.

Buna göre, aşağıdaki cümlede altı çizili sözcüklerden hangisi somut anlamlıdır?

“Yaylanın sesi kuru, gözü boş, fakat içi yanık, türküsü yashıdır.”

I II

III

IV

- A) I B) II C) III D) IV

15. “Yayla adamı tuttuğunu bırakmaz; tuttuğu yerden koparılamaz.” cümlesindeki “tuttuğunu bırakmamak” sözü, aşağıdakilerden hangisini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır?

- A) beceriklilik B) hırçınlık
- C) kararlılık D) korkusuzluk

16. Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi “yayla adamı”nın özellikleri arasında **yer almaz**?

- A) Çevresine karşı duyarlı olmayan
- B) Nitelikleri çabucak anlaşılmayan
- C) Sessiz ve ilgisiz görünen
- D) Tepkisini birdenbire göstermeyen

17. Parçada geçen aşağıdaki cümlelerden hangisinde, insana özgü nitelikler doğaya **verilmemiştir**?

- A) Yayla için için ağlar.
- B) Yayla yavaş değil, sabırlıdır.
- C) Yayla Türk'ün beşiği idi.
- D) Yayla karakter yetiştirir.

18. “Aynı anlama gelen sözcüklerin bir arada kullanılması bir anlatım bozukluğudur.”

Parçada geçen aşağıdaki cümlelerin hangisi bu açıklamaya örnek olur?

- A) İnsanı da durgun, vurdumduymaz görünür.

- B) Buğdayı dayanıklı, sağlam ve serttir.
C) Onda kuvvet sinire, enerji ruha gider.
D) Bu yayla üstünden bütün tarih geldi, geçti.

19. Parçada geçen “Yayla için için ağlar.” cümlesindeki altı çizili ikilemenin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) gözyaşı dökerek B) dışa vurmadan
C) hıçkırarak D) nedeni yokken

(20. ve 21. sorular aşağıdaki parçaya göre yanıtlandırılacaktır.)

Çiçekleri ezme yavrum

Çiçek bir yüreğe benzer

Çiçek ezen insan ezer

Sakın sen kuş vurma yavrum

En engin bir kardeşlikte

Uçar kuşlar gökyüzünde **T. SARAÇ**

20. Şiirin teması aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çiçek sevgisi B) Doğa sevgisi
C) İnsan sevgisi D) Kuş sevgisi

21. Şaire göre kuşları neden **vurmamalıyız**?

- A) Kuşların özgürlüğünü korumak için
B) Doğanın dengesini bozmamak için
C) Kuşların gökyüzünde uçması için
D) Kuşlar kardeşliği simgelediği için

22. “Bir toplumun kültür ölçüsü tiyatrosudur. İnsanlığı onunla ölçülür. Adama insanlık duygusu orada aşılır. Oturmayı, kalkmayı, dinlemeyi, anlamayı, inceliği, birbirimizi sevmeyi orada öğreniriz.”

Bu parçaya en uygun başlık aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Tiyatrosuz Yaşamak B) İnsanın Eğitimi
C) Tiyatronun Değeri D) Tiyatro ve İnsanlık Duygusu

23. “İstanbul’un yoksul bir semtinde bir çocuk bahçesi açıldı; gelip geçtikçe izledim, çocuklarla beraber, anneler de o bahçeye gelmeye başladılar, annelerin ellerindeki örgüler, yavaş yavaş yerlerini kitaplara, dergilere bırakmaya başladı. Bir küçük çocuk bahçesi, o semti birdenbire uygarlaştırdı.”

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Olumlu alışkanlıklar yavaş yavaş gelişir.
- B) Çevredeki değişimler, insanların da değişmesine neden olur.
- C) Çocuk bahçeleri, çocuklar kadar büyükler için de yararlıdır.
- D) Büyüklerin gelişmesinde küçüklerin de katkısı vardır.

24. “Olur olmaz sözlerle canımı sıkmayın.” cümlesindeki altı çizili sözcüklerle aşağıdakilerden hangisi eşanlamlı **değildir**?

- A) gereksiz B) kuşkulu C) önemsiz D) yersiz

25. “Onun cesaretine herkes hayran kaldı.” cümlesinde geçen “cesaret” sözcüğünün yerine aşağıdakilerden hangisinin kullanımı **uygun düşmez**?

- A) cesurluk B) yüreklilik C) kahramanlık D) korkusuzluk

26. Aşağıdaki sözcük çiftlerinden hangisi karşıt anlamlı **değildir**?

- A) haylaz – uslu B) yaşlı – genç C) sert – yumuşak D) tatlı – tatsız

27. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “çekmek” eylemi “döşemek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Akşam, yazıyı temize çekti.
- B) Soğuktan, yorganı başına çekti.
- C) Çiçekleri korumak için bahçeye duvar çekti.
- D) Usta, inşaatın elektrik kablolarını çekti.

(28. ve 29. sorular aşağıdaki parçaya göre yanıtlandırılacaktır.)

“Konfüçyüs’e sordular:

- Bir ülkeyi yönetmeye çağrılıydınız, yapacağınız ilk iş ne olurdu?

Büyük düşünür şöyle karşılık verdi:

- Hiç kuşkusuz, dili gözden geçirmekle işe başladım.

Ve şöyle devam etti:

- Dil kusurlu olursa, sözcükler düşünceyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılmazsa, yapılması gereken şeyler doğru yapılamaz. Ödevler gereği gibi yapılamazsa, töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa, adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir.”

28. Bu parçadan çıkarılması gereken ana düşünce, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kusurlu bir dil töre ve kültürü bozar.
- B) Sağlıklı bir toplumsal yaşamın temeli, kusursuz bir dildir.
- C) Dil kusurlu olursa, düşünceler iyi anlatılamaz.

D) Toplumsal yaşamdaki sorumluluklar gereği gibi yapılmalıdır.

29. Parçada geçen “Hiç kuşkusuz, dili gözden geçirmekle işe başladım.” cümlesindeki, “gözden geçirmek” deyiminin anlamını aşağıdakilerden hangisi en iyi açıklar?

- A) Dili ele alıp iyice incelemek ve aksaklıkları düzeltip iyileştirmek.
- B) Dili, adaleti sağlayacak bir duruma getirmek.
- C) Dille ilgili kitapları, uzun uzadıya üzerinde durmadan incelemek.
- D) Sözcükleri, düşünceyi iyi anlatır duruma getirmek.

30. “Kötü yazdığınız için üzülmeyin. Çok iyi yazarak işe başlayan bir genç yazar kısa süre sonra yılarak yazmayı bırakabilir. Dünyada çok şey gibi, yetenek de çalışarak elde edilir. Olabildiğince çok yazın. Kötü olsa da yazın. Yaza yaza daha iyiye varacaksınız. Önemli olan, alışkanlığınızı yitirmemektir.”

Yukarıdaki paragrafın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisiyle yakından ilişkilidir?

- A) Alışmış kudurmuştan beterdir.
- B) Ağaç yaş iken eğilir.
- C) Adamın iyisi iş başında belli olur.
- D) Yenile yenile yenmesini öğreneceğim.

31. “Her hafta bir roman.....”

Yukarıdaki cümlelerin, “başkasından duyulma, aktarılma” anlamı kazanması için, aşağıdaki sözcüklerden hangisiyle tamamlanması gerekir?

- A) okur B) okuyor C) okumuş D) okuyacak

32. Aşağıdakilerden hangisi Türkçedeki “Büyük Ünlü Uyumu” kuralını tanımlamaktadır?

- A) Türkçede bir sözcüğün ilk ünlüsü kalınsa, sonraki ünlüleri ince; ilk ünlüsü inceyse, sonrakiler de kalın olur.
- B) Türkçede bir sözcüğün ilk ünlüsü inceyse, sonraki ünlüleri de ince, ilk ünlüsü kalınsa, sonrakiler de ince olur.
- C) Türkçede bir sözcüğün ilk ünlüsü kalınsa, sonraki ünlüleri de kalın; ilk ünlüsü inceyse, sonrakiler de ince olur.
- D) Türkçede bir sözcüğün ilk ünlüsü kalınsa, sonraki ünlüleri de kalın, ilk ünlüsü inceyse, sonrakiler de kalın olur.

33. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kesme (') işareti **yanlış** kullanılmıştır?

- A) İstanbul'a gittiğimde Kızkulesi'ni gördüm.
- B) Ayşe'ye, Emel'den selam getirdim.
- C) Leman'ın 19 Haziran 1977'de doğduğunu biliyorum.
- D) Konya'lı arkadaşım Ahmet'in ziyaretine gittim.

34. “Bugün Ayşe’yle hiç konuşmadılar.” cümlesinde, eylemin zamanı ve kişisi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Olumsuz geçmiş zaman, 3.çoğul kişi
- B) Olumsuz geniş zaman, 3.tekil kişi
- C) Olumlu geçmiş zaman, 3. tekil kişi
- D) Olumsuz geniş zaman, 3. çoğul kişi

35. Aşağıdakilerden hangisi, Türkçedeki ünsüzlerle ilgili kurallardan biri **değildir**?

- A) Türkçe sözcüklerin sonunda yumuşak süresiz (b,c,d,g) bulunmaz. Bu ünsüzlerin yerine sert süresizleri (p,ç,t,k) gelir.
- B) Sözcük sonlarında bulunan sert süresiz ünsüzler (p,ç,t,k), ünlü ile başlayan herhangi bir ek aldıkları zaman, yumuşak süresiz (b,c,d,g) biçimine dönüşürler.
- C) Özel isimlerin sonlarında bulunan sert süresiz ünsüzler (p,ç,t,k), ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında, yumuşak süresiz (b,c,d,g) biçimine dönüştürülerek yazılır.
- D)Türkçede sert ünsüzlerle (ç,f,t,h,s,k,p,ş) biten sözcükler, yumuşak süresizlerle (d,c,g) başlayan ek aldıklarında, bu ünsüzler sertleşerek “t,ç,k” biçimini alırlar.

36. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde, noktalama işareti **yanlış kullanılmıştır**?

- A) Akşam oldu mu bütün kasaba derin bir ıssızlığa gömülürdü.
- B) Atatürk sarı saçlı, mavi gözlü, yağız çehreli bir komutandı.
- C) Onun elinde, kapağı açılmamış bir hazine vardı: Gençlik.
- D) Ahmet Amca dün akşam güzel mi güzel bir araba aldı?

37. Aşağıdakilerden hangisi, nokta işaretinin kullanılış yerlerindendir?

- A) Cümle içinde eş görevli sözcükler arasında
- B) Satır sonunda sığmayan sözcüklerin sonunda
- C) Herhangi bir nedenle bitmemiş cümlelerin sonunda
- D) Cümle değerinde olan anlatımların sonunda

38. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin eylemi “istek kipi” özelliği gösterir?

- A) Çalışırsan başarırsın.
- B) Derslere çok çalışın.
- C) Uzat yanağını öpeyim.
- D) Arkadaşlarınla iyi geçinmelisin.

39. Balık demiş ki () () Etimi yiyen doymasın () avımı yapan gülmesin () ()

Yukarıdaki cümlede parantezle belirtilen yerlere sırasıyla hangi seçenekteki noktalama işaretleri konulmalıdır?

- A) (-) (") (!) (.) (")

- B) (:) (") (,) (.) (")

C) (!) (-) (.) (-) (.)

D) (:) (") (.) (") (.)

40. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin eylemi olumludur?

A) Artık, seni sevmiyorum.

B) Bugün, çok yoruldum.

C) Dün, kitap okumadım.

D) Sorunun yanıtını bilmiyor.

41. 1. Aynı şeyi yaptıkları görülmüştür.

2. Terbiye edilen çocukların

3. Fırsat buldukça onların da başkalarına

4. Kuvvetli bir vicdana sahip olmadıkları

5. Dayak ve işkence yoluyla

Yukarıdaki cümle parçacıklarının anlamlı ve kurallı sıralanma şekli aşağıdakilerden hangisidir?

A) 2-4-3-5-1

B) 5-2-3-4-1

C) 2-4-5-3-1

D) 5-2-4-3-1

42. “Gökbilim ve coğrafya ile ilgili konuların anlatımında, dünyayla öteki gezegen adları, güneş ve ay sözcükleri büyük harfle başlar.”

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uyulmamıştır?

A) Canım kadar sevdiğim çocuklarım bir yana, dünya bir yana.

B) Seni bulmak için Dünya kadar yer dolaştım.

C) Ay, Dünya'nın bir uydusudur.

D) Dünya, Güneş'in çevresinde, üç yüz altmış beş günde dolanır.

43. Aşağıdaki sözcüklerden hangisinin yazılışı **yanlıştır**?

A) film

B) profesör

C) problem

D) stadyum

44. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu **yoktur**?

A) Bu iş yarardan çok zarar sağlayacaktır.

B) Öğretmenlerimize saygı ve hürmet göstermeliyiz.

C) Ayşe'nin saçları çok büyüdü.

D) Dün akşam canım çok sıkıldı.

45. 1. Ormanların bir değil, birçok yararları vardır.

2. Ormanlık yerler bol yağış alır.

3. Bu yararların başında bir yerin iklimini etkilemesi gelir.

4. Çünkü ağaçlar yağmuru çeker.

Yukarıdaki cümlelerin anlamlı bir bütün oluşturan sıralanışı aşağıdakilerden hangisidir?

A) 2-4-1-3 B) 2-1-3-4 C) 1-3-2-4 D) 1-3-4-2

46. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımı ile ilgili bir yazım yanlışı vardır?

- A) Gazetede, “Türk Dilinin Gelişmesi” başlıklı makale okudum.
B) Öğretmenimiz Serap Hanım dün doktora gitti.
C) Dün, Doktor Ali Sönmez Bey’i gördüm.
D) Okulumuzun denizli gezisine Ayşe Alsancak da katıldı.

47. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi aldığı ek bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) yazma B) kuşa C) görenek D) korkunç

48. Aşağıdakilerden hangisi cümle **değildir**?

- A) İnsanlar böyledir işte
B) Geçen yıl okulun birincisi
C) Ağaç yaşken eğilir
D) Çok çabuk geçti yıllar

49. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım (imlâ) yanlışı yapılmıştır?

- A) Siz de gelin ki annem sevinisin.
B) Bu oyun Devlet Tiyatrolarında’da oynamıştı.
C) Ayşe’nin Ankara’dan ayrılışı pazartesiye kaldı.
D) Ali, 12.5.1974’te İstanbul’da doğdu.

50. Aşağıdaki sözcüklerin hangisinin yazılışında, ünlü ile başlayan bir ek aldığına, yumuşama olur?

- A) Zevk B) Zonguldak C) Kanat D) Konut

51. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde türemiş sözcük vardır?

- A) kalemin rengi B) araba tekerleği C) ipekli kumaş D) hasta adam

52. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “de”nin yazımı doğrudur?

- A) Ali, Ayşe ve Mehmet te arkadaşımıdır.
B) Yarın benimle okula Ali’de gelecek.
C) Çiçekler gibi, hayvanlar da sevimlidir.
D) Bugünde akşam oldu, hüznümlendim.

53. Aşağıdaki sözcüklerin hangisi yapım eki almıştır?

- A) kural B) kalemler C) evde D) daldan

54. “a, e” ünlüleriyle biten eylem kök ya da gövdelerine “a, e” ünlüleriyle başlayan ek geldiğinde araya giren “y”nin etkisine karşın, kök ya da gövde sonundaki “a,e” ünlüleri değişmez.”

Bu kurala, hangi seçenekteki sözcüğün yazımında uyulmamıştır?

- A) Az sonra yağmur başlayacak.
- B) Bu başarıyı daha büyükleri izliyecek.
- C) Bu çocuklar türkü söyleyecekler.
- D) Kitap okumayanlar başarılı olamazlar.

55. “alırken-değil-kulaklarını-gözlerini-satın-kullan”

1 2 3 4 5 6

Yukarıdaki sözcüklerin anlamlı ve kurallı sıralanma şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 3-2-5-1-4-6
- B) 5-1-3-2-4-6
- C) 5-1-4-2-3-6
- D) 4-2-3-5-1-6

56. “Ay adları; belli bir tarihi gösterdiklerinde büyük harfle, diğer durumlarda küçük harfle yazılır.”

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde bu kurala uyulmamıştır?

- A) İlk TBMM, 23 Nisan 1920’de Ankara’da toplandı.
- B) Saltanat, 1 Kasım 1922’de kaldırıldı.
- C) Genel kurulumuz gelecek kasımda toplanacak.
- D) Her 29 ekimde bu büyük bayramı kutlarız.

57. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ki” doğru yazılmamıştır?

- A) Evdeki hesap, çarşıya uymadı.
- B) Ahmet ki çok çalışkan bir çocuktur.
- C) O da iyi bilirki ben böyle yaşarım.
- D) Siz de gelin ki kardeşim sevinisin.

58. Aşağıdaki sözcük çiftlerinden hangisi yapı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) gözleme-yaşama
- B) Ankaralı-sevgi
- C) dedikodu-demirbaş
- D) köylü-yağmur

59. “Arkadaşım, geçirdiği kazada alnından, göğsünden, karnından ve kolundan hafif yaralanmıştı.” cümlesinde kaç sözcükte “hece düşmesi” vardır?

- A) 3
- B) 4
- C) 2
- D) 1

60. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım (imlâ) yanlışı yapılmamıştır?

- A) Elimden düşürdüğüm kırystal vazo paramparça oldu.
- B) Türkiye Büyük Millet meclisi yeni yasama yılına başladı.
- C) Yaz tatilinde Antalya’dan sonra Köyceğiz’ede gideceğiz.
- D) Ali, Arjantin’in Güney Amerika ülkesi olduğunu söyledi.

EK - 5 -
“İLERİDE HANGİ MESLEĞİ SEÇMEYİ DÜŞÜNÜYORSUNUZ? NEDEN?”
KONULU KOMPOZİSYON (YAZILI ANLATIM)
BECERİSİ TESTİ SORUSU

Konu: İleride Hangi Mesleği Seçmeyi Düşünüyorsunuz? Neden? Bu konuyla ilgili düşüncelerinizi yazmadan önce, yazınızın ilk paragrafında kısaca kendinizi tanıtırız. (Adınız, soyadınız, doğum yeri ve yılınız, anne - baba ve varsa kardeşlerinizin adları).

Yazınızın sonraki paragraflarında ise aşağıda yer alan sorulara yanıt vermeniz beklenir:

- İleride hangi mesleği seçmeyi düşünüyorsunuz? Neden?
- Seçmek istediğiniz meslek için örnek aldığınız kişi ya da kişiler var mı?
- Sizce, seçmeyi düşündüğünüz meslekte başarılı olmak için neler yapılmalı, nasıl çalışılmalı?

EK -6-
KOMPOZİSYON DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

KOMPOZİSYON DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ*

(Toplam)

I. DIŞ YAPI (DIŞ DÜZENLEYİM)..... 30 puan

- a.** Çizgisiz kağıda düz satır yazma, satırları kaydırmama.....2
- b.** Siyah kurşun kalem ya da siyah, koyu mavi mürekkepli kalemle yazma.....2
- c.** Kağıdın sol ve sağ yan kenarları ile alt ve üst kısımlarında ilkelere uygun boşluklar bırakma (genellikle, sol kenarda 3.5 ya da 4 cm., sağ yan kenarda 1.5 cm., üstte 6 cm., alt kısımda da 3 cm.).....2
- ç.** Kağıdın sol üst köşesine adını ve soyadını, okulun adını, sınıfını -varsa- şubesini yazma.....2
- d.** Kağıdın sağ üst köşesine tarih yazma.....2
- e.** Yazı başlığını kağıdın üst kısmına ve sayfanın tam ortasına yazma.....2
- f.** Yazıyla başlık arasında 2 cm. boşluk bırakma.....2
- g.** Paragraflara diğer satırlardan 1.5 cm. (7 harf) içeriden başlama.....2
- ğ.** Satırlara alt alta aynı hizada başlama.....2
- h.** Satırlar arasında eşit boyda boşluk bırakma.....2
- ı.** Paragraflar arasında, satırlar arasındaki boşluk oranına göre, biraz daha fazla boşluk bırakma.....2
- i.** Harfleri biçimce doğru, düzgün ve okunaklı yazma.....2
- j.** Sözcükleri, doğru ve eşit aralıklarla yazma.....2
- k.** Yazı sonuçlandığında, ilgiliye; temiz, lekesiz, kusursuz bir görüntüsü olan kağıt ya da kağıtlar verme.....4

(Toplam)

II. İÇ YAPI (İÇ DÜZENLEYİM).....35 puan

- a.** Anlatmak istediklerini ilgi ve önem derecesine göre sıralama (olayları, düşüncelerini gerekli ve mantıklı bir düzene sokarak anlatma).....5
- b.** Bir düşünce ya da olaydan ötekine doğal ve mantıksal bir bakış içinde geçme (yazıda birlik ve bütünlük sağlama).....5

* Sever (2004:261-263)'in izniyle kullanılmıştır.

<i>c. Konuyu paragraflara bölerek açıklama.....</i>	<i>3</i>
<i>ç. Konu dışı düşüncelere yer vermeme.....</i>	<i>3</i>
<i>d. Duygu ve düşüncelerini düzgün ve sürükleyici biçimde anlatma.....</i>	<i>3</i>
<i>e. Bilgi yanlış yapmama.....</i>	<i>3</i>
<i>f. Kanı yanlış yapmama.....</i>	<i>3</i>
<i>g. Yazdıklarında çelişkiye düşmeme.....</i>	<i>3</i>
<i>ğ. Yazıya kısa, ilgi çekici ve konuyla ilgili (konuya uygun) başlık koyma.....</i>	<i>3</i>
<i>h. Duygu, düşünce ve tasarımların amaca uygun olarak, doğru bir şekilde anlatıldığı bir bütün oluşturma.....</i>	<i>4</i>

(Toplam)

III. DİL VE ANLATIM.....35 puan

<i>a. Yazıya ilgi çekici bir giriş yapma.....</i>	<i>2</i>
<i>b. Açık ve anlaşılır (kısa, özlü, yalın) cümleler kurma.....</i>	<i>4</i>
<i>c. Sözcük ve düşünce tekrarlarından kaçınma (cümlelerde gereksiz, anlatıma katkısı olmayan sözcük/sözcükler kullanmama).....</i>	<i>4</i>
<i>ç. Cümlelerde sözcükleri yerli yerinde kullanma.....</i>	<i>2</i>
<i>d. Anlatmak istediğini tam karşılayacak sözcük seçme.....</i>	<i>2</i>
<i>e. Kullanımdan düşmüş, eskimiş sözcüklere anlatımda yer vermeme (Türkçe sözcük kullanma).....</i>	<i>2</i>
<i>f. Sözcükleri doğru yazma.....</i>	<i>2</i>
<i>g. Sözcük, cümle ve paragraflar arasında mantıklı ve doğal bir bağlantı kurma.....</i>	<i>2</i>
<i>ğ. Dilbilgisi bakımından doğru cümleler kurma.....</i>	<i>3</i>
<i>h. Paragrafı oluşturan cümleler arasında dilsel ve düşünsel bir bağlantı kurma.....</i>	<i>2</i>
<i>ı. Yazım (imlâ) kurallarına uygun yazma.....</i>	<i>3</i>
<i>i. Noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanma.....</i>	<i>3</i>
<i>j. Yazıda dil ve anlatım yönünden bütünlük sağlama.....</i>	<i>2</i>
<i>k. Amaca uygun anlatım biçimiyle yazma.....</i>	<i>2</i>

EK -7-

**TASARIMLANAN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI İÇİN BU ALANDA
UZMAN OLAN KİŞİLERE SUNULAN YAZINSAL ÇOCUK KİTAPLARI
LİSTESİ**

**TASARIMLANAN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI İÇİN BU ALANDA
UZMAN OLAN KİŞİLERE SUNULAN YAZINSAL ÇOCUK KİTAPLARI
LİSTESİ**

Aşağıda, eğitim durumlarında kullanılmak üzere adları, yazarları, yayınevleri, yayın yılları belirtilen kitap listesi, 3 ayrı alan uzmanına sunulmuş; “Gülibik”, “Yeşil Bayır”, “Kuş Ayak”, “Yitik Kuzular” ve “Şiir Gemisi” adlı kitaplar üzerinde karar kılınmıştır.

<u>Kitabın Adı</u>	<u>Yazarı</u>	<u>Yayınevi ve yılı</u>
1. Gülibik	Çetin ÖNER	Can yayınları, 1999
2. Mavi Kuşu Gören Var mı?	Çetin ÖNER	Cem Yayınevi, 1977
3. Mavi Boya	Ayla ÇINAROĞLU	Uçanbalık Yayınları, 1997
4. Şiir Gemisi	Ayla ÇINAROĞLU	Uçanbalık Yayınları, 1997
5. Mago	Ayla ÇINAROĞLU	Uçanbalık Yayınları, 1997
6. Uzay Güzeli	Ayla ÇINAROĞLU	Uçanbalık Yayınları, 1997
7. Merhaba Sevgi	Ayla KUTLU	Bilgi Yayınevi, 2002
8. Başı Kuşlu Çocuk	Ayla KUTLU	Bilgi Yayınevi, 2000
9. Kahkaha Tarlası	Sulhi DÖLEK	Bilgi Yayınları, 2003
10. Arkadaşım Dede	Sulhi DÖLEK	Bilgi Yayınları, 1999
11. Kestane Şekeri	Sulhi DÖLEK	Bilgi Yayınları, 2002
12. Küçük Çalgıcılar	Sulhi DÖLEK	Bilgi Yayınları, 2002
13. Yeşil Bayır	Sulhi DÖLEK	Bilgi Yayınları, 1999
14. Yitik Kuzular	Kemal ATEŞ	Cem Yayınları, 1999
15. Kır Çiçeği	Zekeriya KAYA	Bu Yayınevi, 2002
16. Küçük Prens	A. De Saint EXUPERY	Gendaş Yayınları, 1987
17. Mini ve Sevimli Kedisi	Nöstlinger	Aksoy Yayıncılık, 1998
18. Sıcak Ekmek	Gülten DAYIOĞLU	Akdeniz Yayıncılık, 2000
19. Uçurtma	Gülten DAYIOĞLU	Akdeniz Yayıncılık, 2000
20. Kır Gezisi	Gülten DAYIOĞLU	Akdeniz yayınları, 2000
21. Neşeli Boyacı	Gülten DAYIOĞLU	Akdeniz Yayıncılık, 2000
22. Küskün Ayıcık	Gülten DAYIOĞLU	Akdeniz Yayıncılık, 2000
23. Kuş Ayak (şiir)	F. Hüsnü DAĞLARCA	Doğan Yayıncılık, 1999

24. Bitkiler Okulu (şiiir)	F. Hüsnü DAĞLARCA	Doğan Yayıncılık, 1999
25. Balina ile Mandalina (şiiir)	F. Hüsnü DAĞLARCA	Doğan Yayıncılık, 2000
26. Yaramaz Sözcükler (şiiir)	F. Hüsnü DAĞLARCA	Kül. Bak. Yayınları, 1979
27. Kuşlar Kralı Nikola	Sevim AK	Uçanbalık Yayınları, 1996
28. Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino	Sevim AK	Can Yayınları, 2002
29. Babamın Gözleri Kedi Gözleri	Sevim AK	Can Yayınları, 2002
30. Anneannemin Apartman Kuzusu	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2001
31. Anneannemin Konuk Kedisi	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2002
32. Anneannem Askere Gidiyor	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2000
33. Yaşasın Kanal Anneanne	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2001
34. Anneannem Dans Kraliçesi	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2001
35. Anneannem Cankurtaran	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2000
36. Anneannemin Bebeği	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2001
37. Yaşasın Anneannespor	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2002
38. Anneannemin Gramafonu	M. İZGÜ	Bilgi Yayınevi, 2001
39. Anneannem Süsleniyor	M. İZGÜ	Bilgi Yayınevi, 2002
40. Kahraman Kuçu	M. İZGÜ	Bilgi Yayınları, 2001
41. Pıtırık Tatilde	Sempé /Goscinny	Can Yayınları, 1999
42. Pıtırık Kampta	Sempé/ Goscinny	Can Yayınları, 1999
43. Sevgiyle Dönsün Dünya (şiiir)	Hüseyin YURTTAŞ	Bilgi Yayınları, 2000
44. Irmak Çocukları	Hüseyin YURTTAŞ	Bilgi Yayınları, 2001
45. Gülce Kızın Düşleri	Hüseyin YURTTAŞ	Bilgi Yayınları, 2001
46. Mavi Bilye	Hüseyin YURTTAŞ	Bilgi Yayınları, 1998
47. Beyaz Bisiklet	Hüseyin YURTTAŞ	Bilgi Yayınları, 2000
48. Bugün Ne Cadılık Yaptım?	Nur İÇÖZÜ	Bu Yayınevi, 2000
49. Oğlum, Ben Çocukken	Aytül AKAL	Uçanbalık Yayınları, 1998
50. Kuş Uçtu Şiiir Kaldı	A. AKAL ve M. YENER	Uçanbalık Yayınları, 2004

